รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 1
การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

Knowledge identification and acquisition from community resources to discover cultural-tourism route along The Southern Isan-Cambodia (Phimai-Angkor Wat/Angkor Thom)

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จงกล จันทร์เรือง และ คณะ

กุมภาพันธ์ 2562

เลขที่สัญญา RDG 60T0028

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการย่อยที่ 1 การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

คณะผู้วิจัย	สังกัด
1. ผศ.ดร.จงกล จันทร์เรือง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
2. นางนิลุบล วิโรจน์ผดุงพงศ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
3. ดร.โชติกา ฉิมงามเสริฐ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
4. นางสาววีรยา มีสวัสดิกุล	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
5. นางศศิธร รัตนประยูร	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
6. นางสาวภควรรณ วรรณวัติ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
7. นางสาวปิติวรรณ ฝ้ายโคกสูง	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
8. นายวิษณุ ปัญญายงค์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
9. นางสาวพิมพิลา คงขาว	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
10.นายอภิชัย ธรรมนิยม	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ชุดโครงการ การสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จากทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช.สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)” เป็นโครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงานโครงการวิจัยเรื่อง“การสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)” โครงการนี้จะไม่สามารถดำเนินการแล้วเสร็จได้หากปราศจากการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการผู้ตรวจสอบทางวิชาการของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย รวมถึงที่ปรึกษาโครงการ คือ รศ.ดร.สนั่น การค้า คณบดีคณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชมงคลอีสาน และ ผศ.ดร.อภิชน ไวท์ยางกูร อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สารสนเทศเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ปฏิบัติงาน ณ. สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย ภาควิชาการรับรู้ระยะไกลและภูมิศาสตร์สารสนเทศ (Remote sensing/GIS) รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือของทุกโครงการ และ ต้นสังกัดของคณะผู้วิจัย ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตศูนย์กลาง นครราชสีมา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยยูซี ประเทศกัมพูชา ขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ภาคีเครือขาย ประกอบดวยปราชญพื้นบาน นักวิชาการ นักโบราณคดี ผูนำทองถิ่น และปราชญทองถิ่นของชุมชนตามเสนทางสายปราสาทขอมในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ที่มีสวนรวมตลอดทุกขั้นตอนของการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชาโดยชุมชนมีส่วนร่วม ด้วยกระบวนการที่เป็นระบบและการค้นคว้าองค์ความรู้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ การค้นพบองค์ความรู้การพัฒนาการทองเที่ยวที่เกิดจากการพัฒนารวมกันของคนในชุมชนและสะทอนกลับไปสูสังคม สงผลเชิงมูลคาต่อชุมชนและเชิงวิชาการต่อไป

ความดีอันเกิดจากคุณค่าและประโยชน์ที่พึงมีในงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบแด่คณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ส่วนความบกพร่องที่เกิดขึ้นในงานวิจัยนี้ คณะผู้จัยขอน้อมรับไว้ ณ ที่นี้ด้วย

จงกล จันทร์เรือง และ คณะผู้วิจัย

บทสรุปผู้บริหาร
(Executive Summary)

ชื่อโครงการ การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

ชื่อนักวิจัย ผศ.ดร.จงกล จันทร์เรือง และ คณะ

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2560

ระยะเวลาการทำวิจัย 12 เดือน ตั้งแต่ 1 มิถุนายน 2560 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2561

โครงการวิจัยเรื่อง “การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)” เป็นโครงการวิจัยย่อยที่ 1 ภายใต้แผนงานการวิจัยเรื่อง “การสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากทุนชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)” โดยโครงการวิจัยย่อยที่ 1 นี้มีวัตถุประสงค์งานวิจัย 4 ประการ ประกอบด้วย (1) สำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม (2) ถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเพื่อสร้างเรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม (3) สำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) และ (4) สำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการสร้างเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนแต่ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ขั้นตอนกระบวนการการดำเนินงานวิจัยดังปรากฏในภาพที่ 1

จากภาพที่ 1 ขั้นตอนกระบวนการการดำเนินงานวิจัยประกอบด้วยการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลปราสาทอารยธรรมขอมและทุนชุมชนของชุมชนในเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยทุนชุมชนประกอบด้วย 5 ประเภท คือ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน ในการนี้ระบบจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนโดยอุปกรณ์มือถือ (Data Collection using Mobile Phone) ซึ่งเป็นผลผลิตของโครงการวิจัยย่อยที่ 3 ภายใต้แผนงานวิจัยเดียวกันนี้ ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล หลังจากการดำเนินงานสำรวจและจัดเก็บข้อมูลปราสาทและทุนชุมชนในรูปแบบดิจิทัลเรียบร้อยแล้ว ชุมชนและนักวิจัยร่วมกันวิเคราะห์เรื่องราว

ความเชื่อมโยงระหว่างปราสาทอารยธรรมขอมและชุมชนเพื่อนำเรื่องราวดังกล่าวมาแปลงเป็นทรัพยากรหนึ่งของการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน อีกทั้งนักวิจัยและชุมชนยังมีการร่วมกิจกรรมถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนที่มีศักยภาพสามารถนำมาแปลงเป็นทรัพยากรหนึ่งของการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนร่วมกับการเชื่อมเรื่องราวของปราสาทอารยธรรมขอม ทั้งนี้การดำเนินงานการสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนเขตอารยธรรมขอมนั้นดำเนินงานภายใต้พฤติกรรมความต้องการของชุมชนและพฤติกรรมความต้องการของนักท่องเที่ยว

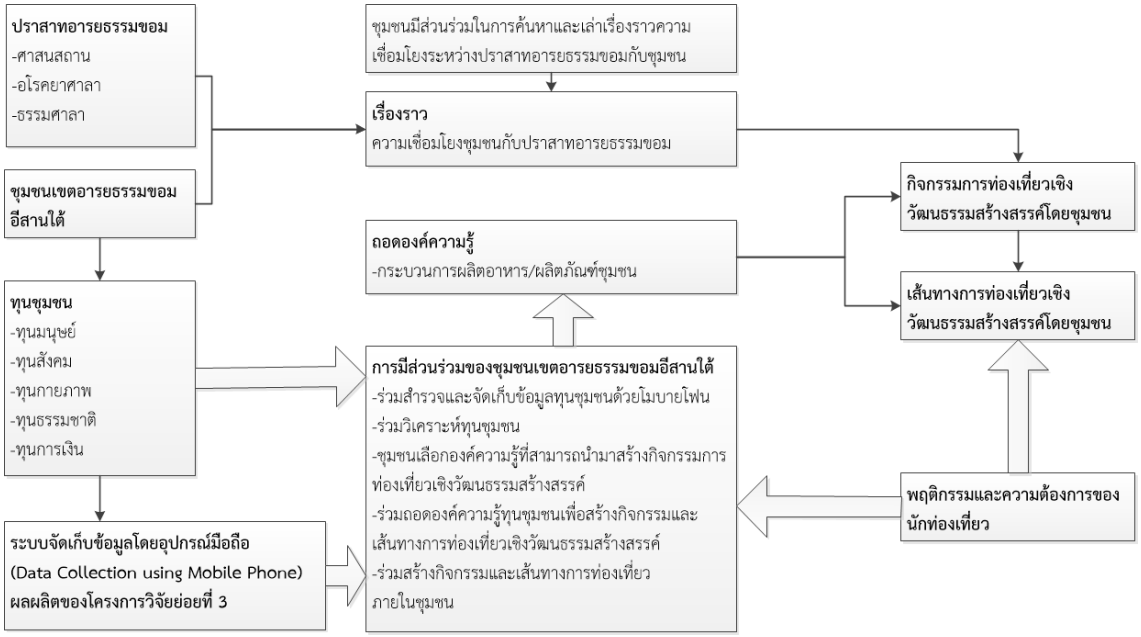

ภาพที่ 1 กระบวนการการดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานตามกระบวนการการดำเนินงานวิจัย กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วยชุมชนและปราสาทอารยธรรมขอมทั้งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนสถาน สร้างขึ้นเพื่อเป็นอโรคยาศาลา และธรรมศาลา การดำเนินงานวิจัยเริ่มด้วยการสัมภาษณ์และศึกษาบริบทเบื้องต้นของปราสาทจำนวน 23 ปราสาท และ ชุมชนจำนวน 13 ชุมชนในเขตพื้นที่จากจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ในขณะเดียวกันมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของปราสาทจำนวน 11 ปราสาท ชุมชนจำนวน 2 ชุมชน ในเขตพื้นที่จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา แผนที่แสดงชุมชนและปราสาทบนพื้นที่ศึกษาทั้งประเทศไทยและกัมพูชาสำหรับการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนด้วยระบบจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนโดยอุปกรณ์มือถือ (Data Collection using Mobile Phone) ดังแสดงในภาพที่ 2

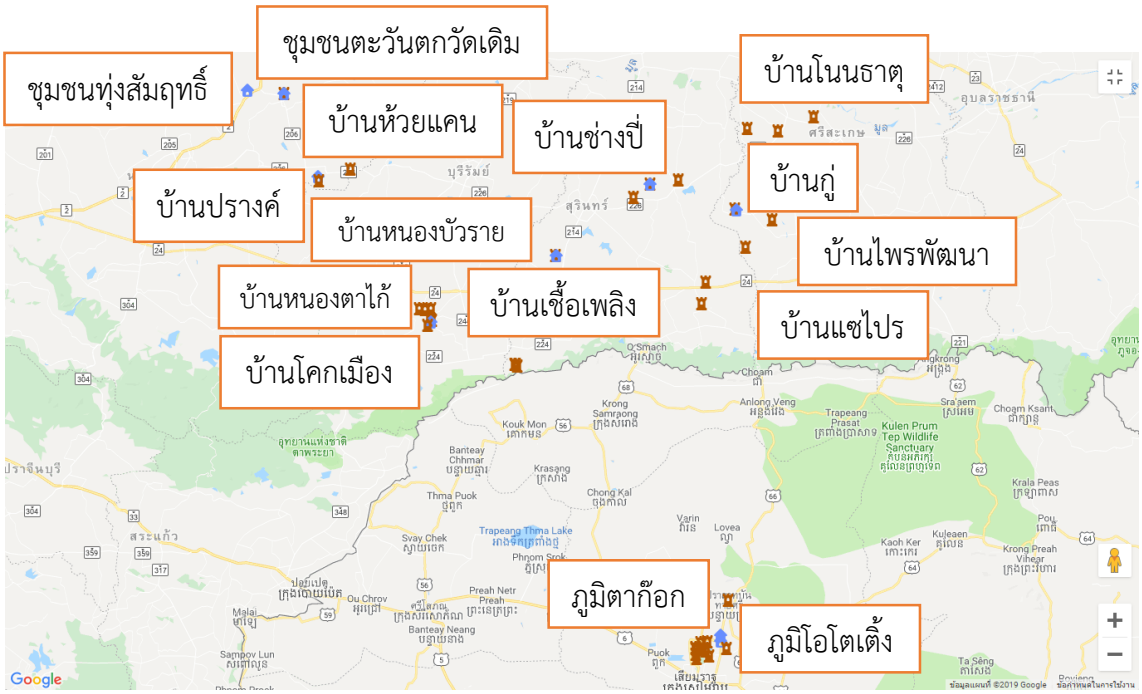

ภาพที่ 2 แผนที่พื้นที่ศึกษาสำหรับการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนด้วยระบบสารสนเทศ

ผลการดำเนินงานการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) พบว่า ชุมชนทั้ง 13 ชุมชนเขตอีสานใต้ของประเทศไทยที่มีอาณาเขตติดกับปราสาทอารยธรรมขอมทั้งที่เป็นศาสนสถาน อโรคยาศาลา หรือธรรมศาลา ล้วนต่างมีสายสัมพันธ์อันดีในมุมมองของความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม การเคารพบูชาในรูปแบบของบวงสรวงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ บรรพบุรุษ ทั้งนี้ปราสาทอารยธรรมขอมถือเป็นทุนกายภาพที่สำคัญของชุมชนในส่วนของการส่งเสริมการท่องเที่ยว การดำเนินงานส่งเสริมการพัฒนากิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) พบว่า การศึกษาบริบทของชุมชนต้องดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์ให้ครบทั้ง 5 ทุนชุมชน เนื่องจากจากการลงพื้นที่เพื่อสำรวจและจัดเก็บทุนชุมชนเบื้องต้นพบว่า ทุนชุมชนมีการหมุนเวียนและเสริมหนุนกันอย่างเป็นธรรมชาติโดยการดำเนินงานของชุมชนเมื่อชุมชนต้องการสร้างกิจกรรมเพื่อเสริมรายได้ให้กับชุมชนก่อให้เกิดกระบวนการสะสมทุนชุมชนอย่างเป็นระบบเมื่อชุมชนมีเป้าหมายในการพัฒนาหรือดำเนินงานที่ชัดเจน ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านโคกเมือง จังหวัดศรีสะเกษ และ ชุมชนบานกู่ จังหวัดศรีสะเกษ มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้นทั้งชุมชนบ้านโคกเมืองและชุมชนบ้านกู่ ต่างมีการดำเนินงานในการนำทุนชุมชนที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ในการสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน แผนผังการหมุนเวียนและการสะสมทุนชุมชนดังแสดงในภาพที่ 2

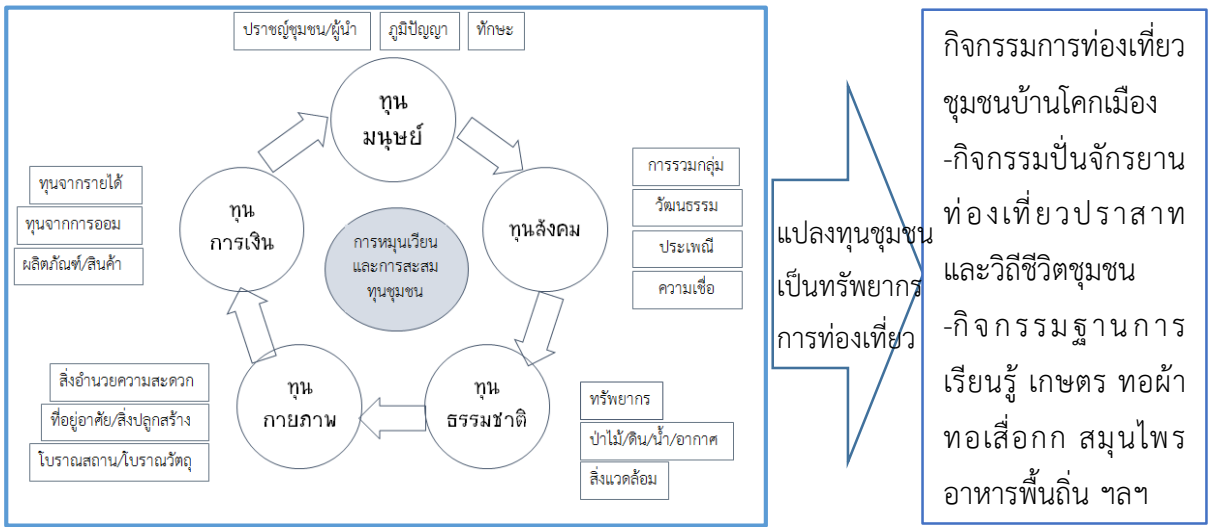

ภาพที่ 2 แผนผังการหมุนเวียนและการสะสมทุนชุมชน กรณีตัวอย่างหมู่บ้านโคกเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

จากภาพที่ 2 กรณีการหมุนเวียนและการสะสมทุนชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน พบว่า ทุนมนุษย์เป็นทุนชุมชนที่มีความสำคัญต่อการนำทุนชุมชนทั้งหมดมาเชื่อมต่อเรื่องราวให้เกิดผลการพัฒนานาอย่างเต็มตามศักยภาพและตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ นั่นคือทุนมนุษย์ดำเนินการ ตัวอย่างเช่น ทุนมนุษย์ผู้เป็นผู้นำชุมชน ดำเนินการเชื่อมต่อปราชญ์ชุมชนเข้ากับกลุ่มคนในชุมชนที่มีความสนใจเฉพาะทางร่วมกันเป็นสังคมแห่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นสามารถทำรายได้ให้กับชุมชน ทั้งด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว การต้อนรับและการบริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการลงมือปฏิบัติเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน อย่างไรก็ตามทั้งชุมชนบ้านโคกเมืองและชุมชนบ้านกู่ยังต้องมีการสะสมและหมุนเวียนทุนชุมชนภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ พร้อมนำทุนชุมชนที่ได้สะสมไว้มาหมุนเวียนสร้างเป็นกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไปเรื่อย ๆ เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและแปลเปลี่ยนตามกาลเวลา อันจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งนำมาซึ่งเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชนต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ข้อมูลทุนชุมชนทั้ง 13 ชุมชนในเขตประเทศไทย และ ชุมชนจำนวน 2 ชุมชนในเขตประเทศกัมพูชา พบว่า ทุกชุมชนมีการหมุนเวียนและสะสมทุนชุมชนเพื่อเป้าหมายในการหารายได้สู่ครอบครัวและชุมชน เช่น ชุมชนบ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา มีทุนมนุษย์และทุนสังคมที่มีศักยภาพในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนด้วยการนำทุนชุมชนที่หมุนเวียนอยู่ภายในชุมชนทั้ง 5 ชุมชน มาสร้างเรื่องราวพร้อมกับสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากทุนทางกายภาพของชุมชนบ้านปรางค์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตผ้าไหมมีความพร้อมในการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันที่สำคัญคือทุนธรรมชาติ (บรรยากาศพระอาทิตย์ตกดิน ณ ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์มีความสวยงาม)

และทุนกายภาพที่เป็นปราสาทอารยธรรมขอมยังมีความสวยงาม บรรยากาศน่านั่งเล่นบริเวณปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ ด้วยการพิจารณาคัดเลือกชุมชนและปราสาท จึงมีการกำหนดเงื่อนไขการวิเคราะห์ศักยภาพของทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนชุมชนที่สามารถนำมาแปลงเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวด้วยการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนเขตอารยธรรมขอม อันประกอบด้วย ศักยภาพด้านผู้นำและกลุ่มต้อนรับนักท่องเที่ยว (ทุนมนุษย์และทุนสังคม) ศักยภาพด้านบริบทการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (ทุนกายภาพ) ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน (ทุนกายภาพ) ศักยภาพด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (ทุนกายภาพและทุนธรรมชาติ) ศักยภาพด้านทุนชุมชนที่เป็นวัฒนธรรมอันจะส่งผลถึงความคุ้มค่าที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางมาร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน และศักยภาพเกี่ยวกับความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การคัดเลือกชุมชนและปราสาทดำเนินการคัดเลือกโดยนักวิจัย ชุมชนที่ผ่านการคัดเลือกจากนักวิจัยมีจำนวน 7 ชุมชน แผนที่แสดงพื้นที่ศึกษาดังแสดงในภาพที่ 3

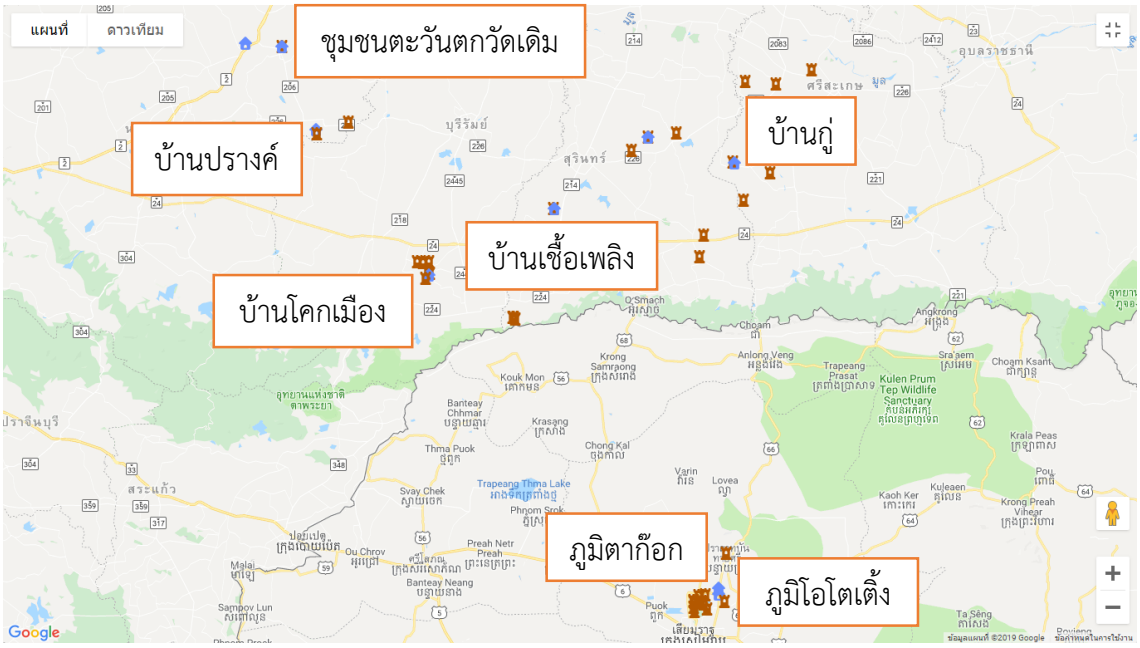

ภาพที่ 3 พื้นที่ศึกษาสำหรับการจัดกิจกรรมถอดองค์ความรู้เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

จากภาพที่ 3 ชุมชนจำนวน 7 ชุมชน มีการดำเนินกิจกรรมการถอดองค์ความรู้เพื่อสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ผลการดำเนินงานการถอดองค์ความรู้ด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนของแต่ละชุมชน ประกอบด้วย (1) กิจกรรมเรียนรู้และฝึกปฏิบัติการผลิต

เส้นหมี่พิมายและผัดหมี่พิมาย ชุมชนตะวันตกวัดเดิม อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา (2) กิจกรรมเรียนรู้กระบวนการผลิตผ้าไหมและฝึกปฏิบัติการการทอผ้า ชุมชนบ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา (3) กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนบ้านโคกเมือง ชุมชนบ้านโคกเมือง อำเภอลำปรายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ (4) กิจกรรมเรียนรู้สมุนไพรและฝึกปฏิบัติการเพ้นกระถางสมุนไพร ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ (5) กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตชาวกูยและและฝึกปฏิบัติการการทำอาหารพื้นถิ่นขนมไปรกะซัง ชุมชนบ้านกู่ อำเภอกู่ จังหวัดศรีสะเกษ (6) กิจกรรมเรียนรู้และฝึกปฏิบัติการผลิตขนมจีนเส้นสดและทำขนมจีนน้ำยาพื้นบ้าน ภูมิโอโตเดิ้ง จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา (7) กิจกรรมเรียนรู้และฝึกปฏิบัติการการทำขนมตาลตโนด/การสานตะกร้าหวาย ภูมิตาก๊อก จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ทั้งนี้ทุกชุมชนมีการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนภายในชุมชนจากองค์ปราสาทสู่เส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชนโดยชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนเอง การดำเนินงานวิจัยจึงเป็นเพียงการนำสิ่งที่ชุมชนมีอยู่เดิมมาสร้างเป็นกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน การดำเนินการดังกล่าวช่วยให้ชุมชนเห็นความสำคัญของวิถีชีวิตชุมชนเดิม ทั้งองค์ปราสาท ประเพณี วัฒนธรรม ปราชญ์ชุมชน อีกทั้งยังช่วยให้ชุมชนสามารถนำองค์ความรู้อื่น ๆ ที่มีศักยภาพมาสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ได้ด้วยตนเองต่อไป อันจะส่งผลให้ชุมชนสามารถดำเนินการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

การดำเนินงานกิจกรรมการถอดองค์ความรู้เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน ดำเนินงานตามผลการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลพฤติกรรมความต้องการของชุมชนและพฤติกรรมความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งผลการสำรวจข้อมูลดังกล่าว พบว่า พฤติกรรมและความต้องการของชุมชนทั้งชุมชนในเขตประเทศไทยและกัมพูชามีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน คือ ลักษณะการดำเนินชีวิตเป็นแบบครัวใหญ่ อยู่อาศัยบริเวณเดียวกัน ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มอาชีพ มีวิถีชีวิตเรียบง่าย มีบุคคลิกลักษณะแสดงถึงความเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเป็นมิตรกับผู้มาเยือน เป็นต้น ส่วนด้านความต้องการของชุมชนค่อนข้างเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ชุมชนยังคงมีการดำเนินชีวิตแบบวิถีชีวิตเดิม แต่ชุมชนจะนำจุดเด่นของวิถีชีวิตมานำเสนอนักท่องเที่ยว (ชุมชนใช้คำว่านำของดีมาต้อนรับแขก) เช่น อาหารพื้นถิ่น การแสดงพื้นบ้าน สินค้าพื้นบ้าน การแต่งกาย ภาษาพูด จุดชมวิวความสวยงามของธรรมชาติ การเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับปราสาท เรื่องราว/เรื่องเล่าเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของชุมชนและปราสาท เป็นต้น

ในขณะเดียวกันพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเขตอีสานใต้ด้วยตนเอง แต่ไม่ได้ตั้งใจเดินทางมาเที่ยวชมปราสาทหรือชุมชน เดินทางมาเพื่อทำงานหรือเยี่ยมญาติ แต่เมื่อมาถึงแล้วจึงแวะเที่ยวชมองค์ปราสาท และนักท่องเที่ยวไม่ทราบข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนบริเวณใกล้เคียงปราสาท สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการคือข้อมูลสารสนเทศของการท่องเที่ยว ของฝากประจำถิ่น อาหารท้องถิ่น ค่าใช้จ่ายโดยมากของนักท่องเที่ยวมักจ่ายไปกับค่าเดินทาง

อาหาร ด้านที่พักมักพักบ้านญาติ ส่วนนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวจังหวัดเสียมเรียบ ส่วนใหญ่ตั้งใจเดินทางไปเที่ยวปราสาทนครวัดนครธม ซึ่งเป็นมรดกโลก มีความสวยงาม ยิ่งใหญ่ ที่พักนักท่องเที่ยวมักพักอาศัยตามโรงแรมไม่น้อยกว่า 3 วัน ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ คือ ค่าที่พัก ค่าตั๋วเข้าชมปราสาท ค่าเดินทาง ค่าอาหารและค่าของฝาก

จากการดำเนินงานการถอดองค์ความรู้เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ด้วยการอาศัยทุนชุมชนทั้ง 5 ทุน อันประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน พบว่า ทุนมนุษย์เป็นทุนที่สำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน ซึ่งต้องมีคู่กันกับความโดดเด่นเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต (ทุนทางสังคม) และทุนที่สำคัญควบคู่กันกับทุนมนุษย์และทุนทางสังคมคือทุนกายภาพ (ถนน โบราณสถาน โบราณวัตถุ) ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน (กลุ่มผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน) สิ่งที่น่าสนใจคือหากมีการนำเทคโนโลยีเข้าไปมีส่วนสนับสนุนในการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนจะทำให้การดำเนินงานนั้นมีความสะดวก รวดเร็ว ลดเวลา/ค่าใช้จ่าย ในการทำงาน อีกทั้งชุมชนเองก็ให้ความสำคัญกับการใช้งานเทคโนโลยี ดังเห็นได้จากการเล่น Facebook, Line, Internet ของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มผู้นำชุมชน

สรุปผลการดำเนินงานวิจัย พบว่า การค้นหาทุนชุมชนและการถอดองค์ความรู้ชุมชนเพื่อสร้างเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นมีการหมุนเวียนอย่างเป็นธรรมชาติ คือ ทุนมนุษย์มีการใช้งานทุนธรรมชาติและทุนกายภาพมาสร้างสรรค์ทุนการเงินผ่านการตั้งกลุ่มหรือทุนทางสังคมได้อย่างเด่นชัด อีกทั้งชุมชนยังมีการสะสมทุนชุมชนทั้ง 5 ทุน โดยชุมชนมีการนำทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนชุมชนมาผูกเชื่อมโยงผูกเรื่องเข้าเป็นทรัพยากรเรื่องเล่าเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทุกทุนชุมชนมีความสำคัญแต่สำคัญที่สุดคือทุนมนุษย์ เพราะทุนมนุษย์เป็นทุนที่เป็นตัวเชื่อมโยงและพัฒนาเป็นผู้รวบรวมทุนทั้งหมดมาสร้างเป็นเรื่องราว เป็นผู้เชื่อมต่อทุนทั้งหลายเข้าด้วยกันและดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน นอกจากนี้มนุษย์ยังเป็นคนเดินเรื่อง เล่าเรื่อง ให้ชุมชนน่าสนใจ การต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยกลุ่มชุมชนทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจ อยากมาเที่ยวซ้ำและบอกต่อ ส่วนเทคโนโลยีเป็นเพียงองค์ประกอบเสริมที่จะทำให้การทำงานมีความสะดวก รวดเร็ว ลดค่าใช้จ่าย ลดการสูญหายของข้อมูล ตรวจสอบได้ ชุมชนดูน่าสนใจ และเพิ่มโอกาสในการแข่งขันของชุมชน

ข้อค้นพบในการดำเนินงานวิจัย พบว่า ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการทำความเข้าใจตนเองและพร้อมพัฒนาชุมชนไปกับทีมงานนักวิจัยด้วยการกำหนดเป้าหมายในการทำงานเพื่อแปลงทุนชุมชนให้เป็นทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน สิ่งที่นักวิจัยสามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ พยายามให้ชุมชนเห็นบริบทของตนเอง เห็นทุนชุมชนที่มีศักยภาพที่จะนำมาใช้ในการสร้างเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน เมื่อนักวิจัยร่วมกับชุมชนดึงจุดเด่นของชุมชนออกมาสร้างเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยกระบวนการถอดองค์ความรู้ของชุมชน นักวิจัยร่วมกับชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเต็มรูปแบบ

เพื่อให้ชุมชนเข้าใจและลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งชุมชนไม่ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตนเอง แต่เปลี่ยนแปลงแนวคิด เตรียมตัวสำหรับการให้บริการนักท่องเที่ยว ดึงความมีน้ำใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส ตามวิถีชนบทของไทยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และที่สำคัญที่สุด คือ การบริหารจัดการชุมชนในลักษณะชุมชนท่องเที่ยว เพื่อความเป็นธรรมและความปลอดภัยของชุมชนและนักท่องเที่ยว ทั้งนี้การดำเนินงานเป็นไปตามหลักศาสตร์พระราชา คือ เข้าใจ เข้าถึง ร่วมพัฒนา

การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเพราะช่วยยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนและเป็นการอนุรักษณ์วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนที่กำลังจะเริ่มเลือนหายไป พื้นที่จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ มีเรื่องราวการเชื่อมต่อกับประเทศกัมพูชาด้วยปราสาทหินนครวัดนครธมซึ่งเป็นร่องรอยของเส้นทางการเชื่อมต่อทางอารยธรรมขอมระหว่างไทยและกัมพูชา โดยเริ่มจากปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทหินเมืองต่ำ เข้าสู่ปราสาทหินนครวัดนครธม ณ ประเทศกัมพูชา ผ่านทางด่านชายแดนช่องสะงำ จังหวัดศรีสะเกษ หรือด่านชายแดนช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ ดังนั้นพื้นที่ศึกษาของงานวิจัยฉบับนี้จึงเป็นการศึกษาทุนชุมชนที่อยู่รายล้อมปราสาทเพื่อการกระจายการท่องเที่ยวจากปราสาทไปสู่ชุมชน

ข้อเสนอแนะงานวิจัยประกอบด้วย (1) การดำเนินงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนผู้วิจัยและทีมนักวิจัยควรได้รับการอบรมกระบวนการวิจัยในมนุษย์หรือควรผ่านการอบรมที่เกี่ยวกับการวิจัยชุมชน เพื่อให้นักวิจัยเข้าใจกระบวนการทำงานและเข้าใจแนวทางการดำเนินงานเพื่อชุมชน เมื่อนักวิจัยเข้าใจทิศทางและเป้าหมายในการทำงานร่วมกับชุมชน รวมถึงจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ การดำเนินงานวิจัยจะส่งผลดีต่อชุมชนและนักวิจัย รวมถึงผลลัพธ์ด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานวิจัยจะเพิ่มขึ้นหากนักวิจัยเข้าใจและเข้าถึงชุมชนอย่างเป็นระบบ (2) การดำเนินงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนควรเป็นโครงการวิจัยที่มีความต่อเนื่อง เพื่อศึกษาพัฒนาการและวงล้อของการพัฒนาชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการสะสมทุนชุมชนเพื่อต่อยอดการพัฒนาชุมชนในแต่ละด้าน เช่น ทุนมนุษย์ เดิมมีความสามารถเฉพาะด้านการทอผ้า เมื่อมีการพัฒนาต่อยอดอย่างต่อเนื่อง ทุนมนุษย์นั้นจะสามารถมีความก้าวหน้าด้านทักษะการย้อมสีธรรมชาติ การสร้างสรรค์ลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น จนเกิดเป็นสินค้าพื้นถิ่นที่นำรายได้สู่ชุมชน เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นำรายได้สู่ชุมชนหรืออาจเกิดรายได้สู่ชุมชนจากการศึกษาดูงานหรือการฝึกอบรม เป็นต้น

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวแบบนิยมท้องถิ่น (Localism) เป็นที่นิยม เพราะเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนยุคใหม่ นั่นคือได้ตระเวนไปในพื้นที่ฝังตัวอยู่กับคนพื้นถิ่น เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) สำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม (2) ถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเพื่อสร้างเรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม (3) สำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) และ (4) สำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

การดำเนินงานวิจัยตามวัตถุประสงค์การจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อสร้างเรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชาโดยชุมชนมีส่วนร่วม ผลการดำเนินงานหลังจากการพิจารณาคัดเลือกชุมชนและปราสาท ตามเงื่อนไขศักยภาพของทุนชุมชนที่สามารถเกิดการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน อันประกอบด้วย ทุนมนุษย์ (ผู้นำ/ปราชญ์ชุมชน) ทุนสังคม (ประเพณี วัฒนธรรม เรื่องเล่า) ทุนกายภาพ (โบราณสถาน/โบราณวัตถุ) ทุนธรรมชาติ (ภูเขา ป่าไม้ แหล่งน้ำ) และทุนการเงิน (กลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน) รวมถึงศักยภาพด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว พื้นที่ดำเนินการศึกษา ประกอบด้วย 6 ชุมชน คือ ชุมชนตะวันตกวัดเดิม อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา หมู่บ้านบ้านปรางค์ บ้านห้วยแคน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา บ้านโคกเมือง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ บ้านเชื้อเพลิง บ้านกู่

การจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชน ผู้วิจัยดำเนินการด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสำรวจร่วมกับการจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนด้วยระบบสารสนเทศ (Data Collection Using Mobile) ผลการดำเนินงานพบว่า ชุมชนมีการเชื่อมโยงทุนชุมชนที่มีศักยภาพเพื่อสร้างอาชีพเสริมให้กับชุมชมแต่ยังขาดการเชื่อมต่อกับโบราณสถาน/โบราณวัตถุในชุน อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านโคกเมืองและชุมชนบ้านกู่มีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนทั้งสองชุมชนจึงมีการนำทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนมาเชื่อมต่อเป็นเรื่องราววิถีชีวิตชุมชนและนำเสนอเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน ผลการสำรวจทุนชุมชนพบว่าชุมชนมีการสะสมทุนชุมชนเนื่องจากมีเป้าหมายเพื่อสร้างการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ณ จังหวัดเสียมเรียบ พบ 2 ชุมชน ที่สามารถสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์

โดยชุมชน คือ การทำน้ำตาลตโนดและการสานตะกร้าหวายของชุมชนภูมิตาก๊อก และการทำขนมจีนสดพร้อมน้ำยาขนมจีนพื้นถิ่น ณ ภูมิโอโตเติ้ง

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมความต้องการของชุมชนและนักท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีสายสัมพันธ์กับปราสาทอารยธรรมขอมพร้อมกับมีวัฒนธรรมที่สามารถนำมาสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน โดยพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวมักเดินทางมาด้วยตนเองและต้องการรับประทานอาหาร/ซื้อสินค้าของฝากที่เป็นของพื้นถิ่น อีกทั้งยังต้องการกิจกรรมท่องเที่ยวมีลักษณะของการร่วมเรียนรู้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมกับชุมชน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า หากชุมชนนำทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนชุมชน มาสร้างเรื่องราวเชื่อมโยงกับโบราณวัตถุโบราณสถานของชุมชนจนเกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน จะส่งผลให้เกิดกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเขตอีสานใต้ที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว อันจะนำมาซึ่งเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชนต่อไป

การดำเนินการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน รายงานวิจัยนี้นำเสนอการถอดองค์ความรู้ชุมชนด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมเรื่องราวประสบการณ์และทักษะจากปราชญ์ชุมชน ทำให้บรรยากาศการดำเนินงานไม่เป็นไปในเชิงวิชาการมากนักแต่เป็นไปในมุมมองของการเล่าเรื่อง/กระบวนการ หลังจากนั้นจึงดำเนินการนำจุดเด่นของเรื่องราวหรือกระบวนการนั้นมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนด้วยกระบวนการที่เกิดจากการเล่าเรื่องของชุมชน การสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ส่งผลให้ชุมชนเข้าใจและเรียนรู้ในการสร้างกิจกรรมจากพื้นฐานความรู้เดิมของชุมชน ชุมชนจะสามารถต่อยอดและสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ได้ด้วยตนเอง ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : ทุนชุมชน, ความต้องการของนักท่องเที่ยว, ความต้องการของทุนชุมชน, ระบบจัดเก็บข้อมูลด้วยโมบาย

Abstract

In the present, localism tourism is most popular for tourists in the modern life. This is because tourists travel to live with community for learning the traditional cultural and social of community. Therefore, this research aims to (1) survey and collect capital community along Khmer Cultural in The Southern Isan-Cambodia (Phimai-Angkor Wat/Angkor Thom), (2) extraction of knowledge about capital community to create stories of merging the community and historical park (prasat) along Khmer Cultural in The Southern Isan-Cambodia (Phimai-Angkor Wat/Angkor Thom) based community participatory, (3) survey and collect the needed and behavior of tourists along Khmer Cultural in The Southern Isan-Cambodia (Phimai-Angkor Wat/Angkor Thom), and (4) survey and collect the needed and behavior of community along Khmer Cultural in The Southern Isan-Cambodia (Phimai-Angkor Wat/Angkor Thom).

This research performs based on objectives of Knowledge identification and acquisition from community resources to discover the story of community and historical park (prasat) along The Southern Isan-Cambodia (Phimai-Angkor Wat/Angkor Thom) based community participatory. The conditions about efficient of community for tourism included that human capital (head of community, expert) social capital (tradition, cultural, story) physical capital (historic site, antique object) natural capital (mountain, forest, river) and financial capital (local product group). Additionally, the efficient of accessibility, amenities, attraction, activity and safety are declared for tourists and community. As a result, there are 6 communities are chosen as study area such as (1) Tawatok Wat Derm village, Ampher Phimai, Nakhon Ratchsima province (2) Prasat Prang Ban Prang, Amphoe Huai Thalaeng, Nakhon Ratchsima province, (3) Prasat Huay Can, Amphoe Huai Thalaeng, Nakhon Ratchsima province, (4) Ban Kok Muang village, Amphoe Prakhon Chai, Burirum province (5) Ban Chueaploeng village, Ampher Prasat, Surin Province (6) Moo Ban Ku, Ampher ku, Srisaket province.

The collection of community capital data and extraction knowledge from capital community in five kinds on seven communities, depth-interview and data collection using mobile are used as tools to get the data from community and tourists. As results are shown that most of 5 community capital have been connected to create local food vs products but did not related to Prasat on tourism. However, Ban Kok Muang and Ban Ku community are community-based tourism. Both of Ban Kok Muang and Ban Ku community connected 5 community capital with community life and Khmer cultural story to present as activities and travel route on community-based tourism. In here, there are 2 Khmer community are used as community attraction to promote. First, Phum TaKok create the wicker baskets and the sugar parm tree at Cambodia. Second, Phum OtoTerng made traditional khanohm jeen noodles which most favorite local food of Seam Reap province.

Analysis results the tourist behavior and trends related to community are shown that community closely related to Prasat on Khmer cultural and then community uses cultural to create activity and route for community based tourism. Usually, most of tourists travel by themselves and they want to try the local food. Interestingly, the trend of tourists is to learn and attend the workshop about local products vs cultural of community. According to analysis results, community can refer to 5 community capital for connecting the Khmer cultural story with community cultural story as the activity on cultural community tourism. It cause of cultural activities and route tourism based on community are introduced to tourists on their demand. Absolutely, the creative economic of community is produced as well since creative cultural tourism based on community is created.

In this research uses knowledge extraction of community capital by using story telling techniques as a tool to collect the stories, experience, and skills of local expertise. Storytelling techniques can help to create the work environment for community team get success in the normal form and relaxing. After that, the main point of story or processes is chosen as a joint point to create the cultural tourism by community. Absolutely, knowledge extraction with storytelling can use to create activities and tourism routes by community participants in each community. Moreover, community can understand and learn the knowledge extraction with

storytelling approach to create their cultural tourism based on their traditional knowledge vs tacit knowledge of them. Finally, community will apply their traditional knowledge vs tacit knowledge of them to create the new cultural tourism by themselves and the sustainable community based tourism is appeared.

Keywords: capital community, tourists needed, community needed, data collection using mobile

สารบัญ

บทที่	**หน้าที่**
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ระเบียบวิธีวิจัย	3
1.4 กรอบแนวคิด	3
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	4
1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย	4
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ	7
บทที่ 2 การทบทวนเอกสารและวรรณกรรม	
2.1 อารยธรรมขอมอีสานใต้-นครวัดนครธม	8
2.2 แนวคิดงานวิจัยเชิงสำรวจ	29
2.3 แนวคิดทุนชุมชน	33
2.4 การถอดองค์ความรู้ชุมชน	37
2.5 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน	38
2.6 เกณฑ์การคัดเลือกชุมชน	40
2.7 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว	40
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
2.9 บทสรุปท้ายบท	45
บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย	
3.1 การดำเนินงานวิจัย	47
3.2 พื้นที่ศึกษา	57
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล	59
3.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	61
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	62
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย	
4.1 สำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม	63

สารบัญ

บทที่	**หน้าที่**
บทที่ 4 (ต่อ)	
4.2 ถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเพื่อสร้างเรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา โดยชุมชนมีส่วนร่วม	179
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา	225
4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา	265
4.5 เปรียบเทียบพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน (Supply Side)กับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว (Demand Side)	295
4.6 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน	299
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	307
5.2 อภิปรายผล	311
5.3 ข้อเสนอแนะ	313
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสอบถามชุมชน	
ภาคผนวก ข แบบสอบถามนักท่องเที่ยว	
ภาคผนวก ค ตารางผู้ให้ข้อมูล	

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558 - 2560 ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ คือ (1) การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว (2) การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี และ (3) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดลักษณะการท่องเที่ยวที่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวแบบนิยมท้องถิ่น (Localism) กำลังมาแรง เพราะเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนยุคใหม่ นั่นคือได้ตระเวนไปในพื้นที่ฝังตัวอยู่กับคนพื้นถิ่น เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น (โตมร ศุขปรีชา, TAT Review Magazine, 2559)

แต่อย่างไรก็ตาม พชรพร อมรประสิทธิ์ (TAT Review Magazine, 2556) และ สินธุ์ สโรบล ผู้ประสานงาน สกว. สำนักงานภาคและเครือข่ายการเรียนรู้และประสานงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน อธิบายถึงปัญหาของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ว่าหากการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมิได้คำนึงถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน ผู้เป็นเจ้าของชุมชนอย่างแท้จริง จะทำให้เกิดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของคนในท้องถิ่น ดังนั้นการวิจัยควรเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" โดยมุ่งพัฒนาให้ "คนในชุมชน" เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวและไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ต้องเน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ โดยใช้งานวิจัยเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน นำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้มีความสมดุลกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมรวมทั้งการเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคต

ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชนเขตอีสานใต้และประเทศกัมพูชามีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน เช่น อาชีพหลักคือทำนา ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การจัดสาน ทอผ้าใช้เองในครัวเรือน ภาษาที่ใช้ เป็นต้น นอกจากประเพณีวัฒนธรรมของอีสานใต้และกัมพูชาจะมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นและยาวนานมานานกว่า 800 ปี สถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่ของกัมพูชาและปราสาทที่ยิ่งใหญ่สวยงามของอีสานใต้ยังคงมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนว่ามีระเบียบแบบแผนเดียวกับปราสาทในกัมพูชา สมัยเมืองพระนคร เช่น ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมากับปราสาทนครวัด จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา

ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมอีสานใต้ ที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่น่าสนใจ คือ การท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) อีกทั้งในเขตพื้นที่รอยต่อระหว่างปราสาทยังมีชุมชนมีความเข้มแข็งพร้อมรับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) อย่างไรก็ตามชุมชนที่เข้มแข็งพร้อมรับการพัฒนาให้เป็นแหล่ง

ท่องเที่ยว จำเป็นจะต้องมีความพร้อมทางด้านทุนชุมชน ซึ่งทุนชุมชน หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน (ณัฐวดี ใจแสวงทรัพย์ และอุบลวรรณ หงส์วิทยากร, 2014) ทุนชุมชนมี 5 ประเภท ประกอบด้วย (1) ทุนมนุษย์ หมายถึง การศึกษา ภูมิปัญญา ขีดความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เป็นต้น (2) ทุนสังคม หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้ในการดำรงชีวิต รวมทั้งความไว้เนื้อเชื่อใจ การยอมรับซึ่งกันและกัน องค์กร กลุ่ม เครือข่าย ความเชื่อศรัทธา ตลอดจนวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น (3) ทุนกายภาพ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต เช่น การขนส่ง ถนน การสื่อสาร พลังงาน โทรคมนาคม โบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ (4) ทุนธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน พืชพันธุ์ธัญญาหารธรรมชาติ และ (5) ทุนการเงิน คือทรัพยากรที่เป็นเงินตรา เงินออม เงินฝาก สัตว์เลี้ยง อัญมณี ทุนที่มาจากรายได้อื่น ๆ เงินบำนาญ ค่าตอบแทนที่ได้จากรัฐ เงินกองทุน (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2554)

จากกระแสความนิยมการท่องเที่ยวแบบนิยมท้องถิ่น (Localism) ในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน ฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของคนในท้องถิ่นเดิม หากกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นมิได้คำนึงถึงผลกระทบและความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง แม้ว่าชุมชนจะมีทุนชุมชนที่เข้มแข็งแล้วก็ตาม ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาทุนชุมชน ด้วยการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเพื่อสร้างเรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ รวมถึงข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ก่อนการดำเนินงานวิจัยเพื่อผลักดันการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์/วัฒนธรรมบนเส้นทางอารยธรรมขอม ร่วมกับการผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในชุมชนที่มีทุนชุมชนพร้อมสำหรับการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์/วัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมั่นคงและยั่งยืนด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์

1. สำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

2. ถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเพื่อสร้างเรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

3. สำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัด นครธม)

4. สำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

1.3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

1.4 กรอบแนวคิด

การสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากทุนชุมชน เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามกรอบแนวคิดดังกล่าวดังแสดงในรูปที่ 1.1

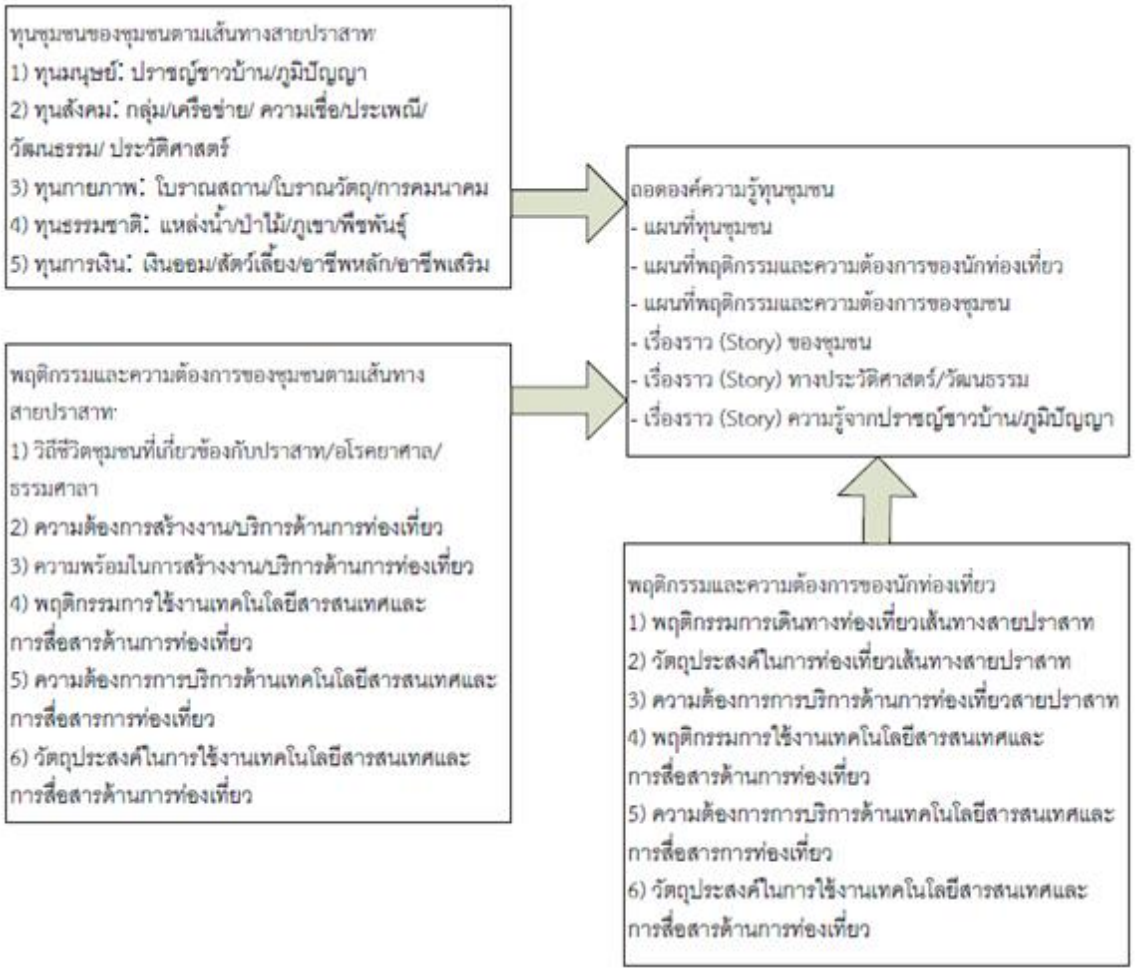

ภาพที่ 1-1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

จากภาพที่ 1-1 การดำเนินงานวิจัยมีการศึกษาทุนชุมชน อันประกอบด้วย (1) ทุนมนุษย์: ปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญา (2) ทุนสังคม: กลุ่ม/เครือข่าย/ความเชื่อ/ประเพณี/วัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ (3) ทุนกายภาพ: โบราณสถาน/โบราณวัตถุ/การคมนาคม (4) ทุนธรรมชาติ: แหล่งน้ำ/ป่าไม้/ภูเขา/พืชพันธุ์ (5) ทุนการเงิน: เงินออม/สัตว์เลี้ยง/อาชีพหลัก/อาชีพเสริม เพื่อศึกษาศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชน พร้อมกับมีการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของชุมชนตามเส้นทางสายปราสาทอารยธรรมขอมและพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับชุมชนและนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบเชิงลบกับทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชน

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1) เรื่องราว (Story) หมายถึง เรื่องราวการเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญา/ปราชญ์ชาวบ้าน ที่สามารถสร้างแรงจูงใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา

2) ทุนชุมชน หมายถึง ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ข้อมูลศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาชาวบ้านและวิถีชีวิตของชุมชน โบราณสถาน/โบราณวัตถุ ปราสาท อโรคยาศาลา ลักษณะทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

3) แผนที่ทุนชุมชน หมายถึง แผนที่ตั้งของทุนชุมชน ประกอบด้วย ปราสาท/อโรคยาศาล/ธรรมศาลา ทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้/แหล่งน้ำ)

4) แผนที่พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว หมายถึง แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวตามพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว

5) แผนที่พฤติกรรมและความต้องการของชุมชน หมายถึง แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวตามพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

1.6.1 ขอบเขตการวิจัย

1) ทุนชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา จำนวน 5 ทุน ประกอบด้วย (1) ทุนมนุษย์: ปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญา (2) ทุนสังคม: กลุ่ม/เครือข่าย/ ความเชื่อ/ประเพณี/วัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ (3) ทุนกายภาพ ประกอบด้วย โบราณสถาน/โบราณวัตถุ/การคมนาคม (4) ทุนธรรมชาติ ประกอบด้วย แหล่งน้ำ/ป่าไม้/ภูเขา/พืชพันธุ์ (5) ทุนการเงิน ประกอบด้วย เงินออม/สัตว์เลี้ยง/อาชีพหลัก/อาชีพเสริม

2) พฤติกรรมและความต้องการของชุมชนตามเส้นทางสายปราสาทอารยธรรมขอม ประกอบด้วย (1) วิถีชีวิตชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปราสาท/อโรคยาศาล/ธรรมศาลา (2) ความต้องการสร้างงาน/บริการด้านการท่องเที่ยว (3) ความพร้อมในการสร้างงาน/บริการด้านการท่องเที่ยว (4) พฤติกรรมการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้านการท่องเที่ยว (5) ความต้องการการบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารการท่องเที่ยว และ (6) วัตถุประสงค์การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้านการท่องเที่ยว

3) พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย (1) พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวเส้นทางสายปราสาทอารยธรรมขอม (2) วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเส้นทางสายปราสาทอารยธรรมขอม (3) ความต้องการการบริการด้านการท่องเที่ยวสายปราสาทอารยธรรมขอม (4) พฤติกรรมการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้านการท่องเที่ยว (5) ความต้องการการบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารการท่องเที่ยว และ (6) วัตถุประสงค์ในการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้านการท่องเที่ยว

1.6.2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตพื้นที่ศึกษาประกอบด้วยปราสาทและชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวตามเขตอารยธรรมขอม จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ นครวัดนครธม กัมพูชา ข้อมูลพื้นที่ศึกษาประกอบด้วย 26 ปราสาท 19 ชุมชน รายชื่อดังแสดงในตารางที่ 1-1

ตารางที่ 1-1 รายชื่อปราสาทและชุมชนในเขตพื้นที่ศึกษา

จังหวัด	ปราสาท	ชุมชน
นครราชสีมา	1) อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย 2) ปราสาทห้วยแคน 3) ปราสาทห้วยแคน	1) บ้านรังกาใหญ่ 2) ชุมชนห้วยแคน 3) ชุมชนบ้านปรางค์
บุรีรัมย์	1) อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง 2) ปราสาทเมืองต่ำ 3) ปราสาทถมอ 4) ปราสาทบ้านสำโรง 5) ปราสาทหนองตาเปล่ง 6) ปราสาทหนองปล่อง 7) ปราสาทหนองกง 8) ปราสาทบ้านบุ	1) หมู่บ้านเจริญสุข 2) โฮมสเตย์บ้านโคกเมือง 3) หมู่บ้านท่องเที่ยวไหมบ้านสนวนนอก 4) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองตาไก้ 5) ชุมชนบ้านบุ / ทอเสื่อ
สุรินทร์	1) ปราสาทตาเมือนโต๊ด 2) ปราสาทบ้านไพล 3) ปราสาทภูมิโปน 4) ปราสาทเมืองที 5) ปราสาทช่างปี่ 6) ปราสาทศีขรภูมิ 7) ปราสาทบ้านพลวง 8) ปราสาทยายเหงา	1) ชุมชน ปราสาทบ้านไพล 2) ชุมชนปราสาทช่างปี่ 3) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ 4) หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง 5) หมู่บ้านช้างบ้านตากลาง 6) กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านประทุน 7) กลุ่มทอผ้าไหมพื้นเมืองชาวกูยบ้านอาลึ
ศรีสะเกษ	1) อุทยานแห่งชาติเขาพระวิหาร 2) ปราสาทสระกำแพงใหญ่ 3) ปราสาทสระกำแพงน้อย 4) ปราสาทห้วยทับทัน หรือ ปราสาทบ้านปราสาท 5) ปราสาทปรางค์กู่ 6) ปราสาทหินบ้านสมอ 7) ปราสาทตาเล็ง (ปราสาทลุมพุก)	1) หมู่บ้านวัฒนธรรมขะแมร์ 2) ชุมชนบ้านเมืองหลวง 3) กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านไฮเลิง 4) ด่านชายแดนถาวร ช่องสะงำ

ตารางที่ 1-1 (ต่อ)

จังหวัด	ปราสาท	ชุมชน
เสียมเรียบ	1) ปราสาทบันทายศรี 2) ปราสาทนาคพัน 3) ปราสาทพระขรรค์ 4) ปราสาทตาพรม 5) ปราสาทนครธม 6) ปราสาทปาปวน 7) ปราสาทบาแคง	1) ชุมชนโอโตเติ้ง 2) ชุมชนภูมิตาก๊อก ตำบลปะดะ อำเภอบันทายศรี จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา
เสียมเรียบ	1) ปราสาทนครวัด	จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา

1.6.3 ระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย จำนวน 1 ปี

1.6.4 ประชากร

งานวิจัยฉบับนี้ดำเนินการสำรวจทุนชุมชนของแต่ละชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับปราสาท และมีการสำรวจความต้องการของชุมชนและนักท่องเที่ยว ดังนั้นประชากรและกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยนี้ จึงมีการแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 2 ส่วน คือ

(1) ส่วนประชากรของชุมชน เป็นชุมชนที่อยู่ตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปราสาท รวมถึงมีทุนชุมชนที่สามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้

(2) ส่วนของประชากรที่เป็นนักท่องเที่ยว ใช้การสำรวจแบบสุ่มจากสถานที่ท่องเที่ยวจำนวน 400 คน โดยแบ่งเป็นจังหวัดละ 100 คน

1.6.5 กลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยฉบับนี้ดำเนินการสำรวจทุนชุมชนของแต่ละชุมชนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปราสาทด้วยประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ดีงาม ทั้งนี้มีการสำรวจความต้องการและพฤติกรรมของชุมชนร่วมกับการสำรวจความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ดังนั้นประชากรและกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยนี้ จึงมีการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 ส่วน คือ

(1) กลุ่มตัวอย่างกรณีเป็นชุมชน ใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ไปที่ ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่ม ประธานวิสาหกิจชุมชน ปราชญ์ในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และต่อด้วยการเก็บกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snow ball sampling) โดยมีเกณฑ์การพิจารณากลุ่มคนภายในชุมชนตัวอย่างจำนวนกลุ่มตัวอย่างของแต่ละชุมชน

(2) กลุ่มตัวอย่างกรณีเป็นนักท่องเที่ยว ใช้การสุ่มแบบง่าย (Simple Sampling) จังหวัดละ 100 คน

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ

(1) มีการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ทุนชุมชนอย่างเป็นระบบโดยชุมชนมีส่วนร่วม

(2) มีการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลพฤติกรรมความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชน

(3) ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลทุนชุมชนเพื่อเป้าหมายการสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชน

บทที่ 2
การทบทวนเอกสารและวรรณกรรม

การดำเนินงานของโครงการวิจัยเรื่อง การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ดำเนินงานด้วยแนวคิดทฤษฎีดังต่อไปนี้

2.1 อารยธรรมขอมอีสานใต้-นครวัดนครธม

2.2 แนวคิดงานวิจัยเชิงสำรวจ

2.3 แนวคิดทุนชุมชน

2.4 การถอดองค์ความรู้ชุมชน

2.5 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

2.6 เกณฑ์การคัดเลือกชุมชน

2.7 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.9 บทสรุปท้ายบท

2.1 อารยธรรมขอมอีสานใต้-นครวัดนครธม

2.1.1 กำเนิดอารยธรรมขอม

"ขอม" เป็นชื่อที่ใช้เรียกกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง เป็นชื่อทางวัฒนธรรม ได้ใช้เรียกชนชาติ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า อาณาจักรขอมในอดีตมีพื้นที่ส่วนใหญ่ครอบคลุมประเทศกัมพูชาและบางส่วนในประเทศลาวและประเทศไทย มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด (Oxford University) จัดทำเอกสารออนไลน์นำเสนอเรื่องราวของอาณาจักรขอมโบราณ โดยมีตัวอย่างแผนที่อาณาจักรขอมดังแสดงในภาพที่ 2-1

จากภาพที่ 2-1 อาณาจักรขอมมีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตประเทศกัมพูชา ทั้งนี้ศิลปวัฒนธรรมอารยธรรมขอมที่โดดเด่น คือ ปราสาทหินรูปแบบต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์และความเชื่อในการสร้างปราสาทนั้น ๆ ที่แตกต่างกัน เช่น ปราสาทที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นศาสนสถานตามความเชื่อของศาสนาฮินดูหรือศาสนาพุทธ ปราสาทที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นโรงพยาบาลหรือเรียกว่าอโรคยาศาลา ปราสาทที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พักคนเดินทางหรือเรียกว่าธรรมศาลา ตัวอย่างการแสดงเขตพื้นที่อาณาจักรขอมในยุคปัจจุบันที่มีการแบ่งเขตดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia) ดังแสดงแผนที่ในภาพที่ 2-2

จากภาพที่ 2-1 และ 2-2 เขตพื้นที่ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนามบางส่วน นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าพื้นที่เหล่านั้นมีร่องรอยของอาณาจักรฟูนัน ซึ่งเป็นต้นกำเนิดอารยธรรมขอม อารยธรรมโบราณที่ยิ่งใหญ่และสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ร่องรอยหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและยิ่งใหญ่ของอารยธรรมขอมในประเทศกัมพูชา คือ ปราสาทขอม เช่น ปราสาทนครวัด ปราสาทนครธม ขณะที่อารยธรรมขอมเจริญรุ่งเรืองในกัมพูชา อิทธิพลของอารยธรรมขอมยังแพร่กระจายไปยังดินแดนประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงโดยรอบ ประกอบด้วย ไทย ลาว และเวียดนาม (มยุรี วีระประเสริฐ และ สฤษดิ์พงศ์ ขุนทรง)

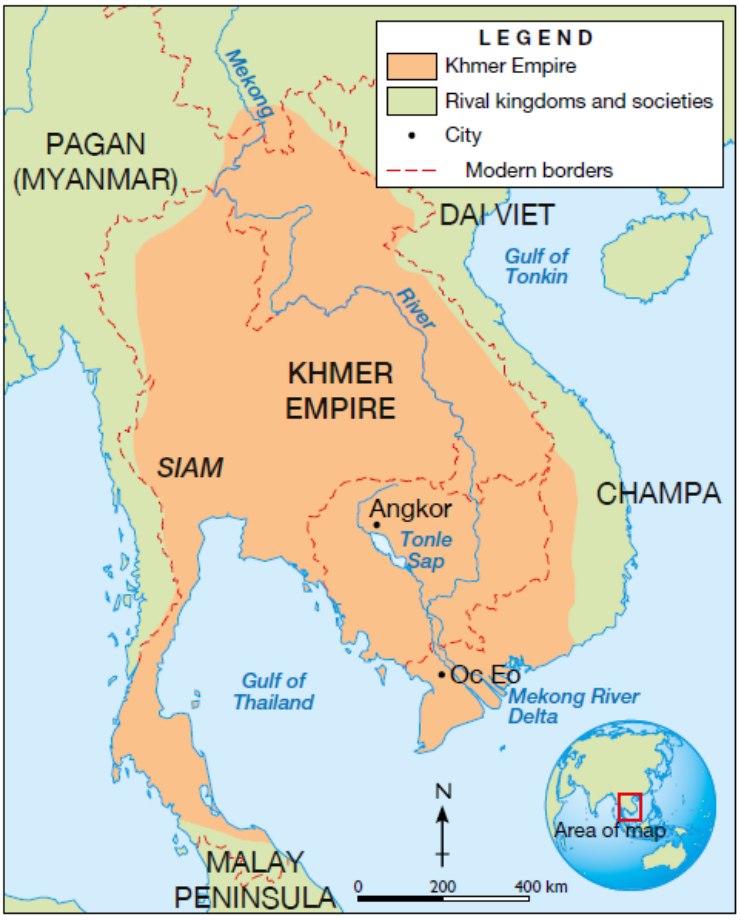

ภาพที่ 2-1 แผนที่อาณาจักรขอม

ที่มา: Oxford University Press (https://www.oup.com.au)

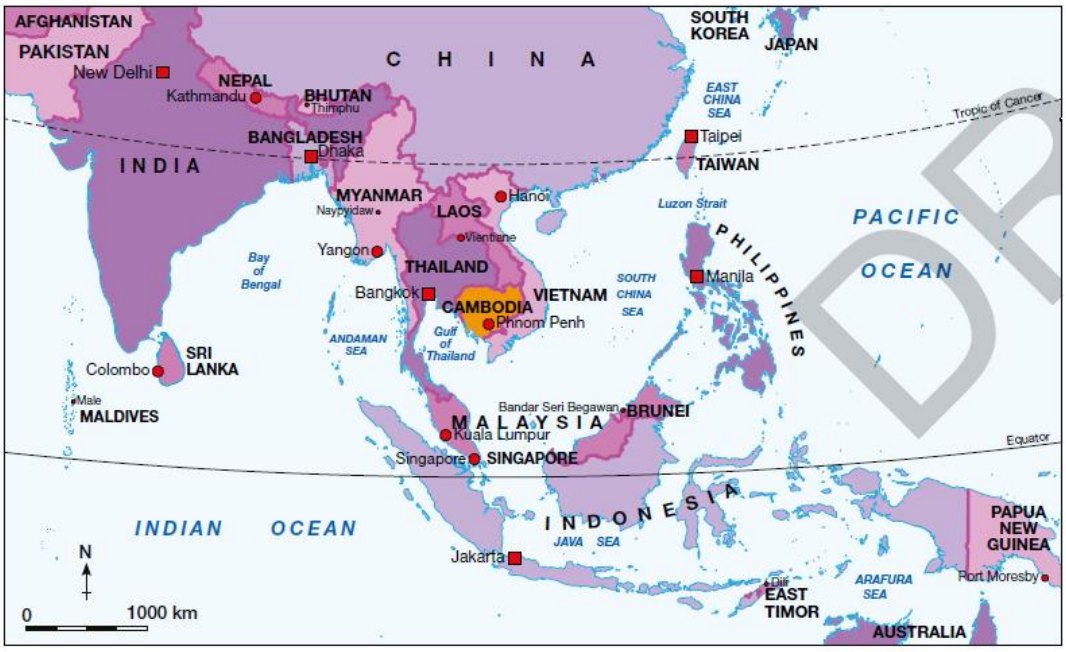

ภาพที่ 2-2 แผนที่เขตดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia)

ที่มา: Oxford University Press (https://www.oup.com.au)

การศึกษาอารยธรรมขอมเริ่มต้นโดยชาวตะวันตก ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 25 หลังจากที่ประเทศฝรั่งเศษยึดครองประเทศกัมพูชา ฝรั่งเศสได้ส่งนักวิชาการศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ภาษาศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น เข้ามาศึกษาค้นคว้าในประเทศกัมพูชาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทราบความเป็นมาของอารยธรรมขอม ตั้งแต่ยุคเริ่มต้น ยุคแห่งความเจริญรุ่งเรือง และ ยุคเสื่อม โดยนักวิชาการสามารถแบ่งยุคสมัยออกเป็น 3 ยุคสมัยคือ

(1) สมัยก่อนพระนคร แบ่งออกเป็น ยุคฟูนัน และ ยุคเจนละ

อาณาจักรฟูนัน คำว่า “ฟูนัน” เป็นคำเพี้ยนมาจากคำว่า พนม ซึ่งหมายถึงภูเขา อาณาจักรฟูนันมีความเจริญสูงสุดในพุทธศตวรรษที่ 9 แล้วเริ่มเสื่อมในพุทธศตวรรษที่ 10 ต่อมาอาณาจักรฟูนันได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรเจนละเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 11 แผนที่อาณาจักรของฟูนัน (Funan) และอาณาจักรเจนละ (Chanla) ดังแสดงในภาพที่ 2-3

ภาพที่ 2-3 แผนที่เขตดินแดนอาณาจักรของฟูนัน (Funan) และอาณาจักรเจนละ (Chanla)

ที่มา: Oxford University Press (https://www.oup.com.au)

จากภาพที่ 2-3 ดินแดนอาณาจักรของฟูนัน (Funan) คือพื้นที่ของดินแดนของกัมพูชาและเวียดนามบางส่วนในปัจจุบัน ซึ่งตามบันทึกของนักบวชชาวจีนระบุว่า ดินแดนแห่งนี้ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของอินเดีย (Indian Culture) อาณาจักรฟูนันมีอาณาบริเวณนับตั้งแต่ แม่น้ำโขงตอนกลาง แม่น้ำโขงตอนใต้ครอบคลุมไปจนถึงประเทศเวียดนามตอนใต้ ผู้คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวะนิกายไวษณพนิกาย และพุทธศาสนาลัทธิหินยาน อีกทั้งยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีสางเทวดาและเมื่อชาวอินเดียเข้ามาผู้คนจึงรับวัฒนธรรมทางศาสนาพราหมณ์เกี่ยวกับเรื่องเล่า เทพนิยาย พิธีกรรม การนับถือเทพเทพีของศาสนาพราหมณ์เข้ามาผสมกลมกลืนกับความเชื่อดั้งเดิมของตน (ฐิติรัตน์ เวทย์ศิริยานัน, วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข; 2015; 141-142)

(2) สมัยพระนคร เป็นสมัยรุ่งเรืองของของอารยธรรมขอม

หลังจากที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 (Jayavaraman II) ประกาศอิสรภาพจากชวาและเจนละบก/เจนละน้ำ ในราวปีพุทธศักราช 1345 (ค.ศ. 802) พระองค์ทรงเป็นเทวกษัตรย์ โดยมีความเชื่อที่เกี่ยวพันกันระหว่างพระราชาและพระศิวะเทพ พระองค์ทรงสร้างเมืองหลวงที่หริหราลัย ต่อมาอีก 300 ปีหลังจากนั้นปราสาทนครวัดจึงถูกสร้างขึ้นตามคติความเชื่อของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (Suryavarman II) ในราวปีพุทธศักราช 1603-1693 โดยพระองค์ทรงสร้างปราสาทนครวัดเพื่อเป็นศาสนสถานประจำรัชสมัยของพระองค์ ตัวอย่างภาพมุมสูงของปราสาทนครวัดดังแสดงในภาพที่ 2-4

ภาพที่ 2-4 มุมมองปราสาทนครวัดแสดงถึงรูปแบบการสร้างเมืองของอาณาจักรขอมโบราณ
ที่มา: Oxford University Press (https://www.oup.com.au)

จากภาพที่ 2-4 ภาพมุมมองของปราสาทนครวัด แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการสร้างเมืองของอาณาจักรขอมโบราณที่ให้ความสำคัญของระบบน้ำ ความยิ่งใหญ่ของปราสาทนครวัด (Angkor Wat) สร้าง

จากคติความเชื่อเกี่ยวกับเขาพระสุเมรุ ของศาสนาฮินดู โดยมีองค์ประกอบเป็นรูปปราสาทหรือพระปรางค์ 5 หลัง หมายถึง ภูเขาทั้ง 5 ของเทือกเขาพระสุเมรุ หรือสวรรค์ตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดู

นอกจากพระปรางค์ 5 หลังซึ่งเป็นศูนย์กลางของปราสาทนครวัด ภายในปราสาทนครวัดยังประกอบด้วย ภาพแกะสลักนูนต่ำในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รูปเทพเจ้า กษัตริย์ นางอัปสร (นางขับระบำในราชสำนัก) ขุนนาง ทหาร ประชาชน ภาพการรบกับข้าศึก การออกราชการของกษัตริย์ ชีวิตชาวบ้าน ฉากสงครามในมหากาพย์เรื่องภารตยุทธ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นำมาซึ่งชื่อเสียงและความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมขอมในปัจจุบัน ตัวอย่างความยิ่งใหญ่ของปราสาทนครวัดดังแสดงในภาพที่ 2-5 และ 2-6

ภาพที่ 2.5 ภาพถ่ายทางอากาศของปราสาทนครวัด (An aerial photograph of Angkor Wat)
ที่มา: Oxford University Press (https://www.oup.com.au)

ภาพที่ 2.6 ความสามารถด้านการแกะสลักหินของศิลปินอารยธรรมขอมที่ปรากฏตามกำแพงปราสาทมากมาย
ที่มา: Oxford University Press (https://www.oup.com.au)

ต่อมาในราวปีพุทธศักราช 1730 - 1763 พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงครองราชสมบัติด้วยการรบชนะจามปาในปี พ.ศ. 1721 พระองค์ทรงประกาศอิสรภาพให้กับอาณาจักรขอมอีกครั้ง และได้ทรงย้ายเมืองหลวงจากบริเวณของปราสาทนครวัด (Angkor Wat) ไปยังพื้นที่ใกล้เคียงโดยให้ชื่อว่านครธม (Angkor Thom) นครธมเป็นเมืองหลวงแห่งสุดท้ายและเป็นเมืองที่เข้มแข็งที่สุดของอาณาขอม ภายในเมืองนครธมมีสิ่งก่อสร้างมากมาย ใจกลางพระนครเป็นปราสาทหลักของพระเจ้าชัยวรมัน เรียกว่า ปราสาทบายน ตัวอย่างทางเข้าเมืองนครธม ดังแสดงในภาพที่ 2-7 (a) และ ตัวอย่างปราสาทบายนในเมืองนครธมดังแสดงในภาพที่ 2-7 (b)

(a) The gateway at Angkor Thom (b) The Bayon Temple at Angkor Thom

ภาพที่ 2.7 ตัวอย่างทางเข้านครธมและในพื้นที่นครธมยังมีปราสาทบายน
ที่มา: Oxford University Press (https://www.oup.com.au)

พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงสนใจศึกษาคำสอนของพุทธศาสนามหายาน พระองค์ทรงเป็นพุทธราชาที่ยังให้ความสำคัญกับศาสนาพราหมณ์ ปราสาทบายนจึงประกอบด้วยองค์ปราสาทที่ตั้งอยู่บนฐานซ้อนสามชั้นสมมุติให้เป็นทิพยสถานของเทพเจ้าบนยอดเขาพระสุเมร ด้วยปรางค์จัตุรมุข สลักปั้นรูปพระพักตร์ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร มี 216 หน้า รวม 54 ปรางค์ หันพระพักตร์ออกไปทั้งสี่ทิศ เพื่อสอดส่องดูแลทุกข์สุขของเหล่าพสกนิกรให้อยู่เย็นเป็นสุข รอยยิ้มบนพระพักตร์พระโพธิสัตว์ เรียกว่า "ยิ้มแบบบายน" ทรงโปรดให้

สร้างถนน บ้านมีไฟ (ที่พักคนเดินทาง) บาราย (สระน้ำ) และอโรคยาศาลา (โรงพยาบาล) พระองค์ทรงโปรดให้สร้างปราสาทบายน ในเมืองพระนครธม ทรงโปรดให้สร้างปราสาทบายนในพื้นที่ของนครธม

นอกจากความยิ่งใหญ่ทางสถาปัตยกรรมของปราสาท (Prasada) ทั้งปราสาทนครวัด (Angkor Wat) และนครธม (Angkor Thom) รูปแกะสลักนูนต่ำของทั้งสองปราสาทยังคงแสดงให้เห็นถึงฝีมือของช่างแกะสลักหิน ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตสู่คนรุ่นหลังได้เห็นถึงความเด่นชัดทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ความเป็นอยู่ของคนรุ่นก่อนหน้า ทั้งที่เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ ดังตัวอย่างศิลปวัฒนธรรมการแกะสลักหินที่สร้างเชื่อเสียงและความยิ่งใหญ่ให้กับอารยธรรมขอมในภาพที่ 2-8 และ 2-9

(a) A Khmer King at his royal palace (b) The Bayon Temple at Angkor Thom

ภาพที่ 2.8 ตัวอย่างศิลปวัฒนธรรมการแกะสลักหินที่สร้างเชื่อเสียงและความยิ่งใหญ่ให้กับอารยธรรมขอม
ที่มา: Oxford University Press (https://www.oup.com.au)

(a) A Khmer King at his royal palace (b) The Bayon Temple at Angkor Thom

ภาพที่ 2.9 ตัวอย่างศิลปวัฒนธรรมการแกะสลักหินที่สร้างเชื่อเสียงและความยิ่งใหญ่ให้กับอารยธรรมขอม
ที่มา: Oxford University Press (https://www.oup.com.au)

ความยิ่งใหญ่ของเมืองพระนครแห่งอาณาจักรขอม ที่มีสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ต่อคนทั้งโลก คือ ปราสาทนครวัด-ปราสาทนครธม ซึ่งได้รับการประกาศให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม (World Cultural Heritage) ภายใต้ชื่อ “เมืองพระนคร” (เกรียงไกร เกิดสิริ และ นันทวรรณ ม่วงใหญ่, 2559, 10) โดยปราสาทนครธมมีพื้นที่ใหญ่กว่าปราสาทนครวัดประมาณ 4 เท่า อีกทั้งทั้งสองปราสาทมีบริเวณพื้นที่ที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน แผนที่ตั้งของทั้งสองปราสาทดังแสดงในภาพที่ 2.10

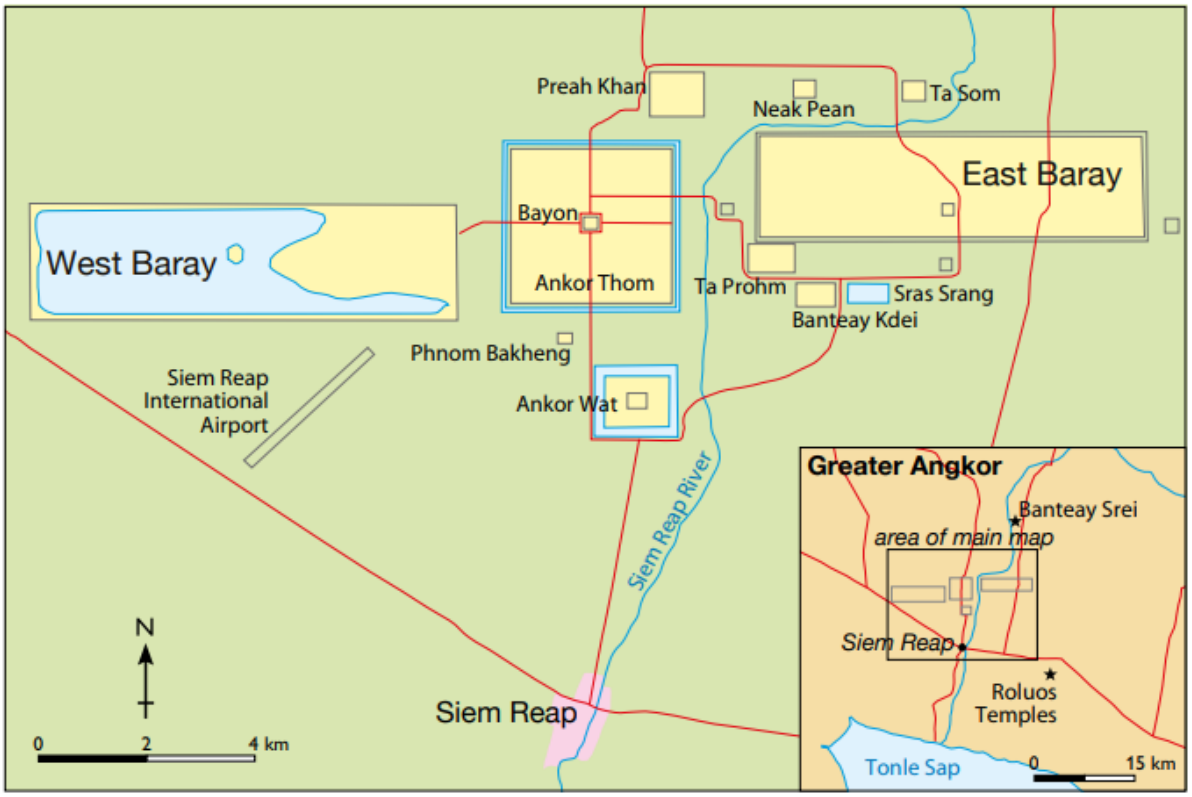

ภาพที่ 2.10 แสดงอาณาเขตเมืองพระนคร ซึ่งปราสาทนครวัดนครธมเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม
ที่มา: Oxford University Press (https://www.oup.com.au)

จากความยิ่งใหญ่และงดงามแห่งสถาปัตยกรรมและภาพแกะสลักหินแบบนูนต่ำของทั้งที่ปรากฏในปราสาทนครวัดและปราสาทนครธม รวมทั้งที่ปรากฏในกลุ่มปราสาทใกล้เคียงอื่น ๆ อีกมากมาย ส่งผลให้ ณ ปัจจุบันชาวกัมพูชามีความภาคภูมิใจต่อประวัติศาสตร์และความยิ่งใหญ่ของเมืองพระนครแห่งอาณาจักรขอม ยิ่งไปกว่านั้นมรดกทางวัฒนธรรมของอารยธรรมขอม (The Khmer Heritage) ยังสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับประเทศกัมพูชาได้อย่างมากมาย มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้าไปท่องเที่ยว ชื่นชมความยิ่งใหญ่ ความมหัศจรรย์ของสถาปัตยกรรมเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีนักวิชาการจากศาสตร์ต่าง ๆ เข้าไปศึกษาค้นคว้าเพื่อวิเคราะห์ ร่องรอยอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ด้วยเช่นกัน มีการขอเข้าไปศึกษาเรียนรู้แหล่งอารยธรรมขอมโบราณ ณ ประเทศกัมพูชาเป็นจำนวนมาก กิจกรรมเหล่านี้ล้วนนำมาซึ่งรายได้มหาศาลให้แก่ประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน

(3) สมัยหลังพระนครหรือสมัยเสื่อม ราวพุทธศตวรรษที่ 20 ลงมาอาณาจักรขอมได้เสื่อมลง

2.1.2 ร่องรอยอารยธรรมขอมในดินแดนประเทศไทย

จากอาณาเขตพื้นที่อาณาจักรขอมที่ยิ่งใหญ่ในอดีต ซึ่งกินพื้นที่ประเทศกัมพูชา ไทย ลาว และเวียดนาม ดังแสดงแผนที่ในภาพที่ 2-1 และ 2-2 ดังนั้นร่องรอยแห่งอารยธรรมขอมในเขตดินแดนแถบประเทศไทยยังคงมีอยู่จำนวนมาก อันประกอบด้วย ศิลาจารึกเขมรโบราณ, ศิลปกรรม (โบราณสถาน/โบราณสถาน), และร่องรอยหลักฐานการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองที่มีการจัดการน้ำในวัฒนธรรมขอม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ศิลาจารึกเขมรโบราณ

ตัวอย่างศิลาจารึกสุรินทร์ในภาพที่ 2-11 ราวพุทธศตวรรษที่ 18 จารึกเป็นภาษาสันสกฤต ในจารึกมีอักษรขอมโบราณ และมีเนื้อหาโดยสังเขปของจารึกทั้ง 3 ด้าน มีรายละเอียดดังนี้

จารึกด้านที่ 1 เริ่มต้นด้วยการกล่าวนมัสการพระพุทธเจ้า แล้วกล่าวสรรเสริญพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ตัวอย่างศิลาจารึกสุรินทร์ด้านที่ 1 ดังปรากฏในภาพที่ 2-11 (a) มีใจความว่า

“ ผู้มีรูปเป็นธรรมกายและสัมโภคกาย ผู้มีอาตมันเป็นสอง ผู้หาอาตมันมิได้
ข้าพเจ้าขอนมัสการพระชินะผู้เป็นราชาแห่งรัศมี แก่ประชาชนผู้ฟังอยู่แม้เพียงพระนาม
พระศรีจันทรไวโรจนโรหิณีศะ ขอจงชนะที่เชิงเขาคือพระพุทธเจ้า
พระเจ้าศรีชยวรมเทวะผู้เป็นโอรส (ของพระเจ้าธรณีนทรวรมัน)
ผู้ได้รับราชสมบัติเพราะพระจันทร์อันยอดเยี่ยมบนท้องฟ้า คือพระเวท
พระองค์ผู้มีพระบาทเหมือนดอกบัวเป็นเครื่องประดับ ผู้มีศัตรูอันพระองค์ทรงชนะแล้ว ”

ด้านที่ 2 กล่าวถึงพระราชภารกิจของพระองค์ในการสร้างโรงพยาบาล (อโรคยาศาลา) สร้างพระพุทธรูปพระโพธิสัตว์ไภษัชยสุคต พร้อมด้วยรูปพระชิโนรสทั้งสอง ตัวอย่างศิลาจารึกสุรินทร์ด้านที่ 2 ดังปรากฏในภาพที่ 2-11 (b) มีใจความว่า

“โรคทางร่างกายของปวงชนนี้เป็นโรคทางจิตใจที่เจ็บปวดยิ่ง
เพราะว่าความทุกข์ของราษฎร
แม้มิใช่ความทุกข์ของพระองค์แต่เป็นความทุกข์ของเจ้าเมือง
พระองค์พร้อมด้วยแพทย์ทั้งหลาย ผู้แกล้วกล้า และคงแก่เรียนในอายุรเวท และอัสตรเวท
ได้ฆ่าศัตรูคือโรคของประชาชน ด้วยอาวุธ คือเภษัช
เมื่อพระองค์ได้ชำระโทษของประชาชนทั้งปวงโดยรอบแล้ว
ได้ชำระโทษแห่งโรคทั้งหลายเพราะโทษแห่งยุค
พระองค์ได้สร้างโรงพยาบาล และรูปพระโพธิสัตว์ไภษัชยสุคต
พร้อมด้วยรูปพระชิโนรสทั้งสองโดยรอบ เพื่อความสงบแห่งโรคของประชาชนตลอดไป
พระองค์ได้สร้างโรงพยาบาลหลังนี้ และรูปพระโพธิสัตว์ไภษัชยสุคต
พร้อมด้วยวิหารของพระสุคต ด้วยดวงจันทร์
คือพระหฤทัยในท้องฟ้า คือพระวรกายอันละเอียดอ่อน”

ด้านที่ 3 กล่าวถึงการจัดเจ้าหน้าที่เพื่อทำหน้าที่ประจำในโรงพยาบาล แล้วกล่าวถึงรายการสิ่งของที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประทานเป็นเครื่องพลีทาน ตัวอย่างศิลาจารึกสุรินทร์ด้านที่ 3 ดังปรากฏในภาพที่ 2-11 (c)

“ส่วนสตรีสองคนเป็นผู้ตำข้าว บรรดาสตรีเหล่านั้นเป็นผู้ให้สถิติ
ส่วนบุรุษเหล่านั้นนับรวมกันอีก รวมคนทั้งหมดเป็นเก้าสิบแปดคน
ข้าวสารสำหรับเป็นเครื่องบูชาเทวรูป เครื่องพลีทานที่เหลือ พึงให้(แก่คนป่วย)
ทุกปีสิ่งนี้ควรถือเอา (เบิกจาก) แต่ละอย่าง ในวันเพ็ญเดือนไจตระ
เครื่องนุ่งห่มที่มีชายสีแดง อาหารโค ๒ ปละ (เทียนไข) ๕ ปละ เทียนขี้ผึ้ง ๗ ปละ”

(a) ศิลาจารึกสุรินทร์ด้านที่ 1 (b) ศิลาจารึกสุรินทร์ด้านที่ 2 (c) ศิลาจารึกสุรินทร์ด้านที่ 3

ภาพที่ 2-11 ตัวอย่างศิลาจารึกสุรินทร์
ที่มา: ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ร่องรอยศิลาจารึกสุรินทร์ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ มีความสอดคล้องกับจารึกเมืองพิมาย ที่มีการกล่าวสรรเสริญพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กล่าวถึงรายการสิ่งของที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประทานเป็นเครื่องพลีทาน ส่วนใหญ่เป็นรายชื่อสมุนไพร การกล่าวห้ามไม่ให้มีการทำร้ายกัน หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ ลงท้ายด้วยการถวายพระพรแด่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้ได้รับความสุขจากบุญกุศลในครั้งนี้ จารึกเมืองพิมายถูกพบที่ปราสาทหินพิมาย บ้านพิมาย ตำบลในเมือง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันจัดเก็บไว้ ณ หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

จากเรื่องราวที่นักวิชาการดำเนินการรวบรวมและแปลจากศิลาจารึกของทั้งศิลาจารึกสุรินทร์ ณ จังหวัดสุรินทร์ และจารึกเมืองพิมาย ณ ปราสาทหินพิมาย พบว่า ในช่วงเวลาที่เมืองพระนคร สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอมโบราณมีความรุ่งเรือง พระองค์ทรงแผ่กระจายพระราชอำนาจมายังดินแดนในแถบอีสานใต้ของประเทศไทย มีการสร้างบ้านมีไฟ (ที่พักคนเดินทาง) อโรคยาศาลา (โรงพยาบาล) พระองค์ทรงดูแลประชาชนมายังแถบดินแดนของไทยในปัจจุบัน

(2) ศิลปกรรม (โบราณสถาน/โบราณสถาน)

เขตพื้นที่ประเทศไทยโดยเฉพาะในเขตพื้นที่อีสานใต้ มีหลักฐานและร่องรอยความยิ่งใหญ่แห่งอาณาจักรขอมโบราณจำนวนมาก เช่น ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทสระกำแพงใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น ตัวอย่างความยิ่งใหญ่และสวยงามของปราสาทต่าง ๆ ดังแสดงในภาพที่ 2-12 ถึง 2-15 ตามลำดับ

ภาพที่ 2-12 ภาพปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 2-13 ภาพปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 2-14 ภาพปราสาทศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 2-15 ภาพปราสาทสระกำแพงใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ

จากภาพที่ 2-12 ถึง 2-15 เป็นโบราณสถานที่สำคัญของแต่ละจังหวัดในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย นอกจากโบราณสถานขนาดใหญ่ของแต่ละจังหวัด โบราณวัตถุที่สวยงามเป็นจุดเด่นควบคู่กับปราสาทหรือโบราณสถาน เช่น พระนาคปรก ณ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และ พระนาคปรก ณ ปราสาทสระกำแพงใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น ภาพตัวอย่างพระนาคปรกดังแสดงในภาพที่ 2-16

(a) พระนาคปรก ณ ปราสาทหินพิมาย (b) พระนาคปรก ณ ปราสาทสระกำแพงใหญ่

ภาพที่ 2-16 ภาพพระนาคปรก ณ ปราสาทหินพิมาย และ พระนาคปรก ณ ปราสาทสระกำแพงใหญ่

นอกจากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญมีชื่อเสียงของแต่ละจังหวัด ในภาพที่ 2-12 ถึง 2-16 แต่ละเขตพื้นที่อีสานใต้ยังมีร่องรอยของอารยธรรม ทั้งที่เป็น บาราย (บ่อน้ำ/ชลประทาน) บ้านมีไฟ (ที่พักคนเดินทาง) อโรคยาศาลา (โรงพยาบาล) มีการขุดพบ พระประติมากรรมหินทราย 3 องค์ ได้แก่ พระไภสัชยคุร พระสุริยไวโรจนะ และ พระจันทรไวโรจน (ศิลปขอมแบบบายน ราวพุทธศักราช 1720-1780) ซึ่งเป็นโบราณวัตถุที่สำคัญอยู่คู่กับอโรคยาศาลา ณ ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันนำมาเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 2-17

ภาพที่ 2-17 ภาพพระประติมากรรมหินทรายของ พระไภสัชยคุร พระสุริยไวโรจนะ และ พระจันทรไวโรจน

(3) ร่องรอยหลักฐานการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองที่มีการจัดการน้ำในวัฒนธรรมขอม

จากเอกสารรายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรมขอม กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (มยุรี วีระประเสริฐ และ สฤษดิ์พงศ์ ขุนทรง) พบร่องรอยบ้านเมืองโบราณที่เจริญขึ้นในวัฒนธรรมขอมจำนวนมาก ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณลุ่มน้ำมูลและกระจายตัวออกไปตามลุ่มน้ำชี และในภาคตะวันออก โดยบ้านเมืองเหล่านี้มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและมีการขุดคูน้ำล้อมรอบ เช่น เมืองพลับพลา อำเภอห้วยแถลงจังหวัดนครราชสีมา ต่อมาเมื่อมีการสร้างบ้านเมืองขึ้นมาใหม่ สระน้ำจะถูกสร้างขึ้นทั้งภายในและภายนอกเมือง มีการสร้างบานายไว้หน้าเมือง มีการใช้ลำน้ำธรรมชาติที่ไหลโอบรอบพื้นที่แทนคูน้ำล้อมรอบเมือง มีการสร้างประตูเมืองและศาสนสถานไว้ที่กลางเมือง เช่น เมืองพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ตัวอย่างผังเมืองพิมาย ดังแสดงในภาพที่ 2-18

ภาพที่ 2-18 ภาพแผนผังเมืองพิมายในอดีต จากพิพิธภัณฑ์เมืองนครราชสีมา (Korat Museum)

ที่มา: http://www.koratmuseum.com/images-room/loburee/map-phimai-big.jpg

นอกจากลักษณะของบ้านเมืองที่มีน้ำล้อมรอบเช่นเมืองพิมายในภาพที่ 2-18 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในพื้นราบและที่ราบเชิงเขา มีการสร้างอ่างเก็บน้ำ (บาราย) และสร้างศาสนสถานไว้บนยอดเขาหรือบนพื้นราบนั้น เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชน เช่น บ้านเมืองบริเวณปราสาทเมืองต่ำ และบ้านเมืองบริเวณปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ บ้านเมืองบริเวณปราสาทศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ และ บ้านเมืองบริเวณปราสาทบ้านพลวง จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น ตัวอย่างชุมชนปราสาทเมืองต่ำดังแสดงในภาพที่ 2-19

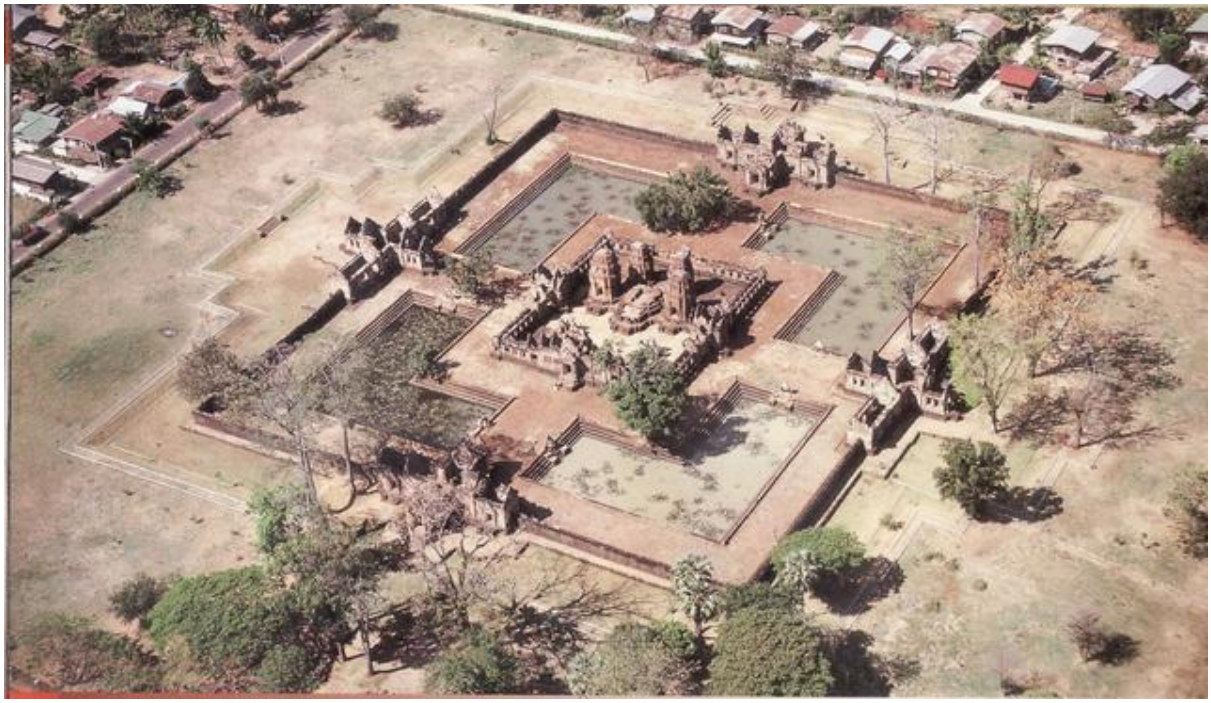

ภาพที่ 2-19 ภาพแผนผังเมืองต่ำในอดีต
ที่มา: วาทิน ศานติ์ สันติ (https://www.gotoknow.org/posts/449531)

จากลักษณะการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในเขตพื้นที่อีสานในภาพที่ 2-18 และ 2-19 พบว่า การสร้างอ่างเก็บน้ำใหญ่ (บาราย) มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนที่มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกรรม ทำนา ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้การสร้างบารายมักมีการสร้างเป็นเครือข่ายที่สามารถเชื่อมโยงกับลำน้ำธรรมชาติ เช่น บารายพนมรุ้ง (สระบัวราย) และบารายเมืองต่ำ มีเครือข่ายของคูคลองที่ขุดขึ้นและลำน้ำธรรมชาติเชื่อมต่อถึงกัน ร่องรอยดังกล่าวแสดงถึงการจัดการแหล่งน้ำที่เป็นระบบแบบขอม ทำให้สามารถหล่อเลี้ยงพื้นที่ที่กว้างใหญ่โดยรอบที่เป็นนาปลูกข้าวได้อย่างพอเพียง

มีการสันนิษฐานว่าดินแดนบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลที่มีเมืองพิมายเป็นศูนย์กลาง เป็นเมืองที่สำคัญในอดีตของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 และพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งเป็นกษัตรที่ทรงมีอานุภาพของอาณาจักรขอมโบราณ เนื่องจากมีจารึกที่เมืองพิมายและสุรินทร์ที่กล่าวถึงการสร้างอโรคยาศาลาและกล่าวสรรเสริญพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

2.1.3 เส้นทางการติดต่อระหว่างเมืองของอาณาจักรขอมโบราณ

การเดินทางติดต่อค้าขายของชุมชนโบราณในอดีตและการเชื่อมโยงบ้านเมืองในลักษณะของเส้นทางสัญจรหรือถนน มีนักวิชาการนำเสนอในรูปแบบของถนนโบราณ จำนวน 5 เส้นทาง ตัวอย่างแผนที่เส้นทางการเดินทางของอาณาจักรขอมโบราณดังแสดงในภาพที่ 2-20

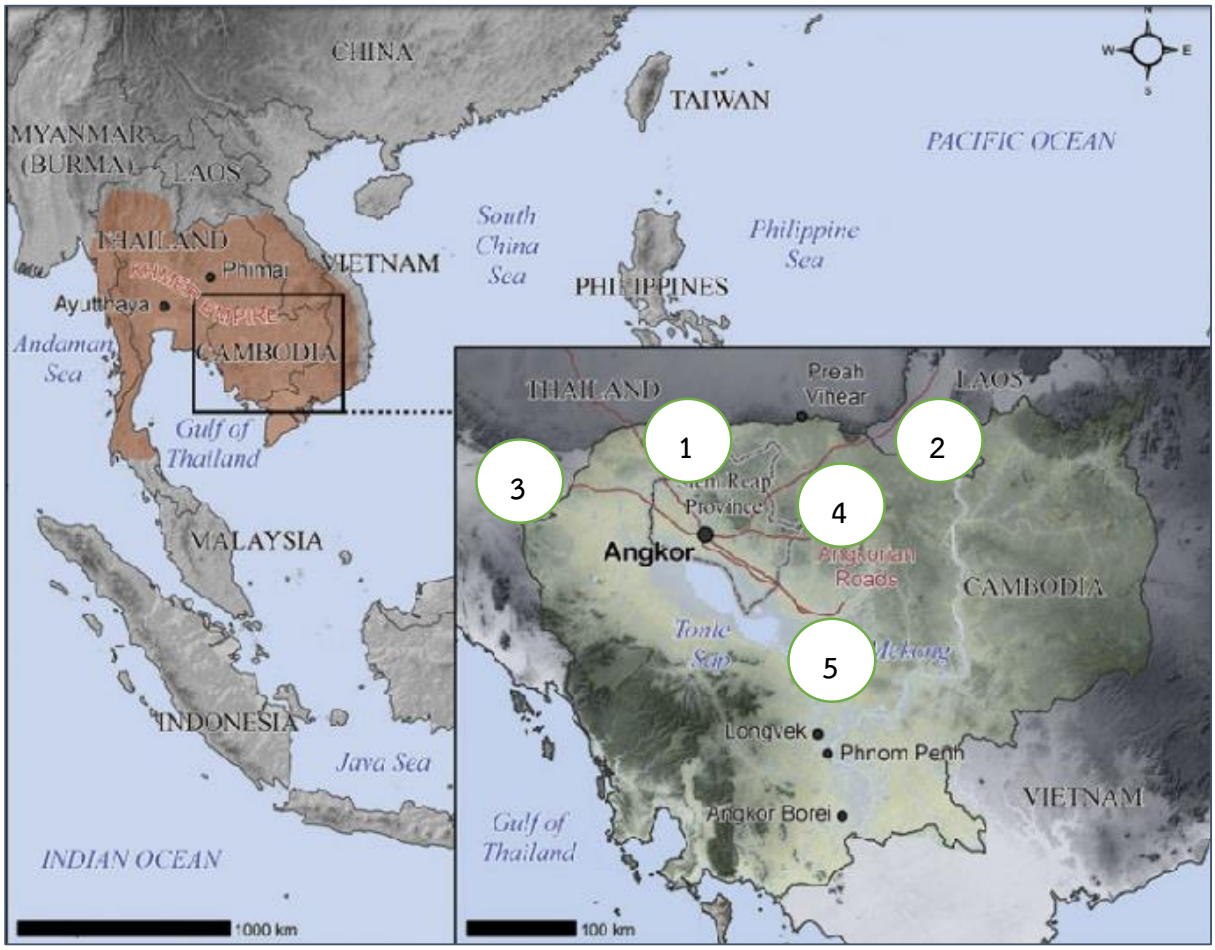

ภาพที่ 2-20 แผนที่เส้นทางการเดินทางของอาณาจักรขอม (Angkorian Road)
ที่มา: Fletcher and et al, 2015

จากภาพที่ 2-20 เส้นทางการเดินทางติดต่อระหว่างเมืองภายในอาณาจักรขอม มี 5 เส้นทาง ประกอบด้วย (1) เส้นทางจากเมืองพระนครไปยังเมืองพิมาย, (2) เส้นทางจากเมืองพระนครไปยังปราสาทวัดพู (Vat Phu) ประเทศลาวในปัจจุบัน, (3) เส้นทางจากเมืองพระนครไปยังประเทศไทยในปัจจุบันทางด้านปราสาทสด๊อก ก๊อก ธม (Sdok Kok Thom), (4) เส้นทางภายในประเทศกัมพูชาจากเมืองพระนครไปยังทิศตะวันออก และ (5) เส้นทางภายในประเทศกัมพูชาในปัจจุบันด้านทิศใต้เรียบโตนเลสาป (Mitch Hendrickson, 2010; Roland Fletcher and et al, 2015) ทั้งนี้มีการค้นพบจารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เกี่ยวกับการสร้างถนนจากเมืองพระนครมายังเมืองพิมาย พร้อมกับการสร้างบ้านมีไฟอีก 17 แห่ง

2.1.4 อโรคยาศาลา (Arogaya-sala)

อโรคยาศาลหรือโรงพยาบาล ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ คือ ปรางค์ประธาน มีอาคารเรียกว่า บรรณาลัย สร้างด้วยศิลาแลงหันหน้าเข้าสู่ตัวปราสาทประธาน ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว ตำแหน่งของบรรณาลัยมักจะอยู่ค่อนไปที่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้เสมอ มีซุ้มประตูทางเข้าที่เรียกว่า โคปุระ ทางด้านหน้าเพียงแห่งเดียว ตั้งอยู่ใกล้ๆ จุดกึ่งกลางของกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออก บริเวณด้านนอกกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือจะมีสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือที่เรียกว่า บารายหรือสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ รอบๆ กรุด้วยศิลาแลง ดังตัวอย่างแผนผังและแบบจำลองอโรคยาศาลาในภาพที่ 2-21 และ 2-22 ตามลำดับ

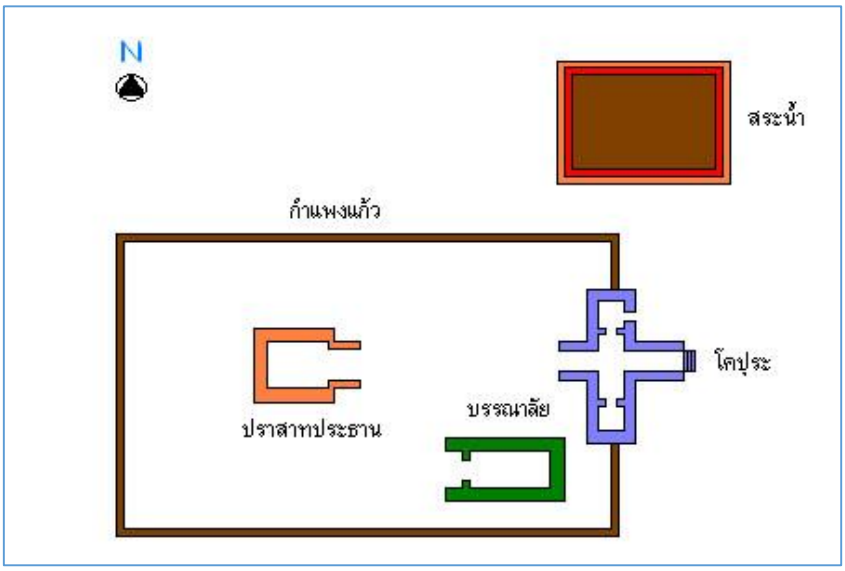

ภาพที่ 2-21 องค์ประกอบของอโรคยาศาล

ที่มา: http://www.pharmacy.msu.ac.th/exhibition_new/aroka-his.html

ภาพที่ 2-22 ภาพจำลององค์ประกอบของอโรคยาศาลา

ที่มา: http://www.pharmacy.msu.ac.th/exhibition_new/aroka-his.html

หลักฐานจารึกกลุ่มจารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 รวมมีจำนวน 6 หลัก ได้แก่ จารึกพบที่ จ.สุรินทร์ 3 หลัก คือ จารึกปราสาท (สร.4), จารึกตาเมียนโตจ (สร.1), จารึกสุรินทร์ 2 (สร.6) จารึกพบที่ จ.นครราชสีมา 1 หลัก คือ จารึกเมืองพิมาย (นม.17) จารึกพบที่ จ.บุรีรัมย์ 1 หลัก คือ จารึกด่านประคำ (บร.2) และจารึกพบที่ จ.ชัยภูมิ 1 หลัก คือ จารึกวัดกู่บ้านหนองบัว (ชย.6) มีเนื้อหาของข้อมูลเหมือนกัน เช่น การนมัสการเทพประจำโรงพยาบาล ตามด้วยคำสรรเสริญพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ และพระเทวี กล่าวถึงมูลเหตุที่สร้างอโรคยาศาล จำนวนเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาล หน้าที่ของแต่ละคน จำนวนสิ่งของเครื่องใช้ที่ทรงอุทิศไว้ จะมีข้อแตกต่างก็แต่เพียงจำนวนเจ้าหน้าที่และจำนวนสิ่งของที่ได้รับพระราชทาน การรักษาโรคโดยการใช้สมุนไพร

เทพประจำอโรคายาศาลาหรือโรงพยาบาลมี 3 องค์ คือ พระไภษัชครุไวฑูรย์ (พระโพธิสัตว์ไภษัชยสุคต) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พระชินะ ถือเป็นพระโพธิสัตว์พระองค์หนึ่งผู้ประสาทความไม่มีโรค อีก 2 องค์เป็นพระชิโนรส คือ พระศรีสูรยไวโรจนจันทโรจิ และพระศรีจันทรไวโรจนโรหินีศะ ผู้ขจัดโรค รูปภาพเทพประจำอโรคายาศาลาหรือโรงพยาบาลทั้ง 3 องค์ ดังแสดงตัวอย่างในภาพที่ 2-23

ภาพที่ 2-23 การขุดพบรูปพระพุทธเจ้าไภสัชยคุรุไวฑูรยประภาสุคต ประธานแห่งอโรคยศาลาและพระชิโนรสทั้งสองที่ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา: http://oknation.nationtv.tv/blog/voranai/2012/02/03/entry-2

2.1.5 ธรรมศาลาหรือบ้านมีไฟ

จากเว็บไซต์ฐานข้อมูลแหล่งโบราณคดีที่สำคัญในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน (เข้าถึงที่ : http://www.sac.or.th) อธิบายว่า ตามจารึกปราสาทพระขรรค์มีข้อความระบุว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โปรดให้สร้าง “วหนิคฤหะ” หรือที่เรียกว่า บ้านมีไฟหรือที่พักคนเดินทาง (rest stop, travel lodge) จำนวน 121 แห่งควบคู่กับสถานพยาบาลหรืออโรคยศาล จากเมืองพระนครไปตามเส้นทางต่างๆ หลายแห่ง เส้นทางหนึ่งคือจากเมืองพระนครไปยังวิมายปุระ ซึ่งมีศาสนสถานขนาดใหญ่ (ปราสาทพิมาย) ตั้งอยู่ที่ปลายทาง ตามเส้นทางดังกล่าวมีที่พักคนเดินทาง หรือบ้านมีไฟ จำนวน 17 แห่ง สร้างด้วยศิลาแลงทั้งสิ้น เช่น กลุ่มปราสาทตาเมือน จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านบุ จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทห้วยแคน จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

บ้านมีไฟถูกเชื่อว่าเป็นจุดที่พักคนเดินทาง ปัจจุบันเหลือร่องรอยเพียงอาคารที่มีลักษณะเป็นอาคารเดี่ยว หันหน้าไปทางทิศตะวันออก สร้างด้วยศิลาแลงหรือหินทราย ส่วนหน้าเป็นห้องรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีหน้าต่างด้านเดียวทางด้านทิศใต้ ส่วนในเป็นห้องมีหลังคาเป็นชั้นตามลักษณะของปราสาทเขมร หลุยส์ ฟีโนต์ (Louis Finot) นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส เรียกอาคารในลักษณะนี้ว่า ธรรมศาลา (Dharmsala) ตัวอย่างอาคารของธรรมศาลาหรือบ้านมีไฟ ดังแสดงในภาพที่ 2-24

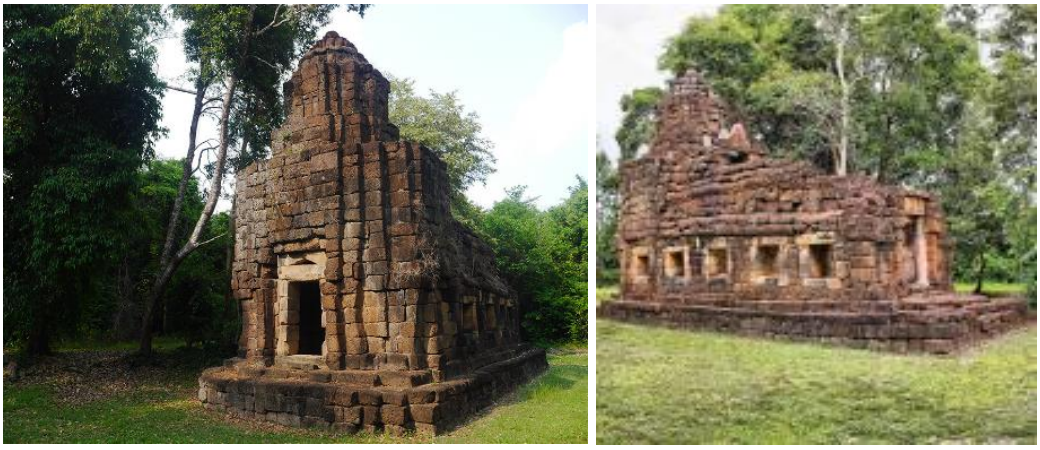

ภาพที่ 2-24 ตัวอย่างภาพปราสาทตาเมือน ซึ่งเป็นธรรมศาลาในเขตจังหวัดสุรินทร์
ที่มา: https://www.phimai-angkorwat.com และ http://www.sac.or.th

จากลักษณะของอาคารของบ้านมีไฟหรือธรรมศาลาและคำจารึกจากปราสาทพระขรรค์ พร้อมกับมีการสำรวจ “ธรรมศาลา บ้านมีไฟ” ตามเส้นทางราชมรรคาในฝั่งประเทศไทย จำนวน 9 แห่ง ตามเส้นทางราชมรรคา พบว่า ต้นแบบของธรรมศาลาทั้งหมด ตั้งอยู่ในเขต ปราสาทพระขรรค์ ทางทิศเหนือของเมืองพระนครหลวง เป็นธรรมศาลาที่สร้างด้วยหินทรายทั้งองค์ มีลวดลายแกะสลักและโครงสร้างสมบูรณ์สวยงาม (วรณัย พงศาชลากร, 2550 : เข้าถึงที่ http://oknation.nationtv.tv/blog/voranai) นอกจากนี้ยังมีการบรรยายและแต่งกลอนเกี่ยวกับลักษณะของธรรมศาลาหรือบ้านมีไฟ ตามเส้นทางราชมรรคาดังนี้

บ้านมีไฟ คือ "ธรรมศาลา" "ราชมรรคา" คือถนน เชื่อมถิ่นฐาน
ชัยวรมัน สร้างไว้ เป็นตำนาน ยุคโบราณ อาณาจักร นครธม
จากศูนย์กลาง แยกทาง เป็นห้าสาย มีเสาราย เรียงสลัก งามสวยสม
ถนน สะพาน สเปียนใหญ่ ข้ามสายชล เป็นที่คน ชนสัญจร รอนเดินทาง
ราชมรรคา เชื่อมโยง สองแผ่นดิน จากพื้นถิ่น โตนเลสาบ เมืองศูนย์กลาง
ผ่านช่องจอม มีตาเมือน เรือนพักทาง พอรุ่งสาง ผ่านบ้านบุ ลุพิมาย
ธรรมศาลา มีไว้ ให้คนพัก เป็นบ้านหลัก มีไฟ ไล่อันตราย
เป็นจุดตรวจ ป้องกันภัย มิกล่ำกลาย ตั้งเรียงราย ตามถนน "ราชมรรคา"

2.1.6 ศาสนสถานหรือปราสาท

“ปราสาท” (Prasada) มาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤต หมายถึง อาคารที่มีส่วนกลางเป็นห้องเรียกว่า “ห้องครรภคฤหะ” หรือ “เรือนธาตุ” และมีหลังคาเป็นชั้นซ้อนกันหลายชั้นเรียกว่า “เรือนชั้น” หลังคาแต่ละชั้นนั้น เป็นการย่อส่วนของปราสาท โดยนำมาซ้อนกันในรูปของสัญลักษณ์ แทนความหมายของเรือนฐานันดรสูง อันเป็นที่สถิตของเหล่าเทพเทวดา ดังนั้นปราสาทเป็นอาคารที่เป็นศาสนสถาน เพื่อประดิษฐานรูปเคารพ และการทำพิธีกรรมทางศาสนา (ที่มา: http://www.sac.or.th) ตัวอย่างปราสาทดังแสดงในภาพที่ 2-25

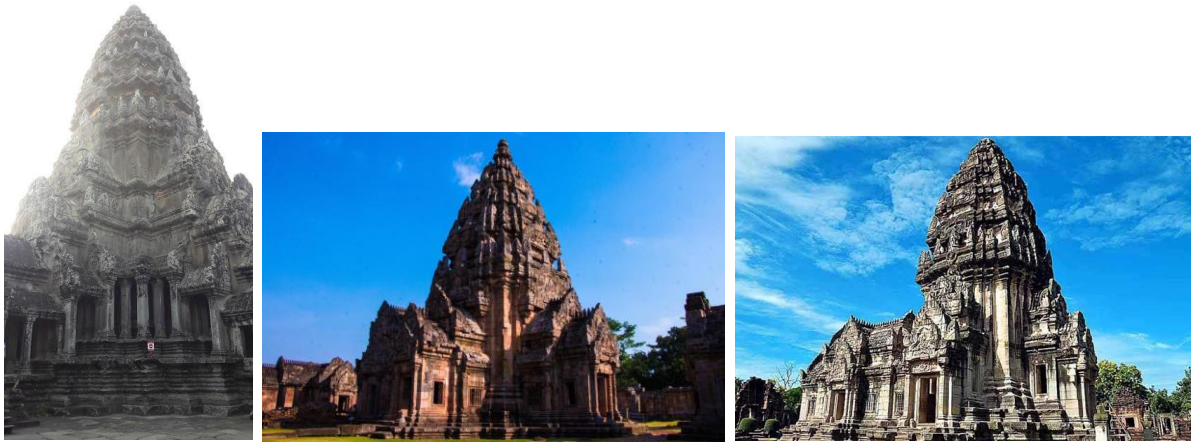

(A) ปราสาทนครวัด (B) ปราสาทหินพนมรุ้ง (C) ปราสาทหินพิมาย

ภาพที่ 2-25 ตัวอย่างภาพปราสาทที่เป็นศาสนสถาน
ที่มา: https://www.phimai-angkorwat.com และ http://www.sac.or.th

จากภาพที่ 2-25 สถาปัตยกรรมของปราสาทแห่งอารยธรรมขอมมีลักษณะคล้ายกัน ภาพที่ 2-25 (A) เป็นภาพของปราสาทนครวัด ณ จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ภาพที่ 2-25 (B) เป็นภาพของปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ประเทศไทย และ ภาพที่ 2-25 (B) เป็นภาพของปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย

นอกจากนี้ยังมีปราสาทรูปแบบอื่นที่พบได้ในประเทศไทยและประเทศกัมพูชา ตัวอย่างปราสาทต่าง ๆ ดังแสดงในภาพที่ 2-26

(A) ปราสาทสระกำแพงใหญ่ (B) ปราสาทห้วยทับทัน (C) ปราสาทศรีขรภูมิ

ภาพที่ 2-26 ตัวอย่างภาพปราสาทที่เป็นศาสนสถาน

ที่มา: https://www.phimai-angkorwat.com และ http://www.sac.or.th

จากภาพที่ 2-26 สถาปัตยกรรมของปราสาทแห่งอารยธรรมขอมมีลักษณะแห่งการสร้างเพื่อเป็นศาสนสถาน ภาพที่ 2-26 (A) เป็นภาพของปราสาทสระกำแพงใหญ่ ณ จังหวัดศรีสะเกษ ภาพที่ 2-26 (B) เป็นภาพของปราสาทห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ และ ภาพที่ 2-25 (C) เป็นภาพของปราสาทศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

2.1.7 ข้อแตกต่างระหว่างศาสนสถาน (ปราสาท) อโรคยาศาลา และธรรมศาลา

(A) ปราสาท

(B) อโรคยาศาลา (C) ธรรมศาลา

ภาพที่ 2-27 ความแตกต่างทางสถาปัตยกรรมของ ปราสาท อโรคยาศาลา และธรรมศาลา

ที่มา: https://www.phimai-angkorwat.com

จากภาพที่ 2-27 ความแตกต่างทางสถาปัตยกรรมของ ปราสาท อโรคยาศาลา และธรรมศาลา มีความเด่นชัดในเรื่องของรูปแบบการก่อสร้างตามคติความเชื่อ ตามรูปแบบของศิลปะแต่ละยุคสมัยที่มีการก่อสร้าง

จากการศึกษาเส้นทางของอารยธรรมขอมร่องรอยหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและยิ่งใหญ่ของอารยธรรมขอมที่แผ่กระจายในเขตพื้นที่ประเทศกัมพูชา ประเทศไทย และประเทศลาว คือ ปราสาทขอม แต่ละปราสาทจะมีลักษณะเฉพาะตามคติความเชื่อของผู้ศรัทธาและสร้างปราสาทขึ้นมา ทั้งที่เป็นศาสนสถาน อโรคยาศาลา และธรรมศาลา

2.2 แนวคิดงานวิจัยเชิงสำรวจ

จากเอกสารประกอบการบรรยายของ กาญจนา วงษ์สวัสดิ์ (2555) แสดงให้เห็นถึงการแบ่งประเภทของการวิจัยโดยแบ่งตามระเบียบวิธีการวิจัย สามารถแบ่งประเภทงานวิจัยออกเป็น 3 ประเภท คือ วิจัยเชิงประวัติศาสตร์ วิจัยเชิงบรรยาย วิจัยเชิงทดลอง ส่วนการวิจัยเชิงบรรยายประกอบด้วย การวิจัยเชิงสำรวจ การวิจัยหาความสัมพันธ์ การวิจัยศึกษากรณี การวิจัยศึกษาพัฒนาการ ส่วนงานวิจัยเชิงทดลอง แบ่งออกเป็น 2 แบบ คืองานวิจัยทดลองแท้จริง และ งานวิจัยกึ่งทดลอง แผนผังการแบ่งประเภทของงานวิจัยดังแสดงในภาพที่ 2-28

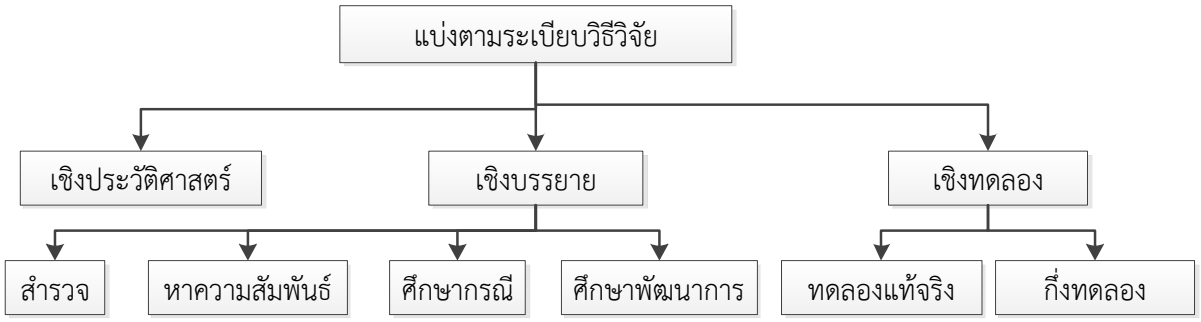

ภาพที่ 2-28 แผนผังการแบ่งประเภทของงานวิจัย

ที่มา: กาญจนา วงษ์สวัสดิ์ เอกสารประกอบการบรรยาย วิธีวิทยาการวิจัยขั้นสูงทางการศึกษา (2555)

การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เป็นการวิจัยที่เน้นการศึกษารวบรวมข้อมูลต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การศึกษาถึงลักษณะสภาพความเป็นอยู่ หรือปรากฏ การณ์หนึ่ง เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริง เพื่อการวางแผน และปรับปรุงให้ดีขึ้น แบ่งออกได้เป็น สำรวจชุมชน สำรวจสภาพการปกครอง สำรวจทางภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจพื้นฐาน สำรวจทางวัฒนธรรม ประเพณี และศิลปะ สำรวจประชากร สำรวจประชามติ และวิเคราะห์งาน (Job Analysis) วิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) โดยการวิจัยเชิงสำรวจเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยการวิจัยเชิงพรรณนาหรือเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ที่มุ่งเน้นศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) คือ ข้อมูลที่ไม่ใช้ตัวเลขหรือบรรยายโดยข้อมูลทางสถิติ แต่เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตุ การค้นคว้าเอกสาร ดังนั้นงานวิจัยในลักษณะบรรยายด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพต้องมีความละเอียด สามารถอธิบายขั้นตอนการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เหตุผลมาประกอบการบรรยายอย่างมาก นอกจากนี้การวิจัยด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพต้องเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีที่เหมาะสมและต้องใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างเหมาะสม เพื่อใช้เป็นตัวแทนที่ดีที่สุดอีกทั้งยังเพื่อทำให้ผลวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด

สำหรับขั้นตอนการทำวิจัย ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นถึงภาพรวมที่ชัดเจนว่า ต้องการทำอะไร (What) ที่ไหน (Where) อย่างไร (How) กับใคร (Who) และทำไม (Why) ทั้งนี้เนื่องจากการทำวิจัยจำเป็นต้องดำเนินการวิจัยให้เป็นไปตามลำดับขั้นของการวิจัยอย่างเป็นระบบ ตามขั้นตอนที่เชื่อถือได้ ขั้นตอนวิจัยเป็นกระบวนการที่มีหลักการดำเนินงานที่มีลำดับขั้นตอนที่มีแบบแผนชัดเจน ขั้นตอนการวิจัยสามารถนำมาแสดงเป็นแผนผังดังแสดงในภาพที่ 2-28

จากภาพที่ 2-29 ขั้นตอนการทำวิจัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) ประเด็นปัญหาที่ทำให้เกิดคำถาม (2) กระบวนการวิจัยเพื่อหาคำตอบ (3) คำตอบที่ได้จากผลการวิจัย และ (4) ประเด็นแนะนำสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป โดยทั้ง 4 ขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

(1) ประเด็นปัญหาที่ทำให้เกิดคำถาม

การทำวิจัยต้องทราบถึงประเด็นปัญหาที่ทำให้เกิดคำถาม เพื่อกำหนดทิศทางของงานวิจัยให้ไปสู่เป้าหมายได้อย่างถูกต้องและได้คำตอบตามที่ต้องการ การเลือกและกำหนดปัญหา ปัญหาการวิจัย (Research Question) หรือคำถามการวิจัย ซึ่งหมายถึงคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการชี้นำทิศทางและแนวทางการวิจัย เงื่อนไขและทรัพยากรที่นำมาใช้ในการวิจัย นอกจากนี้ปัญหาการวิจัยยังเป็นตัวกำหนดระเบียบวิธีที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัย ทั้งนี้หากประเด็นปัญหาที่ทำให้เกิดคำถามเป็นไปในลักษณะของการค้นหาลักษณะสภาพความเป็นอยู่หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ระเบียบวิธีที่ใช้ก็จะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

(2) กระบวนการวิจัยเพื่อหาคำตอบ

กระบวนการวิจัยเพื่อหาคำตอบ ประกอบด้วย การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การกำหนดและการสร้างเครื่องมือวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลหรือวิธีการทดลอง การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ แผนการดำเนินวิธีวิจัย

(3) คำตอบที่ได้จากผลการวิจัย ประกอบด้วยหัวข้อการเขียนเพื่อการรายงานผลการวิจัย การสรุปอภิปราย ผลการวิจัย

(4) ประเด็นแนะนำสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

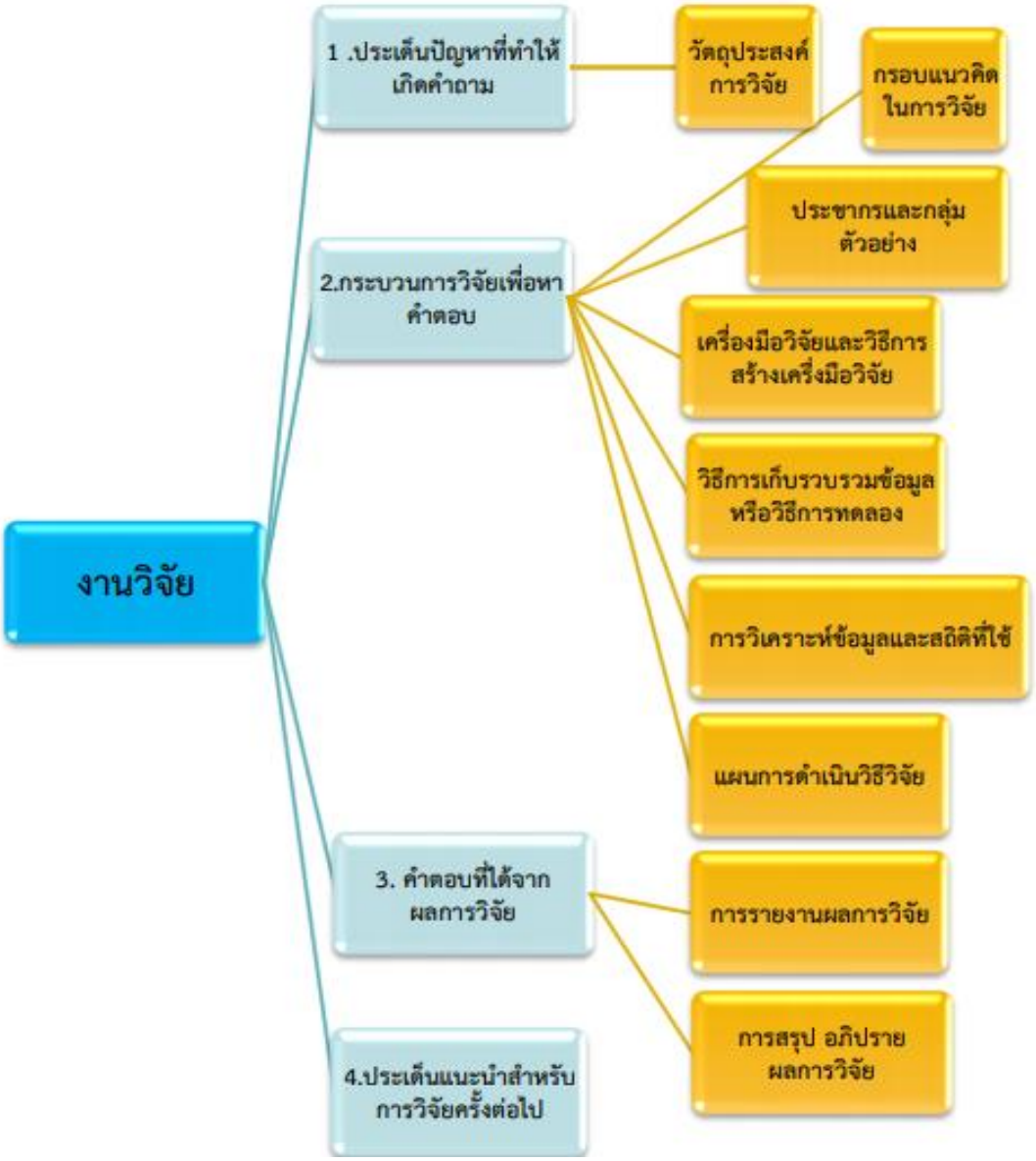

ภาพที่ 2-29 ภาพขั้นตอนการทำวิจัย

ที่มา: กัญญามน อินหว่าง (http://www.westerndba.com)

จุดมุ่งหมายพื้นฐานของการออกแบบการวิจัยเชิงสำรวจ คือ (1) ช่วยให้ได้รับสารสนเทศที่เป็นผลมาจากการสำรวจที่สามารถตอบโจทย์การวิจัยได้ถูกต้อง (2) ช่วยให้การสรุปอ้างอิงสารสนเทศที่เป็นผลมาจากการสำรวจตัวอย่างไปยังประชากรเชื่อถือได้ (3) ช่วยให้การทำวิจัยเชิงสำรวจทุกขั้นตอนที่จะเกิดขึ้นจริงดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) กำหนดรูปแบบของปัญหาที่จะศึกษาเป็นการกำหนดปัญหาที่จะศึกษา ศึกษาจากใคร ลักษณะการศึกษาเป็นแบบพรรณนาหรือเป็นการอธิบาย

(2) กำหนดปัญหาเฉพาะการวิจัย แปลความหมายของแนวความคิดในปัญหาที่จะศึกษาให้เป็นตัวแปรที่สามารถวัดได้และระบุถึงกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้เป็นหน่วยในการศึกษา

(3) การเลือกรูปแบบของการสำรวจ เลือกให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย

(4) สร้างเครื่องมือในการวิจัย

(5) กำหนดรูปแบบในการวิเคราะห์ข้อมูล เลือกตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และตัวแปรคุมขึ้นมา พร้อมทั้งระบุมาตราหรือดัชนีของแต่ละตัวแปรไว้ให้พร้อม

(6) กำหนดการเข้าตารางข้อมูล เตรียมรูปแบบการวิเคราะห์ซึ่งจะต้องลงรหัสให้กับประเด็นปัญหาและข้อคำถามต่างๆ ในแบบสอบถาม เพื่อให้ง่ายต่อการแปลงข้อมูลไปสู่การวิเคราะห์

(7) เตรียมการสำหรับผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ ก่อนที่นักวิจัยจะลงไปปฏิบัติงานในสนาม ผู้สัมภาษณ์จะต้องได้รับการอบรม ชี้แนะถึงที่ตั้งของพื้นที่การวิจัย และกำหนดผู้ถูกสัมภาษณ์ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจากประชากร โดยชี้แนะให้เห็นถึงที่อยู่ของกลุ่มคนเหล่านี้

(8) การวิเคราะห์ผลข้อมูลที่ออกมา นักวิจัยต้องมุ่งค้นหาคำตอบ/ประเด็นปัญหาที่จะเกิดขึ้น คือ กลุ่มตัวอย่างที่ได้ศึกษาจริงนั้นมีลักษณะรายละเอียดต่างๆ เหมือนกับกลุ่มตัวอย่างที่ได้มุ่งหวังไว้หรือไม่ อัตราการปฏิเสธ (Refusals rate) ที่จะตอบคำถามที่เกิดขึ้นจะต้องนำมาคิดคำนวณด้วยเพราะถือเป็นประเด็นสำคัญของการวิจัย ซึ่งจะต้องมีการตรวจสอบว่าเกิดจากอคติของกลุ่มตัวอย่าง (sample bias) หรือไม่

(9) การทดสอบสมมติฐาน ซึ่งในขั้นนี้นักวิจัยจะต้องสร้างรูปแบบการวิเคราะห์หลายตัวแปรขึ้นมาเพื่อดูลักษณะความแปรผันร่วมระหว่างตัวแปรจัดลำดับก่อนหลัง ความสัมพันธ์ของตัวแปรและเมื่อการวิเคราะห์สิ้นสุดลง

จากขั้นการดำเนินงานวิจัยเชิงสำรวจทั้ง 9 ขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มีเทคนิคแตกต่างกัน สามารถแบ่งเทคนิคการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 วิธี คือ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Data) และ การรวบรวมข้อมูลจากสนาม (Field Data) ทั้งนี้การรวบรวมข้อมูลสามารถดำเนินงานได้ด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์ การสอบถาม ทั้งแบบการใช้แบบสอบถามและการสอบถามทางโทรศัพท์ การสังเกต ประกอบด้วย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม งานวิจัยเชิงสำรวจมักมีความสัมพันธ์กับการรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม (Field Data) มากที่สุด

ตัวอย่างการออกแบบการวิจัยเชิงสำรวจ เช่น การเมืองไทยในสายตาผู้สูงอายุ ทัศนคติของหญิงค้าบริการทางเพศต่อการคุมกำเนิด การสำรวจความพึงพอใจของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การสำรวจความพึงพอใจของนายจ้างต่อบัณฑิตการสื่อสารมวลชน ม.เชียงใหม่ เป็นต้น ค่าทางสถิติที่ใช้ในงานวิจัยเชิงสำรวจส่วนใหญ่เป็นค่าความถี่หรือค่าร้อยละ การกระจายของค่าเฉลี่ย (Mean deviation) ค่าความแปรปรวน (Variance) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Standard deviation หรือ S.D. การนำเสนอตารางแสดงข้อมูลส่วนตัวหรือตัวแปรต้นของกลุ่มตัวอย่าง เป็นจำนวน และร้อยละ ควรแสดงเป็น “ตารางไขว้” จะเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตามปัญหาการวิจัยจะเป็นแหล่งที่มาของสมมุติฐานการวิจัย ดังนั้น จึงควรเขียนปัญหาการวิจัยและสมมุติฐานการวิจัยไว้ให้ชัดเจน

2.3 แนวคิดทุนชุมชน

จากคู่มือสนับสนุนระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน (สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2558) และ เอกสารแนวทางการพัฒนาทุนชุมชน (สำนักพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน, 2553) ระบุว่า ทุนชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งใด ๆ ก็ตามที่อยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดจากฝีมือหรือมันสมองภูมิปัญญาที่มีมูลค่า หรือคุณค่าของมนุษย์ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนวัฒนธรรม ประเพณี หรือปัจจัยบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ รวมถึง “เงิน” ที่เป็นปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ที่มีมูลค่าต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันด้วย ทั้งนี้ทุนชุมชนถูกแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ประกอบด้วย

(1) ทุนมนุษย์ (Human Capital) หมายถึง ความรู้ความชำนาญด้านต่างๆ ของคนทุกเพศทุกวัยในชุมชน ได้แก่ ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านภูมิปัญญา เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ครู พระสงฆ์ กลุ่มองค์กรต่างๆ เด็ก สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ เด็กกำพร้า เป็นต้น รวมถึงผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจทั้งยากจน และร่ำรวย ตัวอย่างทุนมนุษย์ดังแสดงในภาพที่ 2-26

ภาพที่ 2-26 ตัวอย่างทุนมนุษย์

(2) ทุนสังคม (Social Capital) หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งความไว้เนื้อเชื่อใจ การยอมรับซึ่งกันและกันของคนในชุมชน กลุ่มองค์กร เครือข่ายภาคประชาชน ภาคประชาสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ตลอดจนความเชื่อถือศรัทธา และวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน การพัฒนาทุนทางสังคมของไทย ควรมุ่งเน้นไปที่รากฐานดั้งเดิม หรือ แหล่งที่มาของทุนทางสังคม เช่น ศาสนา ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ และประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น โดยไม่ควรที่จะพยายามปรับเปลี่ยนรากฐาน แต่ควรกระตุ้นสนับสนุนและส่งเสริมรากฐานดั้งเดิมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ตัวอย่างทุนสังคมดังแสดงในภาพที่ 2-27

ภาพที่ 2-27 ตัวอย่างทุนสังคม
ที่มา: สำนักพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน, 2553

(3) ทุนกายภาพ (Physical Capital) หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิต หรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้า ประปา ระบบพลังงาน การสื่อสารโทรคมนาคม โบราณวัตถุ โบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ เป็นต้น ตัวอย่างทุนกายภาพดังแสดงในภาพที่ 2-28

ภาพที่ 2-28 ทุนกายภาพ

(4) ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน ได้แก่ แหล่งน้ำธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา ทะเล เกาะ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน น้ำพุ พืชพันธุ์ ธัญญาหาร เป็นต้น ตัวอย่างทุนธรรมชาติดังแสดงในภาพที่ 2-29

ภาพที่ 2-29 ทุนธรรมชาติ

(5) ทุนการเงิน คือ กองทุน เงินทุนที่เกิดขึ้นจากการออม การสะสมทรัพย์ รวมถึงงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ตัวอย่างทุนการเงินดังแสดงในภาพที่ 2-30

ภาพที่ 2-30 ทุนการเงิน
ที่มา: สำนักพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน, 2553

แนวคิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน มุ่งเน้นให้ “**ชุมชนท้องถิ่นมีระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่มั่นคง สามารถพึ่งตนเองและจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน**” โดยที่ เศรษฐกิจและทุนชุมชน หมายถึง

กลุ่มคน หรือชุมชนที่รวมกันทำงานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย การบริโภค และการบริการโดยมีทุนทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน เช่น ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ เป็นต้น เป็นเครื่องมือการทำงานเพื่อประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มคนในชุมชน หรือพื้นที่นั้นๆ แนวคิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน สามารถนำมาเขียนเป็นแผนความคิดได้ดังแสดงในภาพที่ 2-26

ภาพที่ 2-26 ภาพแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากทุนของชุมชนเพื่อชุมชนเข้มแข็ง
ที่มา: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน,2558

จากแนวทางการพัฒนาทุนชุมชน (สำนักพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน, 2553) ที่มีแนวคิดว่าการเริ่มต้นพัฒนาชุมชนควรเริ่มต้นจากการค้นหาทุนชุมชน คือการค้นหาทุนประเภทต่างๆ ได้แก่ ความรู้ภูมิปัญญา/ทักษะของคน ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในชุมชน แล้วนำมาจัดหมวดหมู่และบันทึกเป็นแผนที่ทุนชุมชน เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ให้เป็นไปอย่างองค์รวม สร้างสรรค์พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป กล่าวโดยสรุป คือ “ทุนชุมชน” ทั้ง 5 ประเภทนี้ จะต้องใช้เป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการแปลงค่าทุนต่าง ๆ ให้ออกมาเป็นผลผลิต/ผลลัพธ์ (Output/Outcome) ให้ได้ ทั้งนี้เราจะต้องคำนึงถึงทุนบางประเภทที่จะต้องสงวนรักษาหรือพัฒนายกระดับไปพร้อม ๆ กันอย่างสมดุลโดยไม่ทำลายซึ่งกันและกันเอง

2.4 การถอดองค์ความรู้ชุมชน

คู่มือการถอดองค์ความรู้ชุมชน (วีระ นิจไตรรัตน์, 2553) อธิบายการถอดองค์ความรู้ชุมชน สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบในลักษณะของการปฏิบัติงานจริงกับโครงการขนาดเล็ก ซึ่งการดำเนินการถอดองค์ความรู้ชุมชนมีเครื่องมือ วิธีการ ที่แตกต่างกันออกไป แต่คู่มือการถอดองค์ความรู้โครงการขนาดเล็กของคู่มือฉบับนี้ แสดงตัวอย่างการถอดองค์ความรู้ชุมชนด้วยการใช้เทคนิค เรื่องเล่า ซึ่งมีเครื่องมือ วิธีการและขั้นตอนกระบวนการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1 การถอดองค์ความรู้ด้วยเทคนิค พลังเรื่องเล่า

นักการจัดการความรู้ยุคใหม่เชื่อว่าความรู้นั้นเราสามารถสร้างเองได้ ถ้ามีวิธีการ กระบวนการที่ดีพอสำหรับสร้างความรู้ใหม่ คนเรามักเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมากกว่าจากตำรา ดังนั้นการนำการปฏิบัติจริงมาถอดบทเรียนก็จะได้ชุดองค์ความรู้มากมาย การดำเนินการถอดองค์ความรู้ชุมชนที่เกิดจากการปฏิบัติจริงแล้วนำมาเผยแพร่สู่สาธารณะเพื่อเป็นทางเลือก ทางออกให้กับชุมชน และสังคมต่อไป

การถอดองค์ความรู้ด้วยเทคนิค “เรื่องเล่า” เครื่องมือที่สำคัญคือการฟังและการเล่า ฟังอย่างไรให้มีคุณภาพ ฟังแล้วนำมาแปลงเป็นความรู้ใหม่ได้หรือไม่ การซักถามเป็นเทคนิคที่สำคัญเช่นกัน เพราะคำถามคือจุดเริ่มต้นของการหาความรู้ การจับประเด็นสำคัญของเรื่อง เพื่อที่จะเกิดคำถามต่อไปเรื่องๆ เพื่อหาสาระและความสำคัญของเรื่อง ดังนั้นการถอดองค์ความรู้ชุมชน ด้วยเทคนิคเรื่องเล่า หัวใจสำคัญคือ การฟัง การคิด การวิเคราะห์ การตั้งคำถาม การจดบันทึก การสังเคราะห์ และการเขียนสรุป ประมวลผล ความรู้ใหม่จะเกิดจากการตั้งคำถามของเรา บางครั้งคำตอบที่ได้อาจมากกว่าที่เราอยากรู้

2.4.2 ขั้นตอนการถอดองค์ความรู้ชุมชน

(1) ขั้นเตรียมการก่อนปฏิบัติ

ขั้นตอนการดำเนินงานการจัดเตรียมการก่อนปฏิบัติงานต้องมีการเตรียมทีมงาน 2-3 คน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันทำ มีคนตั้งคำถาม และจดบันทึกจับประเด็น การเตรียมกรอบเนื้อหาหรือประเด็นที่จะทำการถอดความรู้ อุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม กล้องถ่ายภาพ สมุด ปากกา เทปบันทึกเสียง กล้องวีดีโอ การเตรียมข้อคำถาม การจัดเตรียมแนวทางการสัมภาษณ์ ตัวอย่างคำถามที่เป็นประเด็นสำคัญ คือ กระบวนการทำงาน ต้องถามแบบแตกประเด็นอย่างละเอียด คำถามเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้น การคิดวิเคราะห์ การจัดเตรียมงาน งบประมาณ สถานที่ และกลุ่มเป้าหมาย เป็นสิ่งสำคัญนัดหมายให้ชัดเจน ต้องการกลุ่มเป้าหมายกี่คน

(2) ขั้นปฏิบัติการถอดองค์ความรู้

(3) ขั้นประมวลสรุปข้อมูล

(4) ขั้นวิเคราะห์-สังเคราะห์-สรุปความ-การอธิบายตีความองค์ความรู้

(5) ขั้นเขียนเอกสารชุดองค์ความรู้ชุมชน

(6) ขั้นการคืนข้อมูลให้เจ้าของโครงการ

(7) ขั้นนำชุดองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์/ขยายผล

2.5 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น โบราณสถาน วัด ปราสาท พระราชวัง โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และรวมไปถึงสิ่งต่างๆที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของคนแต่ละยุคสมัย ความเชื่อ ความศรัทธา มุมมอง ความคิด การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่นำมาสร้างการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้นอกเหนือจากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว สำหรับประเทศไทยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปตลอดจนเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สร้างรายได้และการจ้างงานให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมาก (กนกพร ฉิมพลี, 2559)

2.5.1 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืน

เอกสารรายงานวิจัยของ สุดารัตน์ แสงจำนงค์ (2553) ระบุว่า ปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ปัจจัยที่สำคัญ (Five A's of Tourism) รายละเอียดของปัจจัยมีดังต่อไปนี้

(1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) หมายถึง สถานที่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเดินทางมาเยี่ยมชม มีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ สามารถดึงดูดหรือจูงใจให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว เช่น ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น วัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น

(2) สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ (Amenity) มายถึง การบริการต่างๆ ที่จัดไว้เพื่อบริการนักท่องเที่ยวในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อสร้างความสะดวกสบาย ตอบสนองความต้องการและสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว เช่น บริการร้านอาหาร สปา ร้านค้าของที่ระลึก ร้านสะดวกซื้อ ห้องน้ำ ผับ บาร์ ห้างสรรพสินค้า หรือ แม้แต่บริการโทรคมนาคม เป็นต้น เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ความบันเทิง เป็นต้น

(3) การเข้าถึง (Accessibility) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางจากถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้าชม ทั้งนี้รวมถึง ระบบขนส่งและสาธารณูปโภคด้านการขนส่งที่เอื้อให้การเดินทางเกิดความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เช่น ถนนหนทาง สาธารณูปโภค ระบบขนส่ง กฎหมาย กฎระเบียบ เป็นต้น

(4) Awareness (ความตระหนัก) หรือ กิจกรรม (Activity) คนในชุมชนต้องมีความตระหนักและมีทัศนคติที่เป็นบวกต่อการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว การสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว หรือประเทศชาติที่มีในสายตานักท่องเที่ยว

(5) ที่พัก (Accommodation) เป็นสถานที่พักที่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยว มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อมต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว สร้างความรู้สึกสบายและปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

2.5.2 ตัวอย่างการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ผลิตผ้าหมักโคลน เริ่มจากการย้อมเส้นฝ้ายสีขาวด้วยคราม จากนั้นนำเส้นฝ้ายไปผึ่งแดดให้แห้งและซักน้ำครามออก แล้วนำกลับไปผึ่ง

แดดอีกครั้งหนึ่ง จึงนำมากรอด้ายและทอตามลวดลายที่กำหนดตามเอกลักษณ์ของผ้าทอบ้านนาต้นจั่น ซึ่งลวดลายส่วนใหญ่ลอกเลียนแบบจากธรรมชาติ เช่น ลายผักแว่น ลายดอกพิกุล เป็นต้น

กระบวนการหมักโคลน เริ่มจาก (1) ขุดโคลนมาจากบึงหรือบ่อตามธรรมชาติ (2) กรองโคลนด้วยผ้าขาวบางเพื่อแยกเศษไม้หรือผงออก (3) นำผ้าที่ทอเสร็จแล้วใส่ลงไปในโอ่งหมักโคลน ทิ้งไว้ 1 คืน นำมาซักให้สะอาด แล้วนำไปแช่น้ำ ทิ้งให้ผ้าดูดซับน้ำจนอิ่มตัว (4) นำผ้าไปต้มกับวัสดุที่ให้สีธรรมชาติ เช่น ครั่ง มะเกลือ หรือแก่นไม้ซึ่งให้สีต่างกันไป (5) นำผ้าไปซักในบ่อซักจนสีของน้ำซักผ้านั้นใส เพื่อป้องกันไม่ให้สีผ้าตกในภายหลัง (6) นำผ้าไปอบและผึ่งแดดให้แห้ง เสร็จแล้วนำไปรีด และ (7) บรรจุหีบห่อพร้อมจำหน่าย ผ้าหมักโคลนบ้านนาต้นจั่น จึงเป็นผ้าทอที่มีความสวยงาม และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ถือเป็นงานสร้างสรรค์ของชุมชนโดยใช้สีสันจากผืนแผ่นดินของจังหวัดสุโขทัย (ที่มา: http://www.dasta.or.th) ตัวอย่างการท่องเที่ยวบ้านนาต้นจั่น ดังแสดงในภาพที่ 2-27

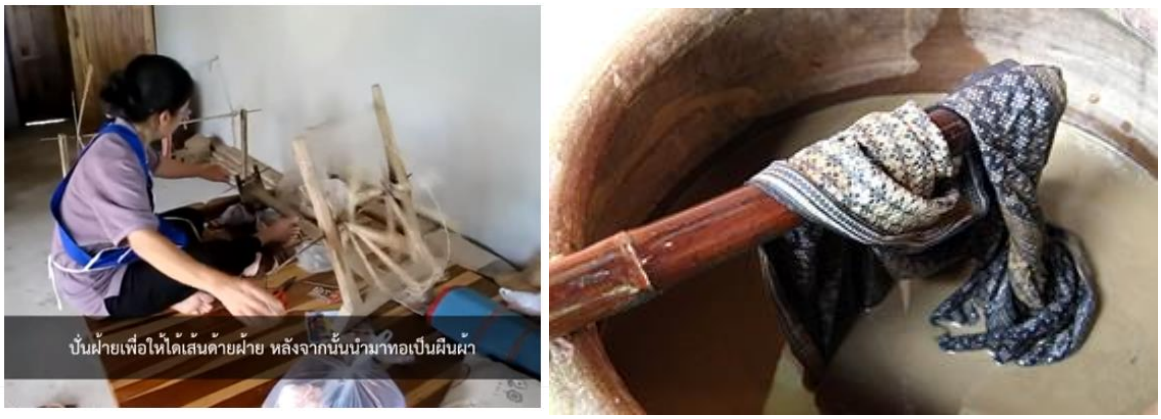

ภาพที่ 2-27 การผลิตผ้าหมักโคลน บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
ที่มา : http://www.dasta.or.th

ภาพที่ 2-28 การท่องเที่ยวบ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
ที่มา : www.avengo.net

2.6 เกณฑ์การคัดเลือกชุมชน

จากการศึกษาคู่มือเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จัดทำโดยสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. สามารถนำมาสรุปเป็นข้อประเด็นการพิจารณาคัดเลือกชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังแสดงในตารางที่ 2-1

ตารางที่ 2-1 เกณฑ์การเลือกชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวโดยชุมชน

ลำดับที่	เงื่อนไขการพิจารณา
1	การบริหารจัดการภายในชุมชน ชุมชนมีโครงสร้างการทำงาน แบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่ชัดเจน
2	ชุมชนมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีแนวคิดการดำเนินงานด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม
3	ชุมชนมีการจัดการเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิตที่ดี มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีคุณภาพเพื่อเสริมสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว
4	ชุมชนมีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม
5	ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน
6	ชุมชนมีการบริการและมีความปลอดภัย

2.7 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

พฤติกรรมนักท่องเที่ยว (Tourism Behavior) หมายถึง การกระทำหรือสิ่งที่นักท่องเที่ยวแสดงออกมาทางร่างกาย ความคิด และความรู้สึก เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางการท่องเที่ยว เช่น จำนวนวันพักของนักท่องเที่ยว จำนวนผู้ร่วมเดินทาง รูปแบบการเดินทาง เป็นต้น (ปนัสยา สิระรุ่งโรจน์กนก, 2559) การศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เป็นบุคคล กลุ่ม หรือองค์กร ทำให้ทราบถึงลักษณะความต้องการและพฤติกรรมการท่องเที่ยว ข้อมูลเหล่านั้นสามารถนำมากำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

2.7.1 ความหมายของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

การประพฤติหรือปฏิบัติของนักท่องเที่ยวที่แสดงออกในขณะเดินทางท่องเที่ยว เช่น คำพูด สีหน้า การกระทำ ท่าทาง เป็นต้น ซึ่งการแสดงออกนั้น อาจมีรากฐานมากจาอุปนิสัยหรือความต้องการพื้นฐานของแต่ละคน ที่อาจจะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน หรืออาจจะมาจากสิ่งแวดล้อม หรือประสบการณ์ที่ได้รับขณะนั้น ซึ่งพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัยจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจในการทางมาท่องเที่ยว สำหรับการท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง เช่น ต้องการหลีกหนีภารกิจประจำวัน ตอบสนองความอยากรู้ อยากมีประสบการณ์แปลก ใหม่ เป็นต้น

2.7.2 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เมื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของสถานที่ผ่านประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วมกับผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 4 ประเภทหลัก คือ กลุ่มมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) กลุ่มวิถีชีวิต (Lifestyles) กลุ่มศิลปะ (Arts) และ กลุ่มสินค้าที่ตอบสนองความต้องการที่แตกต่าง (Functional Creation) โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการความแตกต่างมักเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยมีการจัดการไว้ล่วงหน้า มีครูผู้สอนที่ชำนาญ และมีการฝึกปฏิบัติ(Workshop) เช่น การฝึกสมาธิ การเรียนทำอาหารไทย, การเรียนมวยไทย และ การเรียนนวดแผนไทย เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man Made)เป็นการจำลองแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่ โดยการสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยวผนวกกับทุนทางวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

2.7.3 กรณีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

(TCDC) การพัฒนานิเวศพิพิธภัณฑ์บ้านบ่อสวก และ โรงทอผ้าบ้านซาวหลวง จังหวัดน่าน จากโจทย์ “ฟื้นชีวิต” ให้กับอาคารหลังเก่าในชุมชนหมู่บ้านซาวหลวง จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานรอบชุมชน พบว่าชุมชนจึงได้เกิดแนวคิดในการพัฒนาอาคารที่ถูกทิ้งร้างนี้ให้เป็นเสมือน จุดบริการการเรียนรู้และถ่ายทอดทักษะงานฝีมือ หรือ “พิพิธภัณฑ์และศูนย์การเรียนรู้บ้านซาวหลวง” ซึ่งก็ถือเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามหลักสากลด้วย อีกทั้งปรับรูปแบบการบริโภคของนักท่องเที่ยวใหม่จากที่เคยเป็น Passive Consumption (เยี่ยมชม/ซื้อของ) ให้กลายเป็น Active Consumption (ลองทำ/เรียนจริง) และเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวกับวิถีชุมชนให้มากขึ้น ด้วยการสร้าง Prototype ขนาดจริง ในสถานที่จริง และใช้เพียงวัสดุง่ายๆ ที่หาได้รอบตัวมาเป็นองค์ประกอบในการสร้างสรรค์ ซึ่ง มีการจัดเส้นทางการเดิน (Walking Flow) ทำบอร์ดสร้างเรื่องราว-ให้ความรู้ ทำพื้นที่โชว์กี่ทอผ้า รวมถึงมีการจัดแสดงตัวอย่างผ้าแบบต่าง ๆ และการแสดงวิธีย้อมผ้าแบบธรรมชาติ

ภาพที่ 2-29 การจัดเส้นทางการเดิน /กิจกรรมในพิพิธภัณฑ์และศูนย์การเรียนรู้บ้านซาวหลวง
ที่มา : http://www.tcdc.or.th/articles/others/21952

หนังสือพิมพ์ลานนาโพสต์ ฉบับที่ 1102 วันที่ 28 ตุลาคม - 3 พฤศจิกายน 2559 ระบุว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ร่วมกับบริษัทแบรนด์ เมทริกซ์ รีเสิร์ช จำกัด ดำเนินงานโครงการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ ผลการดำเนินงานพบว่า นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่แตกต่างจากคนรุ่นก่อน ๆ อย่างชัดเจน เมื่อนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่มีการค้นหาข้อมูลเพื่อการคัดกรอง เปรียบเทียบ และวางแผนการท่องเที่ยวมากกว่านักท่องเที่ยวรุ่นเก่า แต่อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ไม่มี Brand Loyalty ต่อแหล่งข้อมูลมากนัก นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่จะตัดสินใจจากแหล่งข้อมูลที่มีการใช้งานง่าย ความสะดวกสบาย คุ้มค่าคุ้มราคา หรือความครบถ้วนของข้อมูลที่ได้รับมากกว่าการยึดมั่นในแบรนด์ นอกจากนี้นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ ๆ ยังชอบเล่นโซเชียลมีเดียในขณะเดินทางท่องเที่ยวมากกว่ารุ่นอื่น ๆ โดยมักชอบบอกเล่าประสบการณ์ผ่านทางโซเชียลมีเดียตลอดเวลา เช่น เช็คอินตามสถานที่ต่าง ๆ โพสรูปภาพ อาหาร ที่พัก และอัพเดทสถานะการเดินทาง เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน หนังสือพิมพ์ลานนาโพสต์ (2559) ยังระบุอีกว่า ในงานประชุมวิชาการเรื่องท่องเที่ยววิถีไทย ศาสตราจารย์ ดร. มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด นำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับเทรนด์พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว โดยนำเสนอว่านักท่องเที่ยววัยหนุ่มสาวรุ่นใหม่มีความต้องการสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น Lifestyle and Experiential Tourism กลายเป็นสินค้าและบริการที่น่าสนใจ คนรุ่นใหม่ต้องการการเล่าเรื่องที่มีความเฉพาะตนมากขึ้น ร้านอาหาร ร้านกาแฟ สวนสาธารณะ ห้องสมุด แผงลอยตลาดนัด รายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่คนในท้องถิ่นเห็นว่าธรรมดา สำหรับนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นจะใฝ่ฝันว่าต้องไปค้นหาความธรรมดาเหล่านั้น หมดยุคการไปเที่ยวกับกรุ๊ปทัวร์ ร้อยละ 86 ระบุว่าต้องการลงลึกในวัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่จริง ๆ ของคนในท้องถิ่น ต้องการอาหารท้องถิ่น ต้องการใช้เวลาไปกับประสบการณ์จริงมากกว่าการซื้อของฝาก ร้อยละ 94 ใช้เฟซบุ๊ค ร้อยละ 71 ใช้อินสตาแกรม ดังนั้นสิ่งที่ต้องลงมือทำคือการกลับหันมาให้ความสำคัญกับสิ่งธรรมดาที่มีอยู่ รักษาบรรยากาศเดิม ๆ ของเมืองไว้ หยิบเอาเรื่องง่าย ๆ ใกล้ตัว ขึ้นมาเป็นจุดเน้นจุดขาย การสร้างเมืองให้สะอาดน่าอยู่คือสิ่งสำคัญ

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.8.1 แนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งทุนชุมชนบ้านตลิ่งแดง จังหวัดกาญจนบุรี

บุษบา ทองอุปการ, สันติ ศรีสวนแตง และ วีรฉัตร์ สุปัญโญ (2517) เขียนรายงานวิจัยเรื่องแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งทุนชุมชนบ้านตลิ่งแดง จังหวัดกาญจนบุรี โดยงานวิจัยฉบับดังกล่าวมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานศึกษาบริบทและทุนชุมชนบ้านตลิ่งแดง ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อค้นหาแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน การดำเนินงานวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนงาน คือ (1) ส่วนงานการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทและทุนชุมชน ใช้การสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน จำนวน 5 คน ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Technique) ร่วมกับการเดินสำรวจและการจัดทำแผนที่ชุมชน (2) ส่วนงานด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน เก็บรวบรวมโดยการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลที่เลือกมาแบบเจาะจง กระบวนการแบบมีส่วนร่วมถูกนำมาใช้สำหรับการค้นหาและวิเคราะห์ความต้องการ เพื่อเสริมสร้างทุนที่ชุมชนมีอยู่ (3) ส่วนงานการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

(Triangulation) การวิเคราะห์เนื้อหาและการตีความ (Contents Analysis) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มข้อมูล

ผลการดำเนินงานวิจัยพบว่า บ้านตลิ่งแดง เป็นชุมชนเก่าแก่ ริมฝั่งแม่น้ำแควน้อย มีวัฒนธรรมประเพณี ที่หลากหลาย ทุนสำคัญในชุมชนได้แก่ ทุนความรู้และภูมิปัญญา ทุนวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ "สานต่อความรู้การเกษตรชุมชน" เป็นกิจกรรมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเกษตร โดยมีผู้รู้ในชุมชนและวิทยากรภายนอกร่วมกันถ่ายทอด กิจกรรมเสริมความเข้มแข็งทุนชุมชนมีผลก่อให้เกิด ภูมิปัญญาด้านการเกษตรถูกหนุนเสริม เกิดการสร้างเครือข่ายพันธมิตรระหว่างโรงเรียนและชุมชน เกิดพลังศรัทธา การใช้ประโยชน์และบริหารจัดการทุนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการเชื่อมต่อเครือข่ายทางสังคม เจตคติเชิงบวก เกิดการทำงานเป็นทีม เน้นการมีส่วนร่วมและการสร้างกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน

2.8.2 แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

กนกพร ฉิมพลี (2559) ดำเนินงานวิจัยเพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชนบ้านตะคุ รวมถึงเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศึกษาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน บ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา การดำเนินงานวิจัยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ (1) การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนามจากสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก (2) ศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยสร้างแบบสอบถามและนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 235 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากนำผลการสอบถามมาผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการคำนวณทางสถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐาน ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) (3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวน 10 คน และ (4) การพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้มีการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากทั้ง3ขั้นตอนมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผลการดำเนินงานวิจัย พบว่า ชุมชนบ้านตะคุ มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ 2 แห่ง ได้แก่ ปราสาทสระหิน ซึ่งเป็นปราสาทสระหินหรือปราสาทหินเป็นปราสาทที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกทางบ้านตะคุ และ วัดหน้าพระธาตุ โดยวัดหน้าพระธาตุหรือวัดตะคุวัดหน้าพระธาตุหรือที่ชาวบ้านทั่วไปว่าวัดตะคุ เป็นวัดเก่าแก่ของอำเภอปักธงชัย ด้านความพร้อมในการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนมีความพร้อมในระดับปานกลาง ปัญหาและอุปสรรค์ของชุมชนคือการจัดการโครงสร้างการบริหารงานด้านการท่องเที่ยวใน

หมู่บ้านขาดความชัดเจน ยังไม่มีการจัดตั้งกรรมการดูแลรับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม ไม่มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ไม่มีจุดขายที่จะดึงเงินจากนักท่องเที่ยวได้ แนวทางการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย (1) พัฒนาศักยภาพและการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้าน โดยหน่วยงานภาครัฐเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงผู้ที่มีประสบการณ์หรือเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวมาร่วมเป็นแรงสำคัญเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ให้ความรู้ร่วมคิดร่วมสร้างร่วมวางแผน โดยต้องยึดว่าทุกกระบวนการของการพัฒนาต้องให้ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมลงมือปฏิบัติเองทุกขั้นตอน เพื่อสร้างและ ปลูกฝังความภาคภูมิใจและความเป็นเจ้าของร่วมกันของชาวบ้าน (2) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และประเมินผล ซึ่งควรจัดให้มีการทดลองการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน โดยควรมีการร่วมกันพัฒนาศักยภาพ และการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้านแก้ไขจุดอ่อน ของหมู่บ้าน โดยเฉพาะในเรื่องของการสร้าง กฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์แหล่ง ท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ตลอดจนการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวนำร่องภายในชุมชน

2.8.3 การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ณัฐวดี ใจแสวงทรัพย์และอุบลวรรณ หงส์วิทยากร (2014) ดำเนินการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน และวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน จากนั้นนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลจากจากชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน 22 ชุมชน จำนวน 407 ฉบับ ยิ่งไปกว่านั้นนักวิจัยยังได้ศึกษาชุมชนที่มีทุนชุมชนสูงจากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยการสัมภาษณ์คนในชุมชนและการสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลการดำเนินงานวิจัย พบว่า การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับเนื้อหาความรู้ วิธีการ แหล่งเรียนรู้ และปัจจัยการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการสร้างสื่อสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้ง 3 ประเภท คือ สื่อศิลปหัตถกรรมชุมชน สื่อการแสดงดนตรีพื้นบ้าน และ สื่อการละเล่นพื้นบ้าน โดยกระบวนการการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้ง 3 ประเภท ประกอบด้วย การเตรียมการ การดำเนินการ การประเมินผล และการเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น นำไปสู่การเสริมสร้างทุนชุมชนทั้ง 5 ทุน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างทุนชุมชน คือ บุคลากรและองค์ความรู้ในชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาอาชีพของชุมชนหรือวิถีชีวิตของชุมชน เช่น อาหารพื้นบ้าน การทำของเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น

2.8.4 ทุนทางสังคมกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาชาวไทยพวน อ.ปากพลี จ.นครนายก

สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน (2012) ดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษาทุนทางสังคมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ของชาวไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก และนำเสนอกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีการจัดเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์

การสำรวจภาคสนาม การสนทนากลุ่ม การสังเกต ทั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชน จากความเข้มแข็งและมีการประสานงานเครือข่ายกันอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย 4 ชุมชนในตำบลบ้านเกาะหมาย คือ ชุมชนบ้านเกาะหวาย ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนบ้านวัดฝั่งคลอง และชุมชนวัดท่าแดง

ผลการวิจัยพบว่า ชาวไทยพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีทุนทางสังคมสูง มีการรวมกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีการแบ่งปันเอื้ออาทรให้แก่กัน อีกทั้งยังมีเอกลักษณ์ทางด้านประเพณีวัฒนธรรม และมีวิถีชีวิตที่บ่งบอกความเป็นมาของบรรพชน ว่าจะเป็นการประยุกต์กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์กับวิถีชีวิตไทยพวน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันความเจริญเข้ามาทำให้ความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีบางสิ่งเลือนหายไป แต่องค์ความรู้ภูมิปัญญาเฉพาะท้องถิ่นยังคงอยู่และเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยพวน จะเห็นได้ว่าจากการที่ชุมชนไทยพวนมีต้นทุนทางด้านทุนทางสังคมสูง ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์และในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ได้เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดความความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เช่นการจัดการด้านการท่องเที่ยว และท้ายที่สุดทำให้เกิดการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตพื้นบ้าน เกิดจิตสำนึกภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น การฟื้นฟู อนุรักษ์ รักษา และสร้างสมดุลให้แก่ชุมชนทั้ง 3 ด้าน อันได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม

2.9 บทสรุปท้ายบท

จากการศึกษาทฤษฎีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ร่องรอยที่เด่นชัดของอารยธรรมขอมในเขตอีสานใต้-กัมพูชา คือ ปราสาทรูปแบบที่แตกต่างกันตามความเชื่อของการก่อสร้างและการใช้งาน สามารถแบ่งเป็น ปราสาทที่เป็นศาสนสถาน ปราสาทที่เป็นอโรคยาศาลา (โรงพยาบาล) และปราสาทที่เป็นธรรมศาลาหรือบ้านมีไฟ (ที่พักคนเดินทาง) โดยทั้งสามปราสาทมักจะถูกสร้างขึ้นตามแหล่งชุมชนที่มีเส้นทางการสัญจรเดินทางทั้งเพื่อการค้าหรือเพื่อการพบปะเยี่ยมเยือนญาติมิตร ปัจจุบันปราสาทที่มีการอนุรักษ์และบูรณะซ่อมแซมให้ยังสามารถมองเห็นรูปร่างที่สำคัญดังสมัยโบราณยังคงมีร่องรอยแห่งความเชื่อของชุมชนที่ยังคงรักษาเป็นประเพณีที่สืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างเรียบง่าย เช่น การบวงสรวงเพื่อการบูชาบรรพบุรุษ การบวงสรวงด้านความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณ การรักษาโรค เป็นต้น ดังนั้นวัฒนธรรมขอมที่ปรากฏในเขตอีสานใต้มักประกอบด้วย การสร้างศาสนสถานประจำเมืองหรือประจำชุมชนในรูปแบบของปราสาทหิน บารายหรือสระน้ำทรงสี่เหลี่ยม โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพรหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนามหายาน ทับหลังแบบศิลปะขอม รูปเคารพในศาสนาพรหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนามหายาน ศิลาจารึก

จากความเชื่อเกี่ยวกับปราสาทสู่การสะสมทุนชุมชนด้านประเพณีวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย อาหาร ภาษาพูด การร่ายรำ พิธีงานบุญบวงสรวงเทพเทวดาบรรพบุรุษทั้งหลาย แม้ว่าทุนชุมชนถูกแบ่งออกมาเป็น 5 ประเภท อันประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน แต่ทุนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนคือ ทุนมนุษย์และทุนทางสังคม เพราะทุนมนุษย์และทุนทางสังคมเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนการพัฒนาในภาคประชาชน แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจำเป็นจะต้องศึกษาบริบทของทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านให้ครอบคลุม เพื่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์ทุนชุมชนทั้ง

5 ทุนมาสร้างเป็นกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวที่ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวอันจะต้องสอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของชุมชนด้วยเช่นกัน

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวยุคใหม่นิยมการท่องเที่ยวด้วยตนเองและแสวงหาความเรียบง่ายจากชุมชน แต่ในขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวก็ต้องการการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้เองทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนของชุมชนจะต้องมีการสำรวจและจัดเก็บอย่างเป็นระบบเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์สำหรับการสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวที่ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวอันจะต้องสอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของชุมชน การนำทุนชุมชนมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยวนั้นต้องอาศัยเทคนิคกระบวนการการถอดองค์ความรู้ของชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนสามารถเล่าเรื่องราวหรือสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบ

จากการวิเคราะห์ทฤษฎีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเรื่องการค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ประกอบด้วย ตัวปราสาทอารยธรรมขอม ทุนชุมชน กระบวนการถอดองค์ความรู้เพื่อสร้างเรื่องราวในการพัฒนากิจกรรมพร้อมเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน ซึ่งผลลัพธ์ของการดำเนินงานประกอบด้วย เรื่องราวของปราสาทอารยธรรมขอม เรื่องราวของชุมชนตามที่ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน พฤติกรรมและความต้องการของชุมชน พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว กิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ของชุมชน รายละเอียดดังแสดงในกรอบแนวคิดบทที่ 3

บทที่ 3
การดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ดำเนินงานวิจัยตามวัตถุประสงค์งานวิจัยทั้งหมด 4 ข้อ ประกอบด้วย (1) สำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม (2) ถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเพื่อสร้างเรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม (3) สำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) และ (4) สำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ทั้งนี้งานวิจัยเป็นลักษณะของงานวิจัยเชิงสำรวจ

3.1 การดำเนินงานวิจัย

3.1.1 การดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานวิจัยในภาพรวมของการค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ซึ่งเน้นการดำเนินงานโดยชุมชนมีส่วนร่วม แต่เนื่องจากการดำเนินงานเชิงลึกเกี่ยวกับข้อมูลของชุมชนในส่วนของจังหวัดเสียมเรียบประเทศกัมพูชาการดำเนินงานยังไม่สามารถเก็บข้อมูลเชิงลึกเช่นในชุมชนเขตพื้นที่อีสานใต้ อีกทั้งจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ชุมชนในเขตพื้นที่ใกล้เคียงกับปราสาทมิได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปราสาทมากนัก เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวหรือการจัดการเกี่ยวกับโบราณสถานในเขตพื้นที่ประเทศกัมพูชายังเป็นเรื่องของรัฐบาลแต่เพียงฝ่ายเดียว ชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาหรือเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับโบราณสถานที่อยู่ร่วมกับชุมชน ดังนั้นแผนการดำเนินงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องราวความเชื่อมโยงระหว่างปราสาทกับชุมชนในพื้นที่ประเทศกัมพูชาจึงไม่ได้ดำเนินการ ตัวอย่างแผนการดำเนินงานโครงการย่อยที่ 1 เรื่องการค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) สามารถนำมาเขียนเป็นแผนผังการดำเนินงานวิจัยดังแสดงในแผนภาพที่ 3-1

จากภาพที่ 3-1 การดำเนินงานวิจัยเพื่อค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้โดยชุมชนมีส่วนร่วมเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้มีส่วนร่วมในการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนด้วยอุปกรณ์มือถือ ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ทุนชุมชนและเลือกองค์ความรู้ที่สามารถนำมาสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน อีกทั้ง

ชุมชนยังมีส่วนร่วมในการค้นหาและเล่าเรื่องราวความเชื่อมโยงระหว่างปราสาทอารยธรรมขอมกับชุมชน ด้วยกิจกรรมการดำเนินงานวิจัยแบบมีชุมชนส่วนร่วมจะทำให้ชุมชมทราบเรื่องราวและเล็งเห็นความสำคัญของทุนชุมชน สามารถนำมาเพิ่มมูลค่าด้วยการดัดแปลงมาเป็นกิจกรรมเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน เมื่อนำกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นมาเชื่อมต่อกันภายในชุมชนจะเกิดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ก่อให้เกิดการสะสมทุนชุมชนจนเกิดเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในลักษณะเศรษฐกิจสร้างสรรค์ต่อไป นอกจากนี้การดำเนินงานยังคงมีการคำนึงถึงพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

ข้อมูลทุนชุมชนทั้ง 5 ทุน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน การดำเนินงานค้นหาและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนมีการนำระบบสารสนเทศที่ได้จากโครงการวิจัยย่อยที่ 3 ชื่อว่า Data Collection using Mobile Phone มาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน ข้อมูลรายละเอียดของแต่ละทุนชุมชนสามารถนำมาสร้างเป็นแผนผังในการนำเข้าระบบการจัดเก็บข้อมูลโดยอุปกรณ์มือถือดังแสดงในภาพที่ 3-2 ตัวอย่างหน้าจอการนำข้อมูลเข้าระบบและระบบนำข้อมูลทุนชุมชนมาแสดงผลเป็นแผนที่เพื่อให้ชุมชนสามารถมองเก็นการกระจายตัวของทุนชุมชนภายในชุมชนของตนดังแสดงในภาพที่ 3-3 ถึง 3-7 การแสดงภายในลักษณะของแผนที่ทุนชุมชนจะทำให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์เส้นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ง่าย

จากภาพที่ 3-2 ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนชุมชนมีรายละเอียดของข้อมูลที่ต้องดำเนินการจัดเก็บ ประกอบด้วย

(1) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ประกอบด้วย ชื่อชุมชน ที่อยู่ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดจำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน ชาติพันธุ์ อาชีพหลัก ประวัติชุมชน ประวัติชุมชน ภาพ

(2) ทุนมนุษย์ ข้อมูลผู้นำและปราชญ์ชุมชน ประกอบด้วย ชื่อชุมชน ชื่อผู้นำชุมชน รูปภาพ ที่อยู่ผู้นำชุมชน ตำแหน่ง การศึกษา เบอร์โทรศัพท์ ความรู้/ภูมิปัญญา รูปภาพ ตำแหน่ง

(3) ทุนทางสังคม ประกอบด้วย ข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชน ภาษาท้องถิ่น ความเชื่อการละเล่นพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่น ชุดประจำท้องถิ่น ภาพบรรยากาศชุมชน ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน ข้อมูลประเพณี/วัฒนธรรม ชื่อประเพณี วันเริ่มกิจกรรม วันสิ้นสุดกิจกรรม รายละเอียดของประเพณี รูปภาพ

(4) ทุนกายภาพ ข้อมูลสถานที่ประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย ชื่อชุมชน ประเภทสถานที่ (พิพิธภัณฑ์ ปราสาท ศาสนสถาน) ชื่อสถานที่ ผู้ดูแลสถานที่ เบอร์โทรศัพท์ รายละเอียด ภาพสถานที่ กิจกรรม ภาพกิจกรรมท่องเที่ยวปราสาท ภาพที่น่าสนใจ ตำแหน่ง

(5) ทุนธรรมชาติ ข้อมูลสถานที่ธรรมชาติ ประกอบด้วย ชื่อชุมชน ประเภทสถานที่ (แหล่งน้ำ ภูเขา ป่าไม้ พันธุ์พืช) ชื่อสถานที่ ผู้ดูแลสถานที่ เบอร์โทรศัพท์ รายละเอียด ภาพสถานที่ ตำแหน่ง

(6) ทุนการเงิน กลุ่มอาชีพเสริมของชุมชน ประกอบด้วย ชื่อชุมชน ชื่อกลุ่มอาชีพ ชื่อประธานกลุ่ม เบอร์โทรศัพท์ เว็บไซต์ รายละเอียด รูปภาพสินค้า ตำแหน่งที่ตั้ง

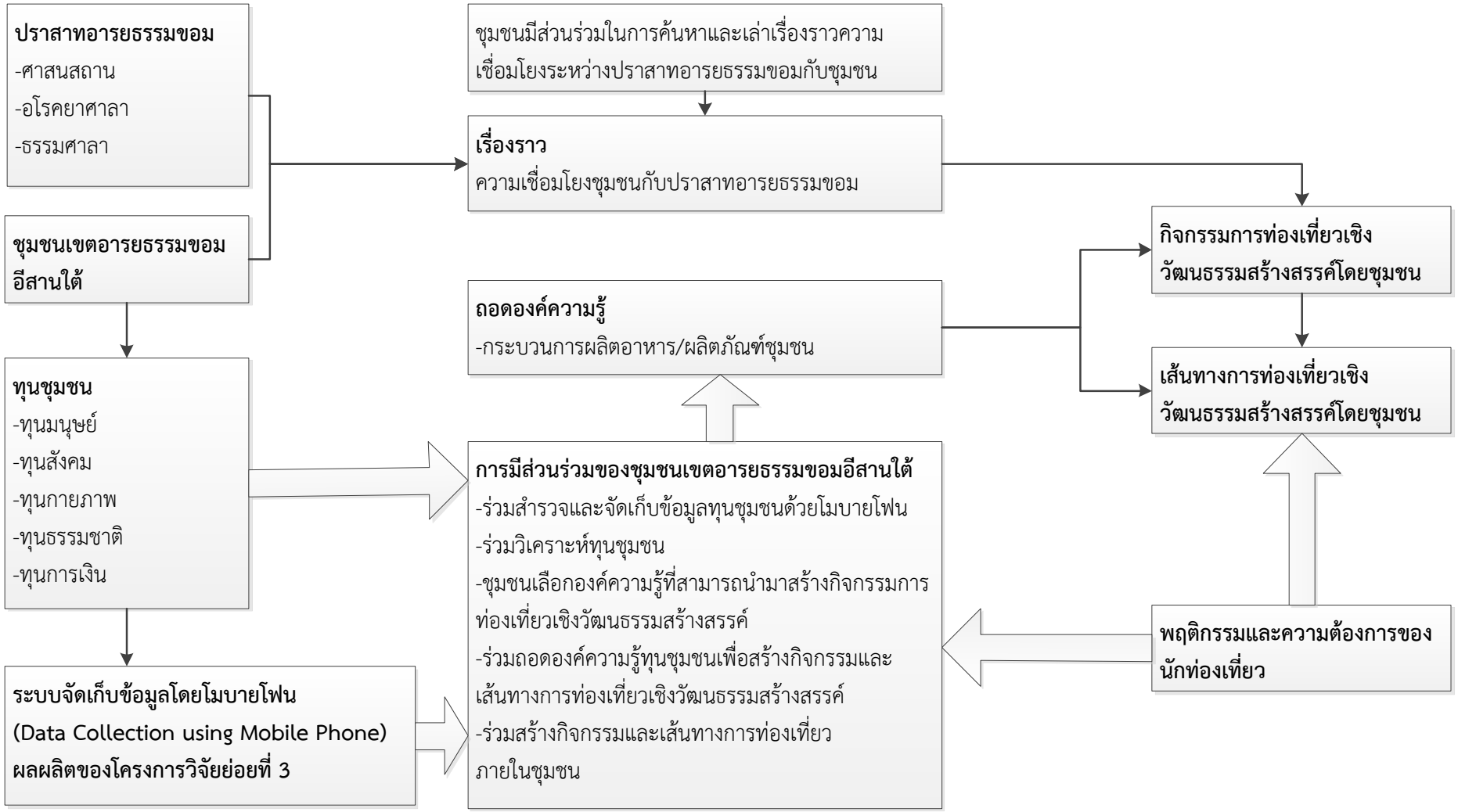

ภาพที่ 3-1 การดำเนินงานวิจัยค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

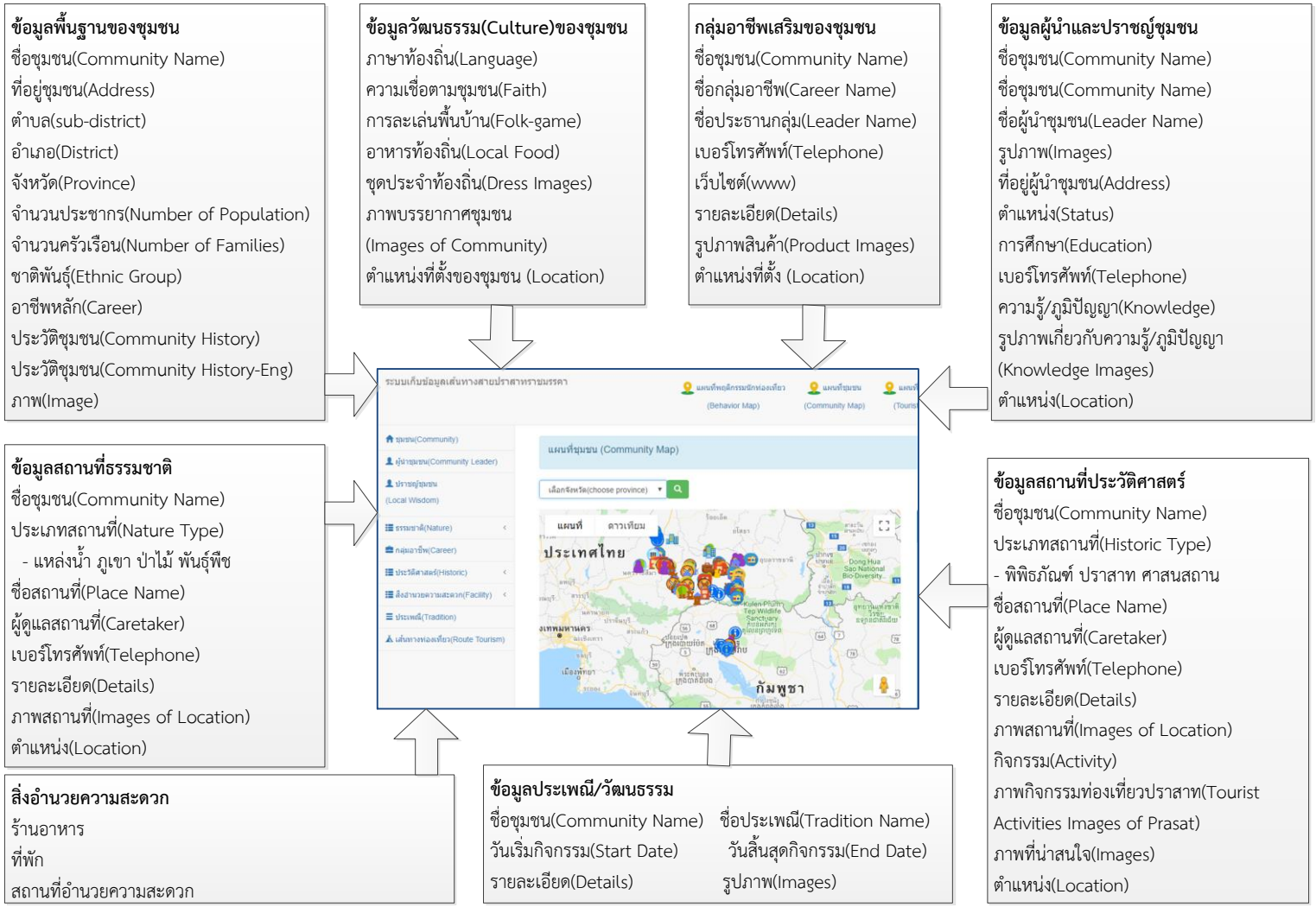

ภาพที่ 3-2 การดำเนินงานวิจัยค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

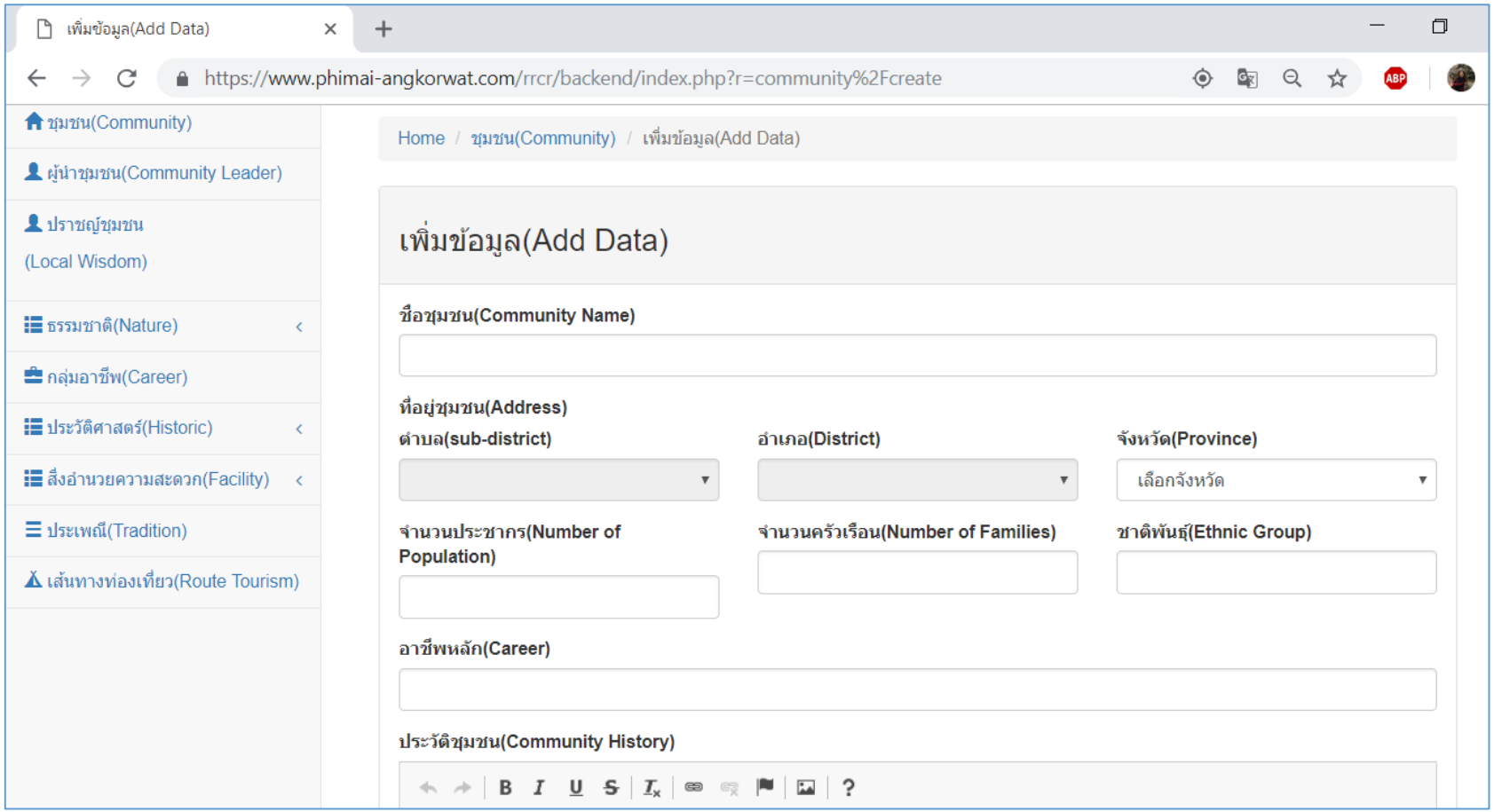

ภาพที่ 3-3 ตัวอย่างการกรอกข้อมูลทุนชุมชนด้วยระบบ Data Collection System on Mobile

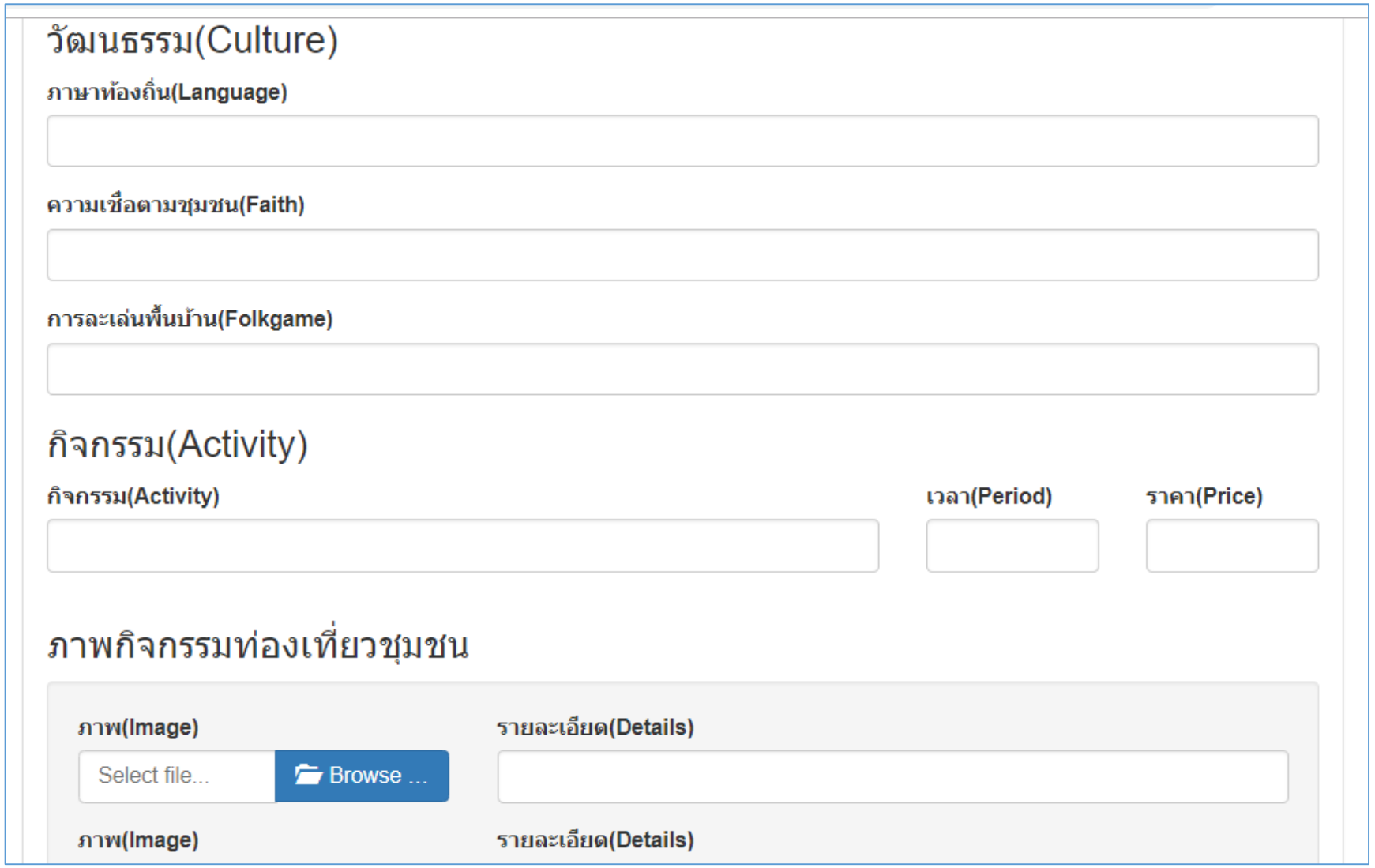

ภาพที่ 3-4 ตัวอย่างการกรอกข้อมูลทุนชุมชนด้วยระบบ Data Collection System on Mobile (ต่อ)

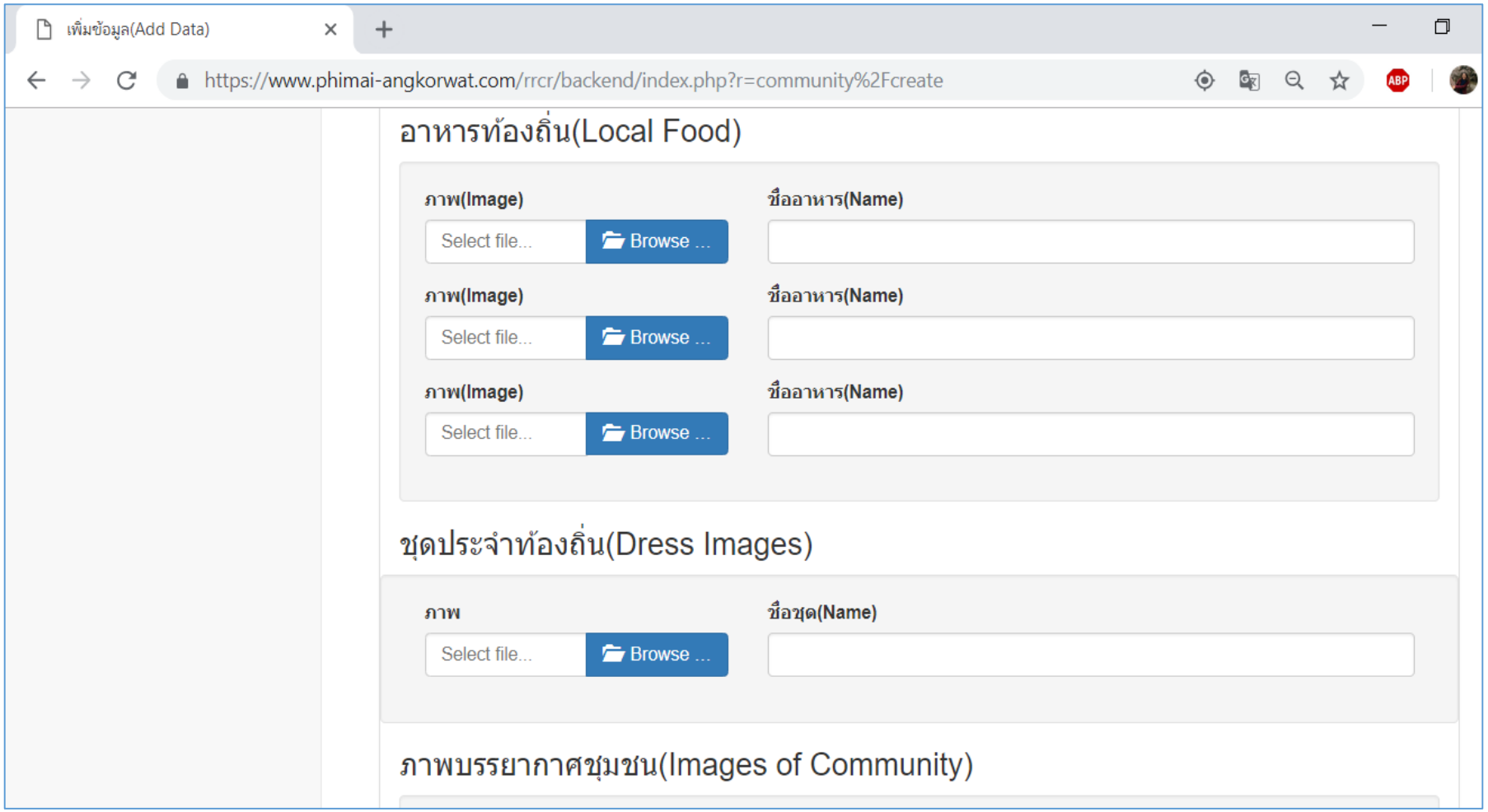

ภาพที่ 3-5 ตัวอย่างการกรอกข้อมูลทุนชุมชนด้วยระบบ Data Collection System on Mobile (ต่อ)

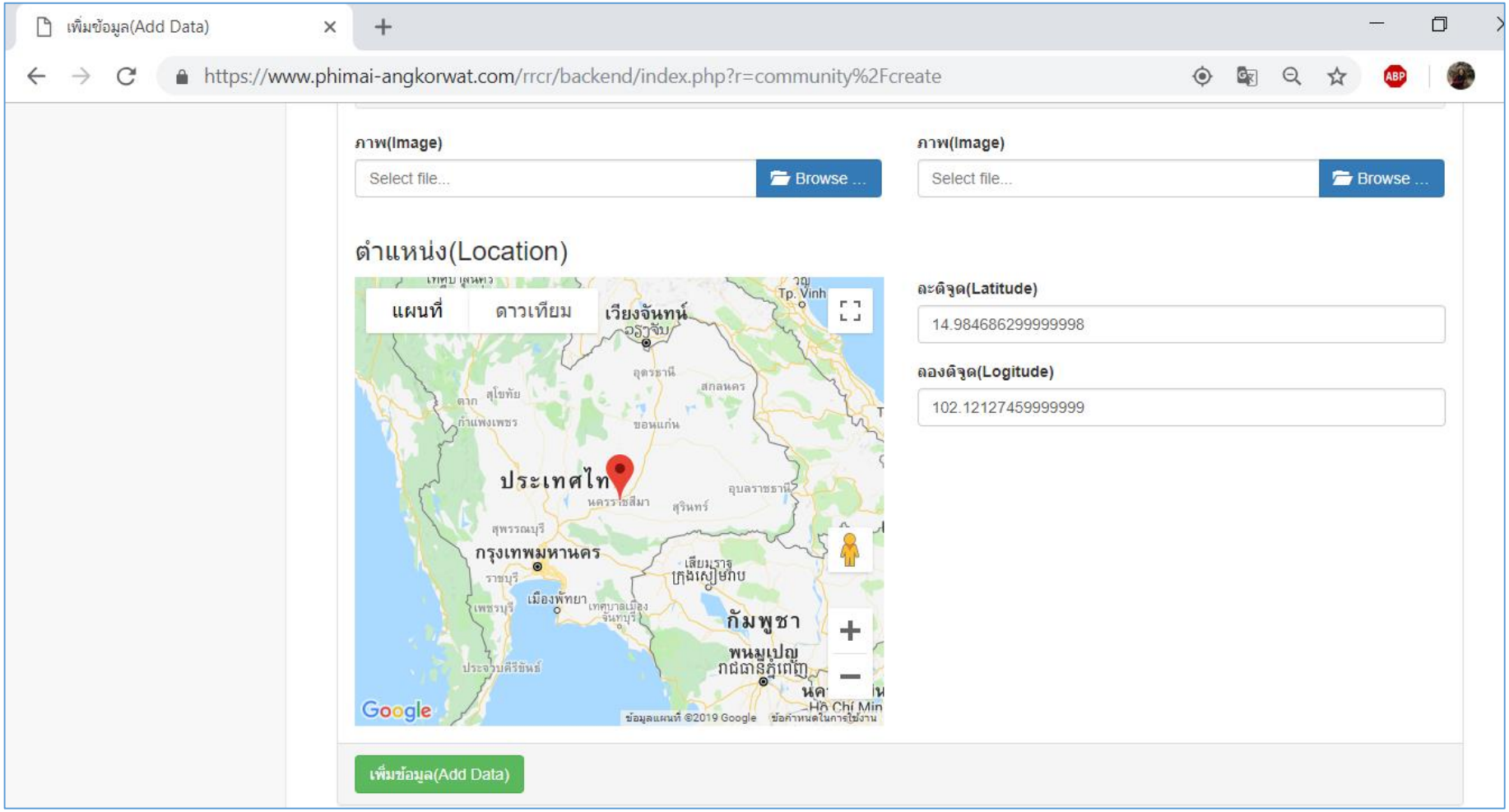

ภาพที่ 3-6 ตัวอย่างการกรอกข้อมูลทุนชุมชนด้วยระบบ Data Collection System on Mobile (ต่อ)

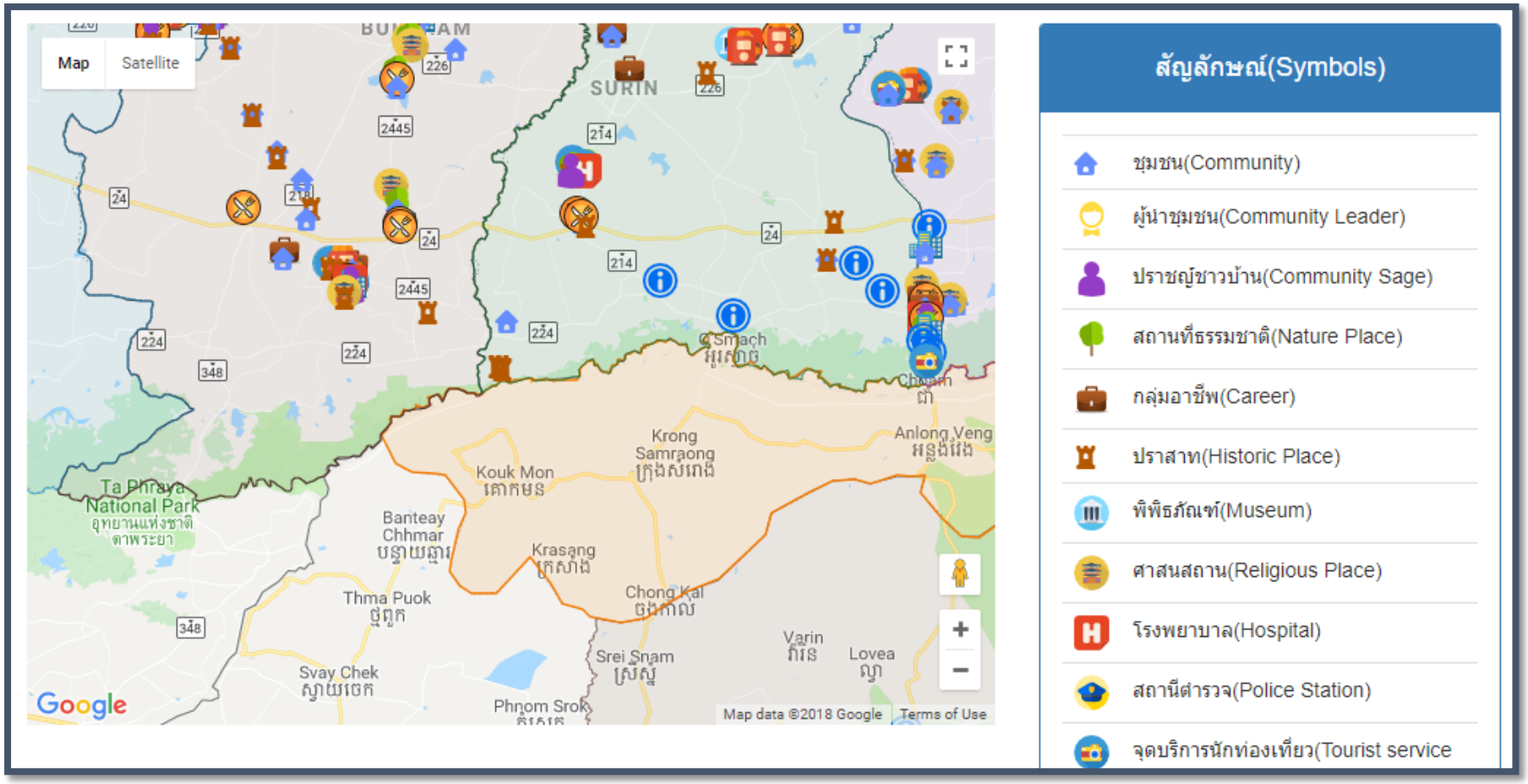

ภาพที่ 3-7 ตัวอย่างการแสดงผลข้อมูลทุนชุมชนในรูปแบบของแผนที่ทุนชุมชน

ภาพที่ 3-8 แผนที่การดำเนินงานค้นหาทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

3.2 พื้นที่ศึกษา

การดำเนินงานวิจัยวิจัยในส่วนงานค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้โดยชุมชนมีส่วนร่วม ดำเนินงานสำรวจชุมชนและคัดเลือกชุมชนเขตพื้นที่อารยธรรมขอมอีสานใต้ ดังแสดงเขตพื้นที่ศึกษาในรูปแบบของแผนที่ในภาพที่ 3-8 ในการคัดเลือกชุมชนจากแผนที่ในภาพที่ 3-8 พบว่าบางชุมชนอยู่ไกลจากปราสาทอารยธรรมขอมนั่นคือชุมชนไม่มีเรื่องราวความเชื่อมโยงกับปราสาทอารยธรรมขอม

จากการศึกษาคู่มือเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จัดทำโดยสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ดังนั้นการคัดเลือกชุมชนจึงมีการกำหนดเงื่อนไขการคัดเลือกชุมชน ดังแสดงในตารางที่ 3-1

ตารางที่ 3-1 เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยว

ลำดับที่	เกณฑ์การเลือกปราสาท	เกณฑ์การเลือกชุมชน
1	ปราสาทมีมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสามารถบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม	ชุมชนมีความกลมกลืนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่
2	ปราสาทมีศักยภาพทางทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประทับใจในการเที่ยวชม	ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ
3	ปราสาทมีศักยภาพที่สามารถเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยว	ชุมชนมีศักยภาพในการสร้าง/บริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่
4	ปราสาทมีกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนในพื้นที่	ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ
5	ปราสาทสามารถเข้าถึงได้ง่าย ปลอดภัย ไม่ห่างไกลชุมชน	ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีปราชญ์ชุมชน มีทุนมนุษย์ที่สามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

จากเงื่อนไขการคัดเลือกชุมชนในตารางที่ 3-1 พบว่า การสำรวจทุนชุมชนในเขตพื้นที่ศึกษาในภาพที่ 3-8 ประกอบด้วยชุมชนที่อยู่ใกล้กับปราสาทหินอารยธรรมขอม อีกทั้งชุมชนที่มีการดำเนินการจัดกิจกรรมถอดองค์ความรู้ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้โดยชุมชนมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 5 ชุมชน ประกอบด้วย (1) ชุมชนตะวันตกวัดเดิม ปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา (2) ชุมชนบ้านปรางค์ ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา (3) ชุมชนบ้านโคกเมือง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (4) ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ และ (5) ชุมชนบ้านกู่ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ แผนที่พื้นที่ศึกษาดังแสดงในภาพที่ 3-9

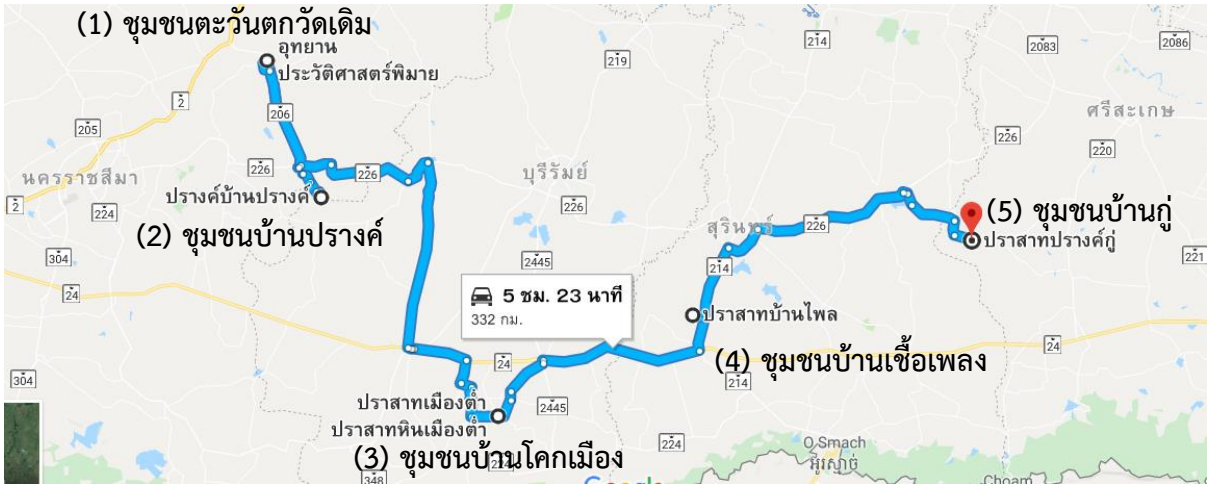

ภาพที่ 3-9 แผนที่พื้นที่ศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้ความรู้ทุนชุมชนมาสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากภาพที่ 3-8 และ 3-9 พบว่ากระบวนการดำเนินงานวิจัยถูกแบ่งการทำงานเป็น 2 ส่วน คือ

(1) งานวิจัยเชิงสำรวจ ประกอบด้วย

(1.1) ดำเนินการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน ด้วยการใช้เครื่องมืออันประกอบด้วยระบบจัดเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์มือถือและแบบสอบถาม แต่เนื่องจากการดำเนินงานด้านการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนจนเกิดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ต่อยอดมาสู่การท่องเที่ยวในระดับอำเภอ จังหวัดและเชื่อมต่อไปยังการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาคอีสานใต้นั้น ชุมชนต้องคำนึงถึงความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นในการดำเนินการสำรวจข้อมูลทุนชุมชนทีมนักวิจัยจึงดำเนินการสำรวจพฤติกรรมและความต้องการของชุมชนไปพร้อมกัน เพื่อให้ทราบข้อมูลทั้งที่เป็น Demand และ Supply

(1.2) สำรวจพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยมีการทำแบบสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ศึกษาอย่างไรบ้าง เกณฑ์ที่ใช้ในการสำรวจประกอบด้วย ความพึงพอใจและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับ ปัจจัยการดึงดูดนักท่องเที่ยว และความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวชุมชน เช่น ความสวยงามของปราสาทและความน่าสนใจของชุมชน (เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ อาหารพื้นถิ่น สินค้าชุมชน กิจกรรมท่องเที่ยว เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน เทศกาลงานประเพณี) ที่พัก การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว รายได้ อายุ ระยะเวลาการท่องเที่ยว รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว วัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยว เป็นต้น

(2) การถอดองค์ความรู้เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทุนชุมชนเพื่อนำองค์ความรู้ที่สามารถนำมาแปลงเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน สามารถเล่าเรื่องราวความเป็นมา ต้นกำเนิดแห่งองค์ความรู้นั้นโดยชุมชนหรือปราชญ์ชุมชนเอง กิจกรรมเป็นการประชุมกลุ่มย่อยในระดับผู้นำเกี่ยวกับองค์ความรู้นั้น

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนตามเส้นทางวัฒนธรรมอีสานใต้-กัมพูชาเขตอารยธรรมขอม (พิมาย-นครวัดนครธม) ดำเนินงานโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ ตามเนื้อหาข้อมูลที่จัดเตรียมไว้ในแบบสอบถาม ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) จึงดำเนินงานโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Coding-Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกับการวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) มีการใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติ เช่น ความถี่ ร้อยละ เป็นต้น

การศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว และคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติตามเส้นทางวัฒนธรรมอีสานใต้-กัมพูชาเขตอารยธรรมขอม (พิมาย-นครวัดนครธม) ใช้เกณฑ์การวัดแบบลิเคิร์ท 5 ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ระดับ	ความหมาย
4.21 - 5.00	มากที่สุด
3.41 - 4.20	มาก
2.61 - 3.40	ปานกลาง
1.81 - 2.60	น้อย
1.00 - 1.80	น้อยที่สุด

จากเอกสารประกอบการบรรยายของ อดุลย์เดช ไศลบาท (เข้าถึงที่: http://hsmi2.psu.ac.th) การตรวจสอบความตรงของเครื่องมือ ประกอบด้วย (1) การตรวจสอบความตรงโดยนักวิจัย เป็นการตรวจสอบเบื้องต้น เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของประเด็นต่าง ๆ ที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของเครื่องมือวิจัยกับตัวแปรการวิจัย มีการนำแบบสอบถามไปตรวจสอบกับปัญหา วัตถุประสงค์ ของงานวิจัย ผลการดำเนินงานตรวจสอบความตรงของนักวิจัยเบื้องต้น (2) การตรวจสอบความตรงโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง ต้องคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของเรื่องที่จะทำวิจัย ผู้เชี่ยวชาญความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องการสร้างเครื่องมือหรือนักวัดผลประเมินผล ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีการตรวจสอบความตรงของแบบสอบถามงานวิจัยทั้งที่เป็นแบบสอบถามสำหรับชุมชนและแบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหางานวิจัยให้ตรงตามวัตถุประสงค์งานวิจัยโดยนักวิจัยเอง ด้วยการนำข้อคำถามมาตรวจสอบกับวัตถุประสงค์งานวิจัยและข้อมูลทุนชุมชนที่ถูกจัดเก็บลงระบบจัดเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์มือถือ (Data Collection using Mobile Phone) พบว่า ข้อมูลที่ต้องจัดเก็บลงระบบตามการออกแบบในภาพที่ 3-2 มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัย การตรวจสอบความตรงของเครื่องมืองานวิจัยดำเนินการทั้งเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามของชุมชนและแบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการเก็บข้อมูลทุนชุมชนด้วยระบบ Data Collection using Mobile Phone

(2) นำไปแบบสอบถามไปหาคุณภาพด้านความตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญโดยการหาค่าความตรง ด้วยวิธีการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเชิญผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ดร.ธนาวัฒน์ ปัทมฤทธิกุล และ ดร.ณัฏฐพัชร มณีโรจน์ อาจารย์ประจำหลักสูตรการท่องเที่ยว สาขามนุษย์ศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานนครราชสีมา ดร.ปิ่นฤทัย คงทอง ผลการประเมินคือ แบบสอบถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัย

การดำเนินงานวิจัยเพื่อสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา คณะผู้วิจัยดำเนินงานจากอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ถึง จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา โดยมีพื้นที่ศึกษาทั้งหมด 5 จังหวัด ประกอบด้วย นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา โดยมีรายละเอียดเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลแต่ละพื้นที่ดังแสดงในตารางที่ 3-2

ตารางที่ 3-2 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้นในแต่ละชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา

ลำดับ	ชื่อชุมชน	ผู้นำชุมชน/ผู้ให้ข้อมูล
1	บ้านรังกาใหญ่	ผู้ใหญ่บ้าน
2	ชุมชนตะวันตกวัดเดิม	ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ปราสาทหินพิมาย
3	ชุมชนสัมฤทธิ์	ผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มแม่บ้าน
4	ชุมชนบ้านห้วยแคน	ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ดูแลปราสาทห้วยแคน
5	ชุมชนบ้านปรางค์	ผู้ใหญ่บ้าน แม่สีดา ป้าสมคิดและป้าสมนึก
6	ชุมชนหนองตาไก้	นายสุจินต์ ดีสวัสดิ์
7	ชุมชนบ้านหนองบัวราย	ผู้ใหญ่บ้าน
8	บ้านโคกเมือง	คุณส้มเกลี้ยง สืบวัน (ประธานโฮมสเตย์) และ คุณประสิทธิ์ ลอยประโคน (ประธานหมู่บ้านท่องเที่ยว)
9	ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง	ป้าสำอางค์ ผู้ใหญ่บ้านฑิกอง กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านโพธิ์กอง
10	ชุมชนบ้านช่างปี่	ผู้ใหญ่บ้าน
11	ชุมชนบ้านโนนธาตุ	นายกิตติศักดิ์ นัยสว่าง
12	ชุมชนบ้านกู่	กำนันตำบลกู่ คุณธนากร พรมลิ
13	ชุมชนบ้านแซไปร	ผู้ใหญ่บ้าน
14	บ้านไพรพัฒนา	นายบุญมี เสนคราม และ นายก้าน เกษก้าน

ข้อมูล ณ วันที่ 20 มกราคม 2562

จากตารางที่ 3-2 ตัวอย่างรายชื่อผู้ให้ข้อมูลของแต่ละชุมชน การจัดเก็บข้อมูลดำเนินงานผ่านการประสานกับผู้นำชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ศึกษา เช่น ชุมชนบ้านกู่ ตำบลกู่ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ชุมชนมีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่เดิม ซึ่งดำเนินงานโดยกำนันตำบลกู่และคุณธนากร พรมลิ ดังนั้นการดำเนินงานจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนจึงเริ่มต้นจากกลุ่มผู้นำในระดับตำบล ส่วนชุมชนบ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา เป็นชุมชนที่ยังไม่เคยดำเนินการด้านการท่องเที่ยวมาก่อน ดังนั้นการดำเนินงานจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนจึงเริ่มต้นจากผู้ใหญ่บ้าน หลังจากนั้นผู้ใหญ่บ้านจะช่วยประสานงานจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนด้านต่าง ๆ ตามปราชญ์ชุมชนและกลุ่มอาชีพของชุมชน เป็นต้น การดำเนินงานจัดเก็บข้อมูลจึงดำเนินงานตามรูปแบบของพื้นที่ศึกษาที่แตกต่างกัน

3.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรแต่ละพื้นที่ ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวและกลุ่มผู้นำชุมชน ข้อมูลถูกแบ่งตามพื้นที่ดังแสดงในตารางที่ 3-3 ทั้งนี้วัตถุประสงค์ของงานวิจัยเป็นไปในลักษณะของงานวิจัยเชิงสำรวจ สำรวจพฤติกรรม/ความต้องการของทั้งนักท่องเที่ยวและผู้นำชุมชนแต่ละชุมชน ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างจึงถูกแบ่งตามบริบทของพื้นที่ การวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method) โดยมีเกณฑ์การพิจารณาเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เกณฑ์การพิจารณากลุ่มคนภายในชุมชนตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่ม ประธานวิสาหกิจชุมชน ปราชญ์ในขุมชน หน่วยงานภาครัฐ

ตารางที่ 3-3 ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างของกลุ่มนักท่องเที่ยวและชุมชนของแต่ละพื้นที่ศึกษา

ชื่อชุมชน/ปราสาท	ชื่อจังหวัด	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (นักท่องเที่ยว)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (ชุมชน)	หมายเหตุ
ปราสาทหินพิมาย	นครราชสีมา	60	-	
ชุมชนตะวันตกวัดเดิม	นครราชสีมา	-	20	
ชุมชนบ้านปรางค์	นครราชสีมา	-	20	
ชุมชนบ้านห้วยแคน	นครราชสีมา	-	20	
ปราสาทหินพนมรุ้ง/เมืองต่ำ	บุรีรัมย์	100	-	
บ้านโคกเมือง	บุรีรัมย์	-	15	
กลุ่มปราสาทตาเมือน	สุรินทร์	60	-	
บ้านเชื้อเพลิง	สุรินทร์	-	15	
กลุ่มปราสาทสระกำแพงใหญ่ สระกำแพงน้อย ห้วยทับทัน	ศรีสะเกษ	100	-	
บ้านกู่	ศรีสะเกษ	-	20	
เสียมเรียบ	กัมพูชา	20	10	

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยเน้นการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัยประกอบด้วย

(1) ระบบจัดเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์มือถือ (Data Collection using Mobile Phone) เป็นระบบจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนชุมชน ทั้งนี้ระบบจัดเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์มือถือ เป็นผลการดำเนินงานจากโครงการวิจัยย่อยที่ 3

(2) แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน โดยข้อมูลที่มีการสอบถามประกอบด้วย ศักยภาพการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ศักยภาพในการรับรองนักท่องเที่ยว ศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้มีการเพิ่มข้อคำถามแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างปราสาทและชุมชน ตัวอย่างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ดังแสดงในเอกสารภาคผนวก ก

(3) แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยวและข้อคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อแหล่งท่องเที่ยว ตัวอย่างแบบสอบถามดังแสดงในเอกสารภาคผนวก ข

การจัดเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ร่วมกับการใช้งานระบบจัดเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์มือถือ (Data Collection using Mobile Phone) มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ด้วยการตรวจสอบความสอดคล้องกันของข้อมูลในประเด็นเดียวกันจากแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลที่เป็นทุติยภูมิ (Secondary Data) กล่าวคือ ข้อมูลที่มาจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ต้องมีความสอดคล้องกันและเป็นข้อมูลที่เป็นไปในทิศทางกันกับข้อมูลที่ถูกจัดเก็บมาจากระบบร่วมกับการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์เชิงลึก นอกจากนี้ทีมนักวิจัยยังมีการทวนสอบข้อมูลด้วยการเดินทางทวนสอบข้อมูลที่ได้อยู่ในระบบจัดเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์มือถือ (Data Collection using Mobile Phone) กับข้อมูลที่ปรากฏกับพื้นที่ศึกษาผ่านกิจกรรมการทดสอบระบบสารสนเทศและ Mobile Application เพื่อแนะนำเส้นทางการท่องเที่ยวตามที่ปรากฏในเอกสารงานวิจัยโครงการย่อยที่ 3 ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์มาวิเคราะห์ประเด็นที่ตั้งเป็นวัตถุประสงค์การวิจัย

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย

4.1 สำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมตามแนวคิดการสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-นครวัดนครธม พื้นที่ศึกษาของงานวิจัยประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา รายชื่อปราสาทและชุมชน ดังแสดงในตารางที่ 4-1

ตารางที่ 4-1 แสดงรายชื่อปราสาทและชุมชนตามเขตพื้นที่ศึกษาของงานวิจัย

จังหวัด	ปราสาท	ชุมชน
นครราชสีมา	1) อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย 2) ปราสาทห้วยแคน 3) ปราสาทห้วยแคน	1) ชุมชนบ้านสัมฤทธิ์ 2) ชุมชนตะวันตกวัดเดิม 3) ชุมชนบ้านรังกาใหญ่ 4) ชุมชนบ้านห้วยแคน 5) ชุมชนบ้านปรางค์
บุรีรัมย์	1) ปราสาทบ้านสำโรง 2) ปราสาทหนองตาเปล่ง 3) ปราสาทหนองปล่อง 4) ปราสาทหนองกง 5) อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง 6) ปราสาทบ้านบุ 7) ปราสาทเมืองต่ำ 8) ปราสาทถมอ	1) ชุมชนบ้านบัวราย 2) ชุมชนบ้านบุ 3) บ้านโคกเมือง 4) ชุมชนหนองตาไก้
สุรินทร์	1) ปราสาทช่างปี่ 2) ปราสาทศีขรภูมิ 3) ปราสาทเมืองที 4) ปราสาทบ้านไพล 5) ปราสาทบ้านพลวง 6) ปราสาทยายเหงา 7) ปราสาทภูมิโปน 8) กลุ่มปราสาทตาเมือนโต๊ด	1) ชุมชนบ้านช่างปี่ 2) ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง

ตารางที่ 4-1 (ต่อ)

จังหวัด	ปราสาท	ชุมชน
ศรีสะเกษ	1) ปราสาทห้วยทับทัน หรือ ปราสาทบ้านปราสาท 2) ปราสาทสระกำแพงใหญ่ 3) ปราสาทสระกำแพงน้อย 4) ปราสาทปรางค์กู่ 5) ปราสาทหินบ้านสมอ 6) ปราสาทตาเล็ง (ปราสาทลุมพุก)	1) ชุมชนบ้านโนนธาตุ 2) ชุมชนบ้านสระกำแพงใหญ่ 3) ชุมชนบ้านนากลาง 4) ชุมชนบ้านกู่ 5) ชุมชนบ้านทามจาน 6) ชุมชนบ้านปราสาท
เสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา	1) ปราสาทบันไทศรี 2) ปราสาทนาคพัน 3) ปราสาทพระขรรค์ 4) ปราสาทตาพรม 5) ปราสาทนครธม 6) ปราสาทปาปวน 7) ปราสาทบาแคง 8) ปราสาทนครวัด	1) ภูมิตาก๊อก 2) ภูมิโอโตเติ้ง ต.ปะดะ อ.บันทายศรี จ.เสียบเรียบ

จากรายชื่อปราสาทและชุมชนในตารางที่ 4-1 ผลการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนของกลุ่มนักวิจัยซึ่งดำเนินการด้วยการใช้แบบสอบถามและระบบสารสนเทศจัดเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์มือถือ (Data Collection using Mobile) ที่ทีมนักวิจัยพัฒนาขึ้นตามวัตถุประสงค์ของโครงการย่อยที่ 3 ระบบจัดเก็บข้อมูลสามารถจัดเก็บข้อมูลผ่านอุปกรณ์มือถือ ผลการดำเนินงานสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมในแต่ละเขตพื้นที่ศึกษา สามารถสรุปรายละเอียดของข้อมูลแต่ละพื้นที่ศึกษาดังต่อไปนี้

4.1.1 ข้อมูลทุนชุมชนของเขตพื้นที่นครราชสีมา

การดำเนินงานสำรวจและจัดเก็บข้อมูลเขตพื้นที่นครราชสีมา แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนอำเภอพิมายและอำเภอห้วยแถลง เขตพื้นที่ศึกษาของอำเภอพิมายและอำเภอห้วยแถลง ประกอบด้วย 3 ปราสาท คือ (1) ปราสาทหินพิมาย ตั้งอยู่ ณ อำเภอพิมาย (2) ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ และ (3) ปราสาทห้วยแคน ตั้งอยู่ ณ อำเภอห้วยแถลง ผลการสำรวจในเขตพื้นที่ศึกษา อำเภอพิมายและอำเภอห้วยแถลง มีรายละเอียดของข้อมูลแต่ละเขตพื้นที่ตามการแบ่งหัวข้อรายงานตามข้อมูลเขตพื้นที่อำเภอพิมายและข้อมูลเขตพื้นที่อำเภอห้วยแถลง ดังต่อไปนี้

1) เขตพื้นที่อำเภอพิมาย

จากการสำรวจข้อมูลทุนชุมชนของทีมนักวิจัยเขตพื้นที่อำเภอพิมายด้วยระบบจัดเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์มือถือ (Data Collection using Mobile) นักวิจัยสามารถนำเสนอแผนที่ทุนชุมชนและแผนที่ชุมชนในรูปแบบดิจิตอล เพื่อการสื่อสารระหว่างนักวิจัย ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานวิจัยได้อย่างเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพประสิทธิผลในการดำเนินงานทั้งด้านการนำเสนอผลการสำรวจและจัดเก็บข้อมูล รวมถึงการนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในโครงการย่อยที่ 2 ได้ ตัวอย่างรูปภาพแผนที่ทุนชุมชนและแผนที่ชุมชนดังแสดงในภาพที่ 4-1

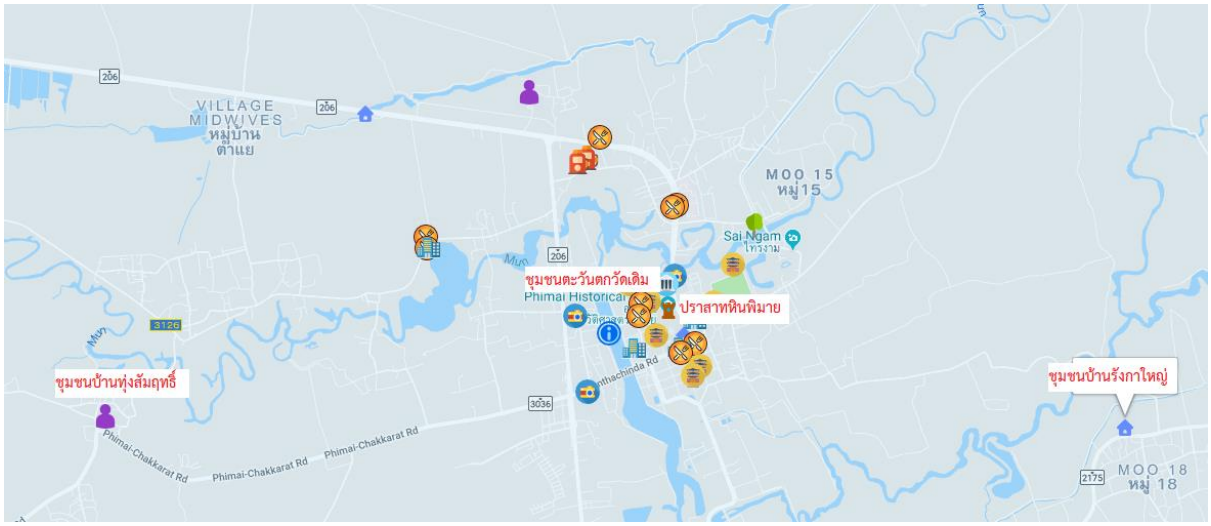

ภาพที่ 4-1 รูปภาพแผนที่ทุนชุมชนและแผนที่ชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอพิมาย จากระบบจัดเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์มือถือ (Data Collection using Mobile)

จากภาพที่ 4-1 แผนที่ทุนชุมชนและแผนที่ชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอพิมาย เป็นภาพที่ได้มาจากระบบจัดเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์มือถือ (Data Collection using Mobile) ผู้วิจัยดำเนินจัดเก็บข้อมูลด้วยการสอบถามข้อมูลจากชุมชนและให้ชุมชนดำเนินการช่วยจัดเก็บข้อมูลด้วยการให้ชุมชนนำเสนอหรือคิดว่าชุมชนของตนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอย่างไรบ้างตามหลักการของ 5As อันประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) , สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ (Amenity), การเข้าถึง (Accessibility), กิจกรรม (Activity), และ ที่พัก (Accommodation)

นอกจากนี้ ภาพที่ 4-1 ยังแสดงให้เห็นถึงชุมชนตะวันตกวัดเดิมเป็นชุมชนที่อยู่รอบอุทยานแห่งชาติปราสาทหินพิมาย และชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลอุทยานประวัติศาสตร์พิมายตามโอกาสต่าง ๆ เช่น การทำความสะอาด และได้รับโอกาสในการใช้สถานที่บริเวณหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พิมายในการตั้งร้านขายของฝากและของที่ระลึกอีกด้วย สำหรับอุทยานประวัติศาสตร์พิมายมีประวัติความเป็นมาที่มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง ซึ่งอุทยานประวัติศาสตร์พิมายมีปราสาทหินพิมายเป็นศูนย์กลาง ซึ่งปราสาทหินพิมายนี้ถูก

บูรณะให้เป็นศาสนสถานนิกายมหายาน และนักโบราณคดีสันนิษฐานว่าพระมารดาของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มีถิ่นฐานบ้านเกิดที่เมืองวิมายปุระหรือเมืองพิมายในปัจจุบัน แผนผังองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของปราสาทหินพิมาย ดังแสดงในภาพที่ 4-2

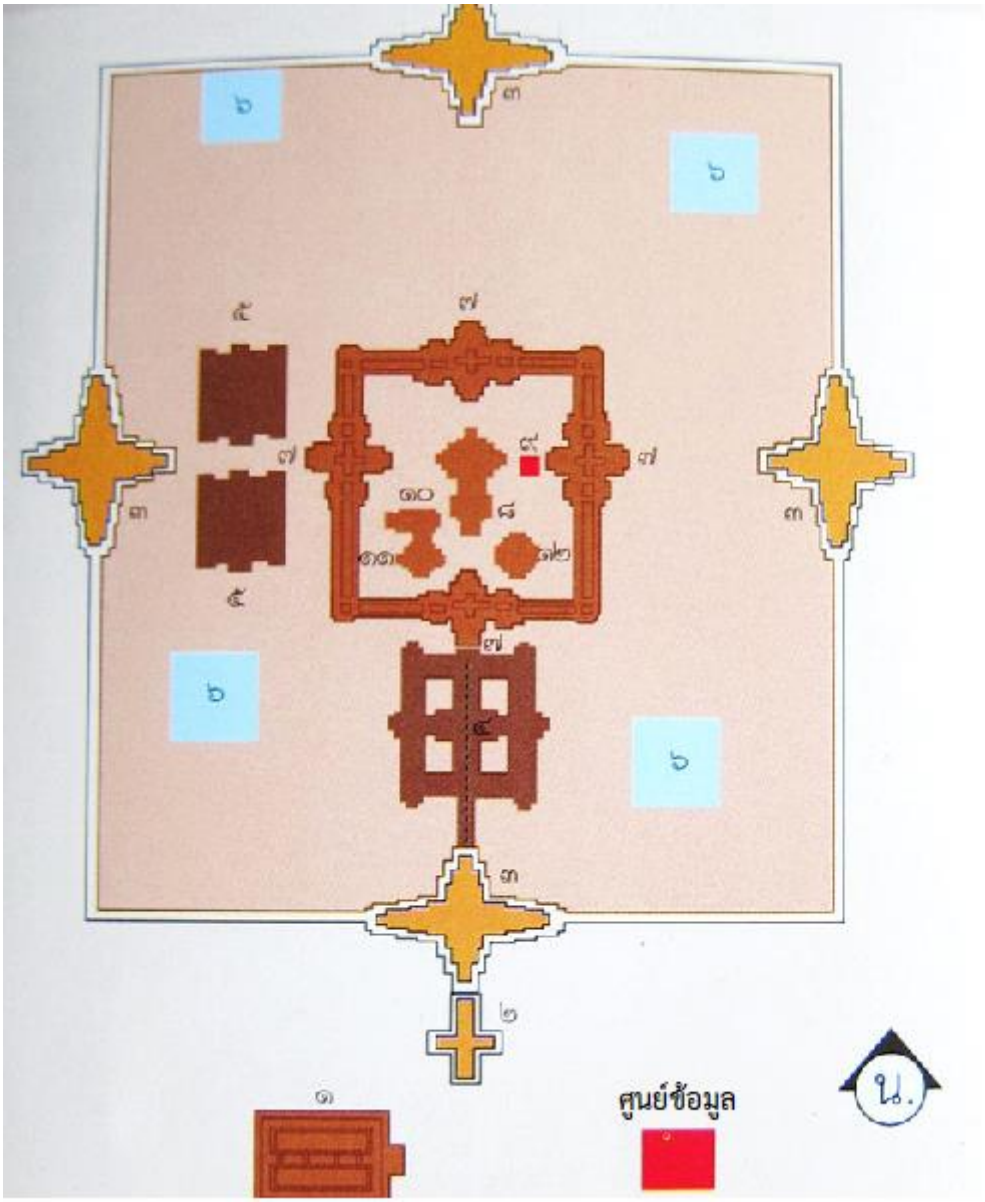

ภาพที่ 4-2 แผนผังองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของปราสาทหินพิมาย
ที่มา: สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

จากภาพที่ 4-2 องค์ประกอบปราสาทหินพิมาย ประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญจำนวน 12 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

(1) พลับพลา อยู่บริเวณหน้ากำแพงชั้นนอก สันนิษฐานว่าเป็นที่พักเตรียมพระองค์สำหรับชนชั้นกษัตริย์ หรือชนชั้นเจ้านายที่ทรงเสด็จมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเชื่อว่าสถานที่แห่งนี้ยังเป็นที่สำหรับจัดเตรียมขบวนสิ่งของถวายต่างๆ

(2) สะพานนาคราช อยู่บริเวณด้านหน้าทางเข้าโคปุระด้านทิศใต้ สะพานแห่งนี้เปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นของศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ โดยความเชื่อของศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธนิกายมหายานมีอยู่ว่าสะพานนาคราชเป็นเส้นทางที่ใช้เชื่อมระหว่างโลกมนุษย์กับสวรรค์ โดยมีรูปปั้นของนาคราช 7 เศียรตั้งอยู่บริเวณปลายของราวสะพาน

(3) ซุ้มประตู (โคปุระ) อยู่บริเวณกึ่งกลางของแนวกำแพงแก้ว ผังโดยรอบตัวปราสาทของซุ้มประตูจะมีลักษณะเป็นรูปกากบาท ซึ่งเชื่อว่าเป็นดินแดนเข้าสู่สวรรค์อันเป็นที่อยู่ของเทพเจ้า

(4) ชาลา (ทางเดิน) ผังของชาลาก็มีลักษณะเป็นรูปกากบาทเช่นกัน จากการบูรณะพบเศษกระเบื้องมุงหลังคาและบราลีดินเผาจำนวนมาก จึงมีการสันนิษฐานว่าเดิมบริเวณนี้เป็นระเบียงที่มุงหลังคาด้วยกระเบื้องและใช้เสาไม้ในการรองรับ

(5) บรรณาลัย (ห้องสมุด) มีลักษณะเป็นอาคาร 2 หลัง ขนาดเท่ากัน ผังอาคารมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายกพื้นสูง สันนิษฐานว่าแต่เดิมน่าจะมุงหลังคาด้วยกระเบื้อง และบรรณาลัยแห่งนี้ใช้สำหรับเก็บรักษาคัมภีร์สำคัญทางศาสนา

(6) สระน้ำ (บาราย) อยู่บริเวณมุมของปราสาทหินพิมาย ทั้ง 4 ทิศ โดยที่สระน้ำทั้ง 4 สระนี้ถูกกรุด้วยแท่งหิน

(7) ซุ้มประตู (โคปุระ) และระเบียงคด ปรากฏหลักฐานที่สำคัญที่ซุ้มประตูทางทิศใต้ โดยกรอบประตูของซุ้มประตูนี้มีการจารึกภาษาขอมโบราณไว้ว่าตรงกับศักราช พ.ศ. 1651 – 1655 ได้กล่าวถึงการสร้างรูปเคารพ การสร้างเมือง และพระนามของขุนนางชนชั้นสูง รวมถึงพระนามของพระมากษัตริย์ อันได้แก่ พระเจ้าธรณินทรวรมันที่ 1 พระราชโอรสของพระเจ้าหิรัณยวรมัน กับพระนางหิรัณยลักษมี และทรงเป็นพระอนุชาของพระเจ้าชัยวรมันที่ 6

(8) ปรางค์ประธาน เป็นส่วนที่มีความสำคัญมากที่สุดของปราสาทหินพิมายแห่งนี้ ก่อด้วยศิลาทรายสีขาว และองค์ปรางค์ประธานแห่งนี้มีความแตกต่างจากศาสนสถานของขอมที่อื่นๆเนื่องจากหันหน้าไปทางทิศใต้ ซึ่งศาสนสถานของขอมที่อื่นๆมักจะกันหน้าไปทางทิศตะวันออก ในบริเวณพื้นของห้องในปรางค์ประธานนี้จะมีการต่อท่อออกไปด้านนอกตัวปราสาท นั่นคือท่อโสมสูตร เป็นท่อที่ใช้สำหรับรองน้ำมนต์ที่มาจากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนานั่นเอง

(9) พลับพลา ภายในลานชั้นในด้านทิศตะวันออกของปราสาทประธานมีฐานอาคารรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสไม่สูงมากนัก เว้นช่องว่างตรงกลางไว้ มีหลุมขนาดใหญ่ที่ขอบฐาน คาดว่าอาจใช้ประโยชน์ในทางพิธีกรรม

(10) หอพราหมณ์ เป็นอาคารหินทรายและศิลาแลง ผังเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ได้ค้นพบศิวลึงค์ขนาดย่อม คาดว่าคงเป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนาพราหมณ์

(11) ปรางค์หินแดง ตั้งอยู่ทางด้านขวาของปรางค์ประธาน มีทับหลังจำหลักภาพเรื่องมหาภารตะอยู่ เหนือกรอบประตูทางเข้าด้านทิศเหนือพบทับหลัง 1 ชิ้น ที่มีการจำหลักภาพเกี่ยวกับเรื่องราวของกิรดารชุน ตอนกรรณะล่าหมูป่า

(12) ปรางค์พรหมทัต ถูกสร้างด้วยศิลาแลง ด้านในปรางค์พรหมทัตพบรูปเคารพ 2 ชิ้น สันนิษฐานว่าเป็นรูปเคารพของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จำนวน 1 ชิ้น แต่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นรูปปั้นของท้าวพรหมทัตผู้ที่ลักพาตัวนางอรพิมไปจากท้าวปาจิต ซึ่งอยู่ในตำนานท้าวปาจิตและนางอรพิมของชาวเมืองพิมาย ส่วนรูปปั้นอีก 1 ชิ้น สันนิษฐานว่าเป็นรูปปั้นของพระนางชัยราชเทวีมเหสีของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ส่วนชาวบ้านก็เชื่อว่าเป็นรูปปั้นของนางอรพิมนั่นเอง

จากรายละเอียดแผนผังองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของปราสาทหินพิมาย ในภาพที่ 4-2 สามารถนำมาแสดงตัวอย่างในบางองค์ประกอบได้ดังภาพที่ 4-3

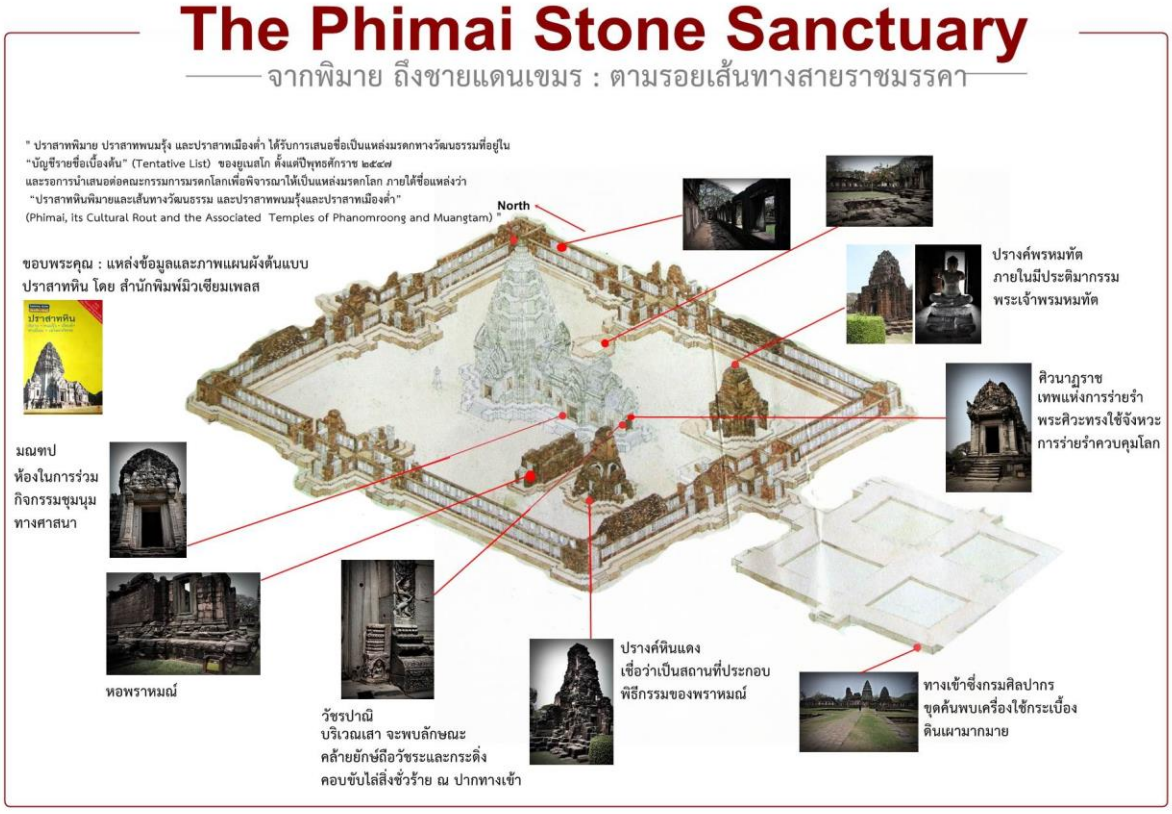

ภาพที่ 4-3 ตัวอย่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของปราสาทหินพิมาย
ที่มา : https://pantip.com/topic/31697678

จากความสำคัญของปราสาทหินพิมายทั้งความงดงามของสถาปัตยกรรมและความเชื่อทางศาสนา ชาวอำเภอพิมายจึงมีการจัดงานเทศกาลเที่ยวพิมายของชาวบ้านในชุมชนรอบตัวปราสาทหินพิมาย ซึ่งมีจุด

ศูนย์กลางอยู่ที่ปราสาทหินพิมายแห่งนี้ อีกทั้งยังมีการจัดงานสำหรับการแสดงแสง สี เสียงของชาวบ้านนั้นก็ได้มีการขออนุญาตจากกรมศิลปากร หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการดูแลอุทยานประวัติศาสตร์พิมายแห่งนี้ เพื่อที่จะใช้สถานที่ในการแสดง นักท่องเที่ยวจึงจะได้เห็นการรำพิมายปุระอันอ่อนช้อยและงดงามและการแสดงที่ถ่ายทอดให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ตัวอย่างงานแสดง แสง สี เสียง ของชาวอำเภอพิมายดังแสดงในภาพที่ 4-4

ภาพที่ 4-4 ตัวอย่างงานเทศกาลเที่ยวพิมายในส่วนงานแสดง แสง สี เสียง เมืองพิมาย

จากภาพที่ 4-4 การแสดงแสงสีเสียงของอำเภอพิมาย การแสดงจะเน้นให้ผู้ชมเห็นความสวยงามของปราสาทหินพิมาย ความสวยงาม อ่อนช้อยของการรำพิมายปุระ ซึ่งเกิดมาจากการนำภาพสลักจากปราสาทหินพิมายมาสร้างเป็นท่าร่ายรำของการรำพิมายปุระ โดยคุณครูวรรณี อมัติรัตนะ โรงเรียนพิมายวิทยา อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา รวมถึงการเล่าเรื่องนิยายพื้นบ้านชาวพิมายเรื่องท้าวปาจิต – นางอรพิม

นอกจากปราสาทหินพิมายและเรื่องราวของท้าวปาจิต – นางอรพิม ที่เป็นจุดเด่นการเล่าเรื่องของพื้นที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอพิมาย เรื่องราวของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และอาณาจักรขอมโบราณยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนใกล้เคียงกับปราสาทหินพิมาย โดยเจ้าหน้าที่ของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายมีเรื่องราวการบูรณปราสาทหินพิมายโดย พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งมีการบูรณะและสร้างอโรคยาศาลา (โรงพยาบาล) บ้านมีไฟ (ที่พักคนเดินทาง) ในเขตชุมชนจำนวน 121 แห่งทั่วอาณาจักร ตัวอย่างประติมากรรมรูปเหมือนจริงของ

พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พบที่ปราสาทหินพิมาย ในสภาพที่ยังแกะสลักไม่เสร็จและถูกทุบทำลาย ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย ดังแสดงในภาพที่ 4-5

ภาพที่ 4-5 ประติมากรรมรูปเหมือนจริงของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย

บริเวณใต้ประติมากรรมรูปเหมือนจริงของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย มีการเขียนบรรยายถึงแนวคิดของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่เกี่ยวกับการปกครอง เมื่อพระองค์ทรงนับถือศาสนาพุทธ นิกายมหายาน มีใจความว่า

“โรคทางกายของประชาชนนี้ เป็นโรคทางใจที่เจ็บปวดยิ่ง
เพราะว่าความทุกข์ของราษฎร แม้มิใช่ความทุกข์ของพระองค์
แต่เป็นทุกข์ของเจ้าเมือง”

นอกจากทุนทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาวอำเภอพิมาย ทุนธรรมชาติที่สำคัญของชาวอำเภอพิมาย คือ แม่น้ำมูล มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาตอนใต้ของจังหวัดนครราชสีมา ไหลผ่านอำเภอเมืองอำเภอพิมาย อำเภอชุมพวง อำเภอลำทะเมนชัย อำเภอสตึก อำเภอพุทไธสง (จังหวัดบุรีรัมย์) อำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูม อำเภอรัตนบุรี (จังหวัดสุรินทร์), อำเภอราษีไศล อำเภอเมือง และ อำเภอกันทรารมย์ (จังหวัดศรีสะเกษ) บรรจบกับแม่น้ำชีบริเวณบ้านขอนไม้ยูง อำเภอวารินชำราบ (จังหวัดอุบลราชธานี) แล้วไหลผ่านอำเภอเมืองอุบลราชธานี อำเภอพิบูลมังสาหาร และไหลลงแม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม (จังหวัดอุบลราชธานี) มีความ

ยาวทั้งหมดประมาณ 726 กิโลเมตร ลำน้ำสาขาที่สำคัญ ได้แก่ ลำตะคอง ลำพระเพลิง ลำเชิงไกร ลำปลายมาศ ลำโดมใหญ่ ลำโดมน้อย ลำน้ำเสียว ลำเซบาย และลำมูลน้อย เป็นต้น ลำน้ำต่างๆเหล่านี้มักถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรเป็นส่วนใหญ่

จากหนังสือพิมพ์มติชนทีวี (https://www.matichon.co.th/news/623596) คอลัมน์ "ขรรค์ชัย-สุจิตต์" ทอดน่องท่องเที่ยว "เมืองพิมาย" ต้นลุ่มแม่น้ำมูล ชุมทางลำน้ำ เป็นชุมชนเก่ากว่า 3,000 ปีมาแล้ว ในวันที่ 9 สิงหาคม 2560 เวลา 18.18 น. เล่าว่า เมืองพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ในเขตที่ราบสูงภาคอีสาน ในเขตที่เรียกว่า "แอ่งโคราช" มีการติดต่อระหว่างกันของคนที่ราบลุ่มทั้งภาคกลางและทะเลสาปเขมร มีการเดินทางไปมาหาสู่กัน มีการแลกเปลี่ยนกันมายาวนานราว 3,000 ปีมาแล้ว ทั้งนี้ สุจินต์ วงษ์เทศ ยังระบุว่า เมืองพิมายตั้งอยู่บริเวณชุมทางลำน้ำ ซึ่งเป็นทางคมนาคมการค้าภายใน โดยมี "แม่น้ำมูล" เป็นแม่น้ำสายหลัก มีต้นน้ำจากทิวเขาใหญ่ ไหลลงแม่น้ำโขงที่จังหวัดอุบลราชธานี

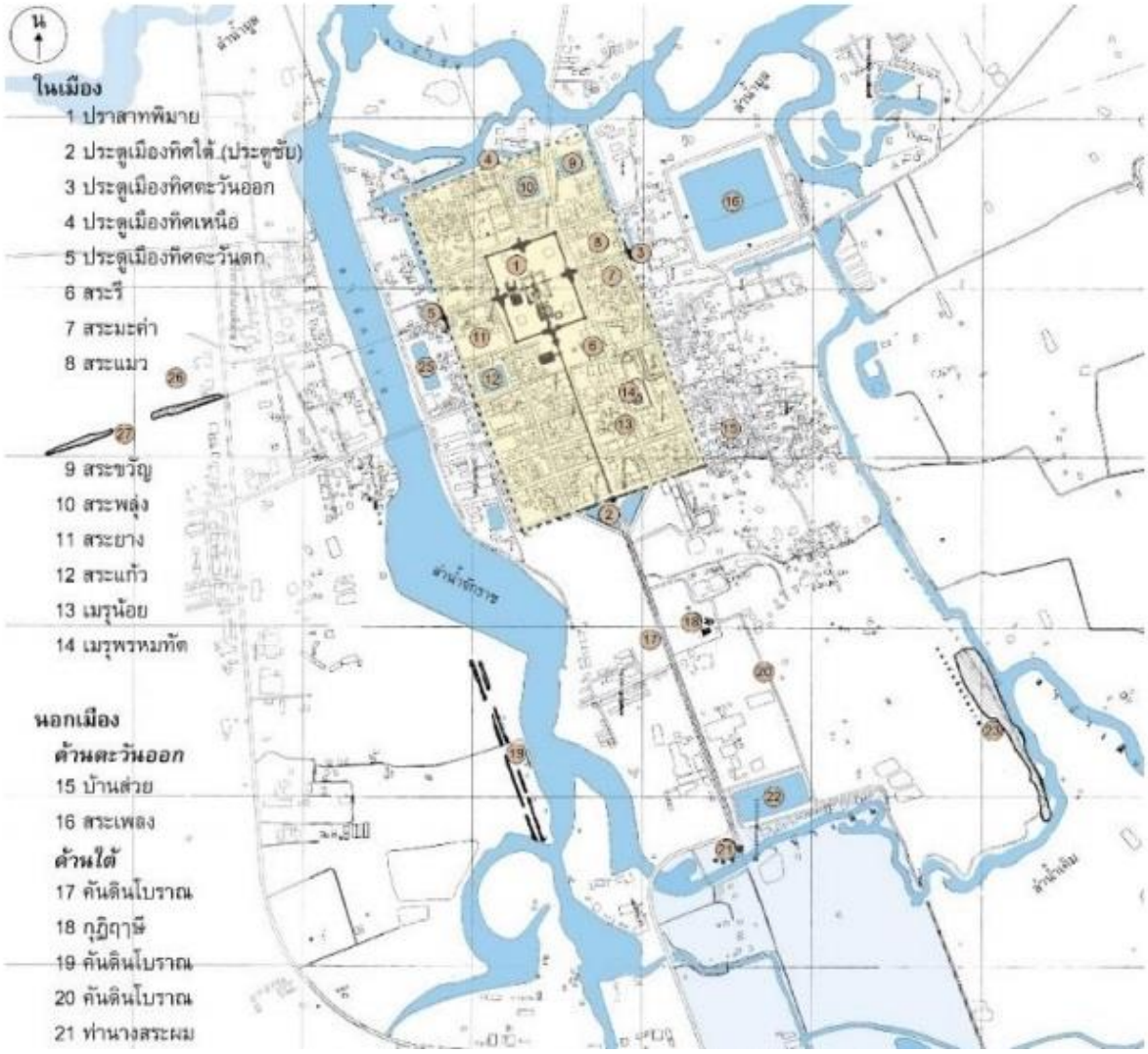

ภาพที่ 4-6 ปราสาทหินพิมายที่ถูกสร้างขึ้นโดยหันหน้าไปทางทิศใต้ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำมูล

จากความสวยงามและความสำคัญของปราสาทหินพิมาย นักวิจัยได้ทำการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน เขตพื้นที่อำเภอพิมายในบริเวณใกล้เคียงปราสาทหินพิมาย พบว่า ชุมชนที่มีศักยภาพในการสร้างการบริการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมการมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของพื้นที่ปราสาท ประกอบด้วย 3 ชุมชน คือ ชุมชนตะวันตกวัดเดิม ชุมชนบ้านรังกาใหญ่ และชุมชนบ้านสัมฤทธิ์ รายละเอียดทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนของแต่ละชุมชนมีรายละเอียดดังตารางที่ 4-2 ถึง 4-4

ตารางที่ 4-2 รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชนของชุมชนตะวันตกวัดเดิม

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	1.1 การทำเส้นหมี่พิมาย การทำเส้นหมี่พิมายเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชนตะวันตกวัดเดิมมาช้านาน อาชีพหลักแต่เดิมของชาวบ้าน คือ การทำนา หลังการทำนาชาวบ้านก็ได้ฝึกให้ลูกหลานสืบทอดการทำเส้นหมี่พิมาย ซึ่งกรรมวิธีในการทำหมี่พิมายจะค่อนข้างละเอียดและใช้เวลานาน ทำให้เยาวชนรุ่นลูกรุ่นหลานไม่ให้ความสำคัญของการทำหมี่ โดยให้เหตุผลว่าเป็นงานที่รายได้ไม่สูงนักและยังมีความร้อนมาเป็นอุปสรรคในการทำอีกด้วย ลูกหลานจึงหันไปทำงานในโรงงานหรือหางานในเมืองทำกันเสียมากกว่า ทำให้ปัจจุบันมีครอบครัวที่ทำหมี่เหลือแค่ไม่ถึง 5 หลังคาเรือนเสียด้วยซ้ำไป ปัจจุบันจึงหาผู้สืบทอดอาชีพทำหมี่ต่อไม่ได้ จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านได้แสดงออกถึงความเสียดายที่การทำหมี่พิมายใกล้จะสูญหายไป และชาวบ้านที่ทำหมี่พิมายก็มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะถ่ายทอดกรรมวิธีในการทำหมี่พิมายหากมีนักท่องเที่ยวจะมาฝึกทำ ซึ่งจะไม่เป็นเพียงแค่การเปิดประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเท่านั้นแต่ยังเปรียบเสมือนเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้ไม่สูญสิ้นไปอีกด้วย

ตารางที่ 4-2 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
	1.2 การรำพิมายปุระ ระบำพิมายปุระ ถูกคิดค้นโดย คุณครูวรรณี อมัติรัตนะ ครู ค.ศ.3 โรงเรียนพิมายวิทยา ในปี พ.ศ. 2531 แต่เริ่มเดิมทีคุณครูวรรณี ต้องการให้เมืองพิมายมีอัตลักษณ์ด้านนาฏศิลป์ กล่าวคือ ต้องการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของเมืองพิมายผ่านการแสดง จากนั้นจึงได้นำความคิดนี้ไปบอกกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ประจำอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จากนั้นเจ้าหน้าที่ประจำอุทยานฯจึงได้นำชมภาพต่างๆที่ปรากฏอยู่บนคอเสาด้านล่างและหน้าบัน และด้านในปรางค์ประธานของปราสาท และด้านทิศตะวันออกของปราสาท ประกอบกับการศึกษาในหนังสือประวัติเมืองพิมาย ในหนังสือประวัติเมืองพิมายจะปรากฏท่ารำ จำนวน 5 ท่า โดยในแต่ละท่าที่คุณครูวรรณี ได้คิดค้นขึ้นมา ก็จะมาจากการลองทำตามหนังสือและภาพในประสาท ผสมผสานกับจินตนาการของคุณครูตามที่ได้ร่ำเรียนมารวมเข้าไปด้วย ทำให้ได้ท่ารำของระบำพิมายปุระ จำนวน 8 ท่าด้วยกัน (วรรณี อมัติรัตนะ, 2561)

ตารางที่ 4-2 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
2. ทุนสังคม	ทุนสังคม ประกอบด้วย ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ 2.1 ความเชื่อด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาทหินพิมาย ชุมชนมีความเชื่อว่ารูปปั้นที่อยู่ในปรางค์พรหมทัตที่มีลักษณะเป็นผู้ชายและไม่มีแขนนั้นเป็นท้าวพรหมทัต ที่ปรากฏในตำนานท้าวปาจิตกับนางอรพิมของอำเภอพิมาย แต่นักโบราณคดีเชื่อว่ารูปปั้นนั้นคือพระชัยวรมันที่ 7 ผู้บูรณะปราสาทหินพิมายให้เป็นศาสนสถานนิกายมหายาน และได้สันนิษฐานอีกว่าเมืองพิมายเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของพระมารดาของพระองค์ นอกจากนั้นชาวบ้านในชุมชนตะวันตกวัดเดิมยังมีความเคารพศรัทธาในพระพุทธวิมายะ หลวงพ่อดำ และหลวงพ่อแดงที่ประดิษฐานอยู่ในวัดเดิมอย่างมาก ซึ่งสมัยก่อนนั้น พระพุทธรูปทั้ง 3 องค์นี้ประดิษฐานอยู่ในปราสาทหินพิมายแต่ถูกอัญเชิญมาไว้ในอุโบสถวัดเดิม ซึ่งเป็นวัดที่ถูกสร้างขึ้นในฐานะศาสนสถานของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทแห่งแรกในอำเภอพิมาย เพื่อให้ชาวบ้านสักการะบูชา หมายเหตุ:: หลวงพ่อแดงและหลวงพ่อดำที่ประดิษฐานอยู่ในวัดเดิม 2.2 วัฒนธรรมของชาวพิมาย ประกอบด้วย ภาษา ภาษาของชาวพิมายที่ใช้นั้นเป็นภาษาโคราชสำเนียงพิมาย ซึ่งเป็นสำเนียงที่มีความแตกต่างและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น นอกจากนั้นยังมีเพลงโคราช รำโทน เพลงกล่อมลูก แห่เรือยาว พากย์เรือยาว เรียกขวัญพากย์มวย เพลงลูกทุ่งสำเนียงพิมาย หมอพื้นบ้าน เช่น หมอเป่างูสวัด หมอเป่าหมาบ้า หมอเป่าตะพั่น หมอเป่าปี่มวย หมอผี หมอดูตำรา เป็นต้น 2.3 ประเพณีคืองานเทศกาลเที่ยวพิมาย มีกิจกรรม เช่น การประกวดแมวโคราช มีต้นกำเนิดอยู่ในอำเภอพิมาย การแข่งขันตำส้มตำและผัดหมี่พิมาย อาหารท้องถิ่นเมืองพิมาย งานแข่งเรือ ซึ่งสนามแข่งเรือของชาวพิมายได้ชื่อว่าเป็นลำน้ำสนามแข่งเรือที่ตรงและยาวที่สุดในประเทศไทย งานแสดงแสงสีเสียงปราสาทหินพิมาย การแสดงรำพิมายปุระ ซึ่งรำพิมายปุระนี้ได้ถือกำเนิดโดยคุณครูท่านหนึ่งในโรงเรียนพิมายวิทยา ผู้ที่ได้ถอดท่าร่ายรำออกมาจากภาพจำหลักในปราสาทหินพิมาย

ตารางที่ 4-2 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ	ทุนกายภาพ ประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ การคมนาคม ชุมชนตะวันตกวัดเดิม มีปราสาทหินพิมายเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ โดยโบราณวัตถุถูกจัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย นอกจากนี้ยังมีวัดเดิม ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่และได้ชื่อว่าเป็นศาสนสถานนิกายมหายานแห่งแรกของอำเภอพิมาย และเป็นสถานที่ประดิษฐานของพระพุทธวิมายะ หลวงพ่อดำและหลวงพ่อแดง พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวพิมาย
4. ทุนธรรมชาติ	ทุนธรรมชาติหรือทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนตะวันตกวัดเดิม ที่เป็นแหล่งดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของชาวบ้านประกอบไปด้วยลำน้ำสาขาของลำน้ำมูลที่ลัดเลาะไปตามชุมชนตะวันตกวัดเดิม โดยชาวบ้านในชุมชนจะใช้ลำน้ำแห่งนี้ในการหาปลาเพื่อนำมาประกอบอาหารได้ 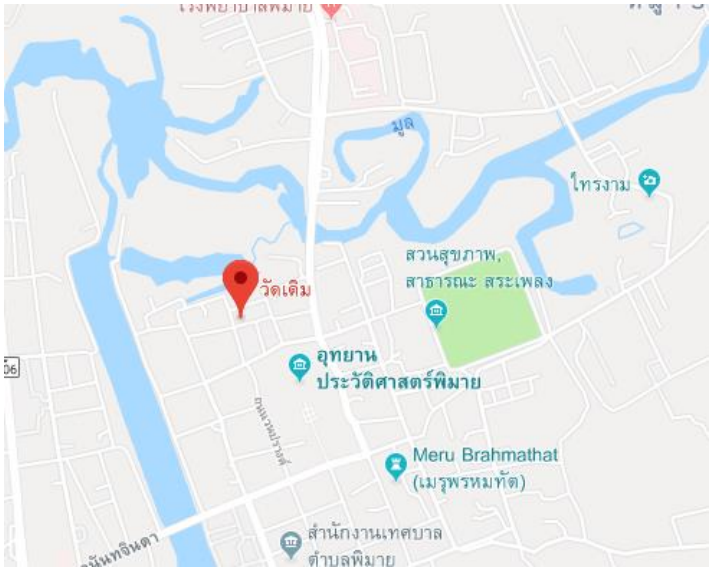
5. ทุนการเงิน	รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของชาวบ้านในชุมชนตะวันตกวัดเดิมมีจำนวน 61,712.11 บาท และการประกอบอาชีพที่สร้างรายได้หลักให้แก่ชาวบ้านในชุมชนคือการทำนา

ชุมชนบ้านสัมฤทธิ์ การเข้าสำรวจข้อมูลชุมชน การดำเนินงานสำรวจประกอบด้วย นักวิจัยและชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มปราชญ์ชุมชน จำนวน 2 ท่าน และกลุ่มชาวบ้านจำนวน 4 ท่าน รวมผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 6 ท่าน บริบทพื้นที่ของชุมชนสัมฤทธิ์อยู่ห่างจากปราสาทหินพิมายประมาณ 14 กิโลเมตร โดยในชุมชนแห่งนี้ถึงแม้มีระยะทางค่อนข้างไกลจากตัวปราสาทแต่ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีความเชื่อและความผูกพันกับปราสาทหินพิมายเป็นอย่างมาก จากการสอบถามจากผู้ให้สัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าหากมีงานเทศกาลประจำปีที่จัดขึ้นในปราสาทหินพิมาย ชาวบ้านในชุมชนก็จะไปร่วมงานทุกครั้ง เปรียบเสมือนเป็นเทศกาลงานประจำปีของชุมชนของตนเช่นกัน นอกจากปราสาทหินพิมายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนแห่งนี้แล้วก็ยังมีแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งที่มีความสำคัญและเกี่ยวโยงกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน สัมฤทธิ์อย่างมากเช่นกัน ได้แก่ อนุสรณ์วีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ มีลักษณะเป็นทุ่งโล่งกว้าง แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เนื่องจากเป็นจุดที่ย่าโมนำชาวโคราชสู้รบกับกองทัพเวียงจันทร์จนได้ชัยชนะนั่นเอง

ศักยภาพด้านทุนชุมชน ชุมชนบ้านสัมฤทธิ์เป็นชุมชนที่มีความผูกพันกับปราสาทหินพิมายเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าระยะทางจากชุมชนกับตัวปราสาทจะมีระยะทางถึง 14 กิโลเมตรก็ไม่เป็นอุปสรรคในการดูแลรักษา และมีส่วนร่วมกับกิจกรรม เทศกาลงานประเพณีของปราสาทหินพิมายเลยแม้แต่น้อย ชุมชนแห่งนี้มีความเชื่อเกี่ยวกับตำนานต่าง ๆ และความศรัทธาในศาสนาเฉกเช่นเดียวกับชาวบ้านในชุมชนตะวันตกวัดเดิมและชุมชนรังกาใหญ่ ชุมชนแห่งนี้มีอาชีพหลักคือการทำนาและยังมีการอาชีพเสริมที่มีความหลากหลายอย่างมาก โดยอาชีพเสริมแต่ละอย่างก็มีการตั้งกลุ่มเพื่อรวมตัวกัน อาทิเช่น กลุ่มแปรรูปอาหาร (ถั่วตัด) และกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นกลุ่มสินค้า OTOP ของหมู่ที่ 2 กลุ่มจักสานชมรมผู้สูงอายุ เป็นกลุ่มสินค้า OTOP ของหมู่ที่ 5 กลุ่มทำไม้กวาด เป็นกลุ่มสินค้า OTOP ของหมู่ที่ 13 กลุ่มผลิตธูปหอม เป็นกลุ่มสินค้า OTOP ของหมู่ที่ 6 กลุ่มประดิษฐ์งานไม้ บ้านตาล เป็นกลุ่มสินค้า OTOP ของหมู่ที่ 3 กลุ่มสานหมวกใบตาล เป็นกลุ่มสินค้า OTOP ของหมู่ที่ 8 และกลุ่มทำเครื่องไหว้เจ้า เป็นกลุ่มสินค้า OTOP ของหมู่ที่ 6 จากความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพในชุมชนสัมฤทธิ์ ทำให้ผู้วิจัยได้เพิ่มชุมชนแห่งนี้ไว้ในเส้นทางการท่องเที่ยว เนื่องจากจะสามารถสร้างประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวที่สนใจได้อย่างมาก ข้อมูลดังแสดงในตารางที่ 4-3

ตารางที่ 4-3 รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชนของชุมชนบ้านสัมฤทธิ์

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	ชาวบ้านชุมชนสัมฤทธิ์มีอาชีพหลักคือการทำนาแต่ช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการทำนาชาวบ้านก็มารวมกลุ่มกันจักสานหมวกใบตาลทำให้เป็นรายได้เสริมในแต่ละครอบครัว โดยอาชีพจักสานหมวกใบตาลนี้เป็นอาชีพที่มีมาตั้งแต่อดีตกาล แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและเกษตรกรรม และนอกจากการผลิตสินค้าชุมชน โดยชาวบ้านได้จัดตั้งร้านค้าจำหน่ายสินค้า OTOP ของตำบลสัมฤทธิ์ ซึ่งตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวอนุสรณ์สถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ และชาวบ้านจะสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาดูแลร้านค้าแห่งนี้ตลอดทุกวันอีกด้วย

ตารางที่ 4-3 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
	ชุมชนสัมฤทธิ์เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นอย่างมากเนื่องจากมีการจัดตั้งกองทุนฯขึ้นเพื่อให้การสนับสนุนสำหรับสมาชิกครอบครัวใดที่ไม่มีทุนในการซื้อวัตถุดิบ ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิด แต่ผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ก็คือหมวกใบตาล 1.1 การทำจักสานหมวกใบตาล 1.2 การจักสานไม้ไผ่
2. ทุนสังคม	2.1 ความเชื่อด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนสัมฤทธิ์เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวอนุสรณ์นอกจากข้อมูลในสำประวัติศาสตร์เกี่ยวกับย่าโมที่เป็นบุคคลสำคัญของจังหวัดนครราชสีมา ชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อย่าบุญเหลือหรือนางสาวบุญเหลือ ผู้ที่มีความกล้าหาญอยู่เคียงบ่าเคียงไหล่คุณย่าโมในการออกรบ ซึ่งย่าบุญเหลือเป็นผู้กล้าที่ทำการจุดไฟเผาเพื่อทำลายเกวียนที่บรรทุกดินระเบิดที่จะนำมาโจมตี จนตัวเองต้องพลีชีพลงในวันที่ 4 มีนาคม 2369 และเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในรัชสมัยของรัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี ในปัจจุบันมีการจัดงานเฉลิมฉลองและรำลึกถึงวีรกรรมของคุณย่าบุญเหลือเป็นประจำ ระหว่างวันที่ 3-5 มีนาคม ของทุกปี และหากชาวบ้านในชุมชนจะเดินทางไปที่ไหน เจ็บไข้ได้ป่วย ลูกหล่นจะไปสอบเรียนต่อหรือสอบทำงานที่ไหน ก็จะมาบนบานสานกล่าวแก่คุณย่าบุญเหลือ และมีอันสมหวังอยู่เสมอ ๆ และนอกจากการบนบานกับคุณย่าบุญเหลือแล้ว ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีศาลปู่ตาที่เปรียบเสมือนที่พึ่งพิงทางจิตใจอีก 1 สิ่ง หากชาวบ้านต้องการสิ่งใดก็จะไปบอกกล่าวแก่ศาลปู่ตา และหากสมหวังก็มักจะแก้บนด้วยเพลงโคราช หัวหมู พวงมาลัยดาวเรือง ผลไม้เจ็ดอย่าง หรือไข่ต้ม ซึ่งในชุมชนก็จะมีหมอเพลงโคราชอยู่ด้วย แต่ถ้าหากเป็นการขอที่ค่อนข้างยาก หากสมหวังก็มักจะจ้างดนตรีคณะใหญ่ ๆหรือจ้างลิเกมาฉลอง

ตารางที่ 4-3 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
2. ทุนสังคม (ต่อ)	2.2 ประเพณีฉลองวีรกรรมนางสาวบุญเหลือวีรสตรีผู้เสียสละแห่งทุ่งสัมฤทธิ์ ประเพณีฉลองวีรกรรมนางสาวบุญเหลือวีรสตรีผู้เสียสละแห่งทุ่งสัมฤทธิ์จะถูกจัดขึ้นระหว่างวันที่ 3-5 มีนาคม ของทุกปี โดยในงานจะมีผู้ว่าราชการจังหวัด ข้าราชการ และพ่อค้าประชาชน ร่วมกันทำพิธีสดุดีคุณย่าโมและนางสาวบุญเหลือ พร้อมทั้งเปลี่ยนผ้าตะแบงมานตามสีแห่งปี และวางพวงมาลา ณ อนุสรณ์สถานนางสาวบุญเหลือ ระหว่างวันจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมและสักการะอนุสาวรีย์คุณย่าบุญเหลือตลอดทั้งวัน และนักท่องเที่ยวยังจะได้เยี่ยมชมร้านค้าที่จัดจำหน่ายสินค้า OTOP ของชุมชนสัมฤทธิ์ การจัดงานมีการแข่งขันเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ประกอบด้วย การแข่งขันตำส้มตำ การแข่งขันผัดหมี่พิมาย การจัดการแข่งขันรถจักรยานยนต์โมโตครอส การแข่งขันกีฬาพื้นบ้านและกิจกรรมอื่น ๆ อีกมากมาย การจัดแสดงแสงสีเสียงเกี่ยวกับวีรกรรมของคุณย่าบุญเหลือ
3. ทุนกายภาพ	ชุมชนสัมฤทธิ์มีโบราณสถานอันได้แก่อนุสรณ์วีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ และภายในแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ก็จัดให้มีพิพิธภัณฑ์อนุสรณ์สถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ เป็นอาคารอีกหลังหนึ่งอยู่เยื้องไปทางด้านหลังของอนุสรณ์สถานนางสาวบุญเหลือตรงข้ามกับพระพุทธรูป เป็นอาคาร 2 ชั้น ที่จัดแสดงโบราณวัตถุ เครื่องใช้โบราณ และประวัติของวีรชนนางสาวบุญเหลืออย่างละเอียด รวมถึงมีการสร้างศูนย์จัดแสดงสินค้าชุมชนของชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง

ตารางที่ 4-3 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
4. ทุนธรรมชาติ	ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนสัมฤทธิ์เป็นทรัพยากรน้ำ ซึ่งในตำบลสัมฤทธิ์ทรัพยากรน้ำจะมีสภาพเป็นที่ราบทุ่งนา จะมีต้นไม้ไม่หนาแน่น และกระจายตามหัวไร่ปลายนาหรือตามลำน้ำ ส่วนใหญ่จะเป็นป่าละเมาะ มีต้นไม้พื้นบ้านหลากหลายชนิด เช่น ไผ่ สะเดา กระถินเทพา ยูคาลิปตัส ฯลฯ แต่ปัจจุบันป่าไม้ในตำบลสัมฤทธิ์ถูกโค่นจากกลุ่มคนที่เห็นแก่ตัวมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการปลูกป่าทดแทนตามลำน้ำสาธารณะและที่ดินกรรมสิทธิ์ของประชาชน และยังมีลำน้ำมูลที่ใช้สำหรับการเกษตรกรรมของชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวในแปลงนาเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะปลูกปอเทืองเพื่อการบำรุงหน้าดินก่อนการทำนารอบต่อไป ทำให้การเดินทางระหว่างบ้านสัมฤทธิ์ไปยังปราสาทหินพิมายมีความสวยงามและร่มรื่นเนื่องจากถนนที่ใช้สัญจรไปมามีลำน้ำมูลพาดผ่านตลอดเส้นทาง
5. ทุนการเงิน	ชุมชนสัมฤทธิ์มีการก่อจัดโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนขึ้นเพื่อให้การช่วยเหลือชาวบ้านที่ไม่มีทุนในการประกอบอาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีอยู่ที่ 49,940.93 บาท

ชุมชนรังกาใหญ่อยู่ห่างจากตัวปราสาทหินพิมายประมาณ 16 กิโลเมตร ชุมชนนี้เป็นชุมชนใหญ่ มีจำนวนครัวเรือนถึง 2,906 ครัวเรือน ชาวบ้านในชุมชนจะมีความผูกพันธกับปราสาทหินพิมายไม่แพ้ชุมชนอื่นๆ ในอำเภอพิมายเลยทีเดียว ชาวบ้านในชุมชนให้สัมภาษณ์ว่าหากถึงช่วงเทศกาลแห่เทียน เทศการสงกรานต์ มีการรวมตัวกันเดินทางเข้าไปร่วมงานในละแวกประสาท และถึงงานประเพณีเที่ยวพิมายก็จะเข้ามาร่วมงานกันอย่างหนาแน่น ศักยภาพด้านทุนชุมชน จากการลงพื้นที่ในชุมชนชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าเดิมมีขุนชาญซึ่งได้ชักชวนครอบครัวเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำ มีสภาพเป็นหนองน้ำ และมีต้นรังกาขึ้นเป็นจำนวนมาก ต้นรังกาเป็นพืชที่ขึ้นในน้ำชาวบ้านจะนำมาทอเป็นเสื่อ จึงเรียกชุมชนแห่งนี้ว่า บ้านหนองรังกา และต่อมาเรียกว่า ต.รังกาใหญ่ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4-4

ตารางที่ 4-4 รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชนของชุมชนบ้านรังกาใหญ่

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	ทุนมนุษย์ ประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน 1.1) การจักสานหวาย อาชีพจักสานหวายเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านชุมชนรังกาใหญ่ โดยชุมชนแห่งนี้มีชื่อเสียงในการจักสานหวายอีกทั้งยังได้รับรางวัลสินค้าโอท็อประดับ 5 ดาว ในระดับภูมิภาคและระดับ 3-4 ดาว ในระดับประเทศ 1.2) การทอผ้าไทยลายขิด 1.3) การทำผลิตภัณฑ์จากเถาวัลย์ 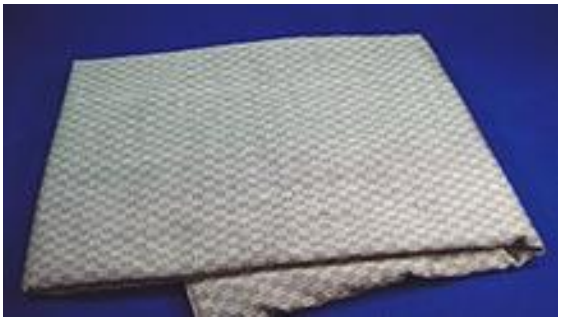

ตารางที่ 4-4 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
2. ทุนสังคม	ชาวบ้านในชุมชนมีความเชื่อว่าขุนชาญเป็นผู้ที่ก่อตั้งหมู่บ้านแห่งนี้ โดยขุนชาญได้ชักชวญให้ครอบครัวเดินทางเข้ามาตั้งรกรากในชุมชน เนื่องจากมีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์และมีต้นรังกาขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งต้นรังกาเป็นพืชน้ำมีความเหนียวทำให้ชาวบ้านนำมาทอเป็นเสื่อเผื่อใช้สอยกันในชุมชน ดังนั้นชาวบ้านจึงเรียกชุมชนแห่งนี้ว่าบ้านหนองรังกา หรือปัจจุบันเป็นเทศบาลตำบลรังกาใหญ่นั่นเอง จากคำเล่าและความเชื่อเกี่ยวกับขุนชาญ จนเกิดเป็นบทกลอนเกี่ยวกับขุญชาญและการตั้งถิ่นฐานในชุมชนรังกาใหญ่ ดังนี้ (เทศบาลตำบลรังกาใหญ่, ม.ป.ป.) ขอยอกรประนมแล้วก้มเกศ บูชาไท้เทเวศทุกทิศา กราบคุณพระไตรรัตนา เพื่อบูชาภักดีนิรันดร ชื่อ “รังกา” ตำบลเก่าเล่ากันไว้ ครั้งปู่ย่าตายายสมัยก่อน ชื่อ “ขุนชาญ”ทหารดำท่านแรมรอน เพื่อพักผ่อนมาพบทำเลดี ทิศเหนือมีลำน้ำและคูหนอง ทิศใต้ฝูงนกร้องเสียงอึงมี่ เป็นป่าสูงมีเสือช้างบ่างชะนี ชวนน้องพี่พวกพ้องจับจองพลัน ตั้งเป็นหมู่บ้านชื่อ “หนองรังกา” อาชีพทำไร่นาด้วยความขยัน สร้างวัดใหม่ “เรไรร้อง” สอดคล้องกัน ด้วยยึดมั่นองค์พุทธาน่านิยม กว่าร้อยหกสิบปีที่บอกกล่าว เป็นเรื่องราวสืบสานให้ศึกษา ความสมบูรณ์พืชพันธุ์ในพนา ท้องทุ่งหญ้าห้วยหนองคลองลำธาร “ลำน้ำเค็ม” เต็มปรี่ทั้งสองฝั่ง “หนองรังกา” น้ำหลั่งเต็มห้วยละหาน “หนองเรือ” คู่ “รังกา”มาช้านาน เรื่องเล่าขานที่จอดเรือของชาวจีน เมื่อ “จีนโค่ย” แจวเรือมาค้าขาย ได้อาศัยหยุดพักเป็นนิจสิน จอดเรือลงหุงหาอาหารกิน หายเหนื่อยสิ้นสดชื่นและรื่นรมย์ ชาวบ้านเรียกเจ็ก “โค่ย” สืบต่อมา คือผู้นำทำการค้าเป็นปฐม ให้ลูกหลานตำบลรังกาน่าชื่นชม “สืบค้า” สมเป็นต้นของวงศ์วาน ยกเป็นต้นสกุลลงท้าย “ ค้า” มี “เพียรค้า , ชอบค้า” ทุกสถาน ค้าขึ้น , ค้าสบาย, ไปตามกาล เป็นคำขานมงคลนามยามได้ยิน เมื่อกาลก่อนนานช้าเคยอาศัย อุดมไพรพืชพันธุ์ธัญญาสิน ขุนชาญทหารดำมาทำกิน บนแผ่นดินตำบลรังกามาช้านาน นาม “รังกา” คือ หนองหญ้ารังกาใหญ่ ขุนชาญได้ให้ประชาตั้งถิ่นฐาน บุตรขุนชาญ ชื่อ “รอด” ยอดคิดกาล สร้างสถานชื่อ “วัดใหม่เรไรร้อง” มาไม่นานเพลิงผลาญกุฏิไหม้ ร่วมแรงใจสร้างขึ้นใหม่เป็นครั้งที่สอง เสร็จสมบูรณ์ด้วยศรัทธาความปรองดอง เปลี่ยน “เรไรร้อง” เป็น “การเวก” จนปัจจุบัน

ตารางที่ 4-4 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ	ทุนกายภาพ ประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ การคมนาคม โบราณสถานของชุมชนรังกาใหญ่ก็คือวัดการเวกที่อยู่ในตำนานของขุนชาญผู้ก่อตั้งชุมชนแห่งนี้
4. ทุนธรรมชาติ	ทุนธรรมชาติ ชุมชนรังกาใหญ่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอันได้แก่ ลำน้ำเค็ม (เป็นลำน้ำสาขาของลำน้ำมูล ชื่อลำน้ำเค็มแต่น้ำไม่มีรสเค็ม) หนองรังกาใหญ่ หนองโสมง (อ่านว่า หนอง-สะ-โหมง) หนองเสือเฒ่า หนองสาน หนองเรือ หนองรัง และหนองโป่ง ที่ใช้สำหรับหล่อเลี้ยงชาวบ้านในชุมชนมาช้านาน
5. ทุนการเงิน	ทุนการเงิน ในชุมชนแห่งนี้จะมีการจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนพ่อบ้าน กองทุนแม่บ้าน และเงินสนับสนุนจาก องค์กรต่าง ๆ แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ก็จะกู้ยืมเงินเพื่อนำมาลงทุนปลูกพืช ปลูกข้าว หรือประกอบอาชีพอื่น ๆ จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) เป็นส่วนใหญ่ รายได้เฉลี่ยนต่อคนต่อปีอยู่ที่ 57,448.98 บาท

จากการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนโดยรอบปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ด้วยการเลือกชุมชนที่ใกล้เคียงและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปราสาทหินพิมาย จากการบอกเล่าของประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงปราสาทหินพิมาย พบว่า 3 ชุมชนที่มีชื่อเสียง มีศักยภาพที่สามารถนำมาสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย ชุมชนตะวันตกวัดเดิม ชุมชนรังกาใหญ่ และชุมชนสัมฤทธิ์ เมื่อทีมนักวิจัยเข้าสำรวจข้อมูลทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนชุมชน อันประกอบด้วย (1) ทุนมนุษย์ (2) ทุนทางสังคม ความเชื่อ/ประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับปราสาทหินพิมาย (3) ทุนทางกายภาพ ปราสาทหินพิมาย/วัดประจำชุมชน (4) ทุนธรรมชาติ แม่น้ำมูลและลำน้ำจักราช (5) ทุนการเงิน พบว่า ทั้ง 3 ชุมชน มีทุนชุมชนที่มีความเด่นชัดสามารถนำทุนชุมชนเหล่านั้นมาแปลงเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวได้ แต่ยังขาดการบูรณาการการทำงานด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน

ทุนชุมชนที่โดดเด่น สามารถนำมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชน เช่น รำพิมายปุระ และหมี่พิมาย โดยเฉพาะหมี่พิมาย สามารถสร้างกิจกรรมได้มากมาย เช่น การทำหมี่ การตากหมี่ หรือแม้แต่กิจกรรมการผัดหมี่ ให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้การผัดหมี่พิมาย เป็นต้น

2) เขตพื้นที่อำเภอห้วยแถลง

เขตพื้นที่อำเภอห้วยแถลง ประกอบด้วย ตำบลจำนวน 10 ตำบล และ หมู่บ้าน จำนวน 120 หมู่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอห้วยแถลงมีปราสาทหินอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 มีลักษณะเป็นปรางค์ขอมสร้างด้วยศิลาแลง คือ ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 4-7 และ ปราสาทห้วยแคน ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 4-8 โดยทั้ง 2 ปราสาทห่างจากปราสาทหินพิมายประมาณ 44.2 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 51 นาที ดังตัวอย่างแผนที่ตั้งของปราสาททั้งสองปราสาท ในเขตพื้นที่อำเภอห้วยแถลงในภาพที่ 4-9

ภาพที่ 4-7 ภาพตัวอย่างปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ ณ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 4-8 ภาพตัวอย่างปราสาทห้วยแคน ณ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

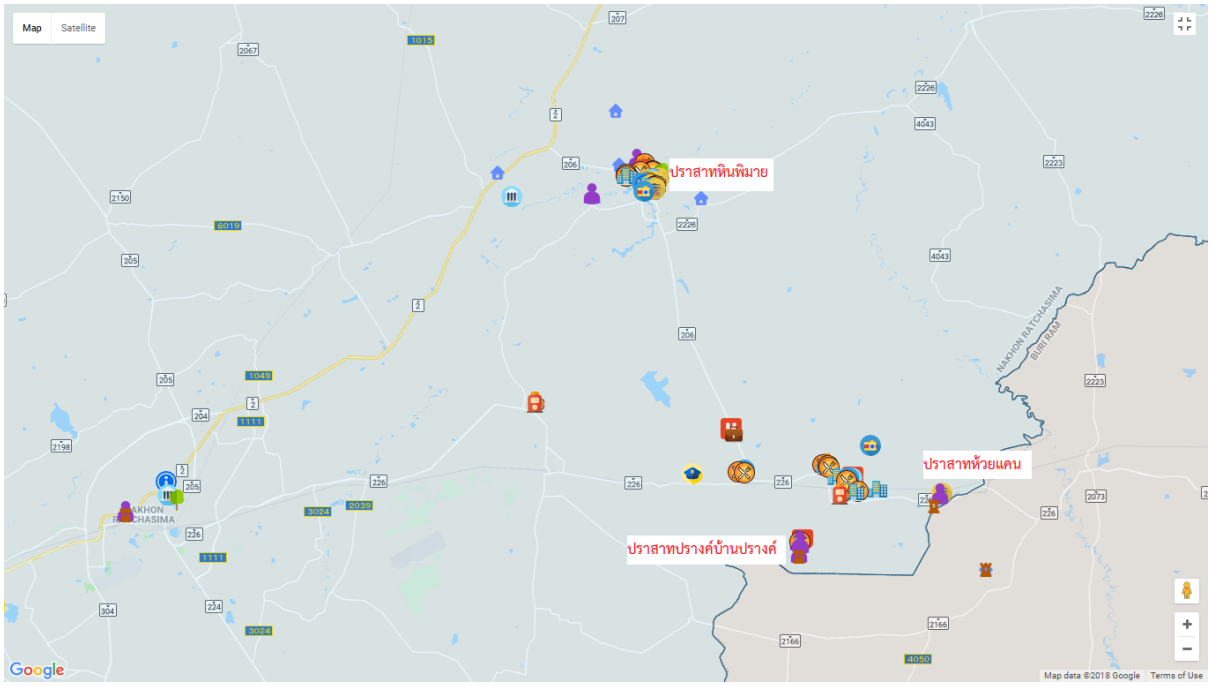

ภาพที่ 4-9 แผนที่ตั้งปราสาทปรางค์บ้านปรางค์และปราสาทห้วยแคน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

จากภาพที่ 4-9 ปราสาทหินพิมายและปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ รวมทั้งปราสาทห้วยแคน มีเส้นทางการเดินทางที่มีลักษณะเป็นเส้นเชื่อมต่อหากันได้ ผ่านถนนหมายเลข 206 อีกทั้งด้วยลักษณะการก่อสร้างปราสาทแบบอารยธรรมขอมโบราณของปราสาทปรางค์บ้านปรางค์และปราสาทห้วยแคน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ที่มีรูปแบบคล้ายกับอโรคยาศาลา (โรงพยาบาล) ด้วยลักษณะการเชื่อมต่อของเส้นทางระหว่างปราสาทหินพิมายและปราสาทปรางค์บ้านปรางค์และปราสาทห้วยแคน ร่วมกับการก่อสร้างแบบอารยธรรมขอมโบราณ ดังนั้นชุมชนบ้านปรางค์และชุมชนบ้านห้วยแคน ซึ่งมีพื้นที่ชุมชนติดกับปราสาท อีกทั้งชุมชนยังมีความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนที่แสดงถึงการมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปราสาทอารยธรรมขอมโบราณ ทีมนักวิจัยจึงดำเนินการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเพื่อค้นหาทุนชุมชนที่สามารถนำมาแปลงเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นำมาซึ่งเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของทั้ง 2 ชุมชน ดังรายละเอียดในตารางที่ 4-5 และ 4-6

ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์และปราสาทห้วยแคน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา เป็นโบราณสถานที่แสดงถึงการเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนในยุคที่อารยธรรมขอมรุ่งเรืองและแผ่กระจายอิทธิพลมายังภูมิภาคแถบอีสานของไทยในปัจจุบัน นอกจากปราสาทที่เป็นโบรารณสถานแล้วโบราณวัตถุที่สำคัญยังมีการขุดค้นพบได้บริเวณปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ แต่โบราณวัตถุเหล่านั้นทางกรมศิลปากรได้นำไปเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา อย่างไรก็ตาม ทุกครั้งที่มีการขุดค้นพบโบราณวัตถุในเขตพื้นที่ของปราสาทชุมชนมีความประสงค์อยากมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาโบราณวัตถุหรือแม้แต่โบราณสถานภายในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นท่องเที่ยวของชุมชน

ตารางที่ 4-5 รายละเอียดของทุนชุมชนบ้านปรางค์

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	ทุนมนุษย์ ประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน 1.1 การทอผ้า ผ้าไหม ผ้าฝ้าย การทอผ้าทั้งที่เป็นผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้านุ่งทอมือ ของหมู่บ้านบ้านปรางค์ มีจุดเด่นที่ฝีมือการทอของป้าสีดา ซึ่งป้าสีดาเคยได้รับรางวัลการทอผ้าไหมระดับจังหวัด และได้รับการยอมรับจากกลุ่มแม่บ้านของชุมชน การทอผ้าไหม ชุมชนมีการดำเนินงานการทอผ้าไหมตั้งแต่กระบวนการปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหม สาวไหมเพื่อทำเส้นด้ายในการนำมาทอเป็นผืนผ้า ทำเป็นลวดลาย พร้อมทั้งมีการออกแบบลายผ้าโดยปราชญ์ชุมชน ที่ได้รับรางวัลระดับจังหวัดนครราชสีมา ป้าสีดา อีกทั้งป้าสีดายังมีความพร้อมในการสอนหรือให้ความรู้ในกระบวนการทั้งหมดของการทำผ้าไหมของชุมชน การดำเนินงานผลิตผ้าไหม การทอผ้าของชุมชนบ้านปรางค์ดำเนินงานมากกว่าร้อยละ 80 ของครอบครัวในชุมชน แต่ความสามารถของปราชญ์ชุมชนด้านการผลิตผ้าไหมแต่ละท่านจะมีความสามารถที่แตกต่างกัน เช่น แม่สีดามีความสามารถด้านการขึ้นลายผ้า แม่สมนึกมีความสามารถด้านการย้อมสีธรรมชาติ แม่สมหวังมีความสามารถด้านการทอผ้าและการต้อนรับแขกผู้มาเยือน อย่างไรก็ตามปราชญ์ชุมชนและผู้นำชุมชนมีความสามารถเฉพาะทางของแต่ละท่าน แต่ขาดการฝึกฝนความสามารถและทักษะการผลิตชิ้นงานให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาด เช่น ไม่มีลายของชุมชนที่ชัดเจน การใช้สีธรรมชาติยังเข้มแข็งถ่ายทอดต่อผู้อื่นได้

ตารางที่ 4-5 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
	1.2 การทำจักรสาน ทอเสื่อ โดยฝีมือปราชญ์ชาวบ้าน การจักสานทอเสื่อ ของชาวบ้านหมู่บ้านบ้านปรางค์ ใช้ต้นกก เป็นวัสดุในการนำมาทอเสื่อ มีการย้อมสีต้นกกที่จะใช้มาสร้างลายของเสื่อ คุณยายวัย 94 ปี มีอาชีพทำนา และทอเสื่อเป็นกิจกรรมเสริมในยามว่างหรือใช้เวลาช่วงเย็นของทุกวันในการทอเสื่อ
2. ทุนสังคม	ทุนสังคม ประกอบด้วย ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ความเชื่อด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง ชุมชนมีความเชื่อว่าปราสาทปรางค์บ้านปรางค์เป็นโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับการเป็นโรงพยาบาลเก่า เป็นสถานที่ของบรรพบุษ เกี่ยวข้องกับศาสนา มีความศักดิ์สิทธิ์ มีการกราบไหว้เป็นบรรพบุรุษของชุมชน มีการนับถือเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ มีการขุดพบพระโบราณ วัตถุโบราณ ซึ่งถูกนำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์พิมาย ภาษาที่ใช้เป็นภาษาลาวอีสาน บุญเดือนสาม ขึ้น 15 ค่ำ เดือนสาม ของทุกปี ชุมชนจะมีกิจกรรมทำบุญตักบาตรอุทิศบุญกุศลแก่บรรพบุรุษ ทั้งนี้ในทุกเทศกาลงานบุญของชาวไทย-อีสาน ชุมชนจะมีกิจกรรมทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระ ณ ปราสาทอยู่เสมอ การดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนของชาวบ้านปรางค์ พบว่า ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม และเมื่อว่างจากงานเกษตรกรรมชุมชนจะรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

ตารางที่ 4-5 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ	ทุนกายภาพ ประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ การคมนาคม ชุมชนบ้านปรางค์ หมู่ 11 มีปราสาทบ้านปรางค์เป็นโบราณสถาน และมีโบราณวัตถุถูกจัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย ประกอบด้วย พระประติมากรรมหินทรายของพระไภสัชยคุร พระสุริยไวโรจนะ และ พระจันทรไวโรจน
4. ทุนธรรมชาติ	ทุนธรรมชาติ ยังไม่ปรากฏเด่นชัด
5. ทุนการเงิน	ชุมชนบ้านปรางค์ หมู่ 11 มีอาชีพหลักคือทำนาข้าว ปลูกอ้อย อาชีพเสริมคือทอผ้า โดยมากกว่าร้อยละ 80 ของครัวเรือนมีการทอผ้า ทั้งผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้านุ่ง เนื่องจากชาวบ้านนิยมทอผ้าใช้เอง อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนอาชีพเสริมจากทางภาครัฐในการทอผ้าไหม รายได้เสริมจากการส่งเสริมการทอผ้าจากทางภาครัฐทำให้ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนนอกจากการขายผ้าไหม ผืนละ 2,000 – 2,500 บาท ผ้าสะโล่งผืนละ 2,500 บาท ผ้าฝ้ายผืนละ 700 บาท / ผ้านุ่งผืนละ 150 บาท / ผ้าพันคอไหมผืนละ 1,000 บาท ชาวบ้านยังมีอาชีพเสริมในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ซึ่งตัวไหมที่ผ่านการต้มแล้วสามารถขายได้กิโลกรัมละ 100 บาท บางบ้านสามารถขายเส้นไหมที่ย้อมสีและพร้อมสำหรับการการนำไปทอให้เป็นผืนผ้า บางบ้านขายใบหม่อนเพื่อเป็นอาหารของตัวไหม อย่างไรก็ตามกลุ่มอาชีพเสริมด้านการทอผ้า ยังไม่ปรากฏเด่นชัดในเรื่องของกลุ่มการค้าที่ชัดเจน

ตารางที่ 4-6 รายละเอียดของทุนชุมชนบ้านห้วยแคน

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	ทุนมนุษย์ ประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านห้วยแคนมีการทำนาข้าวร่วมกับการปลูกอ้อย ในขณะเดียวกันชุมชนบ้านห้วยแคนยังมีการทอผ้าที่เป็นสินค้าชุมชน เช่น การทอผ้าฝ้าย ผืนละ 700 บาท
2. ทุนสังคม	ชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปราสาทเรื่องของความเชื่อ งานประจำปีของชุมชนกับปราสาท คือ ทุกขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี ชาวบ้านห้วยแคนและชุมชนใกล้เคียงจะมีการทำบุญตักบาตรเพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ณ ปราสาทห้วยแคน รวมทั้งมีการประกอบประเพณีบั้งไฟเป็นประจำทุกปี ความเชื่อเรื่องของพญานาค นอกจากนี้ชุมชนยังมีการเสริมสร้างการเรียนรู้และประสบการณ์นอกห้องเรียนให้แก่นักเรียนในบริเวณใกล้เคียง (ที่มา: https://www.facebook.com/Phoophadin)

ตารางที่ 4-6 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ	ปราสาทบ้านแคน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ได้รับการดูแลจากชาวบ้านและกรมศิลปกร เป็นอย่างดี ในทุกขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี ชาวบ้านจะมีการทำบุญตักบาตร เพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ดวงวิญญาณที่สิงสถิตอยู่ ณ ปราสาทนั้น นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการประกอบประเพณีบั้งไฟ ตามความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค ณ บริเวณองค์ปราสาท จัดงานโดยชุมชนบ้านแคน ปราสาทห้วยแคนเป็นธรรมศาลาหรือบ้านมีไฟหรือที่พักคนเดินทางที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ปัจจุบันชุมชนถือเป็นโบราณสถานที่เคารพของชุมชน ถือเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษสร้างไว้ให้ คุณลุงผู้ดูแลปราสาทเล่าว่า ปราสาทห้วยแคนมักมีอาจารย์นักศึกษาเข้ามาศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถานอยู่เป็นระยะ ทุกท่านที่เข้ามาเยี่ยมชมปราสาททั้งเพื่อศึกษาหาความรู้ ทำรายงาน หรือเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมปราสาทด้วยเห็นเป็นโบราณสถาน มักกล่าวชื่นชมปราสาทในส่วนของความร่มรื่นเย็นกายและเย็นใจเมื่อได้เข้ามาเยี่ยมชม เดินดู หรือนั่งพักผ่อนเพื่อหลบความร้อนของอากาศ ด้วยความร่มรื่นของต้นม้และบ่อน้ำโบราณบริเวณปราสาท

ตารางที่ 4-6 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	ข้อมูลรายละเอียดของทุนชุมชน
4. ทุนธรรมชาติ	ทุนธรรมชาติ มีนักท่องเที่ยวมาปั่นจักรยานเที่ยวและแวะพักที่ป่าหรือแหล่งน้ำชุมชน จากการสอบถามชุมชนเกี่ยวกับทุนธรรมชาติ พบว่า ชุมชนมีแหล่งน้ำและป่าไม้ชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ มักมีนักท่องเที่ยวเข้ามาปั่นจักรยานจากแหล่งน้ำไปตามถนนและหยุดพักเหนื่อยบริเวณองค์ปราสาทห้วยแคน
5. ทุนการเงิน	ชุมชนมีการตั้งกลุ่มแม่บ้านและการสาธิตการตลาดชุมชน มีโรงสีข้าวชุมชน ตัวอย่างการรวมกลุ่มของแม่บ้านในการผลิตสินค้าชุมชน ปัญหาในการดำเนินงานเกี่ยวกับทุนชุมชน คือ สินค้าชุมชนขาดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ขาดแรงงานที่มีฝีมือในการผลิตสินค้าชุมชนเมื่อมีรายการสั่งสินค้าชุมชนมาจำนวนมาก ที่มา: (ที่มา: https://www.facebook.com/Phoophadin)

4.1.2 ข้อมูลทุนชุมชนของเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ แผนที่ข้อมูลทุนชุมชนตามเส้นทางสายปราสาทอารยธรรมขอมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ผู้วิจัยดำเนินจัดเก็บข้อมูลด้วยการสอบถามข้อมูลจากชุมชนและให้ชุมชนดำเนินการช่วยจัดเก็บข้อมูลด้วยการให้ชุมชนนำเสนอหรือคิดว่าชุมชนของตนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอย่างไรบ้างตามหลักการของ โดยรูปภาพแผนที่ข้อมูลบริบทเส้นทางปราสาท จังหวัดบุรีรัมย์ ดังแสดงในภาพที่ 4-10

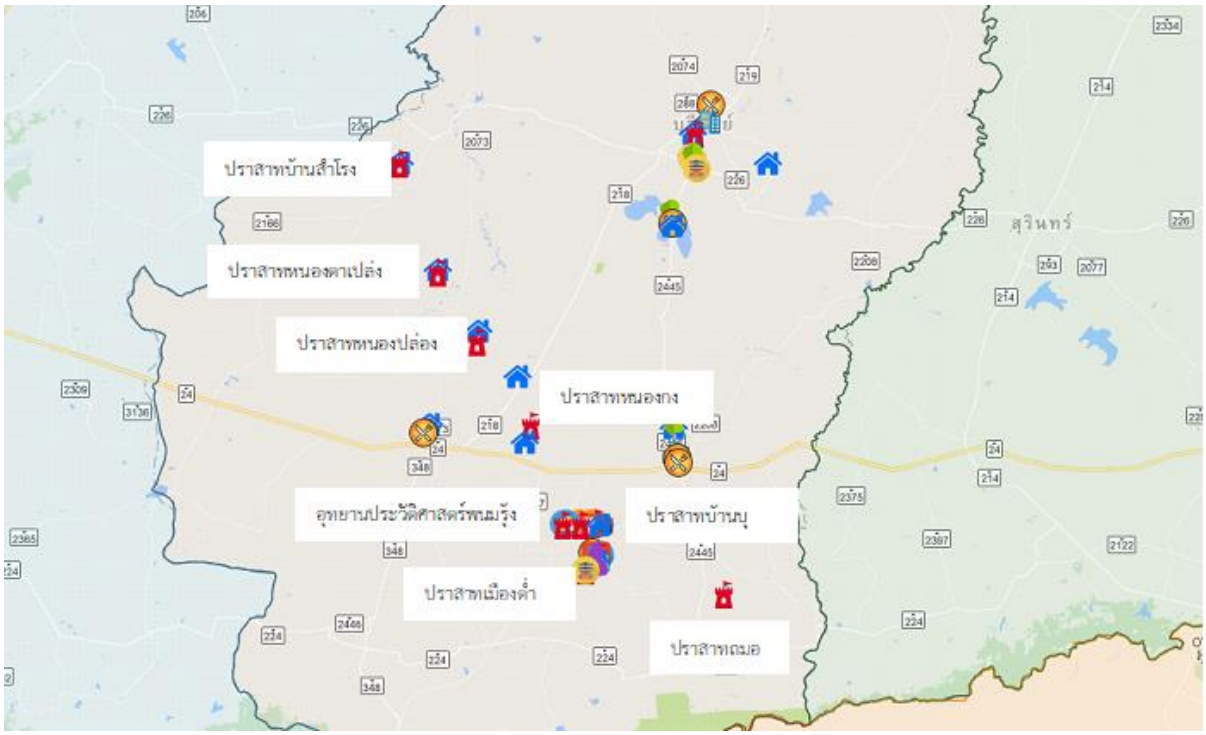

ภาพที่ 4-10 ภาพแสดงแผนที่ข้อมูลบริบททุนชุมชนเส้นทางปราสาทอารยธรรมขอม จังหวัดบุรีรัมย์

จากภาพที่ 4-10 ปราสาทในเขตพื้นที่ บุรีรัมย์ บนเส้นทางอารยธรรมขอม ประกอบด้วย 8 ปราสาท คือ 1) ปราสาทบ้านสำโรง 2) ปราสาทหนองตาเปล่ง 3) ปราสาทหนองปล่อง 4) ปราสาทหนองกง 5) อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง 6) ปราสาทเมืองต่ำ 7) ปราสาทบ้านบุ 8) ปราสาทถมอ รายละเอียดของทั้ง 8 ปราสาทมีดังต่อไปนี้

(1) ปราสาทบ้านสำโรง

แผนที่ที่ตั้งปราสาทบ้านสำโรง ตั้งอยู่ที่บ้านสำโรง ตำบลไพทรินทร์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ดังแสดงในภาพที่ 4-11 ปราสาทบ้านสำโรงเป็นธรรมศาลา เป็นปราสาทที่ยังไม่ได้รับการบูรณะ สภาพพังทลายและถูกดินทับถมตามกาลเวลา มีลักษณะเป็นโคกกลางท้องนา ตามทางหลวงหมายเลข 2166 เป็นระยะทาง 10 กิโลเมตร แล้วแยกเข้าถนนลูกรังขนานแนวห้วยสำโรง ระยะทาง 2 กิโลเมตร เข้าเขตหมู่ 2 บ้านสำโรง ผ่านหนองใหญ่ จากหนองใหญ่ไปทางทิศเหนือประมาณ 600 เมตร เป็นที่ตั้งปราสาทบ้านสำโรง

อยู่กลางทุ่งนา ส่วนชุมชนโบราณอยู่ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ของหนองใหญ่ เข้าเขตหมู่ 10 บ้านสำโรงเก่า บริเวณที่เป็นที่ดอน ปราสาทบ้านสำโรง เป็นปรางค์ก่อด้วยหินทรายและศิลาแลง ยอดพังทลายเหลือแต่ฐาน ทางทิศใต้ของปราสาทเป็นห้วยสำโรง แหล่งน้ำสำคัญของชุมชน ส่วนทางเหนือมีสระโบราณ ตัวอย่างภาพปราสาทบ้านสำโรงดังแสดงในภาพที่ 4-12

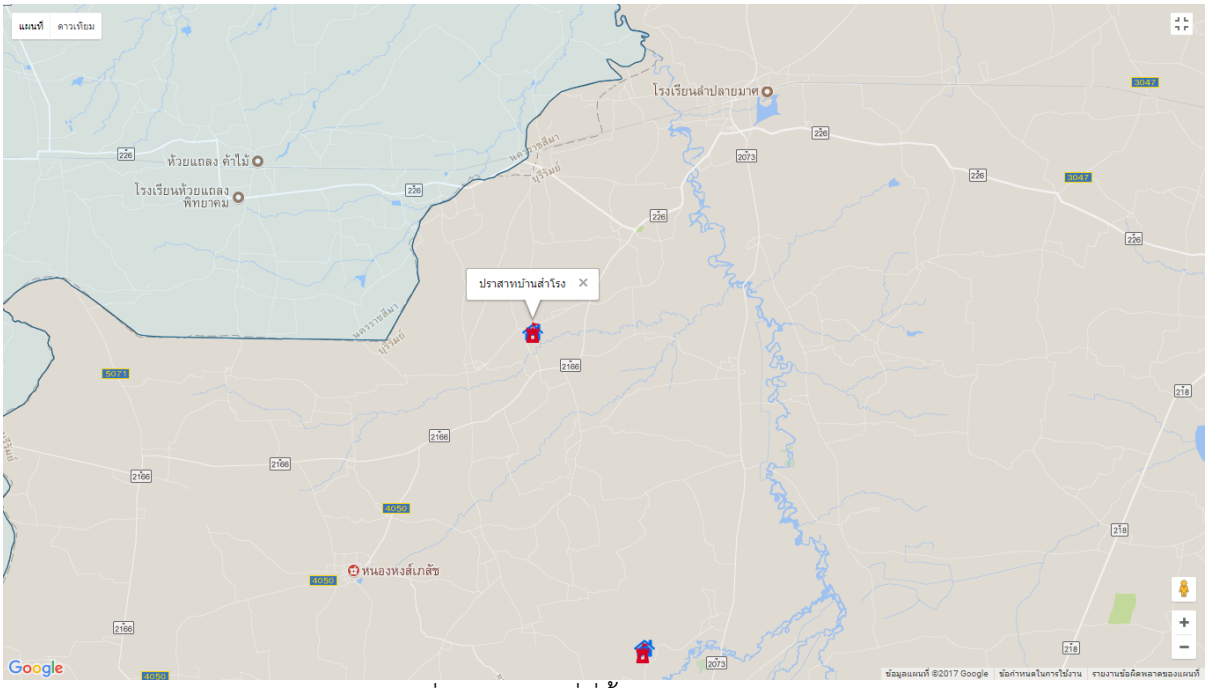

ภาพที่ 4-11 แผนที่ที่ตั้งปราสาทบ้านสำโรง

ภาพที่ 4-12 แสดงตัวอย่างปราสาทบ้านสำโรง

(2) ปราสาทหนองตาเปล่ง

แผนที่ตั้งปราสาทหนองตาเปล่ง ตั้งอยู่ภายในวัดปราสาทเทพสถิตย์ ตำบลชำนิ อำเภอชำนิ จังหวัดบุรีรัมย์ปัจจุบันตัวปรางค์และผนังได้พังถล่มลงมากลายเป็นกองหิน เหลือเพียงผนังปราสาทด้านทิศเหนือที่ยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ อาคารสร้างด้วยศิลาแลง มีหิน ทรายสีขาวเป็นช่วง แต่พังลงเหลือเพียงด้านทิศตะวันตกด้านเดียว มีลวดลายจำหลักภาพพญานาค กำแพงแก้ว และซุ้มประตู สร้างด้วยศิลาแลง ซุ้มประตูอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ตัวกำแพงแก้วด้านทิศใต้และตะวันตกพัง ทลายลงหมด มีสระน้ำ 2 สระ เป็นสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงใต้ภายนอกกำแพงแก้ว พิจารณาจากร่องรอยที่ปรากฏสันนิษฐานว่า โบราณสถานแห่งนี้ เดิมคงเป็นซุ้ม ปรางค์ศิลาแลง มีห้องยาวอยู่ทางด้านหน้า ซึ่งเป็นลักษณะของธรรมศาลา ที่สร้างในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประมาณ พุทธศตวรรษที่ 18 ภาพแสดงตัวปราสาทในปัจจุบัน ดังแสดงในภาพที่ 4-13

ภาพที่ 4-13 แสดงตัวอย่างปราสาทหนองตาเปล่ง

(3) ปราสาทหนองปล่อง

แผนที่ที่ตั้งปราสาทหนองปล่อง ตั้งอยู่บ้านหนองปล่อง ตำบลหนองปล่อง อำเภอชำนิ จังหวัดบุรีรัมย์ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย ซากอาคารก่อด้วยศิลาแลงมีหินทรายเป็นส่วนประกอบด้านหน้าส่วนที่เป็นห้องโถงผนังด้านทิศเหนือและทิศใต้ชำรุดเหลือใต้ชำรุดเหลือให้เห็นเพียงร่องรอยของกรอบหน้าต่างหลายบาน ด้านหลังหรือด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นส่วนปรางค์พังทลายลงหมด สระน้ำเป็นรูปสี่เหลี่ยมตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของซากอาคาร จากรูปแบบทางสถาปัตกรรมสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นอาคาร

เรียกว่า ธรรมศาลา หรือที่พักคนเดินทาง ซึ่งตามจารึกปราสาทพระขรรค์ในประเทศกัมพูชากล่าวว่า พระชัยวรมันที่ 7 โปรดให้สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 18 (สำนักศิลปากรที่ 12 นครราชสีมา กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม) ภาพแสดงตัวปราสาทในปัจจุบัน ดังภาพที่ 4-14

ภาพที่ 4-14 แสดงตัวอย่างปราสาทหนองตาปล่อง

(4) ปราสาทหนองกง

แผนที่ที่ตั้งปราสาทหนองกง หรือ ปราสาทโคกปราสาท ตั้งอยู่ตำบลอีสานเขต อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นโบราณสถานขนาดเล็กจำนวน 1 หลัง ในศาสนาพุทธลัทธิมหายาน เป็นศาสนสถานประจำที่พักคนเดินทาง ก่อด้วยศิลาแลง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีช่องหน้าต่างเฉพาะอาคารด้านทิศใต้

จารึกปราสาทพระขรรค์ ในประเทศกัมพูชากล่าวว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งราชอาณาจักรเขมรโบราณ โปรดให้สร้างที่พักคนเดินทางตามเส้นทางสำคัญทั่วราชอาณาจักรของพระองค์ จำนวน 121 แห่ง ซึ่งปราสาทโคกปราสาทนี้เป็นที่พักคนเดินทาง 1 ใน 17 แห่ง ตามเส้นทางจากเมืองพระนครหลวงในประเทศกัมพูชา มายังเมืองพิมาย (สำนักศิลปากรที่ 12 นครราชสีมา กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม) ภาพแสดงตัวปราสาทในปัจจุบัน ดังภาพที่ 4-15

ปราสาทหนองกงมีชุมชนที่มีสายสัมพันธ์กับปราสาทและมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชน คือ ชุมชนหนองตาไก้ รายละเอียดทุนชุมชนหนองตาไก้ ดังแสดงในตารางที่ 4-7

ภาพที่ 4-15 แสดงตัวอย่างปราสาทหนองกง

(5) อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

ตั้งอยู่ที่บ้านตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ห่างจากตัวเมืองบุรีรัมย์ ประมาณ 77 กิโลเมตร การเดินทางจากนางรอง ใช้ทางหลวงหมายเลข 24 ปราสาท พนมรุ้ง ตั้งอยู่บนยอดเขาพนมรุ้ง ซึ่งเป็นภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว คำว่า พนมรุ้ง ซึ่งเป็นนามเรียกขานภูเขาไฟและตัวปราสาทนี้เป็นนาม ที่มีมานานแล้ว ปรากฏครั้งแรกพร้อมกับการสร้างปราสาทหลังแรกๆ บนภูเขาแห่งนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแปล ความหมายของคำว่า พนมรุ้ง ไว้ในวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต เรื่อง จารึกพบที่ปราสาทพนมรุ้ง เมื่อ พ.ศ. 2521 ความว่า พนมรุ้ง หรือ วนำ รุง เป็นภาษาเขมร แปลว่า ภูเขาอันกว้างใหญ่ ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับภูเขาอื่น ๆ บริเวณใกล้เคียง ได้แก่ ภูเขาอังคาร ภูเขาหลุบ ภูเขาคอก ภูเขาไปรบัด พนมรุ้งเป็นภูเขาที่มีขนาดใหญ่ที่สุด สอดคล้องกับพระวินิจฉัยนั้น

ด้วยความเหมาะสมของภูมิที่ตั้งซึ่งเป็นภูเขาไฟบวกกับความโอฬารของปราสาท และการประดับตกแต่งด้วยลวดลายแกะสลักที่วิจิตรบรรจง ทำให้ ปราสาทพรมรุ้งมีความอลังการโดดเด่นเป็นสง่าดังทิพยพิมานแห่งเทพบนเขาพระ สุเมรุตามที่ได้รจนาไว้ในคัมภีร์ของศาสนาฮินดู ปราสาทพนมรุ้งเป็น ปราสาทที่สร้างขึ้นโดยกำหนดให้หันหน้าสู่ทิศตะวันออก อันเป็นทิศที่พระอาทิตย์ขึ้น ด้วยถือกันว่าเป็นทิศแห่งความเจริญรุ่งเรืองและแสงอาทิตย์ยามเช้าที่สาดส่องมากระทบกับศิวลึงค์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ แทนองค์พระศิวะเกิดเป็นรัศมีเหลืองอร่ามดุจดังทอง ก็ถือกันว่าเป็น การเพิ่มพลังให้แก่องค์พระศิวะชั่วกัลปาวสาน

อุทยานประวัติศาสตร์เขาพนมรุ้ง ราคาบัตรค่าเข้าชม คนละ 20 บาท ถ้าเดินทางไป 2 ปราสาท ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์เขาพนมรุ้ง และปราสาทเมืองต่ำ ค่าเข้าชมคนละ 30 บาท ตัวอย่างภาพบัตรค่าเข้า ดังแสดงในภาพที่ 4-16

ภาพที่ 4-16 ตัวอย่างภาพบัตรค่าเข้าชมปราสาท

ปราสาทพนมรุ้งเป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเขาพนมรุ้ง ในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ สร้างขึ้นโดยมีรูปแบบของศิลปะเขมรโบราณ ที่มีความงดงามมากที่สุดแห่ง หนึ่ง ความงดงามและความยิ่งใหญ่ของปราสาทแห่งนี้ปรากฏให้เห็นได้ในรูปของงานสถาปัตยกรรม การจำหลักลวดลายการเลือกทำเลที่ตั้งบนยอดเขามีแผนผังตามแนวแกนที่มีองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้าง ต่าง ๆ เรียงตัวกันเป็นแนวเส้นตรงพุ่งเข้าหาจุดศูนย์กลาง คือ ปราสาทประธาน จากงานก่อสร้างที่ยิ่งใหญ่นี้ ชวนให้เกิดความสงสัยและอัศจรรย์ใจเป็นอย่างยิ่งว่าคนในสมัยโบราณสร้างปราสาทหลังนี้ขึ้นมาได้อย่างไร

ปราสาทพนมรุ้ง เป็นที่รู้จักของชาวท้องถิ่นเป็นอย่างดี ดังได้มีนิทานพื้นบ้านเรื่อง "อินทรปรัสถา" กล่าวถึงคู่พระคู่นางชัดเซพเนจรไปจนพบที่พักพิงซึ่งเป็นปราสาทหินอันงดงามรกร้างอยู่ท่ามกลางป่าเขา แต่สำหรับบุคคลภายนอกต่างบ้านต่างเมืองนั้น ปราสาทแห่งนี้รู้จักกันครั้งแรกตามที่มีเอกสารที่มีการกล่าวถึงปราสาทพนมรุ้งเป็นครั้งแรกคือ บันทึก ของนายเอเตียน เอมอนิเยร์ (Etienne Aymonier) ชาวฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2428 ตีพิมพ์เป็นบทความใน พ.ศ. 2445

ปี พ.ศ. 2449 สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จมาที่ปราสาทพนมรุ้ง คราวเสด็จมณฑลอีสานและเสด็จอีกครั้งในปี พ.ศ. 2472 กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนปราสาทพนมรุ้งเป็นโบราณสถานของชาติประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 และปี พ.ศ. 2503-2504 ได้ดำเนินการสำรวจปราสาทพนมรุ้งอีกครั้ง ต่อมาใน พ.ศ. 2514 ได้เริ่มดำเนินการบูรณะปราสาทพนมรุ้งด้วยวิธีอนัสติโลซิส (Anastylosis คือ การนำชิ้นส่วนของปราสาทกลับเข้าสู่ตำแหน่งเดิม) เปิดเป็นอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ในวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2531 โดย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน ชื่อของปราสาทพนมรุ้ง เป็นชื่อดั้งเดิมของโบราณสถานแห่งนี้ คำว่า พนมรุ้งปรากฏอยู่ในศิลาจารึก ที่พบที่ปราสาทแห่งนี้จารึกพนมรุ้ง หลักที่ 2 หลักที่ 4 และ

K10900 จารึกว่า พนมรุ้งเป็นชื่อเทวสถาน ที่มีขอบเขตกว้างขวาง มีที่ดิน หมู่บ้าน เมือง ภาพตัวอย่างจุดเด่นของปราสาทพนมรุ้ง ดังแสดงในภาพที่ 4-17 และ 4-18

ภาพที่ 4-17 ภาพปราสาทพนมรุ้ง

ภาพที่ 4-18 ภาพทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ณ ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

ปราสาทพนมรุ้งมีชุมชนบ้านหนองบัวรายเป็นชุมชนใกล้เคียงมีสายสัมพันธ์ มีความเชื่อ มีวัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับปราสาท รายละเอียดทุนชุมชนของบ้านหนองบัวรายแสดงในตารางที่ 4-8

(6) ปราสาทเมืองต่ำ

ปราสาทเมืองต่ำ ตั้งอยู่ในบริเวณบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ สร้างตามคติความเชื่อทางศาสนาฮินดูสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 16-17 เพื่อถวายพระศิวะมี

ลักษณะเป็นศาสนสถานประจำเมืองหรือประจำชุมชน ปราสาทหินเมืองต่ำมีรูปแบบที่แตกต่างจากปราสาทแห่งอื่นๆ ที่จะมีปรางค์องค์ใหญ่ตรงกลางและล้อมรอบด้วยปรางค์ขนาดเล็กกว่าทั้ง 4 มุม ลักษณะเป็นกลุ่มปราสาทอิฐ 5 องค์ ตั้งอยู่บนศิลาแลง อันเดียวกัน เรียงเป็น 2 แถวตามแนวทิศเหนือใต้ แถวหน้า 3 องค์ องค์กลางมีขนาดใหญ่กว่าปรางค์อื่น ส่วนแถวหลังมีปรางค์อิฐจำนวน 2 องค์ วางตำแหน่งให้อยู่ระหว่างช่อง ของปรางค์ 3 องค์ ในแถวแรก ทำให้สามารถมองเห็นปรางค์ทั้ง 5 องค์ พร้อมกันโดยไม่มี องค์หนึ่งมาบดบัง คำว่าเมืองต่ำไม่ใช่ชื่อดั้งเดิม แต่เป็นชื่อที่ชาวพื้นเมืองเรียกโบราณ สถานแห่งนี้ เพราะปราสาทแห่งนี้ตั้ง อยู่บน พื้นราบ ส่วนปราสาทพนมรุ้งตั้งอยู่บนเชิงเขา ซึ่งทั้งปราสาทเมืองต่ำและปราสาทพนมรุ้งอยู่ไม่ห่างกันมาก คือห่างกันเพียง 8 กิโลเมตร นอกจากนี้วัสดุส่วนหนึ่งจากโบราณสถาน และโบราณวัตถุของปราสาทเมืองต่ำ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงนำมา เป็นส่วนประกอบในการทำพระเครื่อง ที่เรียกว่า "พระสมเด็จจิตรลดา" ภาพตัวอย่างปราสาทเมืองต่ำดังแสดงในภาพที่ 4-19

ภาพที่ 4-19 ภาพปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์

อีกทั้งบริเวณหน้าปราสาท ยังมีจุดบริการนักท่องเที่ยว ลานจอดรถ จุดขายของฝาก และ มีบ่อน้ำขนาดใหญ่ที่สร้างเลี้ยงชาวบ้านโคกเมือง มาตั้งแต่สมัยโบราณและเป็นสถานที่พักผ่อนในช่วงวันหยุดของนักท่อเที่ยว ได้แก่ บ่อบาราย และกุฏิฤาษีบ้านโคกเมือง ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยเดียวกับปราสาทเมือต่ำ คือประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ อยู่บริเวณเหนือตัวปราสาท เป็นสถานที่กักเก็บน้ำ เพื่อ

ใช้ในสาธารณูปโภคสมัยนั้น ภาพตัวอย่างบารายและการพักผ่อนของชาวบ้าน ณ บาราย ดังแสดงในภาพที่ 4-20

ภาพที่ 4-20 บารายและการพักผ่อนของชาวบ้าน ณ บาราย

กุฏิฤาษีบ้านโคกเมือง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 บ้านโคกเมือง ตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นโบราณสถานปราสาทขอมหรืออโรคยศาล ประกอบด้วยปรางค์ 1 หลัง ก่อด้วยสิลาแลงและหินทราย ฐานเป็นสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองขนาด 7x7 ด้านทิศตะวันออกมีมุขยื่นออกเป็นประตูทางเข้า 2 บรรณาลัย ก่อด้วยศิลาแลงและกินทราย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ภายในกำแพงแก้ว 3 กำแพงแก้วและซุ้มประตู ก่อด้วยศิลาแลง วุ้มประตูอยู่ทางทิศตะวันออกก่อด้วยศิลาแลงกรอบประตูทำด้วยหินทราย ซุ้มประตูแบ่งออกเป็น 3 คูหา คูหากลางมีมุขด้านหน้าและหลัง กล่าวกันว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งประเทศกัมพูชาทรงโปรดเกล้าฯ “อโรคยาศาล” ขึ้นโดยรอบอาณาจักรของพระองค์ สันนิษฐานว่าปราสาทขนาดเล็กหลายแห่งในภาคอีสานของประเทศไทยที่สร้างด้วยศิลาแลงโดยมีกำแพงล้อมรอบซึ่งมักเรียกว่า “กุฏิฤาษี” นั้น น่าจะเป็นศาสนสถานประจำโรงสถานพยาบาล หรือ “อโรคยาศาล” ส่วนตัวสถานพยาบาลที่แท้จริงนั้นคงสร้างด้วยไม้ อยู่บริเวณเดียวกันแต่ชำรุดหักพังไปแล้ว ภาพตัวอย่างกุฏิฤาษีบ้านโคกเมืองดังแสดงในภาพที่ 4-21

จากการสำรวจจัดเก็บข้อมูลปราสาทเมืองต่ำ พบว่า ชุมชนบ้านโคกเมืองและบริเวณโดยรอบมีศักยภาพในการนำมาใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ทั้งนี้ทุนชุมชนของบ้านโคกเมืองดังแสดงในตารางที่ 4-10 อย่างไรก็ตามแผนที่การจัดเก็บข้อมูลปราสาทเมืองต่ำและปราสาทพนมรุ้ง สามารถนำมาแสดงในภาพที่ 4-22 โดยภาพที่ 4-22 แสดงถึงความสัมพันธ์ของปราสาทเมืองต่ำและปราสาทพนมรุ้งด้านระยะทางและการเดินทางทีสะดวก อีกทั้งระหว่างทางยังสามารถแวะชมกุฏิฤาษีหนองบัวราย ซึ่งกุฏิฤาษีหนองบัวรายมีการสันนิษฐานว่าเป็นอโรคยศาลา หรือ สุคตาลัย สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ราวพุทธศตวรรษที่ 18 ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่ใช้รักษาผู้เจ็บป่วย ซึ่งคงสร้างด้วยเครื่องไม้ ปัจจุบันจึงไม่เหลือหลักฐานให้ศึกษา สำหรับส่วนที่ 2 คือ ศาสนสถานประจำอโรคยศาลา ซึ่งยังคงเหลือหลักฐานให้เห็นอยู่

ภาพที่ 4-21 ภาพตัวอย่างกุฏิฤาษีบ้านโคกเมือง ตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

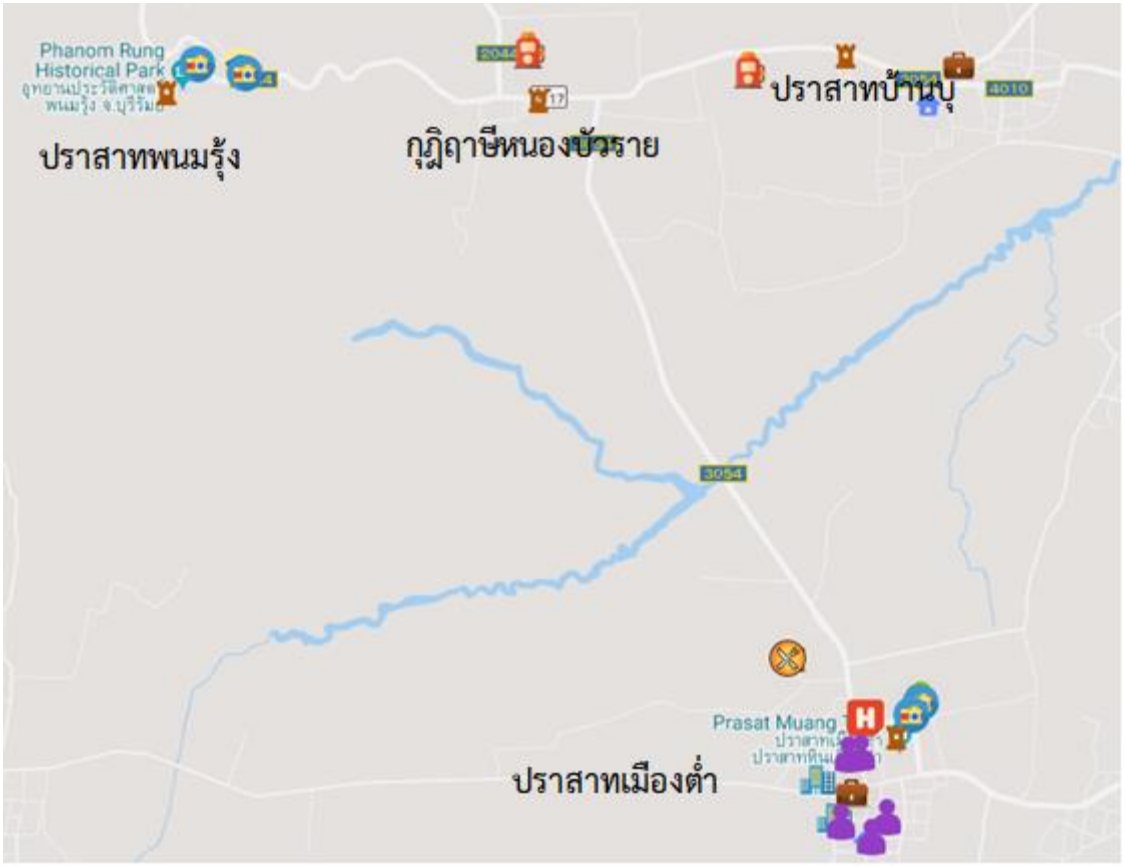

ภาพที่ 4-22 แผนที่การจัดเก็บข้อมูลปราสาทเมืองต่ำและปราสาทพนมรุ้ง

(7) ปราสาทบ้านบุ

ปราสาทบ้านบุตั้งอยู่ภายในเขตโรงเรียนบ้านบุวิทยาสรรค์ ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นโบราณสถานขนาดเล็กหลังเดียว ก่อสร้างด้วยศิลาแลง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ปราสาทหลังนี้จัดเป็นอยู่ในอยู่ศาสนสถานประจำที่พักคนเดินทาง 1 ใน 17 แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอมโปรดให้สร้างขึ้น จากเมืองพระนครหลวงมายังเมืองพิมายตามที่ปรากฏในศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์ มีอาคารที่เป็นห้องครรภคฤหะหรือบ้านมีไฟหลังเดี่ยว ตัวอาคารสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายกฐานสูงจากพื้นดิน ทอดตัวแนวออก-ตก สร้างด้วยศิลาแลง มีประตูเข้าออกสองทางคือทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ทางทิศใต้ของตัวปราสาทมีกรอบหน้าต่าง 5 บาน กรอบประตูและหน้าต่างสร้างด้วยหินทรายสีส้มอมเหลือง ภาพตัวอย่างปราสาทบ้านบุดังแสดงในภาพที่ 4-23

ภาพที่ 4-23 ภาพตัวอย่างปราสาทบ้านบุ

(8) ปราสาทถมอ

ปราสาทถมออยู่ที่บ้านละหานทรายเก่า ตำบลหินลาด อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นโบราณสถานแบบขอมประเภทธรรมศาลา (ที่พักคนเดินทาง) ถมอ เป็นภาษาเขมร แปลว่าหิน ปราสาทถมอจึงแปลว่า ปราสาทหิน กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ โบราณสถานปราสาทถมอประกอบด้วย ธรรมศาลา เป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าสร้างด้วยศิลาแลง กรอบประตูหน้าต่างเป็นหินทราย ประตูทางเข้า-ออกอยู่ด้านทิศตะวันออก ผนังทิศใต้เจาะเป็นช่องหน้าต่าง 5 ช่อง ทิศตะวันตกของธรรมศาลา

เป็นประตูสู่ตัวปราสาท ภายในมีแท่นหินทรายสำหรับประดิษฐานรูปเคารพ อาคารทั้งหมดล้อมด้วยสระน้ำรูปเกือกม้า เว้นด้านทิศตะวันออกเป็นทางเดิน ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ มีสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสอีกหนึ่งสระ ปัจจุบันเครื่องบนของปราสาทพังทลายเหลือให้เห็นเพียงฐานและผนังบางส่วนสันนิษฐานว่า ปราสาทถมอเป็นหนึ่งในธรรมศาลา 17 แห่ง ซึ่งพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอม โปรดให้สร้างขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษ 18 บนเส้นทางระหว่างยโสธรปุระ (ราชธานีของอาณาจักรขอม) มายังเมืองพิมาย ให้ผู้เดินทางได้แวะพักตามที่ปรากฏในจารึกปราสาทพระขรรค์ประเทศกัมพูชา ตัวอย่างปราสาทบ้านถมอดังแสดงในภาพที่ 4-24

ภาพที่ 4-24 ภาพตัวอย่างปราสาทบ้านถมอ

จากทั้ง 8 ปราสาท พบว่าชุมชนที่มีความสัมพันธ์ใกล้กับปราสาท มีความเชื่อ ความผูกพันกับปราสาทอารยธรรมขอม และชุมชนมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 ชุมชน คือ 1) ชุมชนหนองตาไก้ 2) ชุมชนหนองบัวราย 3) ชุมชนบ้านบุ และ 4) ชุมชนบ้านโคกเมือง จากการลงพื้นที่ และรวบรวมข้อมูล เป็นแนวสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการในพื้นที่ นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชนในแต่ละพื้นที่ ตามเส้นทางสายปราสาทอารยธรรมขอม พื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ข้อมูลทุนชุมชนทั้ง 5 ประเภทถูกนำมาสรุปดังรายละเอียดในตารางที่ 4-7 ถึง 4-10

การเข้าสำรวจข้อมูลทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนชุมชน ณ บ้านหนองตาไก้ ปราสาทหนองกง ชุมชนบ้านหนองตาไก้ หมู่ที่ 3 ตำบล หนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ หมู่บ้านหนองตาไก้ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2549 คนกลุ่มแรกที่เข้ามาก่อตั้งหมู่บ้านคือ นายพรมมา ทองแดง มาจากอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ปัจจุบัน นาย สุจินต์ ดีสวัสดิ์ ที่มาของชื่อหมู่บ้าน คือสมัยก่อนนั้น ต้นตาไก้จะมีลักษณะเหมือนกระจง จึงเรียกหมู่บ้านว่า บ้านหนองตาไก้ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 186 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ชาย 370 หญิง 419 คน คน 789 คน แยกเป็นมีเนื้อที่ประมาณ 2,187 ไร่ แยกเป็น พื้นที่เพื่ออยู่อาศัย 97 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร (ทำนา ทำสวน ทำไร่ ฯลฯ) 2003 ไร่ พื้นที่สาธารณะ 87 ไร่ ที่ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอ 13 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัด 14 กิโลเมตร

ตารางที่ 4-7 รายละเอียดทุนชุมชนหนองตาไก้

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	1) ภูมิปัญญาด้าน ทอผ้าไหม มัดหมี่โดย นางหนูพิน ถาจันทร์ หัวหน้ากลุ่ม การทอผ้าไหมของชุมชน บ้านหนองตาไก้ เดิมได้รับ การถ่ายทอดภูมิปัญญามาจากบรรพบุรุษสืบทอดต่อมาเรื่อย การย้อมสีจะย้อมด้วยสีจากเปลือกไม้และใบไม้ ต่อมามีการลอกเลียนแบบสีจากธรรมชาติโดยใช้สารเคมี ทำให้มีสีสันสวยงาม และแต่ก็มีการอนุรักษ์ลายดั้งเดิมไว้บ้างส่วน ขั้นตอนการผลิต ยังใช้แบบเดิมคือ ทอด้วยมือตามแบบสมัยโบราณ การทอไม่ได้มีการรวมกลุ่มกันเพราะส่วนมากจะทอไว้ใช้เองเหลือใช้จึงขายเส้นไหมก็ผลิตเองทั้งสิ้น 2) ภูมิปัญญาด้าน จักสาน นายเบ้า งาหอม ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษมาตั้งแต่สมัยเด็ก และต่อมาได้ฝึกฝนการสานตะกร้าหวายจนมีความชำนาญ และได้ถ่ายทอดต่อให้กับลูก หลาน และผู้สนใจในหมู่บ้าน ต่อมาใน ปี 2556 ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง จัดตั้งกลุ่มจักสารเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพ และผลิตภัณฑ์โอท็อป

ตารางที่ 4-7 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์ (ต่อ)	3) ภูมิปัญญาด้าน สานแห นายสุวรรณ์ วงษา เนื่องจากเป็นครอบครัวภาคเกษตรกรรม มีการทำมาหากินตามธรรมชาติ จับปลาโดยใช้เป็ด ยกยอ และใช้แหเป็นเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ เพื่อนำมาประกอบเป็นอาหารการกิน เลี้ยงดูครอบครัว ซึ่ง นายสุวรรณ์ วงษา ได้สืบทอดภูมิปัญญาการสานแห หรือที่เรียกว่าถักแห ก็ได้ มาจากบิดา โดยเริ่มมีความสนใจการสานแหมาตั้งแต่วัยเด็ก และได้ลองผิดลองถูกเรื่อยมา รวมทั้งได้ศึกษาหาความรู้และเทคนิคใหม่ๆ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ออกมามีความแข็งแรง และทนทานอีกด้วย
1. ทุนมนุษย์ (ต่อ)	4) ภูมิปัญญาด้าน ฝีมือบายศรี นางเภา สิทธิโภชน์ ได้เป็นแกนนำในการบายศรีเป็นสิ่งประดิษฐ์จากใบตองกล้วย ทำเป็นชั้น ๆ มีขนาดใหญ่เล็กสอบขึ้นไปตามลำดับ เป็น 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น ตกแต่งด้วยดอกไม้มงคลขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของงาน เช่น งานบวชนาค งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานต้อนรับผูกข้อมือผู้ส่งอำลาอาลัย งานวันแม่ และงานสู่ขวัญต่างๆ บายศรีมีชื่อเรียกหลายชื่อ และใช้ตามเหมาะสมกับงาน เช่น บายศรีเทพ บายศรีพรหม บายศรีฉัตร และได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำบายศรีให้แก่เยาวนชนที่สนใจที่จะเรียนรู้
2. ทุนสังคม	ทุนสังคม ประกอบด้วย ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

ตารางที่ 4-7 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ	ทุนกายภาพ ประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ การคมนาคม บ้านหนองตาไก้ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลหนองกง ติดถนนสายบุรีรัมย์-นางรอง กิโลเมตรที่ 14 บนถนน เส้นทางหลวงหมายเลข 218
4. ทุนธรรมชาติ	ยังไม่ปรากฏเด่นชัด
5. ทุนการเงิน	ยังไม่ปรากฏเด่นชัด

การเข้าสำรวจข้อมูลทุนชุมชนบ้านหนองบัวราย บ้านหนองบัวราย หมู่ที่ 7 ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วยกลุ่มปราชญ์ชุมชน จำนวน 4 ท่าน และกลุ่มชาวบ้านจำนวน 7 ท่าน รวมผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 11 ท่าน รายละเอียดดังตารางที่ 4-8

ตารางที่ 4-8 รายละเอียดทุนชุมชนหนองบัวราย

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	ปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับหัตถกรรม เช่น การทอเสื่อ สร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนที่นำมาซึ่งรายได้ของชุมชนเกี่ยวกับหัตถกรรม (ที่มา: https://mgronline.com/local/detail/9580000117983)

ตารางที่ 4-8 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
2. ทุนสังคม	ทุนสังคม ประกอบด้วย ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพเสริมด้วยการสร้างกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น กลุ่มทอเสื่อกก วิสาหกิจชุมชน ข้าวฮาง ซึ่งเป็นข้าวหอมมะลิที่มีแหล่งปลูกในท้องถิ่นมีแร่ธาตุจากแหล่งที่เคยเป็นภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้วมาผลิตเป็นข้าวฮางซึ่งมีประโยชน์ต่อสุขภาพมากมีวิตามิน แร่ธาตุ และใยอาหารสูง ได้รับมาตรฐาน มผช. ระดับ 5 ดาว ในปี 2555 เป็นต้น
3. ทุนกายภาพ	กุฏิฤาษีหนองบัวราย ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบเชิงเขาพนมรุ้ง ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ในเขตบ้านหนองบัวราย ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ระยะทางห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ประมาณ 55 กิโลเมตร สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 16 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 17 เพื่อเป็นอโรคยาศาลาสำหรับผู้ที่เดินทางมาประกอบพิธีกรรมที่ปราสาทเมืองต่ำตัวปราสาทประกอบด้วยปรางค์ศิลาแลง มีกรอบประตูเป็นหินทรายด้านหน้าทำเป็นมุขยื่นออกมา ส่วนประตูอีกสามด้านทำเป็นประตูหลอก รอบ ๆ ตัวปราสาทมองเห็นร่องรอยของกำแพงศิลาแลงอยู่โดยรอบแต่พังทลายลงมาเกือบหมดยังคงอยู่เฉพาะส่วนฐาน ด้านบนของปรางค์ด้านตะวันตก มีรูปจำหลักเทพประจำทิศคือพระยมทรงควายมีบรรณาลัยทรงสี่เหลี่ยมสร้างด้วยศิลาแลงอยู่ภายในกำแพงประดับด้วยหินสลักรูปนาค แต่เนื่องจากศิลปะการสลักและลวดลายต่าง ๆ ไม่สอดคล้องกับสถาปัตยกรรมอื่น ๆ จึงสันนิษฐานว่าอาจมีการปรับปรุงขึ้นใหม่ในภายหลังในราวพุทธศตวรรษที่ 18 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานกุฏิฤาษีหนองบัวราย (สระเพลง) ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 99 ตอน ที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม 2478 และประกาศกำหนดขอบเขตในโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 99 ตอน ที่ 155 วันที่ 21 ตุลาคม 2525 เนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ 3 งาน 71 ตารางวา ข้อมูลเพิ่มเติม ณ http://www.archae.su.ac.th

ตารางที่ 4-8 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
4. ทุนธรรมชาติ	ภูเขาพนมรุ้ง เป็นภูเขาที่ล้อมรอบด้วยทุ่งนา มีลักษณะของภูเขาคล้ายกรวยคว่ำ บริเวณยอดเขาเป็นที่ตั้งของปราสาทหินพนมรุ้ง มีลักษณะเป็นภูเขาลูกโดด เป็นภูเขาไฟที่ดับแล้วแต่ยังคงสัณฐานภูเขาไฟให้เห็น เป็นผลมาจากการแปรสัณฐานยุคเทอร์เชียรี ส่งแรงดึงกระทำต่อบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จนเกิดลาวาหลากไหลขึ้นกลางแผ่นทวีปปิดทับบนหินทรายและหินทรายแป้งปนกรวดของหมวดหินโคกกรวด เมื่อเย็นตัวกลายหินบะซอลต์ชนิดฮาวายไอต์สีเทาดำ บริเวณยอดเขาพบหินตะกรันภูเขาไฟ (Scoria) และหินบอมบ์ภูเขาไฟหลายขนาดเป็นหลักฐานบ่งชี้ถึงบริเวณซึ่งเป็นปากปล่องภูเขาไฟ ลักษณะเป็นเนินเขาที่มีไหล่เขาสูงชันประมาณ 6-15 องศา คลุมพื้นที่ประมาณ 18 ตารางกิโลเมตร ตัวเนินภูเขาไฟสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 380 เมตร มีปล่องภูเขาไฟขนาดใหญ่มีพื้นที่ประมาณ 1.5 กิโลเมตร ดินภูเขาไฟ สันนิษฐานร่องรอยการไหลของลาวาถูกทำลายหมด หินผุกร่อนง่าย สลายกลายเป็นดินหมดแล้ว คงเหลือหินแกร่งเท่านั้น คุณสมบัติของดินภูเขาไฟบุรีรัมย์ เป็นดินชุดบุรีรัมย์ (Buri Ram series : Br) ที่เกิดจากการย่อยสลายตัวผุพังของเศษหินเชิงเขาของหินซอลต์ ลักษณะดินภูเขาไฟ เนื้อดินเหนียว ดินเป็นสีเทาเข้มหรือน้ำตาลปนเทาเข้ม มีจุดประสีน้ำตาลปนแดงเข้ม ในฤดูแล้งจะมีรอยแตกระแหง กว้างและลึก ดินบนเป็นกรดปานกลาง ที่ค่า pH 6.0-7.0 และดินล่างเป็นกลางถึงเป็นด่างปานกลาง ที่ค่า pH 7.0-8.0 ความโดดเด่นของดินชุดบุรีรัมย์คือ เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแร่ธาตุอาหารที่ตอบสนองการเจริญเติบโตของต้นพืช จึงมีผลต่อคุณภาพผลผลิตข้าวหอมมะลิ คือเมล็ดข้าวเปลือกมีความสมบูรณ์ เมื่อสีเป็นข้าวสารได้เมล็ดข้าวเรียว ยาว ขาวเป็นเงาแกร่ง มีท้องไข่น้อย และข้าวเต็มเมล็ด เมื่อนำไปหุงมีความหอม นุ่ม เหนียว มียาง เกาะตัวกันพอสมควร รสชาติอร่อย จึงได้ส่งเสริมให้เกษตรกรทำนาในพื้นที่ดินภูเขาไฟ เพื่อผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพ

ตารางที่ 4-8 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
5. ทุนการเงิน	1) วิสาหกิจชุมชน ข้าวฮาง วิสาหกิจชุมชน ข้าวหอมมะลิ ข้าวฮางภูเขาไฟ มีสมาชิกทั้งหมด 17 คน เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่น สามารถเที่ยวชมและหาซื้อเป็นของฝาก หรือจะซื้อไปรับประทานเอง เป็นข้าวหอมมะลิที่มีแหล่งปลูกในท้องถิ่นซึ่งมีแร่ธาตุจากแหล่งที่เคยเป็นภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้วมาผลิตเป็นข้าวฮางซึ่งมีประโยชน์ต่อสุขภาพมากมีวิตามิน แร่ธาตุ และใยอาหารสูง ได้รับมาตรฐาน มผช. ระดับ 5 ดาว ในปี 2555 2) กลุ่มทอเสื่อกก ชาวบ้านบ้านหนองบัวราย หมู่ที่ 7 ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์ จำนวน 40 ครัวเรือน โดยมี นายศุภวิชญ์ พิทักษา ผู้นำชุมชนบ้านหนองบัวราย ได้ให้ข้อมูลว่า การทำสื่อกกของชุมชนบ้านหนองบัวรายเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษโดยนำวัตถุดิบที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและหาได้จากท้องถิ่น เช่น ต้นกก ไม้ไผ่ และเชือกกระสอบ มาทอเสื่อกกขายเป็นอาชีพเสริม โดยเสื่อกกของบ้านหนองบัวลายจะมีความสวยงามและมีอายุการใช้งานยาวนาน เนื่องจากชาวบ้านจะเน้นการทอด้วยความละเอียดประณีต เมื่อทอเสร็จแล้วชาวบ้านจะนำไปวางขายตามริมถนนหน้าบ้านซึ่งมีลูกค้าทั้งในและต่างจังหวัด รวมถึงนักท่องเที่ยวแวะซื้อไปเป็นของฝากและใช้เอง ด้วยความละเอียดประณีตในการทอเสื่อกกของชาวบ้านหนองบัวลาย ทำให้ปัจจุบันเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย จนมีลูกค้ามาสั่งจองทั้งวัดต่างๆ ก็มาสั่งทำเฉลี่ยเดือนละ 20-30 ผืน จนบางช่วงทำไม่ทันต่อความต้องการของลูกค้า ประกอบกับวัตถุดิบโดยเฉพาะต้นกกเริ่มหายากมากขึ้นเพราะปัจจุบันมีการขุดลอกแหล่งน้ำใหม่ โดยเสื่อกกที่ทอเสร็จแล้วขายตั้งแต่ผืนละ 250 บาท หรือตามขนาดความยาวของเสื่อที่สั่งทำ (ที่มา: https://mgronline.com/local/detail/9580000117983)

การเข้าสำรวจข้อมูลทุนชุมชนบ้านบุ ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์จากการเข้าสำรวจข้อมูลชุมชน ประกอบด้วย นักวิจัยและชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มปราชญ์ชุมชน จำนวน 2 ท่าน และกลุ่มชาวบ้านจำนวน 5 ท่าน รวมผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 7 ท่าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4-9

ตารางที่ 4-9 รายละเอียดทุนชุมชนบ้านบุ

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	1) นายธนบดี ถนอมเมือง ผู้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมอีสานใต้ อนุรักษ์ดนตรีไทยพื้นบ้าน ตั้งอยู่ที่ บ้านบุ ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก ประมาณ 500 เมตร กิจกรรมของศูนย์คือ การเริ่มฝึกหัดเยาวชน ในตำบลให้หัดกันตรึมซึ่งเป็นวัฒนธรรมเพลงอีสานใต้ และพาออกงานแสดงเปิดหมวกตามที่ต่าง ๆ เพื่อหาเงินไปสร้างศูนย์ดนตรีนาฏศิลป์พื้นบ้านไว้สำหรับใช้จัดแสดงกันตรึม แม้ว่าบางครั้งเขาจะต้องพบกับอุปสรรคบ้างก็ตาม สามารถสร้างศูนย์ดนตรีนาฏศิลป์พื้นบ้านเขาพนมรุ้งได้สำเร็จ โดย ใช้ที่แห่งนี้เป็นสถานที่จัดแสดง และเป็นสำนักงานของนักแสดงกันตรึม ทำให้มีเยาวชน เข้ามาเรียนกันตรึม ณ ศูนย์แห่งนี้มากขึ้น โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ที่มา : ลิเกกล้วยหอมบรรจงศิลป์ http://www.theisaranews.com/?p=7229

ตารางที่ 4-9 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์ (ต่อ)	2) นายวินัย สมัครคดี เป็นผู้นำกลุ่มผลิตของที่ระลึกปราสาทจำลอง สถานที่ตั้ง : 44 หมู่ 5 บ้านบุ ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลจระเข้มาก ประมาณ ๕๐๐ เมตร ห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ประมาณ 58 กิโลเมตร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาหลังจากเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยว ชาวบ้านจึงคิดผลิตสินค้าเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้เสริมให้กับครอบครัว และเนื่องจากตำบลจรเข้มาก มีโบราณสถานที่เก่าแก่ คือ ปราสาทเมืองต่ำ และ บ้านบุก็ติดกับ ปราสาทเขาพนมรุ้ง ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม จึงมีการผลิตของที่ระลึกเกี่ยวกับปราสาทเมืองต่ำ และ ปราสาทเขาพนมรุ้ง เช่น รูปหล่อปราสาทเขาพนมรุ้ง, ทัพหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์, นางอัปสราร่ายรำ ซึ่งทำด้วยปูนปลาสเตอร์ แต่ประสบปัญหาวัตถุดิบหายาก,ต้นทุนการผลิตสูง จึงเกิดการรวมกลุ่มขึ้นระหว่างหมู่ที่ 5 และ หมู่ที่ 17 ตำบลจรข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จึงมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา เรียกว่า “กลุ่มผลิตทัพหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์” ก่อตั้งกลุ่มเมื่อปี 2547
2. ทุนสังคม	ทุนสังคม ประกอบด้วย ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพเสริมด้วยการสร้างกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น กลุ่มผลิตทัพหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ อนุรักษ์ดนตรีไทยพื้นบ้าน เป็นต้น ทั้งนี้การดำเนินงานเชิงกลุ่มของบ้านบุ มีแนวคิดในการรวมกลุ่มเยาวชนเพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะวัฒนธรรมเพลงอีสานใต้ การแสดงโชว์ลิเกและกันตรึม ลิเกกล้วยหอมบรรจงศิลป์เป็นลิเกชื่อดังชุมชนท่องเที่ยวบ้านบุ จังหวัดบุรีรัมย์ การแสดงลิเกกล้วยหอมบรรจงศิลป์ เป็นการผสมผสาน การแสดงและร้องเพลงเป็นภาษาท้องถิ่น “เรือมอันเร” , โจลมะม๊วด (พิธีกรรมเข้าทรง)

ตารางที่ 4-9 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ	ทุนกายภาพ ประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ การคมนาคม ปราสาทบ้านบุ ตั้งอยู่ภายในเขตโรงเรียนบ้านบุวิทยาสรรค์ ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นโบราณสถานขนาดเล็กหลังเดียว ก่อสร้างด้วยศิลาแลง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ปราสาทหลังนี้จัดเป็นอยู่ในอยู่ศาสนสถานประจำที่พักคนเดินทาง 1 ใน 17 แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอมโปรดให้สร้างขึ้น จากเมืองพระนครหลวงมายังเมืองพิมายตามที่ปรากฏในศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์ มีอาคารที่เป็นห้องครรภคฤหะหรือบ้านมีไฟหลังเดี่ยว ตัวอาคารสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายกฐานสูงจากพื้นดิน ทอดตัวแนวออก-ตก สร้างด้วยศิลาแลง มีประตูเข้าออกสองทางคือทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ทางทิศใต้ของตัวปราสาทมีกรอบหน้าต่าง 5 บาน กรอบประตูและหน้าต่างสร้างด้วยหินทรายสีส้มอมเหลือง
4. ทุนธรรมชาติ	ยังไม่ปรากฏเด่นชัด
5. ทุนการเงิน	มีการรวมกลุ่มผลิตสินค้าชุมชน เช่น ปราสาทจำลอง ผลิตภัณฑ์เครื่องดนตรีโบราณ ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ ที่มา : http://www.theisaranews.com/?p=7229

การเข้าสำรวจข้อมูลทุนชุมชนบ้านโคกเมือง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ชุมชนบ้านโคกเมืองมีสภาพพื้นเป็นที่นาซึ่งดินเป็นดินภูเขาไฟที่ย่อยสลายมาจากบริเวณเขาพนมรุ้งและเขาพระอังคาร เขาปลายบัด ที่เป็นดินเหนี่ยวซึ่งเหมาะกับการปลูกข้าวหอมมะลิ 105 ข้าวอินทรีย์และการปลูกพืชผักทุกชนิด พื้นที่เป็นลักษณะที่เนินเชิงภูเขาซึ่งอยู่ติดกับปราสาทหินเมืองต่ำ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4-10

ตารางที่ 4-10 รายละเอียดทุนชุมชนบ้านโคกเมือง

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	1) ปราชญ์ด้านการเกษตรซึ่งยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จนก่อให้เกิดเป็น แหล่งเรียนรู้ฐานเกษตรกรรมยั่งยืนและปุ๋ย 8 เซียน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2554 มีสมาชิก 4 หมู่บ้านของชุมชนบ้านโคกเมือง มีนายศุภณัฏร์ บุญอาจ เป็นวิทยากร หมู่ที่ 6 เพื่อการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ผัก เมล็ดพันธุ์ข้าวพันดี รวมทั้งเป็นจุดสาธิตเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน ชาวนา เพื่อชาวนา อีกทั้งยังเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการปลูกพืชไม่ใช้สารเคมี ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ และสมุนไพรกำจัดศัตรูพืช 2) ปราชญ์ด้านการแปรรูปเสื่อกกยกลาย จนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ฐานการแปรรูปเสื่อกกยกลาย โดย นางบุญสวย หมายประโคน และนางกนกนิภา แวงวรรณ เป็นวิทยากร กลุ่มพยายามสร้างเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและสร้างให้ชุมชนเข็มแข็ง ผลิตสินค้าให้มีคุณภาพจนได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ระดับ 4 ดาว และมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์ (ต่อ)	3) ปราชญ์ด้านวัฒนธรรมที่หลากหลายในชุมชน จนเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ฐานมัคคุเทศก์น้อย สืบเนื่องจากชุมชนบ้านโคกเมืองมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถานมากกมาย เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (เขมร ไทย ลาว) เป็นผู้บรรยายเรื่องราวในอดีตเป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน 4) ปราชญ์ด้านการผลิตน้ำมันมะพร้าว จนเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ฐานน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น หมู่ที่ 9 ผลิตภัณฑ์น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นมีประโยชน์หลายอย่าง กลุ่มแม่บ้านเกิดความสนใจเลยมาปรึกษากันในกลุ่มว่าน่าจะทำไว้ใช้เองในชีวิตประจำวันเพราะราคาในท้องตลาดสูง เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและเป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ 5) ปราชญ์ด้านกระถางปูนปั้นไม้ประดับ จนเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ฐานกระถางปูนปั้นไม้ประดับมากประโยชน์กับความเป็นอยู่ของชุมชนแบบวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง มีแนวคิดทำกระถางปูนปั้นไว้ใช้เอง เพื่อปลูกพืชสวนครัว ปลูกมะนาว และไม้ประดับ 6) ปราชญ์ด้านสมุนไพรภูเขาไฟ จนเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ฐานสมุนไพรภูเขาไฟเขาปลายบัดเป็นสมุนไพรที่ใช้รักษาแก้โรคต่าง ๆ เป็นทั้งอาหารและยา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาแต่โบราณ และใช้ควบคู่กับการนวดแผนไทย มีนางติ๋ว กองอุดม เป็นผู้มีความรู้ด้านสมุนไพรพื้นบ้าน ปลูกพืชสมุนไพรเองในพื้นที่ติดกับเขาปลายบัดซึ่งเป็นพื้นที่ภูเขาไฟที่ดับสนิท

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์ (ต่อ)	7) ปราชญ์ถ่านอินทรีย์ เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้โรงเรียนอินทรีย์และคนเอาถ่าน หมู่ที่ 15 บนความพอเพียง เพื่อลดต้นทุนการใช้จ่ายในครัวเรือนผลผลิตที่ได้ คือ ถ่านที่มีคุณภาพแม้แต่กิ่งไม้เล็ก ๆ ก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เกิดน้ำส้มควันไม้ใช้แทนสารเคมีทำให้พืชผักที่ปลูกปลอดสารพิษ 8) นางสาวสำลี ศิริทารา ให้ความรู้ผู้พิการ จนเกิดเป็นแหล่งการเรียนรู้จากคนพิการ หมู่ที่ 6 รวมกลุ่มเพื่อสร้างฐานเรียนรู้เมื่อปี พ.ศ. 2553 มีสมาชิก 30 คน โดยมี นางสาวสำลี ศิริทารา เป็นประธาน ก่อตั้งฐานการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมอาชีพให้กลุ่มคนพิการให้มีความรู้และมีรายได้เสริมในครอบครัว 9) ปราชญ์ด้านการทอผ้า คุณยายตรี บัวทิพย์ ฝึกทักษะการทอผ้าจนเกิดเป็นฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับการทอผ้า เช่น ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าซิ่น ผ้าพันคอ เป็นต้น

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์ (ต่อ)	คุณยายตรี บัวทิพย์ ผลิตผ้าไหม ทอผ้า ย้อมผ้า เพื่อใช้เป็นเครื่องแต่งกายมีการทอผ้ามากมายหลายแบบ จากประสบการณ์การทอผ้าป้าที บุญประดิษฐ เล่าว่า ผ้าไหม 1 ผืน ต้องใช้เวลานานถึง 3 วัน มีความยาว 2 เมตร เพราะทุกขั้นตอนของการทำชาวบ้านมีความประณีตมากในการทอแต่ละผืน เพราะที่นี่จะทำเองทุกขั้นตอน ตั้งแต่การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ด่องไหม ออกแบบลวดลาย แม้กระทั่งสีที่ใช้ย้อมไหมก็เป็นสีธรรมชาติที่ชาวบ้านต้มเอง เป็นสีที่ได้จากพืชและเปลือกไม้ต่างๆ เช่น เปลือกสะเดา เปลือกเพกา ใบขี้เหล็ก ใบย่านาง ใบมะม่วง เป็นต้น ส่วนลายที่ทำก็มีมากมายหลายลาย แต่จะมีลายหนึ่งลายที่ขายดีมากที่สุดก็ว่าได้ นั่นก็คือลาย "ผักกูด" เพราะผักกูดเป็นเอกลักษณ์ของบ้านโคกเมือง การทอผ้าไหมเป็นสืบทอดภูมิปัญญามากจากบรรพบุรุษโดยคุณยายตรี บัวทิพย์ ยายตรีเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการทอผ้า 11) ปราชญ์ด้านอาหารปลอดภัย ฝึกทักษะจนเกิดเป็นฐานอาหารปลอดภัยสมุนไพรเพื่อสุขภาพ มีนางสาวอำไพ จันทร์วงศ์ เป็นประธานกลุ่ม ตอนเริ่มทำแรก ๆ ทำเป็นกลุ่มสมุนไพรธรรมดา ไม่ได้ทำเป็นฐานการเรียนรู้ พอทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้เข้ามาดูแลลูกค้าพักหนี้ และได้แนะนำให้ทำเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อให้ลูกค้าที่พักหนี้ได้เข้ามาดูงานสำหรับไปประกอบอาชีพ ก็ได้พัฒนามาเรื่อย ๆ จากการแปรรูปให้รองรับกลุ่มที่ดูงาน ก็สามารถให้ความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ เริ่มจัดตั้งกลุ่มตอนปี พ.ศ. 2539 สมาชิกอยู่ 11 คน และเริ่มทำจริงจังในปี พ.ศ. 2540 และทำมาจนถึงปัจจุบันนี้ มีสมาชิกจำนวน 30 คน มีเงินหมุนเวียนในกลุ่มอยู่จำนวน 3 แสนกว่าบาท

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
2. ทุนสังคม	ทุนสังคม ประกอบด้วย ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ 1) ลักษณะของชุมชนเป็นแบบ หมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง โดยมีประวัติความเป็นมาของชุมชนจากการก่อตั้งชุมชนบ้านโคกเมือง เริ่มจากหมู่ที่ 6 เป็นหมู่แรกของการตั้งชุมชนบ้านโคกเมือง ชุมชนบ้านโคกเมืองมีประวัติความเป็นมายาวนาน จากคำบอกเล่าคำว่า “โคกเมือง” ทำเลที่ตั้งจะอยู่บนที่เนิน ที่ดอน ที่ราบสูง ชาวบ้านที่อพยพมาตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้านจึงเรียกว่า“โคก” ส่วนคำว่า “เมือง” ซึ่งนำมาจากปราสาทเมืองต่ำที่เป็นเมืองในสมัยก่อนคำคล้องจองกัน จึงเรียกรวมกันว่า “โคกเมือง” จากการพูดคุยกับผู้ใหญ่บ้านคนแรก ผู้ใหญ่พรละม้ายศรี ของชุมชนบ้านโคกเมืองในเรื่องประวัติความเป็นมาได้เล่าว่า จุดเริ่มต้นของการตั้งหมู่บ้านประมาณ พ.ศ. 2480 ได้มีครอบครัวราษฎรจากตำบลต่าง ๆ อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานหาทำเลที่ตั้งทำมาหากิน โดยมีครอบครัวของนายเพชร นางจรุง โพธิ์นวนศรี ย้ายถิ่นฐานมาจากตำบลตาจง มาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางทิศใต้ของปราสาทหินเมืองต่ำ ในปี พ.ศ. 2484 ได้มีกลุ่มนายฮ้อยที่เดินทางค้าขายผ่านเส้นทางนี้ ได้เห็นทำเลในการทำมาหากิน ในช่วงนั้นมีการอพยพย้ายถิ่นฐานชุมชนแถบจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดร้อยเอ็ด ย้ายถิ่นฐานเพื่อหนีปัญหาน้ำท่วมเพื่อหาที่อยู่ใหม่ ในการย้ายถิ่นฐานประชาชนจะทราบข่าวจากกลุ่มนายฮ้อยที่มีการเดินทางไปขายวัว ควาย แล้วพบทำเลทำมาหากินที่เหมาะสม เลยชักชวนญาติพี่น้องประมาณ 30 – 40 ครอบครัว มาอยู่ร่วมกันและย้ายถิ่นฐานมาอยู่ชุมชนบ้านโคกเมืองในปัจจุบัน ทำให้ชุมชนนี้ที่เคยเป็นชุมชนเขมรได้ขยับขยายไปอยู่ชุมชนใกล้เคียง เช่น บ้านบัว กลุ่มชาวไทยอีสานก็ขยายพื้นที่เพิ่มขึ้น ซึ่งในขณะนั้นการปกครองของชุมชนบ้านโคกเมืองขึ้นตรงกับบ้านบัว หมู่ที่ 3 โดยมีนายพร ละม้ายศรีเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าอยู่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 ก็มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยชุมชนบ้านโคกเมืองได้จัดตั้งเป็นชุมชนบ้านโคกเมือง หมู่ที่ 6 ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายพร ละม้ายศรี ในสมัยนั้นพื้นที่ตรงบริเวณนี้เป็นป่ารกทึบ ผู้นำชุมชนก็พาชาวบ้านวางแผนผังชุมชน โดยการนำเชือกมาขึงทำให้เส้นแต่ละล็อคตรงกัน และจัดวางผังพื้นที่สาธารณะ ทำให้ชุมชนบ้านโคกเมืองมีแผนผังที่ค่อนข้างดีถ้าเทียบกับชุมชนใกล้เคียง ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 ได้ร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้าน โดยจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) โดยมีผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายวาส บุญโสม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 และนายหมุน สืบวัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 ซึ่งในขณะนั้นมีแค่ 2 หมู่บ้าน ให้ลูกบ้านทั้งสองหมู่ได้ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านจนได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2529 และได้รับการยกย่องจากหน่วยงานราชการ ซึ่งในขณะนั้นเรียกว่า “หมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” และเมื่อชุมชนเติบโตขึ้นก็ได้ขยายและแบ่งการปกครองมาเป็นหมู่ที่ 15 หมู่ที่ 18 ตามลำดับ (องค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, 2558)

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
2. ทุนสังคม (ต่อ)	2) ลักษณะของวิถีชีวิตชุมชน เป็นชุมชนที่เน้นเป็นสังคมแห่งความรู้ โดยมีการนำความคิดและความสามารถของบรรพบุรุษในท้องถิ่นมาปรับตัวและปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างดีและสืบทอด ประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ให้แก่ลูกหลานเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตที่มีความสุขต่อไป เพื่อความมั่นคงและในการพัฒนาชุมชนและชุมชนเข้มแข็งยั่งยืนได้นั้น เราจำเป็นต้องพัฒนาชุมชนโดยอาศัยสินทรัพย์ชุมชนเป็นฐาน ชุมชนบ้านโคกเมืองมีภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชนนั้นแฝงอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต ในจากการศึกษาได้ศึกษาทุนทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชนบ้านโคกเมืองผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2.1 ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต มีรายละเอียดดังนี้ 2.1.1 ลักษณะบ้านเรือน บ้านเรือนจะเป็นบ้าน 2 ชั้น ใต้ถุนโล่งเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตามคำบอกเล่าชุมชนบ้านโคกเมืองจะสร้างแบบนี้เนื่องจากสมัยก่อนมีการเลี้ยงวัว ซึ่งจะอาศัยใต้ถุนบ้านเป็นที่เลี้ยงวัว แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นบ้าน 2 ชั้นอยู่แต่ชั้นล่างจะก่อด้วยปูนสำหรับอยู่อาศัย 2.1.2 การแต่งกาย การแต่งกายของชุมชนบ้านโคกเมืองจะเป็นการแต่งกายด้วยผ้าไหม เนื่องจากการทอผ้าจะเป็นอาชีพเสริมในช่วงที่ว่างจากการทำนาของแม่บ้าน การแต่งกายจึงแต่งกายด้วยชุดผ้าไหม จะนิยมใส่ในวันประเพณีที่สำคัญ หรือวันที่ไปทำบุญที่วัด 2.1.3 ภาษา ชุมชนบ้านโคกเมืองมีความหลากหลายทางภาษา มีภาษาไทย อยู่ 3 ภาษา ได้แก่ อีสาน ภาษาเขมร ภาษาส่วย ประชาชนส่วนใหญ่จะพูดภาษาอีสาน ภาษาเขมรก็จะมีอยู่ ส่วนภาษาส่วยเริ่มจางหายไปตามเวลา เด็กรุ่นใหม่จะสื่อสารด้วยภาษากลางในการสื่อสารกับภายนอกท้องถิ่นจริง ๆ จะสื่อสารด้วยภาษาไทยอีสาน จะใช้ภาษาไทยกลางติดต่อราชการ 2.1.4 วัฒนธรรมการกิน และอาหารพื้นบ้าน ในส่วนของวัฒนธรรมการกินจะนั่งกินโดยการปูเสื่อนั่งกินข้าว ซึ่งเสื่อก็จะเป็นเสื่อที่ทอกันเองในเวลาว่าง อาหารพื้นบ้าน จะเป็นอาหารอีสานทั่วไป แต่อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ จะเป็นกุ้งจ่อมผัดทรงเครื่อง เป็นอาหารที่ไว้รองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว 2.1.5 การละเล่นพื้นบ้าน จะเป็นการละเล่นของอีสานที่ส่วนใหญ่เล่นกัน แต่ในปัจจุบันเริ่มเลือนหายไปแล้ว 2.1.6 นาฏศิลป์ การแสดงนาฏศิลป์จะไม่ค่อยมีให้เห็นโดยทั่วไป จะมีเฉพาะช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา หรือมีงานประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน ซึ่งการรำของชุมชนบ้านโคกเมืองจะรำต้อนรับแขก ซึ่งจะมีการรำอัปสรา และการรำบายสู่ขวัญ ซึ่งการแสดงเหล่านี้จะเป็นการแสดงของนักเรียนโรงเรียนประโคนชัยพิทยาคม และโรงเรียนวัดบ้านเมืองต่ำ

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
2. ทุนสังคม (ต่อ)	2.2 ประเพณี และวัฒนธรรม ประเด็นประเพณีและวัฒนธรรม อธิบายรายละเอียดออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ 2.2.1 ประเพณีของชุมชนบ้านโคกเมือง เป็นประเพณีของชาวอีสานที่ถือปฏิบัติกันมา จากการได้เข้าพูดคุยกับผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน จะพูดเหมือนกันว่าประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเป็น เรียกกันว่า ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ (บ้านมหาดอทคอม, 2550) เป็นฮีตโบราณเป็น ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบต่อกันมาแต่โบราณ เป็นแบบแผนที่ที่ใช้ในการดำรงชีวิตด้วย ความดีงาม “ฮีตสิบสอง” เป็นการรวมคำสองคำ ฮีต มาจาก จารีต เป็นการประพฤติ ธรรม เนียม ประเพณีที่ชาวชุมชนอีสานปฏิบัติกันมาแต่โบราณ “สิบสอง” มาจากสิบสองเดือน รวม แล้วจึงหมายถึง วัฒนธรรม ประเพณีที่ชาวอีสานถือปฏิบัติกันมาในแต่ละเดือนเป็นประจำทุก ปี ผู้เฒ่า ผู้แก่จะสั่งสอนลูกหลานให้ปฏิบัติตามฮีตสิบสอง เป็นประเพณีการทำบุญทั้ง 12 เดือน 2.2.2 ประเพณีท่องเที่ยวปราสาทเมืองต่ำ “ตามรอยอารยธรรมขอม” (บุรีรัมย์กูรู, 2559) จัดเป็นประจำทุกปี เป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ จัดในช่วง ปลายเดือนกุมภาพันธ์ ถึงต้นเดือนมีนาคมของทุกปี การจัดการนี้ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดิน ทางเข้ามาเที่ยวปราสาทเมืองต่ำซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมโบราณของจังหวัด บุรีรัมย์ และเข้าพักโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐานของไทย ในหมู่บ้านชนะเลิศท่องเที่ยวหมู่บ้าน OVC เป็นการเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวรู้จักและอุดหนุนผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือสินค้าโอทอปที่ ขึ้นชื่อของ อำเภอประโคนชัย ระยะเวลาในการจัดการแสดง 2 วัน วันแรกจะมีขบวนแห่ บวงสรวงประเพณีท่องเที่ยวปราสาทเมืองต่ำในช่วงบ่าย หลังจากนั้นก็จะให้นักท่องเที่ยวได้ ชมตลาดชุมชน ให้ซื้อของไปนั่งรับประทานบริเวณด้านหน้าเวลา เพื่อรับชมการแสดง แสง สี เสียง มีการประกวดนางอัปสราภูผาไหม ส่วนวันที่สองมีการแสดงแสง สี เสียง เรื่อง “ท้าวปา จิตกับนางอรพิม” ซึ่งเป็นการบอกเล่าเรื่องราวตำนานพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการแสดงแบบละคร เวที ซึ่งมีฉากหลังเป็นปราสาทเมืองต่ำ 2.2.3 พิธีกรรมของชุมชน เช่น การบวชทดแทนบุญคุณบิดา มารดา การแต่งงาน ที่ยัง ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ และยังมีการนำตำราต่าง ๆ มาใช้ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เป็นวิธีแบบตั้งเดิมโบราณก็ยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมา นอกจากนี้ยังมีการดูหมอดู ทำนาย อนาคตทั้งเรื่องปัญหาส่วนตัว และเศรษฐกิจ ความรักและการแต่งงานกัน การทำพิธีสะเดาะ เคราะห์เพื่อช่วยผ่อนคลายความร้ายแรงของการมีเคราะห์ให้เบาลง การรักษาด้วยหมอเป่า คือ หมอที่รักษาอาการเจ็บป่วยโดยใช้เวทย์มนต์คาถาเป่าไปที่ร่างกายผู้ป่วย บางครั้งอาจใช้ สมุนไพรประกอบด้วย เป็นต้น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมาย, 2552)

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ	1) ปราสาทเมืองต่ำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 เป็นปราสาทหินที่มีสัดส่วนงดงามที่สุดแห่งหนึ่งในภาคอีสาน มีลักษณะเป็นปรางค์หินทราย 5 องค์ มีสระพญานาค 4 ทิศ ล้อมรอบด้วยระเบียงคต และกำแพงหิน เป็นศิลปะแบบปาปวน “เมืองต่ำ” ไม่ใช่ชื่อดั้งเดิม แต่เป็นชื่อที่ชาวพื้นเมืองเรียกโบราณสถานแห่งนี้ เพราะความเข้าใจว่าปราสาทแห่งนี้เป็นเมืองซึ่งตั้งอยู่ที่ต่ำ เมื่อเทียบกับพนมรุ้งซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนที่สูง ปราสาทเมืองต่ำเป็นศาสนาสถานในศาสนาฮินดู ภาพสลักส่วนมากที่ปราสาทหลังนี้ สลักเรื่องเกี่ยวกับการอวตารของพระวิษณุ ปราสาทเมืองต่ำสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 16 – 17 (พ.ศ. 1510 – 1630) หรือตรงกับศิลปะแบบปาปวนตอนต้น สมัยราชวงศ์มหินทรปุระแห่งราชอาณาจักรขอม จนกระทั่งเมื่อ 40 – 60 ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านจากจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และสุรินทร์ จึงได้ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ปราสาทแห่งนี้ได้รับการบูรณะในปี พ.ศ. 2540 2) กุฏิฤาษีบ้านโคกเมือง หรืออโรคยาศาล ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 สันนิษฐานว่าปราสาทขนาดเล็กหลายแห่งในภาคอีสานของประเทศไทยที่สร้างด้วยศิลาแลงโดยมีกำแพงล้อมรอบซึ่งมักเรียกกันว่า “กุฏิฤาษี” นั้น น่าจะเป็นศาสนาสถานประจำโรงพยาบาล หรือ“อโรคยาศาลา”

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ (ต่อ)	3) ปราสาทเขาปลายบัด ตั้งอยู่บนยอดเขาปลายบัด ซึ่งเป็นภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว อยู่ในเขตหมู่ที่ 9 ห่างจากปราสาทเมืองต่ำไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 4 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นศาสนสถาน ก่อสร้างขึ้นในคติความเชื่อทางศาสนาฮินดูราวพุทธศตวรรษที่ 15 – 16 ประกอบด้วย ปราสาทประธานก่อสร้างด้วยอิฐ มีประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกสภาพชำรุดและบริเวณด้านหน้าปราสาทมีอาคารบรรณาลัยรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อสร้างด้วยศิลาแลงคงเหลือผนังเพียงด้านเดียว บริเวณพื้นที่โดยรอบโบราณสถานมีกำแพงแก้วก่อสร้างด้วยศิลาแลงล้อมรอบ (ทนงศักดิ์ หาญวงษ์, 2559) ในปัจจุบันทางกรมศิลปากรกำลังบูรณะ กำลังเรียงหินก่อนที่จะนำขึ้นไปเรียงไว้ยังตัวปราสาท สถานที่ที่มีความสำคัญอีกหนึ่งแห่ง มีชาวบ้านเขายายแย้มได้ขุดพบประติมากรรมสำริดที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากกำหนดอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ศิลปะเขมรแบบไพรเกมง-กำพงพระ หรือร่วมสมัยกับศิลปะแบบทวารวดี พระพุทธรูปกลุ่มนี้เรียกกันว่า แบบประโคนชัย มีรูปแบบศิลปกรรมที่พบกระจายในบริเวณที่ราบสูงโคราชมากกว่าในกัมพูชา จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า บริเวณที่ราบสูงโคราชเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาที่สำคัญในช่วงที่อาณาจักรเจนละบกกับเจนละน้ำเกิดความแตกแยกกันจนกระทั่งสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 นักวิชาการสันนิษฐานว่าประติมากรรมกลุ่มนี้อาจแสดงถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรอิสระที่เรียกว่า ศรีจนาศะ ภายหลังเป็นที่ยอมรับกันว่า คือ เมืองเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ที่พบหลักฐานประติมากรรมสำริดแบบเดียวกันนี้ที่พระนอนวัดธรรมจักรเสมาราม อิทธิพลทางพุทธศาสนาที่สืบต่อเนื่องมาจากบริเวณนี้จึงมีความสำคัญยิ่ง (ราวพุทธศตวรรษที่ 13 – 14)

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ (ต่อ)	4) บารายเมืองต่ำ หรือทะเลเมืองต่ำ (ศูนย์ข้อมูลปราสาทเมืองต่ำ, ม.ป.ป.) เป็นสระน้ำโบราณที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยอยู่ใกล้กับปราสาทเมืองต่ำ บาราย คือ สระน้ำขนาดใหญ่สร้างขึ้นเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้สำหรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรมของชุมชน มีขนาดกว้าง 510 เมตร ยาว 1,090 เมตร ลึกประมาณ 3 – 4 เมตร บริเวณกึ่งกลางของขอบสระด้านทิศเหนือและทิศใต้ มีท่าน้ำปูพื้นด้วยศิลาแลงขนาดประมาณ 6.50 X 17 เมตร มีบันไดสร้างด้วยศิลาแลง 5 ชั้น เป็นทางลงบาราย บารายแห่งนี้รับน้ำมาจากเขาพนมรุ้งและเขาปลายบัด โดยมีช่องรับน้ำอยู่ทางทิศตะวันตกของบาราย เรียกว่า “สะพานขอม” และมีช่องรับน้ำออกไปใช้ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวที่ปราสาทเมืองต่ำ
4. ทุนธรรมชาติ	1) ป่าธรรมชาติเขาปลายบัด ความสูง 289 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ลักษณะเป็นเนินเขาเตี้ย มีทิวเขาทอดยาวกินพื้นที่ราว 6 กิโลเมตร ซึ่งด้านบนมีปราสาทอยู่ 2 หลัง ชาวบ้านเรียกว่า ปราสาทเขาปลายบัด 1 และปราสาทเขาปลายบัด 2 อยู่ห่างกัน 1 กิโลเมตร โดยเป็นปราสาทขอมนี้ถูกสร้างขึ้นจากหินทรายเหมือนปราสาทพนมรุ้งในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 เขาปลายบัดนี้เป็นภูเขาไฟ 1 ใน 6 ลูกของภูเขาไฟ ในจังหวัดบุรีรัมย์ที่ดับสนิทแล้ว ปากปล่องภูเขาไฟปลายบัดกว้างประมาณ 200 กว่าเมตร (“สกู๊ป น.1: ย้อนตำนาน”, 2559)

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
5. ทุนการเงิน	1) กลุ่มออมทรัพย์ผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง ด้วยอาชีพหลักและอาชีพเสริมของชุมชนบ้านโคกเมือง คือ ทำนาเป็นหลัก รองลงมาคืออาชีพทำสวน อาชีพเลี้ยงสัตว์ อาชีพรับจ้าง อาชีพราชการ ในอาชีพทำนาส่วนใหญ่ การปลูกข้าวหอมมะลิ 105 อินทรีย์ด้วยวิธีการทำนาหรือการหยอดเมล็ดพันธ์หรือการหว่านเมล็ดเป็นการทำนาที่ประณีตทุกขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การคัดเมล็ดพันธ์เพื่อนำมาหว่านกล้า เพื่อให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพไม่มีเมล็ดพันธ์ปนเพราะชาวนาได้รวมกลุ่มกันผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธ์และแปรรูปข้าวเพื่อจำหน่ายด้วยจึงต้องพิถีพิถันในการทำนาเป็นพิเศษโดยเกษตรกรที่เป็นชาวนาได้มีการก่อตั้งกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ภูเขาไฟเพื่อแปรรูปจำหน่ายตามท้องตลาดหรือแก่นักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมาที่บ้านโคกเมือง ทำให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง โดยกลุ่มออมทรัพย์ผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง บ้านโคกเมือง ส่วนใหญ่ประชาชนประกอบอาชีพการเกษตร เกษตรกร มีความรู้สึกว่าการประกอบอาชีพการเกษตรชาวบ้านได้เห็นจุดอ่อนจุดด้อยของอาชีพเกษตรกรที่สั่งสมมานาน ด้วยการหาวิธีมาแปรรูปข้าว เนื่องจากการทำนาแต่ละปีที่สามารถผลิตข้าวมาได้ กลุ่มผลิตข้าวบ้านโคกเมืองจึงได้ศึกษาทดลองเรียนรู้การผลิตข้าวจึงสามารถตั้งเป็นศูนย์ข้าวเป็นตัวแทนของภาคอีสาน 20 จังหวัด พูดได้เต็มปากว่า เป็นตัวแทนของภาคอีสาน และเป็นตัวแทนของภาคตะวันออกเฉียงใต้ อีก 7 จังหวัด กลุ่มได้ออกแนวทางได้เป็นตัวแทนทุกครั้งได้มีโอกาสในการนำเสนอข้าว อีกอย่างหนึ่ง เรื่องของการจัดตั้งกลุ่มสมาชิก จะคัดเลือกเอาบุคคลผู้ที่มีจิตใจที่เป็นจิตอาสาจริง ๆ ที่มีความชอบในเรื่องของการเกษตร มาเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงก่อน ก่อนที่จะเข้าไปหากลุ่มเล็ก ๆ หรือบุคคลที่เป็นสมาชิก การเน้นจะเอาเฉพาะคนที่อยู่ในพื้นที่ภูเขาไฟ เปรียบเหมือนชุมชนได้กินบุญเก่า ในเขตพื้นที่ บ้านโคกเมืองเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ดีอยู่ในบริเวณเขตพื้นที่ภูเขาไฟ เป็นชุมชนกลาง ดังนั้นเขตพื้นที่แห่งนี้จึงเหมาะสมกับการปลูกข้าวมะลิ หอม 105 อย่างมาก จึงมีรายได้เพิ่มให้กับครอบครัว

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
5. ทุนการเงิน (ต่อ)	2) กลุ่มอาชีพเสริมด้านการบริการที่พักโฮมสเตย์ อาชีพเสริมของประชาชนในบ้านโคกเมือง เมื่อเสร็จจากฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วบ้านโคกเมืองมีการผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่นการทอเสื่อกกย้อมสี การทอผ้าไหม การจัดทำหมู่บ้านโฮมสเตย์ ในรูปแบบของ OTOP หมู่บ้านท่องเที่ยว การบริหารจัดการของกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ มีรูปแบบการดำเนินงานเป็นแบบคณะกรรมการมีข้อตกลง ข้อบังคับกลุ่มและมีมาตรฐานในการตอนรับนักท่องเที่ยวและผู้มาใช้บริการ มีการประชุมเพื่อกำหนดแนวทางในการการปฏิบัติ จัดสรรผู้เข้าพักให้เหมาะสมและให้ตรงกับความต้องการของผู้เข้าพัก กำหนดให้อาหารที่ใช้ต้อนรับเป็นอาหารพื้นบ้านเพื่อเป็นสื่อกลางที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการประกอบอาหาร เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้กับคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการต้อนรับผู้มาเยือน กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ ยังได้จัดการท่องเที่ยวโดยให้เข้าชมสถานที่อารยธรรมขอมโบราณ โดยมีมัคคุเทศก์น้อยพาเที่ยวชมชมฐานการเรียนรู้ภายในชุมชน การปั่นจักรยานเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนอย่างใกล้ชิด ตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
5. ทุนการเงิน (ต่อ)	การสร้างรายได้ให้กับชุมชน บ้านโคกเมืองมีกิจกรรมซึ่งมีอัตราค่าบริการในแต่ละกิจกรรม (โฮมสเตย์บ้านโคกเมือง, 2558) ซึ่งมีกิจกรรมดังต่อไปนี้ (2.1) การแสดงรำอัปสรา 2,000 บาท/ กลุ่ม (2.2) บายศรีสู่ขวัญ 1,000 บาท/ กลุ่ม (2.3) นั่งรถอีแต๊กชมวิถีชีวิตชุมชน ทั้งวัน 500 บาท/ คัน ครึ่งวัน 300 บาท/ คัน (2.4) อาสาสมัครพาเที่ยว 200 บาท/ วิทยากร 1 ท่าน

ตารางที่ 4-10 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดของข้อมูลทุนชุมชน
5. ทุนการเงิน (ต่อ)	(2.5) นวดแผนไทย ชั่วโมงละ 150 บาท (2.6) ปั่นจักรยานชมวิถีชีวิตชุมชน 20 บาท/ คัน (2.7) ค่าบ้านพักโฮมสเตย์ 1 คืน รวมอาหาร 2 มื้อ 350 บาท/ คน (2.8) ทำอาหารพื้นบ้าน (2.9) กิจกรรมเดิน ป่า ปลูกป่า เขาปลายบัด

การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านโคกเมือง ด้านนโยบาย/ระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านโคกเมืองมีระเบียบข้อบังคับที่นับถือและใช้กันในชุมชน ส่วนข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวไม่ได้มีระเบียบออกมาชัดเจน จะมีเพียงกลุ่มโฮมเตย์ที่เป็นระเบียบให้นักท่องเที่ยวและกลุ่มโฮมสเตย์ยึดถือปฏิบัติกันซึ่งกลุ่มโฮมสเตย์จะติดป้ายนี้ทุกหลัง ซึ่งมีกฎกติกา ดังนี้

1) ต้องมีป้ายชื่อบ้านพักของสมาชิกทุกหลัง

2) ต้องรักษาความสะอาดบริเวณบ้านทั้งภายนอกและภายใน

3) สมาชิกบ้านพักต้องมีอุปกรณ์ประจำบ้าน ดังนี้ แก้วน้ำสะอาด น้ำดื่มสะอาด ตู้ยาประจำบ้าน ผ้าขนหนู สบู่ ยาสระผม กระดาษชำระ ถุงขยะ ไว้สำหรับแขกที่เข้าพัก

4) ห้องน้ำสะอาดมีอุปกรณ์พร้อม เช่น รองเท้าแตะ กระจก ที่แขวนผ้า ถังขยะ

5) สมาชิกต้องปลูกผักสวนครัว ปลูกดอกไม้บริเวณบ้าน

6) ห้องครัวต้องสะอาดจัดเป็นระเบียบ อุปกรณ์เครื่องครัวครบ

7) ห้ามใช้เสียง เช่น เครื่องเสียง คาราโอเกะเกิน 4 ทุ่ม

8) เจ้าของบ้านต้องมีมนุษย์สัมพันธ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส แต่งกายสุภาพเรียบร้อย

9) ห้ามเจ้าบ้านชวนแขกดื่มเหล้า

10) ห้ามเล่นการพนัน

11) ค่าบริการบ้านพักต้องจ่ายเข้ากลุ่มหัวละ 20 บาท

12) ผู้รับจัดทำอาหารต้องจ่ายเงินเข้ากลุ่ม 5%

จากตารางที่ 4-10 รายละเอียดด้านที่ตั้งของชุมชนบ้านโคกเมือง ตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ห่างจากอำเภอระยะทาง 20 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 64 บ้านโคกเมืองตั้งหมู่บ้านแยกจากถนนสายบุรีรัมย์-บ้านกรวด เข้าไปตามถนนลาดยางสายประโคนชัย-พนมรุ้ง ก่อนจะถึงเขาพนมรุ้งจะมีทางแยกซ้ายเข้าไปอีก 5 กิโลเมตร ก็จะถึงปราสาทเมืองต่ำ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของชุมชนบ้านโคกเมือง ประชากรในชุมชนบ้านโคกเมืองส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีสัญชาติไทย อาชีพหลักปลูกข้าว ประมาณร้อยละ 90 % และในส่วนของสถิติประชากร จะแบ่งการอธิบายออกเป็นหมู่บ้าน (องค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, 2559) ดังนี้

หมู่ที่ 6 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 146 ครัวเรือน แยกเป็น เพศชาย จำนวน 338 คน เพศหญิง จำนวน 346 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 684 คน

หมู่ที่ 9 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 150 ครัวเรือน แยกเป็น เพศชาย จำนวน 347 คน เพศหญิง จำนวน 387 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 734 คน

หมู่ที่ 15 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 130 ครัวเรือน แยกเป็น เพศชายจำนวน 310 คน เพศหญิง จำนวน 360 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 670 คน

หมู่ที่ 18 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 100 ครัวเรือน แยกเป็น เพศชายจำนวน 286 คน เพศหญิง จำนวน 326 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 612 คน

ชุมชนบ้านโคกเมืองได้รับรางวัลมากมาย อาทิ ในปี พ.ศ. 2549 ได้รับรางวัลในการประกวดหมู่บ้าน OVC (OTOP Village Champion) ในปี พ.ศ. 2550 ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP) ในปี พ.ศ. 2551 ได้รับรางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และนี่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ขึ้น โดยในขณะนั้นประธานกลุ่ม คือ นายบุญจันทร์ ชมสา ในปี พ.ศ. 2553 ได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และรางวัลในปี พ.ศ. 2557 ได้รับรางวัลโฮมสเตย์ไทยระดับประเทศ โดยรางวัลโฮมสเตย์เป็นประเภทของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นแบบท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านโคกเมืองมีคำขวัญว่า “โมโฮบบาย หลากหลายผู้มาเยือน เชาเฮือนบ้านโคกเมือง ลือเลื่องปราสาทเมืองต่ำ ตามรอยอารยธรรมขอม” จุดเด่นของหมู่บ้านโคกเมือง คือ ความมีมิตรไมตรีกับแขกผู้มาเยือน โดยมีโฮมสเตย์เป็นจุดเชื่อมของการสัมผัสวัฒนธรรม พร้อมทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศิลปะขอมตั้งอยู่ในหมู่บ้าน คนในชุมชนดำเนินชีวิตเน้นหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นการดำเนินชีวิตแบบลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ แนวคิดในการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง ยังได้ถูกขยายออกเป็น

องค์ความรู้ต่าง ๆ ให้ผู้สนใจที่เดินทางมาเยี่ยมชมหมู่บ้านได้เรียนรู้ถึง 14 ฐานการเรียนรู้ โดยสามารถเดินทางท่องเที่ยวหรือศึกษาดูงานได้ตลอดทั้งปี (สำนักงานไทยตำบลดอทคอม, 2551)

การคมนาคม การเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว จุดเริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ถึงสระบุรี เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) จากนั้นแยกขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 24 (โชคชัย – เดชอุดม) ผ่านอำเภอหนองกี่ อำเภอนางรอง ตรงไปถึงแยกบ้านตะโก เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 2117 ตรงไปประมาณ 5.5 กิโลเมตร จะเป็นทางแยกไปอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ให้ตรงไปตามทางหลวงหมายเลข 4013 ประมาณ 11.8 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านยายแย้มวัฒนา ให้เลี้ยวซ้ายไปอีกประมาณ 5.9 กิโลเมตร เข้าสู่ชุมชนบ้านโคกเมือง ถ้าเดินทางมาจากตัวจังหวัดบุรีรัมย์ให้ใช้เส้นทางสายบุรีรัมย์ – บ้านกรวด เข้าไปทางถนนลาดยางสายประโคนชัย – พนมรุ้ง ก่อนถึงเขาพนมรุ้งจะมีทางแยกซ้ายเข้าหมู่บ้านประมาณ 5 กิโลเมตร ให้มุ่งหน้าไปที่ปราสาทเมืองต่ำ

การเดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง สามารถเดินทางได้ที่สถานีขนส่งหมอชิต 2 (จตุจักร) โดยบริษัทขนส่ง จำกัด เดินรถระหว่างกรุงเทพมหานคร – บุรีรัมย์ ทุกวัน มีทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศ เส้นทางที่สะดวกให้เดินทางเส้นทางเดินรถ กรุงเทพฯ – สุรินทร์ ลงสถานีระหว่างทางสถานีขนส่งอำเภอประโคนชัย จากนั้นให้ใช่บริการรถเหมาจากสถานีขนส่งอำเภอประโคนชัยเพื่อเดินทางไปชุมชนบ้านโคกเมือง โดยมีระยะทาง 25.5 กิโลเมตร

การเดินทางโดยรถไฟ มีรถไฟสายกรุงเทพฯ – อุบลราชธานี กรุงเทพฯ – สุรินทร์ และนครราชสีมา – อุบลราชธานี ทั้งที่เป็นขบวนรถด่วน รถเร็ว รถธรรมดา และรถดีเซลราง ผ่านสถานีบุรีรัมย์ทุกขบวนแล้วให้ลงสถานีบุรีรัมย์ จากนั้นเดินทางโดยรถเหมาจากสถานีบุรีรัมย์เพื่อไปยังชุมชนบ้านโคกเมือง หรือเลือกการเดินทางโดยรถตู้จากบุรีรัมย์ – ประโคนชัย จากนั้นเช่าเหมารถไปยังชุมชนบ้านโคกเมือง

คณะกรรมการหมู่บ้านช่วยเหลือผู้นำชุมชนในการดูแลในฝ่ายต่าง ๆ และมีองค์การบริหารส่วนตำบลจระเข้มากเป็นผู้ดูแลในส่วนการปกครองในระดับตำบล มีการปกครองของตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ดังแสดงในตารางที่ 4-11

ตารางที่ 4-11 การแบ่งการปกครองของตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน
1	บ้านจรเข้มาก	7	บ้านหนองบัวราย	13	บ้านโคกอาหงวน
2	บ้านลำดวน	8	บ้านโคกธาตุ	14	บ้านโคกเครือ
3	บ้านบัว	9	บ้านโคกเมือง	15	บ้านโคกเมือง
4	บ้านกระสัง	10	บ้านหนองร้าน	16	บ้านบัว
5	บ้านบุ	11	บ้านจรเข้มาก	17	บ้านบุ
6	บ้านโคกเมือง	12	บ้านโคกปราสาท	18	บ้านโคกเมือง

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก งานนโยบายและแผน. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2559 - 2561 [เอกสารสำเนา]. บุรีรัมย์: ผู้แต่ง.

4.1.3 ข้อมูลทุนชุมชนของเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

การสำรวจและจัดเก็บข้อมูล เพื่อค้นหาชุมชนการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและมีปราสาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักในชุมชน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการท่องเที่ยวสายปราสาทอารยธรรมขอมพิมาย-นครวัดนครธม พบว่า จังหวัดสุรินทร์มีปราสาทที่สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรขอมหลายแห่ง ดังแสดงรายชื่อในตารางที่ 4-12 คณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจชุมชนและนักท่องเที่ยวเพื่อต่อยอดไปสู่การท่องเที่ยว หรือเพิ่มมูลค่าให้แก่การท่องเที่ยวของชุมชน รายละเอียดของปราสาทและชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ ที่เป็นที่เป็นพื้นที่ในการดำเนินการวิจัย กระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ แสดงให้เห็นจากภาพแผนที่ในภาพที่ 4-25

ตารางที่ 4-12 รายชื่อปราสาทและชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

รายชื่อปราสาท	รายชื่อชุมชน
1) กลุ่มปราสาทตาเมือน	1) ชุมชนปราสาทบ้านไพล
2) ปราสาทบ้านไพล	2) ชุมชนปราสาทช่างปี่
3) ปราสาทภูมิโปน	3) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ
4) ปราสาทเมืองที	4) หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง
5) ปราสาทช่างปี่	5) หมู่บ้านช้างบ้านตากลาง
6) ปราสาทศีขรภูมิ	6) กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านประทุน
7) ปราสาทบ้านพลวง	7) กลุ่มทอผ้าไหมพื้นเมืองชาวกูยบ้านอาลึ
8) ปราสาทยายเหงา	

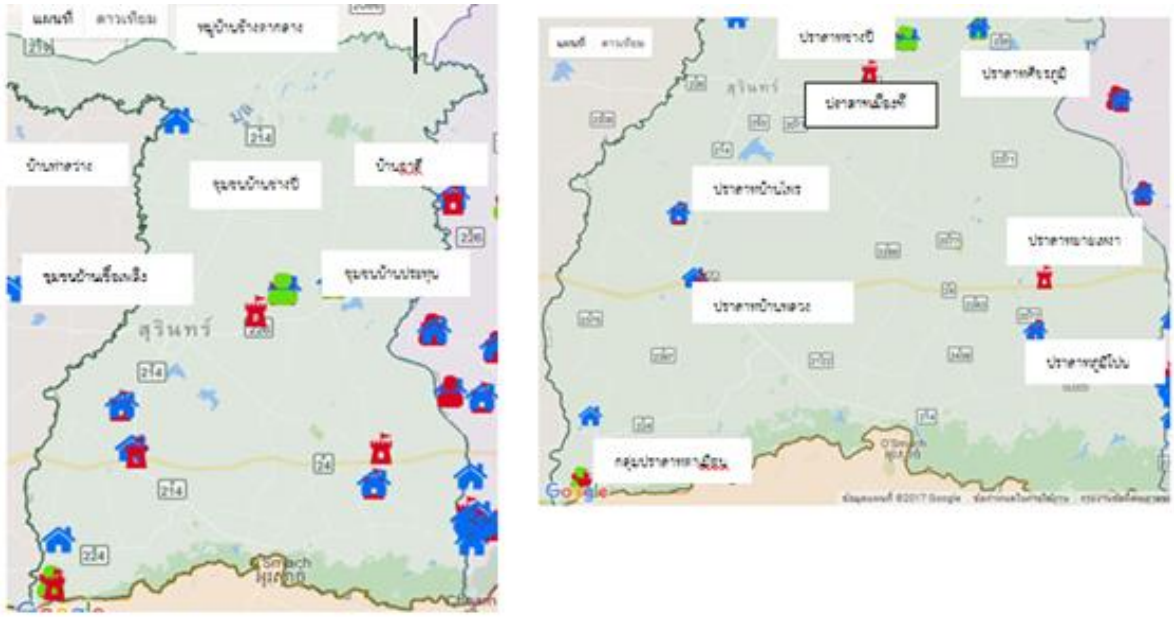

ภาพที่ 4-25 แผนที่การการจายตัวของปราสาทและชุมชนภายในจังหวัดสุรินทร์

การเข้าสำรวจข้อมูลทุนชุมชนบ้านเชื้อเพลิง ประกอบด้วย กลุ่มปราชญ์ชุมชน จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน และชาวบ้านจำนวน 7 คน รวมผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 12 คน ข้อมูลพื้นฐานชุมชนบ้านเชื้อเพลิงเป็นชุมชนการท่องเที่ยวที่เกิดจากการรวมตัวของคนในตำบลเชื้อเพลิง ตั้งอยู่ในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จากการสัมภาษณ์ นายสนับ ดำเนินงาน ในวันที่ 20 ตุลาคม 2560 กล่าวว่า “คำว่าเชื้อเพลิง คือชื่อของชุมชนที่เพี้ยนมาจาก มากจากภาษาเขมร เฌอ ภาษาไทยแปลว่าต้นไม้ และ เพลิงแปลว่าไฟ แปลว่าต้นไม้ที่ติดไฟได้ง่าย โดยนายสนับ ดำเนินงาม ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าชุมชนแห่งนี้ เป็นคนไทย-เขมร ในอดีตมีต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ติดไฟได้ง่ายขึ้นอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ชุมชนแห่งนี้จึงถูกเรียกว่า เฌอ-เพลิง ตามต้นไม้ที่ปรากฏในพื้นที่ ต่อมามีการเรียกเพี้ยนจนกลายเป็นชุมชนเชื้อเพลิงในปัจจุบัน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4-13

ตารางที่ 4-13 รายละเอียดทุนชุมชนบ้านเชื้อเพลิง

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	1) ปราชญ์ชุมชนด้านสมุนไพร จากการสัมภาษณ์ รอ.เสวย จานิกร (20 ตุลาคม 2560) เจ้าของสวนสมุนไพรและเกษตรผสมผสาน “บ้านป้าสำอาง” ซึ่งปัจจุบันได้รับการรับเลือกให้เป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเชื้อเพลิง ได้กล่าวว่ารูปแบบการจัดทำสวนเกษตร ได้น้อมนำปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นส่วนสำคัญจัดทำการเกษตร เพื่อหวังให้สวนเกษตรแห่งนี้ เป็นแหล่งอาหารให้แก่ตนเองและคนในครอบครัว โดยมีแนวคิดที่ว่า “ปลูกเพื่อกิน เหลือเผื่อขาย” นอกจากพืชผักนานาชนิดที่ รอ.เสวย จานิกร ได้ลงมือปลูกด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเองและคนในครอบครัวแล้ว ยังสวนแห่งนี้ยังเป็นแหล่งรวมของสมุนไพรหายากนานาชนิด เนื่องจากอดีตเคยเป็นแพทย์ทหาร จึงมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรเพื่อรักษาโรคเป็นอย่างดี ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาสามารถขอคำปรึกษาเกี่ยวกับสมุนไพร เพื่อรักษาโรค โดยที่สวนแห่งนี้มีสมุนไพรสด และสมุนไพรแปรรูปจำหน่าย และผักปลอดสารพิษ ตามฤดูกาลหลากหลายชนิด นอกจากภาพสวนสมุนไพรและเกษตรผสมผสาน “บ้านป้าสำอาง” วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิง ผูกพันกับการทอผ้าไหมลายหางกระรอก

ตารางที่ 4-13 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์ (ต่อ)	2) ปราชญ์ชุมชนด้านผ้าไหม จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่าบ้านแทบทุกหลัก มักจะตั้งกี่ทอผ้าไว้ภายในบ้านตนเอง จากการสัมภาษณ์นางบุญจันทร์ จำนงเพียร (22 ตุลาคม 2560) ได้กล่าวไว้ว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สตรีในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงนิยมทอผ้าไหมกันแทบทุกหลังคาเรือน ไม่ใช่เพียงแต่การทอผ้าไหมเท่านั้น แต่ยังมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมด้วย ในอดีตทอผ้าไหมเพื่อสวมใส่ และใช้ในครอบครัว แต่ปัจจุบัน มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหมในชุมชน จึงมีการทอผ้าไหมเพื่อจำหน่ายส่วนหนึ่งจำหน่ายภายในชุมชน และอีกส่วนหนึ่งมีสมาชิกกลุ่มนำไปจำหน่าย ในงานแสดงสินค้าชุมชน งานโอทอป ที่จัดขึ้น ทั้งที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัดผ้าไหมทอมือจากบ้านเชื้อเพลิงได้รับความนิยมจากผู้ซื้อเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผ้าไหมาที่ย้อมสีธรรมชาติ ชุมชนมีกรรมวิธีการผลิตแบบพื้นบ้าน ไม่พึ่งพาเครื่องจักร ทำให้กลุ่มสตรีผ้าไหมทอมือบ้านเชื้อเพลิงมีรายได้เสริม สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้ประกอบการในชุมชน ภาพการปั่นไหม ซึ่งเป็นกรรมวิธีการผลิตเส้นไหมก่อนทอผ้า จากปราชญ์ชุมชนด้านผ้าไหมสู่การสร้างศูนย์จัดแสดงผลิตภัณฑ์ผ้าไหมชุมชน

ตารางที่ 4-13 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
2. ทุนสังคม	1) วัฒนธรรมด้านการแสดง “กะโน๊บติงตอง” “กะโน๊บติงตอง” ภาษาไทยแปลว่าการระบำตั๊กแตนตำข้าว เนื่องจากท่วงท่าการร่ายรำนั้นเลียนแบบมาจากท่าทางของตั๊กแตน สำหรับผู้ที่คิดการแสดงชุดนี้คือนายเต็น ตระกาลดี ซึ่งเป็นคนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิง โดยนายยัน ยี่สุ่นสี (24 ตุลาคม 2560) ได้ให้ข้อมูลว่า นายเต็น ที่เป็นผู้คิดค้นการแสดงชุดนี้ ได้เดินทางไปที่ประเทศกัมพูชา โดยระหว่างการเดินทางได้สังเกตเห็นตั๊กแตนสองตัวกำลังเกี้ยวหยอกล้อกัน จึงจำท่วงท่าของตั๊กแตนที่ตนได้พบเห็น เมื่อกลับมาถึงหมู่บ้านได้นำท่วงท่าที่จำไว้ ไปปรึกษากับนายเหือน ตรงศูนย์ดี เจ้าของคณะกันตรึมในหมู่บ้าน ให้ช่วยคิดทำนองดนตรีให้เข้ากับท่าทางการระบำ เนื่องจากดนตรีและท่าประกอบมีความสนุกสนาน ทำให้การแสดงกระโน๊บติงตอง มีการแสดงต่อกันอย่างแพร่หลาย จนปัจจุบันถือเป็นการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดสุรินทร์ด้วย 2) คนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงส่วนใหญ่เป็นชาวไทย-เขมรดังนั้น เอกลักษณ์สำคัญของชุมชนบ้านเชื้อเพลิงก็คือวัฒนธรรม ไทย-เขมร มีอาหารพื้นเมืองประจำท้องถิ่นที่ขึ้นชื่อได้แก่ยำดักแด้ , ยำไข่มดแดง , ต้มไก่บ้านใส่หยวกกล้วย .แกงกล้วย,แกงปู คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ นายสุทิตย์ แจ่มใส (22 ตุลาคม 2560) เกี่ยวกับประเพณี ของคนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิง โดยกล่าวว่า ประเพณี หรือพิธีกรรมของชุมชนบ้านเชื้อเพลิงคล้ายๆกับวัฒนธรรมคนไทย-เขมร ทั่วไป อาทิ เชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ ดังนั้นจะมีประเพณีงานสารท ที่จัดทำขึ้นเพื่อบูชาบรรพบุรุษ ประเพณีการบวงสรวงปราสาทบ้านไพร เกิดขึ้นเนื่องจากคนในชุมชนมีความรักความศรัทธาต่อปราสาทบ้านไพล ซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของคนในชุมชน ดังนั้นในทุกวันที่ 10 เมษายนของทุกปี จะมีการบวงสรวงปราสาทบ้านไพล

ตารางที่ 4-13 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ	ปราสาทบ้านไพร ทุนกายภาพโดยให้ความสำคัญไปที่โบราณสถาน โบราณวัตถุ พบว่าในชุมชนบ้านเชื้อเพลิง มีองค์ปราสาทบ้านไพล ตั้งอยู่ในบ้านปราสาท หมู่ที่ 4 ภายในตำบลเชื้อเพลิง นายสนับ ดำเนินงาม (20 ตุลาคม 2560) ได้กล่าวถึงปราสาทบ้านไพลเป็นปราสาทที่คนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงให้ความเคารพนับถือ เป็นศาสนสถาน ขนาดเล็กสำหรับชุมชน ให้เพื่อประกอบพิธีการรมทางศาสนา ในลัทธิไศวนิกาย เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านเชื่อเพลิงเป็นชุมชนที่มีการตั้งฐานมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรขอมเรืองอำนาจ และพื้นที่บริเวณปราสาทบ้านไพร ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสมัยโบราณที่สำคัญในจังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะปราสาทบ้านไพรเป็นปรางค์ขนาดเล็ก 3 หลัง (ปัจจุบันองค์ปราสาทองค์ซ้ายมือพังถล่มลงมาแล้ว) สำหรับองค์ปราสาท ตั้งอยู่บนศิลาแลงฐานเดียวกันในแนวเหนือ-ใต้ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีประตูเข้าเฉพาะประตูทิศตะวันออก อีก 3 ด้าน ของแต่ละปรางค์เป็นประตูหลอก ใช้วัสดุการก่อสร้าง โดยใช้อิฐซ้อนขึ้นไปจนถึงยอดเป็นลักษณะย่อมุมไม้สิบสอง เป็นศิลปะบาปวนที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 อายุราว 900-1,000 ปี องค์ปราสาทที่หลงเหลือให้พบเห็นเพียง 2 หลังเท่านั้น, แท่นศิวลึงค์ ตั้งอยู่ในปราสาทองค์กลาง , และทับหลัง สำหรับทับหลังของปราสาทแห่งนี้มีทั้งสิ้น 3 ชิ้น เป็นทับหลังของปราสาททั้ง 3 ปรางค์ มีความละเอียดงดงาม และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของศาสนา กล่าวคือ ทับหลังชิ้นที่ 1 และชิ้นที่ 2 จำหลักเป็นรูปเทพนั่งชันเข่าอยู่เหนือเกียรติมุขหรือหน้ากาล ซึ่งคายอุบะหรือท่อนพวงมาลัยออกมา ส่วนทับหลังชิ้นที่ 3 ซึ่งเป็นทับหลังประจำปรางค์ปราสาทองค์กลาง จำหลักรูปพระอินทร์นั่งชันเข่าบนช้างเอราวัณอยู่เหนือเกียรติมุข และมีฤาษีนั่งชันเข่าประนมมือปัจจุบันทับหลังทั้ง 3 ชิ้นถูกเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย หากเดินทางมาที่ปราสาทบ้านไพร จะพบเห็นเพียงปราสาททั้งสองปรางค์ที่เท่านั้น

ตารางที่ 4-13 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
4. ทุนธรรมชาติ	ป่าชุมชน “ป่าตาเกาว์” ทรัพยากรทางธรรมชาติ ในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงที่โดดเด่น คือ ป่าตาเกาว์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ นายพินิจ เมืองไทย (21 ตุลาคม 2560) โดยให้ข้อมูลว่าป่าตาเกาว์มีลักษณะเป็นป่าผสมผลัดใบ ต้นไม้สำคัญในป่าแห่งนี้ ได้แก่ ต้นพลวง ต้นประดู่ ต้นเต็ง ต้นแดง ต้นเต็งรัง ต้นมะค่า ซึ่งเป็นผืนป่าชุมชนแห่งนี้เคยได้รับการคัดเลือกให้ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 14 ประจำปี พ.ศ. 2555 ประเภทป่าชุมชน ที่มีการบริหารจัดการให้คนในท้องถิ่นใช้ประโยชน์ร่วมกัน เพื่อเป็นแหล่งอาหาร และแหล่งกักเก็บน้ำของคนในชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับผืนป่าแห่งนี้มีพื้นที่ทั้งสิ้น 3,857 ไร่ ปัจจุบันชุมชนบ้านเชื้อเพลิง ได้ใช้ป่าตาเกาว์เห็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยให้บริการรถอีแต๊ก ขับพานักท่องเที่ยวชมรอบผืนป่า เพื่อสัมผัสธรรมชาติ และทัศนียภาพในชุมชน สภาพภูมิทัศน์ บริเวณที่เป็นอ่างเก็บน้ำภายในผืนป่าตาเกาว์

ตารางที่ 4-13 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
5. ทุนการเงิน	วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงผูกกันกับการทอผ้าไหม และการทำการเกษตรกรรม จากการสอบถามคนในชุมชนพบว่า มากกว่าร้อยละ 80 ของตนชุมชนประกอบอาชีพหลักคือการปลูกข้าว และเกือบทุกหลังคาเรือนนิยมการทอผ้าไหม เพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพรอง ซึ่งจากการที่คณะวิจัยได้ทำการศึกษาในพื้นที่พบว่า นอกจากการปลูกข้าวที่เป็นอาชีพลัก ภายในบ้านนิยมการทำแปลงเกษตรผสมผสาน กลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหม

การเข้าสำรวจข้อมูลทุนชุมชนบ้านช่างปี่ ประกอบด้วย พระภิกษุ 1 รูป กลุ่มปราชญ์ชุมชน จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน และ ตัวแทนชาวบ้านจำนวน 6 คน รวมผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 12 คน ข้อมูลพื้นฐานจากหลักฐานวัตถุโบราณ มีลักษณะคล้ายคลึงกับชุมชนโบราณหลายแห่งในจังหวัดสุรินทร์ ต่อมาในชุมชนมีการผสมผสานวัฒนธรรมและเชื้อชาติอื่นๆ ทำให้คนที่อาศัยอยู่ในบ้านช่างปี่ เรียกตัวเองว่าขะแมร์ลือ หรือ “เขมรบน” และเรียกคนเขมรที่อาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชาว่า ขะแมร์กรอม หรือ “เขมรต่ำ” ชื่อหมู่บ้านช่างปี่ เป็นชื่อที่ทางราชการตั้งขึ้นให้ตรงกับคำเรียกชื่อหมู่บ้านคนเขมรเดิมว่า “ เสราะ เจียงแปร็ย” ในภาษาไทย แปลว่า บ้านช่างชื่อแป็ย เพี้ยนมาเรื่อยเป็นบ้านช่างปี่ใน ปัจจุบัน บ้านช่างปี่ ตั้งอยู่ในตำบลช่างปี่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ รายละเอียดทุนชุมชนบ้านช่างปี่ดังแสดงในตารางที่ 4-14

ตารางที่ 4-14 รายละเอียดทุนชุมชนบ้านช่างปี่

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	ปราชญ์เครื่องปั้นดินเผา มีการต่อยอดงานปั้นที่ขุดพบ ณ ปราสาทช่างปี่ ด้วยการเชิญครูจากเชียงใหม่มาสอนและสร้างเป็นผลิตภัณฑ์และกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มา : https://www.facebook.com/CenterChangPi

ตารางที่ 4-14 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
2. ทุนสังคม	1) วัฒนธรรมของชุมชนบ้านช่างปี่ ชุมชนบ้านช่างปี่มีวัฒนธรรมแบบชาวไทย-เขมรทั่วไป เช่น เชื่อในเรื่องของการระลึกถึงบรรพบุรุษ ก็จะมีประเพณีวันสารท หรือ ประเพณีแซนโฎนตา ซึ่งจะจัดขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 9 จัดขึ้นเพื่อทิศให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เทศกาลสำคัญของชุมชนบ้านช่างปี่ มี 2 ครั้งด้วยกัน เทศกาลแรกคือประเพณีสงกรานต์ ในชุมชนจะมีการละเล่นพื้นบ้าน คือ การเรือมตรด โดยจะร้องรำไปตามหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน เมื่อถึงบ้านใครจะออกมาต้อนรับพร้อมมอบจตุปัจจัย ให้แก่ผู้เล่นเรือมตรด เพื่อรวบรวมนำไปถวายวัดต่อไป เทศกาลที่สองคือเทศกาลสืบสานตำนานปราสาทช่างปี่ ซึ่งจะจัดแสดงในวันที่ 1 เมษายนของทุกปี เทศกาลนี้เกิดขึ้นจากความรักความศรัทธาของคนในชุมชนที่มีต่อปราสาทช่างปี่ ภายในงานจัดให้มีกิจกรรมทั้งแต่เช้าถึงค่ำ โดยพิธีจะเริ่มตั้งแต่ช่วงเช้าคือการแห่องค์พระภัษชครุไวฑูรย์ (องค์จำลอง) อันเชิญจากพิพิธภัณฑ์บ้านช่างปี่ แห่เข้ามาสู่บริเวณปราสาทช่างปี่ ในช่วงของการประกอบพิธีกรรม มีการเซ่นไหว้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ปกปักรักษาปราสาทช่างปี่ และหลังจากเสร็จสิ้นพิธีกรรม มีการแสดงย้อนตำนานปราสาทช่างปี่ ในช่วงประเจ้าชัยวรมันที่ 7

ตารางที่ 4-14 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
2. ทุนสังคม (ต่อ)	2) งานประเพณีปราสาทช่างปี่ ประเพณีการประกอบพิธีกรรม บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธ์ ที่ปกปักรักษาปราสาทช่างปี่ การแสดงย้อนตำนานปราสาทช่างปี่ จัดแสดงภายในบริเวณองค์ปราสาทช่างปี่
3. ทุนกายภาพ	1) ปราสาทบ้านช่างปี่ ปราสาทบ้านช่างปี่เป็นอโรคยาศาลา ประกอบด้วยองค์ปรางค์ประธาน แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส บริเวณมุมทิศตะวันออกมีอาคารขนาดเล็กรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียกว่า บรรณาลัย มีกำแพงแก้วล้อมรอบ บริเวณทิศตะวันออกมีสระน้ำขนาดเล็กกรุด้วยศิลาแลง ภายในองค์ปราสาทมีการประดิษฐานพระโพธิสัตว์ พระประกอบชัย สุทธิยาโน กรองแก้ว ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าในช่วงปี 2555 กรมศิลปากรเข้ามาบูรณะ พบวัตถุโบราณเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันโบราณวัตถุส่วนหนึ่งนำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัฑสถานแห่งชาติจังหวัดสุรินทร์ และอีกส่วนหนึ่งจัดแสดงไว้ภายในพิพิธภัณฑ์บ้านช่างปี่

ตารางที่ 4-14 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ (ต่อ)	 กำแพงแก้ว และบาราย ภายในปราสาทช่างปี่ 2) พระไภษัชยคุรุไวฑูรยประภาและ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ภายบริเณปราสาทช่างปี่ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ไว้ที่พิพิธภัฑสถานแห่งชาติจังหวัดสุรินทร์
4. ทุนธรรมชาติ	ยังไม่ปรากฏชัด

ตารางที่ 4-14 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
5. ทุนการเงิน	1) รายได้ที่มาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ ช่างปี่วิถีไทย สัมภาษณ์ นายชัยณรงค์ ทองหล่อ (2 ตุลาคม 2560) เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านช่างปี่ โดยกล่าวว่าคนในชุมชนบ้านช่างปี่ ส่วนใหญ่เป็นชาวไทย-เขมร อาชีพหลักของคนในชุมชนคือการทำนา และมีอาชีพรอง คือการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะเห็นว่าสภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านช่างปี่ มีความคล้ายคลึงกับชุมชนอื่นๆในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งบางครั้งก็ส่งผลกระทบ โดยเรื่องที่เกิดขึ้นบ่อย คือการขายข้าวเปลือกไม่ได้ราคา ส่งผลให้คนในชุมชนซึ่งทำนาเป็นอาชีพหลักขาดทุนแทบจะทุกปี จึงเกิดการรวมตัวของคนในหมู่บ้านพัฒนากรรมวิธีการปลูกข้าวหอมมะลิ ที่ได้คุณภาพ จัดตั้งเป็น สำนักงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ ช่างปี่วิถีไทย มีรูปแบบของการดำเนินงานที่เกิดจากความร่วมมือกันภายในชุมชนตั้งแต่กระบวนการพัฒนาเมล็ดพันธุ์ การปลูก การเก็บเกี่ยว รวมถึงการร่วมกันจัดจำหน่ายภายใต้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จุดเด่นของข้าววิสาหกิจชุมชนช่างปี่ คือข้าวที่ปลูกโดยไม่ใช้เคมี ซึ่งปัจจุบันผู้บริโภคห่วงสุขภาพของตนเองมากขึ้น ทำให้ข้าวอินทรีย์ที่ชุมชนบ้านช่างปี่ ปลูกได้ไม่เพียงพอต่อผู้บริโภค ช่วยสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องให้แก่สมาชิกในกลุ่ม ปัจจุบันสมาชิกที่อยู่ภายใต้วิสาหกิจชุมชนนี้ มีพื้นที่ร่วมกันกกว่า 4,000 ไร่ 2) รายได้มาจากกลุ่มการท่องเที่ยวบ้านช่างปี่ นายไพฑูรย์ พินิจทรัพย์ (2 ตุลาคม 2560) ได้กล่าวต่อว่าปัจจุบันชุมชนบ้านช่างปี่ กำลังเริ่มจัดตั้งชุมชนการท่องเที่ยวบ้านช่างปี่ เพราะมีนักท่องเที่ยว เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน คณะกรรมการการท่องเที่ยวของชุมชน จึงมีแนวคิดที่จะใช้ทุ่งนาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มุ่มเน้นการให้ความรู้ด้านการปลูกข้าวอินทรีย์ และให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือเกี่ยวข้าว หากเดินทางมาในช่วงเดือน ตุลาคม-ธันวาคม กิจกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการปั้นเครื่องปั้นดินเผา ที่มา: https://www.facebook.com/pg/CenterChangPi

4.1.4 ข้อมูลทุนชุมชนของเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

นักวิจัยดำเนินการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม อีกทั้งมีการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ร่วมกับการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยมีผลการดำเนินงานเป็นแผนที่ข้อมูลทุนชุมชน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสอบถามข้อมูลจากชุมชนและให้ชุมชนดำเนินการช่วยเก็บข้อมูลร่วมกับการให้ชุมชนนำเสนอเกี่ยวกับข้อมูลชุมชนของตนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง โดยรูปภาพแผนที่ข้อมูลบริบทเส้นทางปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ ดังแสดงในภาพที่ 4-26

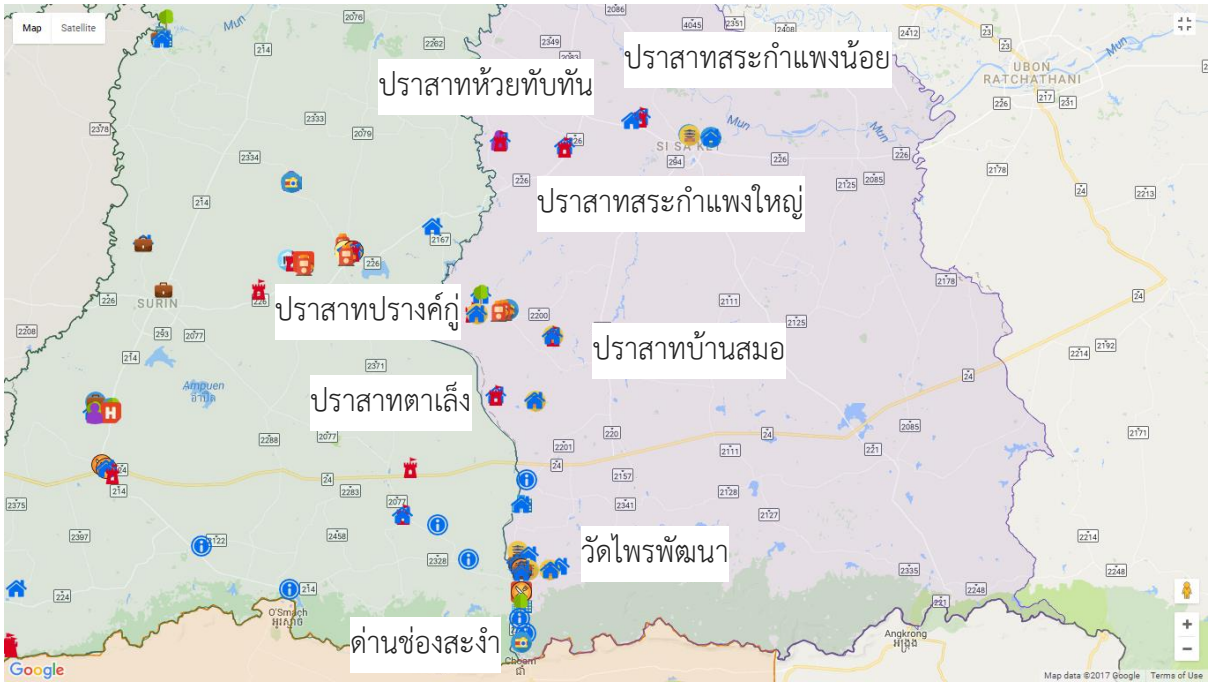

ภาพที่ 4-26 แผนที่ข้อมูลบริบททุนชุมชนตามเส้นทางปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

จากภาพที่ 4-26 ปราสาทประกอบด้วย 6 ปราสาท คือ 1) ปราสาทสระกำแพงใหญ่ 2) ปราสาทสระกำแพงน้อย 3) ปราสาทห้วยทับทัน หรือ ปราสาทบ้านปราสาท 4) ปราสาทปรางค์กู่ 5) ปราสาทหินบ้านสมอ 6) ปราสาทตาเล็ง (ปราสาทลุมพุก) จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลชุมชน ผู้วิจัยมีการปรับเปลี่ยนชุมชนตามแนวทางการคัดเลือกชมชน ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์การคัดเลือกชุมชน 4 ข้อ คือ (1) ชุมชนมีความกลมกลืนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่ (2) ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาปราสาท (3) ชุมชนมีศักยภาพในการสร้าง/บริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ (4) ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ดังนั้นชุมชนของเขตพื้นที่ศรีสะเกษจึงมีการเปลี่ยนแปลงรายชื่อของชุมชน ดังรายละเอียดชื่อชุมชนในตารางที่ 4-15

ตารางที่ 4-15 รายชื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนของเขตพื้นที่ศรีสะเกษ

ชุมชนเดิมตามเอกสารข้อเสนองานวิจัย	ชุมชนหลังการสำรวจข้อมูลเชิงพื้นที่
1) หมู่บ้านวัฒนธรรมขะแมร์ เส้นถนนหมายเลข24 2) ชุมชนบ้านเมืองหลวง อำเภอห้วยทับทัน 3) กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านไฮเลิง อำเภอปรางค์กู่ 4) ด่านชายแดนถาวร ช่องสะงำ	1. ชุมชนบ้านสระกำแพงใหญ่ 2. ชุมชนบ้านกลาง 3. ชุมชนบ้านโนนดั่ง/บ้านโนนธาตุ 4. บ้านกู่ 5. บ้านทามจาน 6. บ้านปราสาท 7. บ้านไพรพัฒนา 8. บ้านแซรไปร

จากตารางที่ 4-15 ผลการจัดเก็บข้อมูลปราสาทและชุมชน คณะผู้วิจัยดำเนินการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ปราสาทห้วยทับทัน หรือ ปราสาทบ้านปราสาทกับชุมชนบ้านปราสาทหรือชุมชนบ้านโนนธาตุ

ปราสาทห้วยทับทันกับชุมชนบ้านโนนธาตุ มีความสัมพันธ์กันทั้งในเชิงพื้นที่และความเชื่อเรื่องการรักษาอาการเจ็บป่วย แผนที่ทุนชุมชนกับปราสาทห้วยทับทัน สามารถแสดงในภาพที่ 4-27 และรายละเอียดของทุนชุมชนบ้านโนนธาตุดังแสดงในตารางที่ 4-16

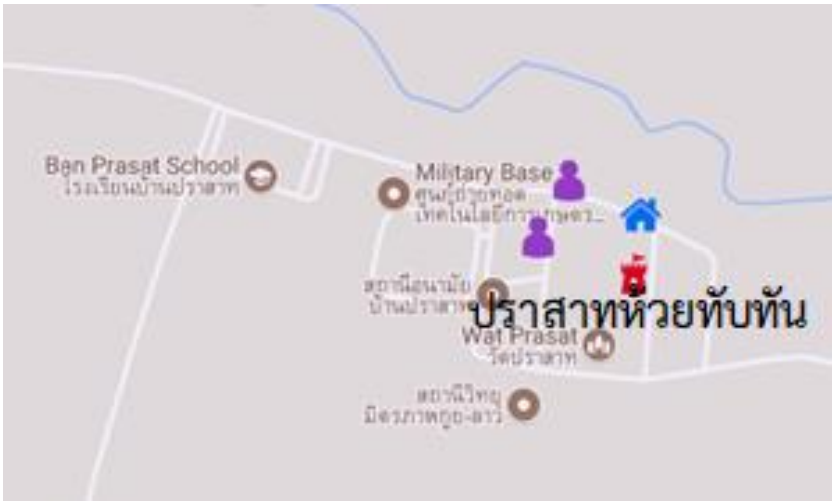

ภาพที่ 4-27 แสดงแผนที่ตั้งของปราสาทห้วยทับทันและชุมชนบ้านโนนธาตุ

จากภาพที่ 4-27 แสดงแผนที่ตั้งปราสาทห้วยทับทันและชุมชนบ้านโนนธาตุ ตัวอย่างปราสาทดังแสดงในภาพที่ 4-28

ภาพที่ 4-28 ตัวอย่างภาพปราสาทห้วยทับทัน

การเข้าสำรวจข้อมูลชุมชน ประกอบด้วย นักวิจัยและชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มปราชญ์ชุมชน จำนวน 4 ท่าน และกลุ่มชาวบ้านจำนวน 7 ท่าน รวมผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 11 ท่าน รายละเอียดดังตารางที่ 4-16

ตารางที่ 4-16 รายละเอียดทุนชุมชนบ้านโนนธาตุ

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	1) การทำเครื่องประดับโดยฝีมือปราชญ์ชาวบ้าน ณ ชุมชนโนนธาตุ บริเวณติดกับปราสาทห้วยทับทัน มีปราชญ์เกี่ยวกับการทำเครื่องประดับนักแสดง นอกจากเครื่องประดับปราชญ์ชาวบ้านยังสามารถออกแบบเครื่องแต่งกายพร้อมกับการแสดงรำอัปสราเพื่อการบวงสรวงปราสาทห้วยทับทัน

ตารางที่ 4-16 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์ (ต่อ)	2) การทำจักรสาน โดยฝีมือปราชญ์ชาวบ้าน 3) การทอผ้าไหม 4) การย้อมมะเกลื่อ
2. ทุนสังคม	ชุมชนมีความเชื่อว่าปราสาทห้วยทับทันเป็นโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับศาสนา มีความศักดิ์สิทธิ์ มีการกราบไหว้เป็นบรรพบุรุษของชุมชน มีการนับถือเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ ใครเจ็บป่วยรักษาไม่หาย หรือปรารถนาสิ่งใด สามารถไปกราบไหว้ บนบานขอให้ได้ดังใจปรารถนา ภาษาที่ใช้เป็นภาษาส่วย บุญเดือนสาม ขึ้น 15 ค่ำ เดือนสาม ของทุกปี ชุมชนจะมีพิธีบวงสรวงกราบไหว้ปราสาทห้วยทับทัน เป็นงานพิธีไหว้พระธาตุ มีการแสดงแสงสีเสียงตำนานการสร้างปราสาทห้วยทับทัน รำอัปสรา ในขณะที่ชมการแสดงชุมชนมีการให้บริการพาแลง (ขันโตกอีสาน) มีการจัดงานแสดงนิทัศการของดีอำเภอห้วยทับทัน

ตารางที่ 4-16 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ	ประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ การคมนาคม ชุมชนบ้านโนนดั่ง/บ้านโนนธาตุ มีปราสาทห้วยทับทันเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ โดยโบราณวัตถุถูกจัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ในบริเวณวัดปราสาทปราสาทพนาราม
4. ทุนธรรมชาติ	ยังไม่ปรากฏเด่นชัด
5. ทุนการเงิน	ยังไม่ปรากฏเด่นชัด

2) กลุ่มปราสาทสระกำแพงใหญ่และปราสาทสระกำแพงน้อย

ปราสาทสระกำแพงน้อยและปราสาทสระกำแพงใหญ่ มีเส้นทางการคมนาคมที่เชื่อมต่อกัน

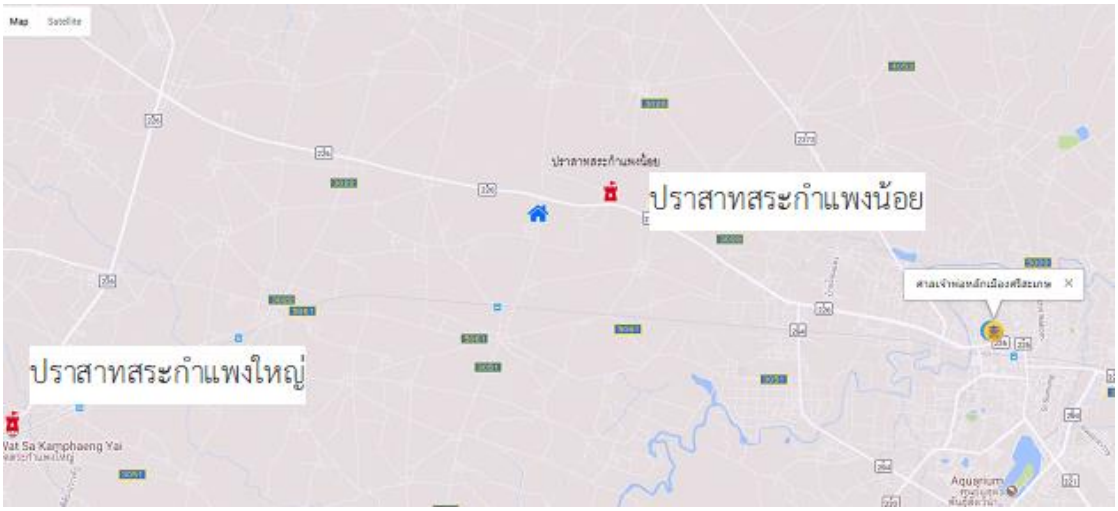

ภาพที่ 4-29 แผนที่แสดงที่ตั้งของปราสาทสระกำแพงน้อยและปราสาทสระกำแพงใหญ่

จากภาพที่ 4-29 จากภาพแผนที่ปราสาทสระกำแพงใหญ่และสระกำแพงน้อย พบว่า ชุมชนรอบปราสาทเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง เช่น ชุมชนบ้านกลางที่มีส่วนร่วมในการทำบุญ ณ วัดสระกำแพงน้อย แต่ชุมชนไม่มีจุดเด่นในการเป็นชุมชนท่องเที่ยว แต่ตัวปราสาทและวัดที่เป็นสถานที่เดียวกันกับปราสาทมีจุดเด่น มีเรื่องราวน่าสนใจ สามารถนำมาใช้เป็นโครงเรื่องราวเพื่อการท่องเที่ยวได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(2.1) ปราสาทสระกำแพงใหญ่

ปราสาทสระกำแพงใหญ่ ตั้งอยู่ ณ ตำบลสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ สร้างขึ้นในศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธแบบมหายานเพื่อประดิษฐานเทวรูป ในปี พ.ศ. 2491 องค์ประกอบของปราสาทสระกำแพงใหญ่ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ (1) ระเบียงคต (2) อาคารซุ้มประตูหรือโคปุระ 4 ทิศ (3) ปราสาทประธาน 3 หลัง ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน (4) ปราสาทเดี่ยวหนึ่งหลัง (5) ตำแหน่งที่สันนิษฐานว่าเป็นที่ตั้งของปราสาทอีกหลัง (แต่ยังก่อสร้างไม่เสร็จ) และ (6) บาราย (สระกำแพง) ภาพองค์ประกอบของปราสาทสระกำแพงใหญ่ดังแสดงในภาพที่ 4-30

จากภาพที่ 4-30 ปราสาทสระกำแพงใหญ่เป็นศาสนสถานแบบเขมร ทั้งด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม โดยพิจารณาจากหลักฐานที่เป็นทับหลังพระนารายณ์ที่ปรากฏว่าน่าจะนับถือศาสนาฮินดู ต่อมาภายหลังจึงมีการนับถือศาสนาพุทธ โดยได้ขุดพบพระพุทธรูปหน้าปรกปางสมาธิ สูง 1.33 เมตร ภาพของปราสาทสระกำแพงใหญ่ และ หลักฐานในการเป็นศาสนสถานของผู้นับถือศาสนาพราหมณ์ ดังแสดงในภาพที่ 4-31 ถึง 4-34 ตามลำดับ

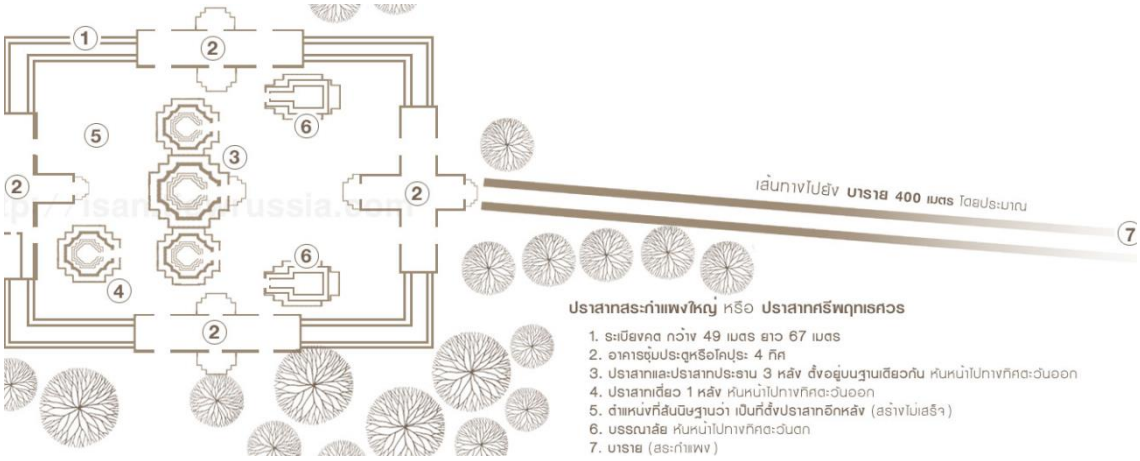

ภาพที่ 4-30 ภาพจำลององค์ประกอบของปราสาทสระกำแพงใหญ่
ที่มา: http://isan.tiewrussia.com/khom_2/ปราสาทสระกำแพงใหญ่

ภาพที่ 4-31 ภาพปราสาทสระกำแพงใหญ่ ณ วัดสระกำแพงใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 4-32 ภาพทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ณ ปราสาทสระกำแพงใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 4-33 ทับหลังพระกฤษณะปราบม้าเกษี

ภาพที่ 4-34 ทับหลังที่สำคัญ ณ ปราสาทสระกำแพงใหญ่และทับหลังหนุมายถวายแหวน

โบราณวัตถุที่สำคัญของปราสาทสระกำแพงใหญ่ คือ พระนาคปรกโบราณ หลวงปู่เครื่องฝันเห็นหลวงพ่อนาคปรกประดิษฐานในเจดีย์หลังกลางมีรัศมีเรืองรอง เช้ามาท่านจึงนำสามเณรไปขุดตามที่นิมิตเห็น ซึ่งหลวงปู่เครื่องขุดพบหลวงพ่อนาคปรกตามที่นิมิตเห็น และท่านได้นำมาประดิษฐาน ณ ศาลา วัดปราสาทสระกำแพงใหญ่ ตัวอย่างภาพพระนาคปรกดังแสดงในภาพที่ 4- 35 และ ภาพหลวงปู่เครื่องในภาพที่ 4-36

ภาพที่ 4-35 ภาพหลวงพ่อนาคปรก ณ ปราสาทสระกำแพงใหญ่

ภาพที่ 4-36 ภาพรูปปั้นหุ่นขี้ผึ้งของหลวงปู่เครื่อง วัดสระกำแพงใหญ่

นอกจากทับหลังที่สำคัญของปราสาทสระกำแพง ณ ปราสาทสระกำแพงใหญ่แห่งนี้ยังค้นพบประติมากรรมสำริดที่สำคัญ คือ ประติมากรรมนันทิเกศวรหรือนันทีศวร ซึ่งมีการขุดพบแห่งเดียวในประเทศไทย คือที่ปราสาทสระกำแพงใหญ่ ปัจจุบันถูกนำไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

(2.2) ปราสาทสระกำแพงน้อย

ปราสาทสระกำแพงน้อยเป็นหนึ่งในศาสนสถานประเภท "อโรคยาศาล" หรือสถานพยาบาล ซึ่งพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โปรดให้สร้างขึ้นจำนวน 102 แห่ง ปัจจุบันพบปรากฏมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มอีสานใต้ (นครราชสีมา สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ)

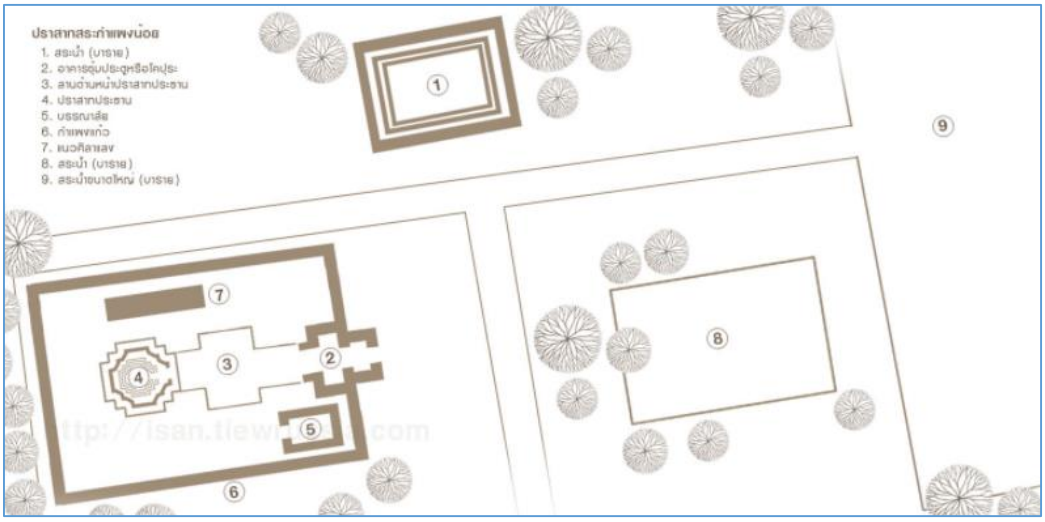

ภาพที่ 4-37 ภาพจำลององค์ประกอบของปราสาทสระกำแพงน้อย
ที่มา: http://isan.tiewrussia.com/khom/ปราสาทสระกำแพงน้อย

จากภาพที่ 4-37 องค์ประกอบของปราสาทสระกำแพงน้อย ประกอบด้วย อาคารชุ้มประตูหรือโคปุระ ลานด้านหน้าปราสาทประธาน ปราสาทประธาน บรรณาลัย กำแพงแก้ว แนวศิลาแลง บาราย (สระน้ำ) รวม 3 แห่ง ดังแสดงในตำแหน่งที่ 1, 8 และ 9 ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ ปราสาทสระกำแพงน้อยดังแสดงในภาพที่ 4-38 และ 4-39

ภาพที่ 4-38 ภาพตัวอย่างปราสาทสระกำแพงน้อย

จากการสอบถามการมีส่วนร่วมของชุมชน ณ วัดปราสาทสระกำแพงน้อย พบว่า ชุมชนบ้านกลางมีส่วนร่วมในลักษณะการเข้าร่วมถือศีลภาวนาของผู้สูงอายุในช่วงวันพระ ประมาณ 7 - 8 ท่าน นอกจากถือศีลของกลุ่มผู้สูงอายุในบางครั้งกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านทั้งชายและหญิงมักจะมานั่งเล่นในศาลากลางน้ำ มาให้อาหารปลา เป็นแหล่งพักผ่อนของคนหนุ่มสาวในชุมชน สระน้ำบารายซึ่งอยู่บริเวณแผนผังหมายเลข 1 เป็นบ่อน้ำที่ถูกเป็นสระน้ำที่กรุด้วยศิลาแลง เป็นแหล่งน้ำที่ไม่เคยแห้ง สันนิฐานว่าเป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพราะในสมัยโบราณ ณ ที่แห่งนี้ถูกสันนิฐานว่าเป็นโบราณสถานมาก่อน ก่อนที่จะถูกปรับปรุงให้เป็น อโรคยาศาลา ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

ภาพที่ 4-39 ภาพตัวอย่างบารายที่สันนิฐานว่าเป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์

ภายในบริเวณโบราณสถานปราสาทสระกำแพงน้อยมีทับหลังสลักลวดลายหลายชิ้น มีรูปศิลปกรรมแบบปาปวน ราวพุทธศตวรรษที่ 16 เช่น ทับหลังรูปอุมามเกศวร พระวรุณทรงหงส์ เป็นต้น ดังนั้นจึงมีการสันนิษฐานว่าเดิมสถานที่แห่งนี้คงเคยเป็นศาสนสถานมาก่อน และมีการก่อสร้างเป็นอโรคยาศาลในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ตัวอย่างภาพทับหลังดังแสดงในภาพที่ 4-40 และตัวอย่างภาพรวมองค์ปราสาทสระกำแพงน้อยดังแสดงในภาพที่ 4-41

กิจกรรมภายในวัดสระกำแพงน้อยประกอบด้วย ไหว้พระ เที่ยวชมปราสาท ให้อาหารปลา ค่าอาหารปลาถุงละ 10 บาท บริเวณปราสาทมีลานจอดรถขนาดใหญ่ เนื่องจากสถานที่แห่งนี้เคยถูกนำมาประมูลเพื่อสร้างเป็นสถานีอนามัย แต่ไม่ทราบเหตุผลของการยกเลิกการสร้างอนามัย ณ บริเวณดังกล่าว ตัวอย่างสระน้ำขนาดใหญ่ของวัดดังแสดงในภาพที่ 4-42

ภาพที่ 4-40 ทับหลัง ณ ปราสาทสระกำแพงใหญ่

ภาพที่ 4-41 องค์ปราสาทสระกำแพงน้อย

ภาพที่ 4-42 สระน้ำขนาดใหญ่ของวัดสระกำแพงน้อย

3) กลุ่มปราสาทปรางค์กู่ ปราสาทบ้านสมอ และปราสาทตาเล็ง

จากการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลปราสาทและชุมชนโดยรอบปราสาท ด้วยระบบจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน ที่นักวิจัยพัฒนาขึ้นตามแผนงานของโครงการย่อยที่ 3 ผลการเก็บข้อมูลกลุ่มปราสาทปรางค์กู่ ปราสาทบ้านสมอ และปราสาทตาเล็ง จังหวัดศรีสะเกษ ดังแสดงเป็นแผนที่ในภาพที่ 4-43

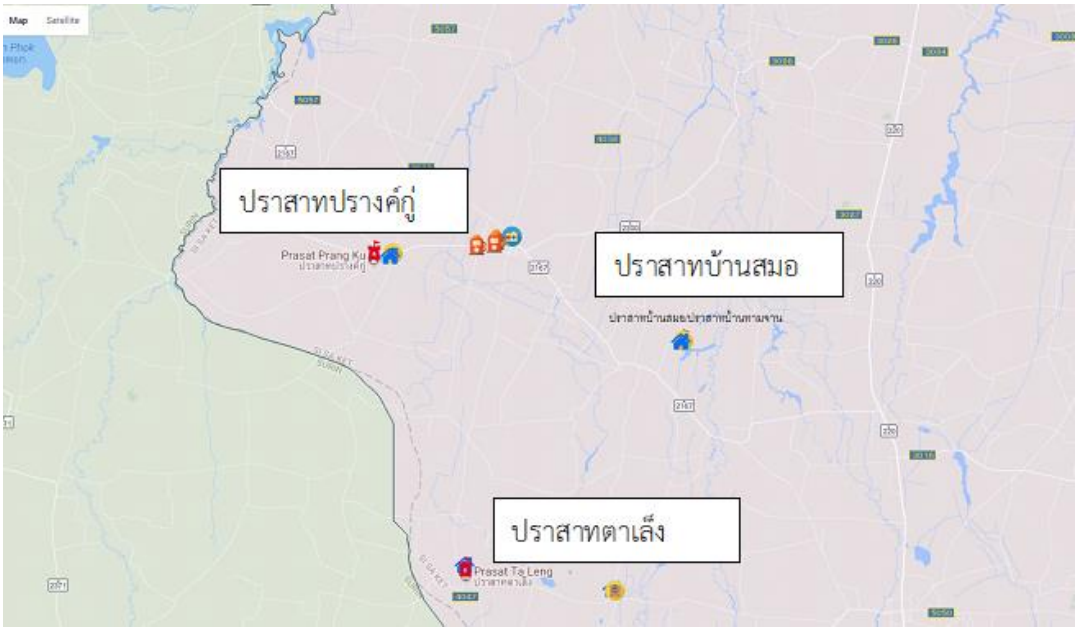

ภาพที่ 4-43 แผนที่กลุ่มปราสาทปรางค์กู่ ปราสาทบ้านสมอ และปราสาทตาเล็ง จังหวัดศรีสะเกษ

จากภาพที่ 4-43 แผนที่กลุ่มปราสาทปรางค์กู่ ปราสาทบ้านสมอ และปราสาทตาเล็ง พบว่า ทุกชุมชนมีประเพณีวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับปราสาท ด้วยเชื่อว่าปราสาทมีความศักดิ์สิทธิ์และถือเป็นบรรพบุรุษของชุมชน แต่มีสองชุมชนที่พื้นที่ของปราสาทมีการดำเนินการอยู่ร่วมกับชุมชน คือ ชุมชนบ้านทามจาน ที่ปราสาทบ้านสมอตั้งอยู่ในพื้นที่วัดทามจาน ซึ่งชุมชนใช้เป็นพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ภาพตัวอย่างกิจกรรมของชุมชนทามจามดังแสดงในภาพที่ 4-44 แต่อย่างไรก็ตามชุมชุนบ้านทามจานมีความพร้อมด้านการให้บริการนักท่องเที่ยวเรื่องมัคคุเทศน์ท้องถิ่น แต่บริบทอื่นยังไม่มีความเท่ากับบ้านกู่ซึ่งมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชนมากกว่า รายละเอียดทุนชุมชนบ้านกู่ดังแสดงในตารางที่ 4-17

ภาพที่ 4-44 ภาพตัวอย่างกิจกรรมของชุมชนทามจามที่แสดงถึงประเพณีวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับปราสาท

จากภาพที่ 4-44 ชุมชนบ้านทามจานมีประเพณีวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับปราสาท ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างวัดบ้านปราสาทซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกันกับที่ตั้งของปราสาท ชุมชนมีแห่งน้ำขนาดใหญ่ คือ คลองกุดปราสาท ที่สามารถนำมาบูรณหรือสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวรอง เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมปราสาท อีกทั้งเรื่องการบริการนักท่องเที่ยว บริเวณปราสาทมีห้องน้ำ มีเส้นทางใกล้กับเขตพื้นที่ของอำเภอ ทำให้เดินทางสะดวก แต่ขาดเรื่องสินค้าชุมชนหรือประเพณี อาหาร การละเล่นของชุมชนที่ยังไม่โดดเด่น แต่สามารถพัฒนาได้ เนื่องจากชุมชนมีความต้องการและพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง

การสำรวจทุนชุมชน กลุ่มปราชญ์ชุมชน จำนวน 3 ท่าน ผู้นำชุมชน 2 ท่าน กำนันบ้านกู่ นายทนงศักดิ์ นรดี และนายธนากร พรมลิ และกลุ่มชาวบ้านจำนวน 10 ท่าน รวมผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 15 ท่าน บริบทพื้นฐานของชุมชนบ้านกู่ มีพื้นที่ติดกับปราสาทปรางค์กู่ โดยทางเข้าปราสาทจะต้องผ่านป่าชุมชนที่ปลูกต้นไม้ใหญ่ บริเวณรอบสระน้ำขนาดใหญ่ของชุมชน ดังแสดงในภาพบริบทของปราสาทและชุมชน ด้านกลางใจของสระน้ำขนาดใหญ่มีการก่อสร้างศูนย์วัฒนธรรมของชุมชน (อยู่ระหว่างการดำเนินการก่อสร้าง) และมีความเชื่อเรื่องสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในบ่อน้ำใหญ่นั้น เป็นสัตว์เทวดา ไม่สามารถจับกินเป็นอาหารได้ หากผู้ใดทำร้ายหรือจับไปกินเป็นอาหารจะมีอันเป็นไปคือเจ็บป่วย ชาวบ้านจึงไม่มีใครกล้าจับสัตว์น้ำในบ่อโดยบริยาย

ตารางที่ 4-17 รายละเอียดทุนชุมชนบ้านกู่ ปราสาทปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	1) ปราชญ์การทอผ้าไหม การทอผ้าลายปราสาทปรางค์กู่ เสื้อแก๊บ (เสื้อย้อมมะเกลือลายลูกแก้ว) ผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน

ตารางที่ 4-17 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์ (ต่อ)	2) ปราชญ์ชุมชนด้านอาหารและขนมพื้นบ้าน เช่น แกงมันปู ขนมไปรกะซัง
2. ทุนสังคม	ชุมชนบ้านกู่เป็นชุมชนที่มีความผูกพันกับปราสาทปรางค์กู่อย่างแนบแน่น โดยชุมชนมีความเชื่อและเลื่อมใสปราสาทปรางค์กู่เป็นเสมือนบรรพบุรุษ ชมชนมีการการสืบสานประเพณี วิถีชีวิตชาวกูย (ส่วย) เป็นชุมชนวัฒนธรรมที่มีชีวิต ทั้งวัฒนธรรมการอยู่อาศัย วัฒนธรรม ประเพณี การดำเนินชีวิต การกินอาหารประกอบด้วยอาหารพื้นบ้าน/อาหารหวาน ขนมพื้นบ้าน ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารภายในชุมชน และการแต่งกาย ดั่งคำขวัญของชุมชนหรือประโยคที่แสดงถึงความโดดเด่นของชุมชนที่สามารถดึงดูดใจให้มาเยี่ยมชุมชน “ปรางค์กู่คู่บ้าน สระกู่คู่เมือง ลือเลื่องวัฒนธรรม เลิศล้ำสามัคคี มีวงมโหรี ผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์ ของดีหลวงปู่งาม” ทุนสังคมของบ้านกู่ ประกอบด้วย

ตารางที่ 4-17 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
2. ทุนสังคม (ต่อ)	1) วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัยและการรำชาวกูย 2) ประเพณีบุญเบิกฟ้า ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ธนากร พรมลิ เล่าถึงงานบุญเบิกฟ้าเดือนสาม ชาวกูย บ้านกู่ อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ งานประเพณีหวัวบุญเบิกฟ้า งานบุญเบิกฟ้า ช่วงเวลา วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 (อยู่ระหว่างปลายเดือนมกราคม-ต้นเดือนกุมภาพันธ์) เป็นงานเฉลิมฉลองในช่วงต้นฤดูการทำนาเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ของอีสาน ในงานจัดให้มีขบวนแห่บุญเบิกฟ้า ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระแม่โพสพ เรื่องของพานบายศรีสู่ขวัญ ตลอดจนวัฒนธรรมการละเล่น ดนตรีพื้นบ้าน และพิธีกรรมต่าง ๆ ความสำคัญ ประเพณี บุญเบิกฟ้า เป็นประเพณีที่ประกอบขึ้นตามความเชื่อว่า เมื่อถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกๆ ปี ฟ้าจะเริ่มไขประตูฝน โดยจะมีเสียงฟ้าร้อง และทิศที่ฟ้าร้องเป็นสัญญาณบ่งบอกตัวกำหนดปริมาณน้ำฝนที่จะตกลงมาหล่อเลี้ยงการเกษตรในปีนั้น ๆ

ตารางที่ 4-17 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
3. ทุนกายภาพ	ประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ การคมนาคม
4. ทุนธรรมชาติ	สวนสาธารณะบ้านกู่
5. ทุนการเงิน	รายได้จากกลุ่มทอผ้าไหมและงานท่องเที่ยวชุมชน

จากตารางที่ 4-17 ชุมชนบ้านกู่ มีลักษณะโดดเด่นทั้งด้านวัฒนธรรมและประเพณี ความเชื่อที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปราสาท สามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นภาพได้ดังแสดงในภาพที่ 4-45

ภาพที่ 4-45 แสดงภาพแห่งความโดดเด่นทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวกูย ปราสาทปรางค์กู่

4) กลุ่มสถานที่ท่องเที่ยวชายแดนสะงำ จังหวัดศรีสะเกษ

จากการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดศรีสะเกษที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับประเทศกัมพูชา ตามเส้นทางด่านชายแดนช่องสะงำ จังหวัดศรีสะเกษ แผนที่ดังแสดงในภาพที่ 4-46

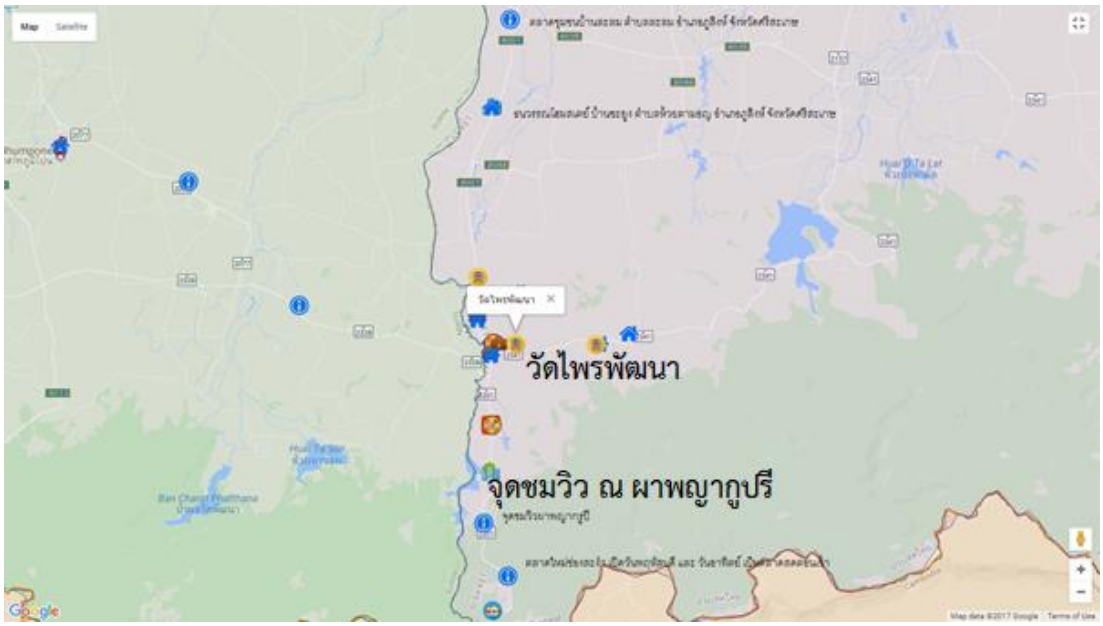

ภาพที่ 4-46 สถานที่ท่องเที่ยวตามเส้นทางด่านชายแดนช่องสะงำ

จากภาพที่ 4-46 สถานที่ท่องเที่ยวตามเส้นทางด่านชายแดนช่องสะงำ รายละเอียดของแต่สถานที่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) วัดไพรพัฒนา

แหล่งท่องเที่ยวรองของเส้นทางผ่านแดนในช่วงถนนก่อนผ่านแดน ประกอบด้วย วัดไพรพัฒนา ตลาดชุมชนบ้านละลม ซึ่งเป็นตลาดสด มีอาหาร เปิดขายทุกวันตอนเย็นให้บริการนักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา รวมทั้งคนในชุมชน นอกจากอาหารที่สามารถหาซื้อได้สะดวกสบาย เนื่องจากมีร้านอาหารชุมชนอยู่ตลอดสองข้างทาง ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะพักค้างคืนก็สามารถทำได้ เนื่องจากตามเส้นทางการคมนาคมก่อนผ่านด่าน ณ ช่องสะงำ มีที่พักที่เป็นลักษณะรีสอร์ทโฮมสเตย์สะอาด เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ราคาไม่แพง

นอกจากศักยภาพด้านอาหารและที่พัก เส้นทางก่อนผ่านแดนช่องสะงำ ยังมีเรื่องของการให้บริการที่เกี่ยวกับสาธารณสุขและสถานีตำรวจที่อยู่ในเขตชุมชน สามารถเดินทางเข้าไปใช้บริการได้หากจำเป็น อย่างไรก็ตามชุมชนยังขาดป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการให้บริการสุขภาพและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว หากเกิดเหตุฉุกเฉินนักท่องเที่ยวสามารถติดต่อที่ใด หมายเลขโทรศัพท์อะไร เป็นต้น

วัดไพรพัฒนาเป็นวัดติดชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นทางผ่านไปยังด่านชายแดนช่องสะงำ อีกทั้งยังเป็นวัดที่ชาวพุทธทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวกัมพูชาให้ความศรัทธา โดยผู้คนนิยมเดินทางมากราบนมัสการสรีระสังขารหลวงปู่สรวงที่ไม่เน่าเปื่อยไปตามกาลเวลา ชาวบ้านเรียกท่านว่า ออยเตียนสรูล หรือเทวดาเดินดิน เพราะชาวบ้านเชื่อว่าท่านเป็นผู้มีบารมีที่สามารถให้โชคลาภ แก่ผู้มีจิตศรัทธาเสมือนเป็นเทวดามาโปรด ณ วัดไพรพัฒนามีประชาชนเดินทางมากราบไหว้ศรัทธาทุกวัน โดยเฉพาะวันหยุด ทั้งชาวไทยและชาวกัมพูชา ต่างไหลเวียนมาไหว้พระทำบุญไม่น้อยกว่าหนึ่งพันคน ในบริเวณวัดไพรพัฒนามีสถานที่ต่างๆให้ผู้ศรัทธาเลื่อมใสกราบไหว้ อีกทั้งแสดงคำสอนของหลวงปู่สรวงในรูปของภาษาไทย ภาษาเขมรและภาษาอังกฤษ ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 4-47 และ 4-48

ภาพที่ 4-47 ตัวอย่างคำสอนของหลวงปู่สรวงในรูปของภาษาไทย ภาษาเขมรและภาษาอังกฤษ

ภาพที่ 4-48 ตัวอย่างคำสอนของหลวงปู่สรวงในรูปของภาษาไทย ภาษาเขมรและภาษาอังกฤษ

นอกจากการศรัทธาของเหล่าชาวไทยและชาวกัมพูชาที่มีต่อคำสอนของหลวงปู่สรวง ความศรัทธาที่ชาวกัมพูชาและชาวไทยที่มีต่อหลวงพ่อพุฒ เจ้าอาวาสวัดไพรพัฒนา ซึ่งท่านดำเนินการสร้างสานสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยและกัมพูชาด้วยการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ร่วมกันมากมาย เช่น การถวายเทียนพรรษาให้กับวัดในฝั่งกัมพูชาจำนวน 90 วัด การสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงให้กับจังหวัดอุดรมีชัย ประเทศกัมพูชา การทำบุญตักบาตรทั้งในฝั่งชายแดนไทย-กัมพูชาในเทศกาลประเพณีสงกรานต์ ขึ้นปีใหม่ การทอดกฐินให้กับทางวัดในฝั่งกัมพูชา เป็นต้น ภาพตัวอย่างกิจกรรมดังแสดงในภาพที่ 4-49

ภาพที่ 4-49 ภาพตัวอย่างกิจกรรมสานสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ณ ด่านชายแดนช่องสะงำ จังหวัดศรีสะเกษ

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ เสด็จยังวัดไพรพัฒนา ทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานยอดมณฑปปราสาทหลวงปู่สรวง เพื่อเชิดชูบูชาคุณของหลวงปู่สรวงที่มีเมตตาต่อชาวศรีสะเกษและประชาชนทั่วไปให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชา ทั้งนี้มณฑปปราสาทหลวงปู่สรวง ณ วัดไพรพัฒนา

ภาพที่ 4-50 ภาพตัวอย่างกิจกรรมบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ประดิษฐานยอดมณฑปปราสาทหลวงปู่สรวง

(2) จุดชมวิวผาพญากูปรี

เส้นทางก่อนข้ามชายแดนไปยังกัมพูชา ณ ด่านชายแดนช่องสะงำ นอกวัดไพรพัฒนา ยังมีสถานที่ในการให้แวะพักผ่อน เช่น จุดชมวิวผาพญากรูปี ตลาดเมืองใหม่ ซึ่งเป็นตลาดสดยามเช้า เปิดดำเนินการในวันพฤหัสบดีกับวันอาทิตย์ในแต่ละสัปดาห์ ภาพบรรยากาศของจุดชมวิวผาพญากูปรี ดังแสดงในภาพที่ 4-51 และ 4-52

ภาพที่ 4-51 บรรยากาศของจุดชมวิวผาพญากูปรี

ภาพที่ 4-52 บรรยากาศของจุดชมวิวผาพญากูปรี

ณ จุดชมวิวผาพญากูปรี พบมีเส้นทางเดินป่า ขนาดเล็ก เพื่อเรียนรู้ธรรมชาติ เส้นทางไม่ยาวมาก นักท่องเที่ยวสามารถจอดรถพักผ่อน นั่งเล่น อากาศเย็นสบายทั้งปี มีกาแฟสดจำหน่าย ห้องน้ำสร้างบริจาคโดยหลวงพ่อพุฒ วัดไพรพัฒนา มีที่จอดรถ ณ บริเวณนี้นักท่องเที่ยวมักขึ้นมานั่งเล่นพักผ่อนหลังจากกราบพระทำบุญ ณ วัดไพรพัฒนา ทั้งนี้ชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว คือ ชุมชนบ้านแซไปร บ้านแซรไปรเป็นหมู่บ้านสุดท้ายก่อนถึง จุดผ่านแดนถาวรช่องสะงำ ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศกัมพูชา ประชาชนมีการผ่านแดนไปมาหาสู่กันและทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ เช่น ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ประชาชนในชุมชนเป็นชนเผ่าเขมร มีประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตคล้ายกับชาวกัมพูชา รายละเอียดของทุนชุมชนทั้ง 5 ทุน ณ บ้านแซไปร ดังแสดงในตารางที่ 4-18

ตารางที่ 4-18 รายละเอียดทุนชุมชนบ้านแซไปร

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
1. ทุนมนุษย์	ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน 1) การจักรสานจากไม้ไผ่ เปล ไซร์ กระด้ง ฯลฯ 2) การทอเสื่อ 3) การรักษาด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน 4) การทำขนมเวือระพอม ขนมตดหมา 5) การแต่งกายแบบชาติพันธ์เขมร ผู้ชายแต่งกายด้วยเสื้อคอกลมผ่าหน้า นุ่งโสร่งสีสันต่าง ๆ ผ้าขาวม้าคาดเอวหรือคล้องไหล่ ส่วนผู้หญิงแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าถุงลายตั้ง มีเชิงตามขวางสองชั้น ชั้นบนกว้าง ชั้นล่างแคบ ระหว่างรอยต่อคาดด้วยสีแดง เสื้อดำย้อมด้วยมะเกลือ แขนกระบอก รัดรูป ตามรอยตะเข็บถักด้วยสีต่าง ๆ ชายเสื้อผ่าทั้งสองด้าน กระดุมทำด้วยเงิน ผ้าคล้องไหล่ ผ้าคล้องคอ 6) การแสดงพื้นบ้าน รำแม่มด

ตารางที่ 4-18 (ต่อ)

ชื่อทุนชุมชน	รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชน
2. ทุนสังคม	ประเพณีตักบาตรพระสองแผนดิน ในวันขึ้นปีใหม่และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ณ บริเวณจุดผ่านแดนถาวรไทย – กัมพูชา ช่องสะงำ และ วัดไพรพัฒนา ในวันงานมีประชาชนทั้งชาวไทยและชาวกัมพูชาร่วมใจทำบุตรตักบาตรร่วมกัน ที่มา: สำนักข่าวเมเนเจอร์ออนไลน์
3. ทุนกายภาพ	ชุมชนมีที่ตั้งเหมาะแก่การเป็นจุดท่องเที่ยว จุดพักรถก่อนข้ามแดนไปประเทศกัมพูชา และมีการคมนาคมที่สะดวก
4. ทุนธรรมชาติ	ประกอบด้วย ห้วยสำราญ หนองน้ำบ้านแซรไปร
5. ทุนการเงิน	ยังไม่ปรากฏเด่นชัด

4.1.5 ข้อมูลทุนชุมชนของเขตพื้นที่จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา

จากการสัมภาษณ์ประชาชนชาวกัมพูชารวมถึงข้อมูลจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเกี่ยวกับข้อมูลประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชาวกัมพูชา พบว่า ชาวกัมพูชามีความรักและเคารพต่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในฐานะกษัตริย์ที่เป็นธรรมราชา ดูแลราษฎรด้วยความมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เช่นเดียวกับใบหน้าของท่านที่ปรากฏเป็นรอยยิ้มแบบบายน ณ ปราสาทบายน แห่งเมืองนครธม ด้านประเพณีวัฒนธรรมของชาวกัมพูชามีลักษณะเหมือนกันกับประเทศไทยในแถบภาคอีสาน เช่น ประเพณีแข่งเรือที่ปราสาทหินพิมาย ประเพณีลอยกระทง ประเพณีบุญเดือนสิบ แห่เทียนเข้าพรรษา ภาษาที่ใช้เป็นภาษาเขมร การแต่งกาย เป็นต้น เส้นทางการเดินทางดังแสดงในภาพที่ 4-53

ชาวกัมพูชาในแถบชายแดน เช่น จังหวัดอุดรมีชัย จังหวัดเสียมเรียบ มักเข้ารับการรักษาพยาบาลที่ประเทศไทย โดยผ่านเข้าทางด่านชายแดนช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย นอกจากนี้ชาวกัมพูชาจำนวนมากมีความเลื่อมใสศรัทธาหลวงปู่สรวงและหลวงพ่อพุฒ แห่งวัดไพรพัฒนา ณ ด่านชายแดนช่องสะงำ จังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย ซึ่งจากการบอกเล่าประวัติของหลวงปู่สรวง ท่านเป็นพระชาวกัมพูชา ที่มีผู้คนเลื่อมใสทั้งชาวไทยและชาวกัมพูชา เนื่องจากท่านมักจะเดินทางข้ามไป-มาระหว่างชายแดนไทย-กัมพูชา อยู่เป็นประจำ มักให้โชคลาภและการรักษาอาการป่วย ปัจจุบันสรีระสังขารของท่านถูกบรรจุในโลงแก้ว ณ วัดไพรพัฒนา จังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย เนื่องจากสรีระสังขารของท่านไม่เน่าเปื่อยไปตามกาลเวลา

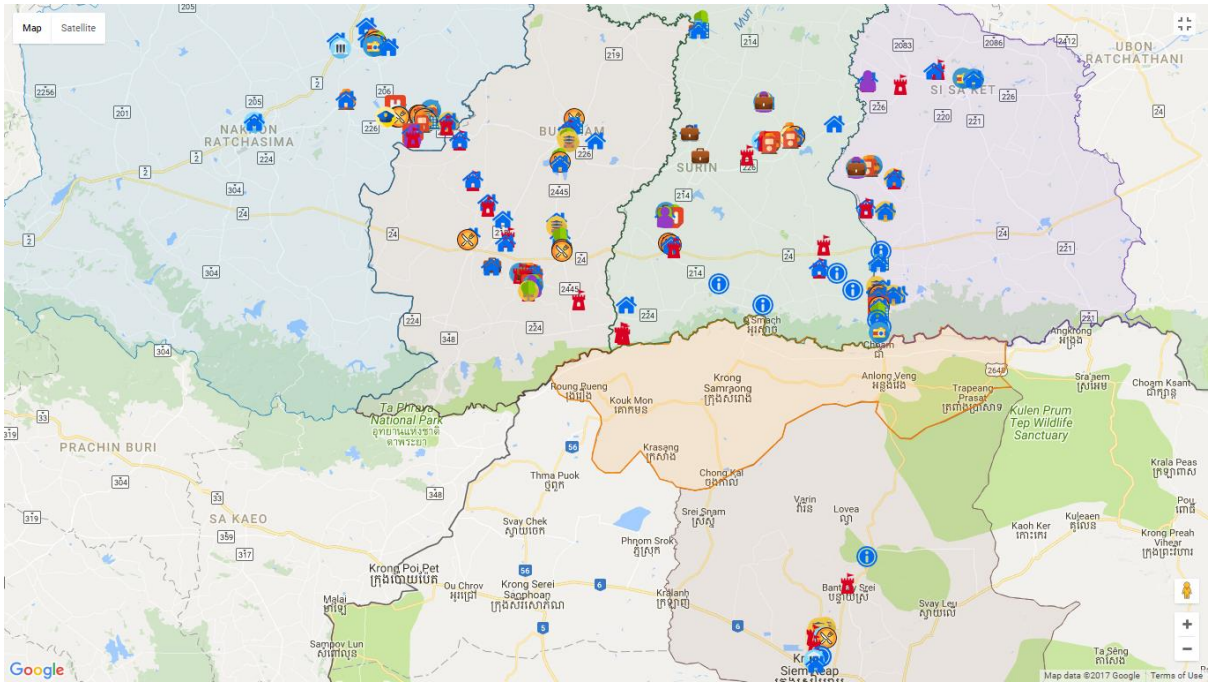

ภาพที่ 4-53 เส้นทางจากด่านชายแดนช่องสะงำ ประเทศไทย สู่ปราสาทนครวัดนครธม ประเทศกัมพูชา

จากภาพที่ 4-53 พบว่าเส้นทางการท่องเที่ยวระหว่างไทย-กัมพูชา หากข้ามแดนทางฝั่งช่องสะงำจะมีระยะทางที่สั้นกว่า โดยระหว่างทางสามารถแวะเที่ยวชมธรรมชาติที่กบาลสะเปียนที่มีศิวลึงค์และฐานโยนีใน

ท้องน้ำบริเวณยอดเขาที่เป็นต้นน้ำของแม่น้ำเสียมเรียบมีจำนวนนับพันองค์ เมื่อน้ำในลำธารไหลผ่านน้ำนั้นถือเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ใช้ดื่มกินและรักษาโรคได้ ระหว่างเส้นทางการเดินทางจากน้ำตกกบาลสะเปียนและปราสาทบันทายศรีจะมีร้านขายของฝากจากชุมชน คือ น้ำตาลสดรูปแบบต่างๆ โดยมีการแสดงกระบวนการทำน้ำตาลสดประกอบการขาย เครื่องประดับ เสื้อผ้า รูปภาพ ผลไม้ อาหารพื้นบ้านของชาวกัมพูชา ของที่ระลึกต่าง ๆ ดังแสดงตัวอย่างในภาพที่ 4-54

ภาพที่ 4-54 ร้านขายของที่ระลึกจากชุมชน

การสำรวจพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว ชาวไทยจำนวน 9 ราย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มครอบครัวและกลุ่มเพื่อน อายุเฉลี่ยประมาณ 30 – 35 ปี เป็นพนักงานบริษัท รายได้มากกว่า 10,000 บาท/เดือน พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมมาท่องเที่ยวนครวัดนครธมเป็นกลุ่มคณะ เช่น มากับเพื่อน มากับครอบครัว กลุ่มละไม่เกิน 8 คน มีลักษณะการค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ท การเดินทางมีสองแบบคือขับรถมาเองผ่านทางช่องปอยเปต จังหวัดสระแก้ว และอีกกลุ่มมาทางเครื่องบินสายการบิน low cost มาพักโรงแรมใกล้ตลาด old market เดินทางเที่ยวชมปราสาทด้วยตนเองไม่มีมัคคุเทศก์ จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวด้วยตนเองจากแผนที่และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ท วัตถุประสงค์คือมาเที่ยวพักผ่อนวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ ดูพระอาทิตย์ขึ้น-พระอาทิตย์ตก เยี่ยมชมนครวัด-นครธม ปราสาทใกล้เคียง ปราสาทบันทายศรี น้ำตกกบาลสะเปีย

ลักษณะการท่องเที่ยวที่อาศัยการนำเที่ยวเป็นกลุ่ม คือกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน มีทั้งกลุ่มสูงอายุ หลังเกษียรและกลุ่มคนทำงานที่มีอายุมากกว่า 40 ปี จำนวนสมาชิกในกลุ่มอยู่ระหว่าง 25-35 คน ส่วนชาวต่างชาติในกลุ่มประเทศยุโรป เช่น รัฐเซีย ฝรั่งเศส มีลักษณะการท่องเที่ยวเป็นกลุ่มเล็ก กลุ่มละไม่เกิน 5 คน มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำทาง บอกเล่าเรื่องราวของปราสาท ความหมายของภาพแกะสลักนูนต่ำ นำเที่ยวชมปราสาท กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมคือดูพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก สังเกตได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าแถวรอขึ้นปราสาทบาแคงเพื่อดูพระอาทิตย์ตกและจำนวนนักท่องเที่ยวที่รอดูพระอาทิตย์ขึ้นที่ปราสาทนครวัด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาเที่ยวปราสาทนครวัดนครธมเพราะสนใจในสถาปัตยกรรมความสวยงามของปราสาท ภาพแกะสลัก บรรยากาศของเมืองโบราณขนาดใหญ่ ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 4-55

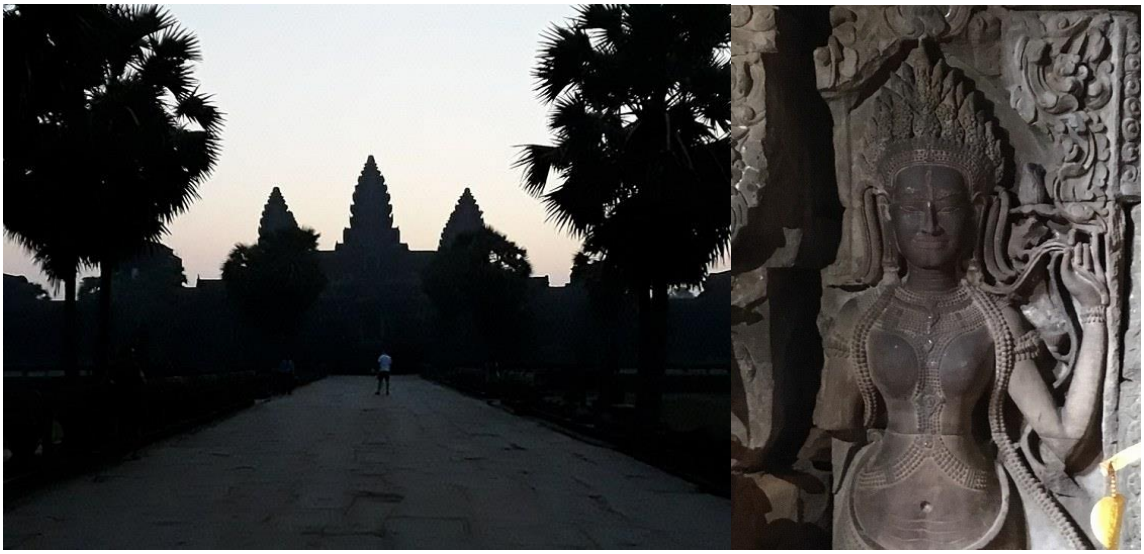

ภาพที่ 4-55 ตัวอย่างสถาปัตยกรรมความสวยงามของปราสาท ภาพแกะสลัก เมืองโบราณขนาดใหญ่

การสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทนครวัดนครธม กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมคือ ชมพระอาทิตย์ตกดินที่ปราสาทบาแคง และชมพระอาทิตย์ขึ้นที่ปราสาทนครวัด เดินเที่ยวซื้อของฝาก ที่ตลาด old market การเดินทางท่องเที่ยวปราสาทกลุ่มนครวัดนครธม นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางตามแผนที่ ประกอบด้วย ปราสาทบันทายศรี ปราสาทพระขรรค์ ปราสาทตาพรหม ปราสาทปาปวน ปราสาทบายน ปราสาทนครวัด ปราสาทพนมบาแคง เพราะการเดินทางสะดวก สามารถเหมารถตุ๊กตุ๊กเที่ยวได้ ราคา 25 ดอลล่าห์ต่อวัน แผนที่กลุ่มปราสาทนครวัดนครธม ดังแสดงในภาพที่ 4-56 และ 4-57

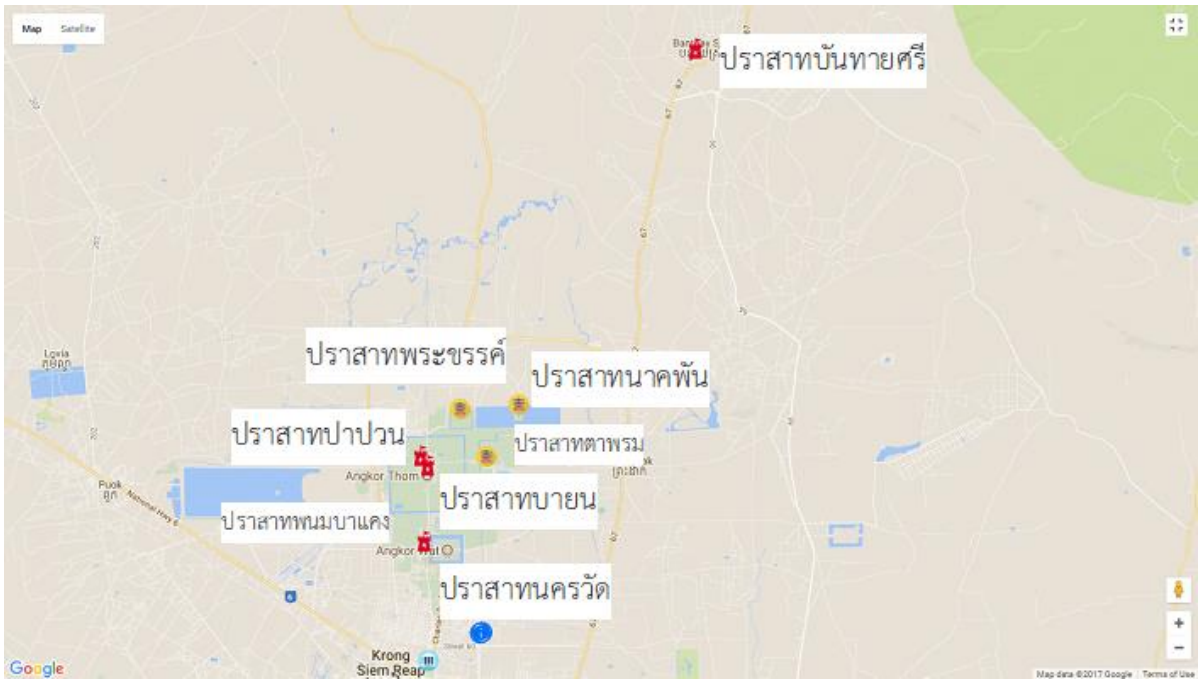

ภาพที่ 4-56 ตัวอย่างแผนที่เส้นทางการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของพื้นที่นครวัดนครธม

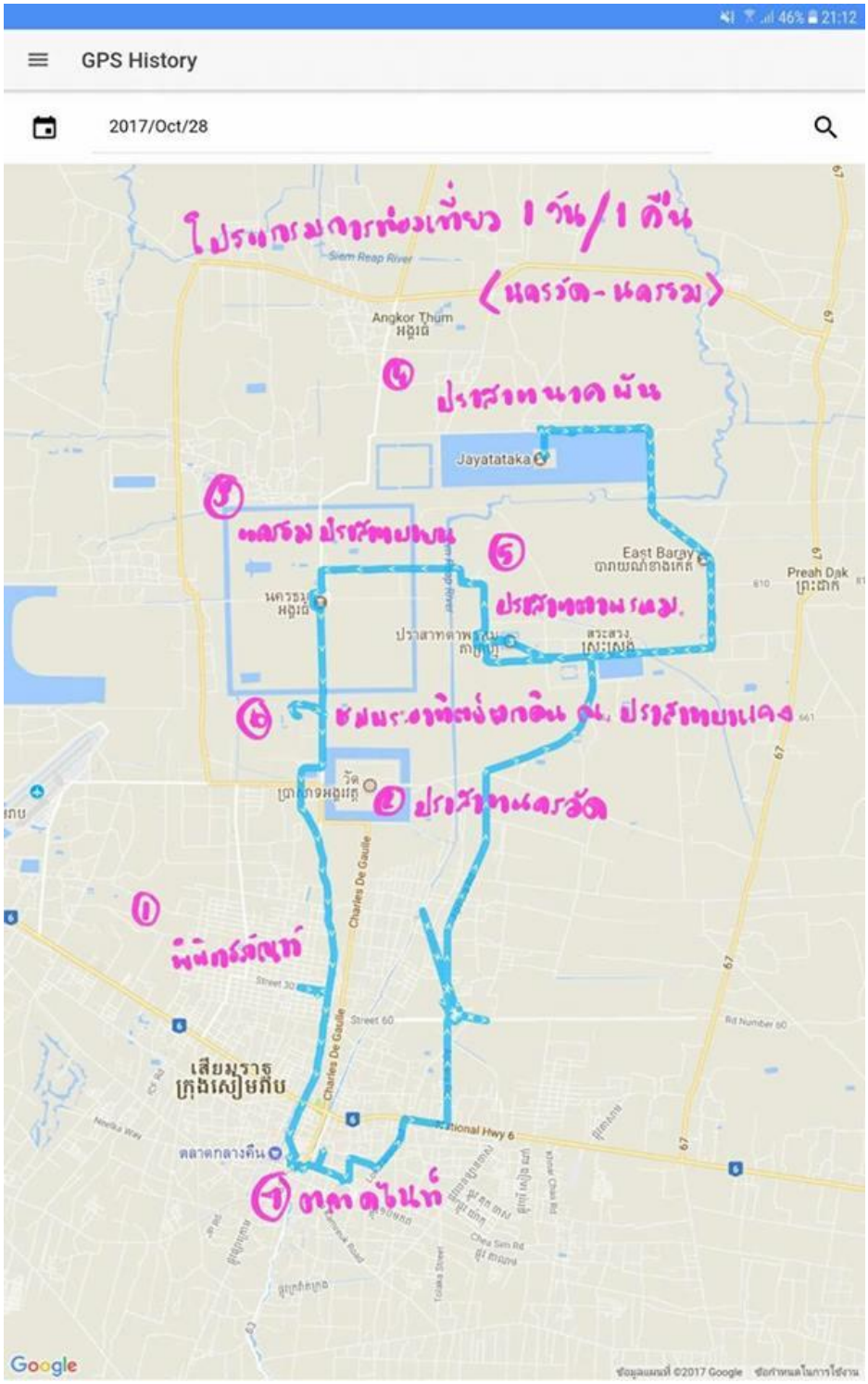

ภาพที่ 4-57 แผนที่การสำรวจข้อมูลกลุ่มปราสาทนครวัดนครธม ด้วยระบบ SA-Logger

จากภาพที่ 4--57 ตามคำบอกเล่าของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มีพระมเหศรี 2 พระองค์ คือพระนางอินทรเทวี (นับถือศาสนาพุทธ) และ พระนางชายาราชเทวี (นับถือศาสนาพรหมณ์) ประชาชนสามารถเข้าศักการะได้ที่ปราสาทพระขรรค์ ส่วนตัวของพระองค์ ทรงครองราชย์สมบัติจนถึงอายุ 94 ปี โดยประชาชนสันนิษฐานว่าการที่ท่านมีอายุยาวนานเพราะท่านนับถือศาสนาพุทธ มีการนั่งสมาธิวิปัสสนา รวมทั้งมี

ราชครูที่เก่งกล้าด้านสมุนไพร ผู้ซึ่งคอยดูแลพระองค์ อาศัยอยู่ ณ ปราสาทนาคพัน ปัจจุบันประชาชนบางส่วนยังมีการเข้าไปเก็บสมุนไพรมารักษาโรค ความเชื่อของชาวกัมพูชาต่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 คือ ผู้เป็นธรรมราชาหรือพระโพธิสัตว์ซึ่งมีจิตเมตตาต่อประชาชน แม้ทุกวันนี้ท่านก็ยังคงแสดงให้เห็นถึงการดูแลประชาชนด้วยความเมตตาผ่านรอยยิ้มแห่งบายน ณ ปราสาทบายน ตัวอย่างในภาพที่ 4-58 (A) และ 4-58 (B)

(A) พระนาคปรก ณ ปราสาทบายน

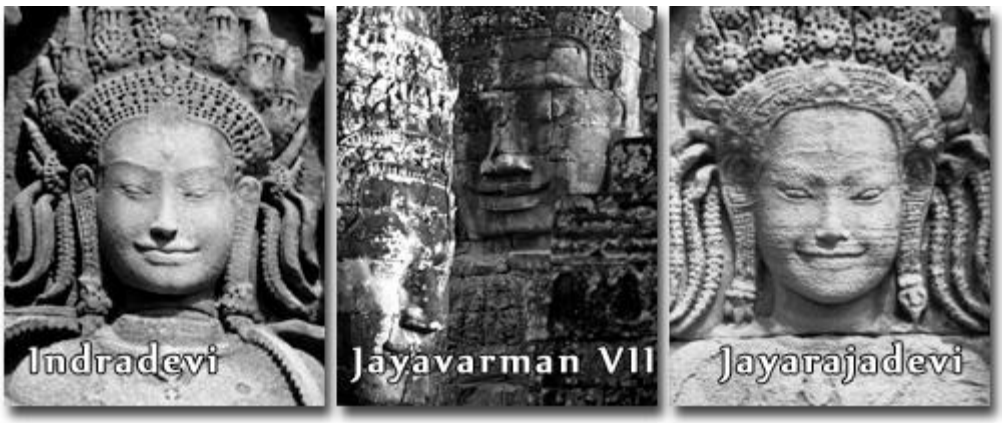

(B) รอยยิ้มแบบบายน พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และพระมเหศรีทั้ง 2 พระองค์

ภาพที่ 4-58 ตัวอย่างรอยยิ้มแบบบายน พระนาคปรก พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และพระมเหศรีทั้ง 2 พระองค์

จากการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลปราสาทและชุมชน รวมถึงประเพณีและวัฒนธรรม ณ จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ระหว่างวันที่ 27 ตุลาคม – 3 พฤศจิกายน 2560 พบว่า ชุมชน ณ จังหวัดเสียมเรียบยังคงมีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกับชุมชนในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย คือ ประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกรโดยเฉพาะทำนา ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ จักรสาน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ นอกจากนี้ ณ จังหวัดเสียมเรียบยังมีประเพณีแข่งเรือและลอยกระทงเหมือนกับอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งประชาชนในเขตพื้นที่ใกล้เคียงเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างกิจกรรมประเพณีลอยกระทงและประเพณีแข่งเรือดังแสดงในภาพที่ 4-59 และ 4-60 ตามลำดับ

ภาพที่ 4-59 ภาพตัวอย่างประเพณีลอยกระทง ณ เสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา

ภาพที่ 4-60 ภาพตัวอย่างประเพณีแข่งเรือ ณ เสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา

นอกจากภาพรวมประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวกัมพูชา จังหวัดเสียมเรียบ ที่มีความคล้ายคลึงกับชาวไทยเขตอีสานใต้ การสำรวจชุมชน ณ จังหวัดเสียมเรียบพบว่า 2 ชุมชนใกล้ปราสาทมีศักยภาพในการนำทุนมนุษย์และทุนทางการเงิน (อาชีพ) มาช่วยสร้างมูลค่าหรือเพิ่มบรรยากาศในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) คือ ภูมิตาก๊อก และ ภูมิโอโตเติ้ง รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4-19

ตารางที่ 4-19 รายละเอียดข้อมูลทุนชุมชนที่สามารถนำมาสร้างเป็นกิจกรรมท่องเที่ยววัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน

ชื่อชุมชน	ผู้ให้ข้อมูล	อาชีพ	ผลิตภัณฑ์	ราคา	หมายเหตุ
ภูมิตาก๊อก ต.ปะดะ อ.บันทายศรี จ.เสียบเรียบ	คุณตาจอย กง อายุ 84 ปี	จักสานตะกร้าจากหวาย	สโมก (ตะกร้า)	6 เหรียญ	ตะกร้าหวายคุณตาทำเป็นงานอดิเรก และคุณตาทำเป็นคนเดียวลูกหลานไม่มีใครทำเป็น ตระกร้า 1 ตะกร้าใช้เวลาทำ 3 วัน
	ลูกสาว ลูกชาย และ หลาน ๆ	ทำน้ำตาล เก็บน้ำดอกไม้จากต้นตาล และรับจ้าง	น้ำตาล	1 เรียว 1 กิโล เท่า 5000 เรียว	
ภูมิโอโตเติ้ง ต.ปะดะ อ.บันทายศรี จ.เสียบเรียบ	ป้าซัว อายุ 50 ปี	ทำเส้นขนมจีนส่งและมีร้านขนมจีน	ขนมจีนเส้นสด	1 เหรียญ	สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ และนักท่องสามารถทดลองทำเส้นขนมจีนได้
	น้องสาว พี่สาว และหลาน q		ขนมจีนเส้นสด		

ชุมชนภูมิโอโตเติ้ง ต.ปะดะ อ.บันทายศรี จ.เสียบเรียบ เป็นชุมชนที่ขึ้นชื่อมีชื่อเสียงเกี่ยวกับขนมจีน นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยว ณ เมืองเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ต้องแวะไปกินขนมจีนเส้นสด ณ ชุมชนภูมิโอโตเติ้ง ดังสังเกตได้จากบรรยากาศของชุมชนที่มีการตั้งร้านขายขนมจีนอยู่ริมถนนตลอดเส้นทางการเดินทาง อีกทั้งน้ำยาขนมจีนของชุมชนภูมิโอโตเติ้งยังมีความเป็นพื้นเมือง กลุ่มเครือญาติการทำขนมจีนของบ้านป้าซัวมีลักษณะเป็นมิตร ครอบครัวของชาวกัมพูชาในเขตพื้นที่ศึกษามีลักษณะการอยู่อาศัยร่วมกันในลักษณะของความเป็นครอบครัวใหญ่เช่นเดียวกับลักษณะการอยู่ร่วมกันของครอบครัวของคนไทย

4.1.6 สรุปผลการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนของเขตพื้นที่พิมาย-นครวัดนครธม

ตารางที่ 4-20 สรุปผลการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนของเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา

ชุมชน	ปราสาท	จังหวัด	ทุนชุมชน				
			ทุนมนุษย์	ทุนสังคม	ทุนกายภาพ	ทุนธรรมชาติ	ทุนการเงิน
ชุมชนสัมฤทธิ์	ปราสาทหินพิมาย	นครราชสีมา	ปราชญ์ด้านข้าวเกรียบสมุนไพร	-ความเชื่อเกี่ยวกับคุณย่าโมและย่าบุญเหลือศาลปู่ตา -ประเพณีเฉลิมฉลองอนุสรณ์สถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์	-โบราณสถาน/อนุสรณ์สถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ -พิพิธภัณฑ์อนุสรณ์สถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์	- ทรัพยากรป่าไม้ - ลำน้ำมูล - แปลงเกษตรปลอดสารพิษ	- กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
ชุมชนตะวันตกวัดเดิม	ปราสาทหินพิมาย	นครราชสีมา	-ปราชญ์ด้านหมี่พิมาย -ปราชญ์ด้านระบำพิมายปุระ	- ความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อดำ หลวงพ่อแดง และพระพุทธวิมายะ - ความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 - ความเชื่อเกี่ยวกับท้าวพรหมทัต - ภาษาโคราชพิมาย - เทศกาลเที่ยวพิมาย	- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย - วัดเดิม - พระพุทธวิมายะ หลวงพ่อดำและหลวงพ่อแดง - ปราสาทหินพิมาย	- ลำน้ำสาขาของลำน้ำมูล	- กองทุนหมู่บ้านที่มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานในการบริหารจัดการ

ตารางที่ 4-20 (ต่อ)

ชุมชน	ปราสาท	จังหวัด	ทุนชุมชน				
			ทุนมนุษย์	ทุนสังคม	ทุนกายภาพ	ทุนธรรมชาติ	ทุนการเงิน
ชุมชนห้วยแคน	ปราสาทห้วยแคน	นครราชสีมา	ปราชญ์การทอผ้า ปราชญ์การทำนาข้าว	ทำบุญเพื่ออุทิศบุญกุศลแก่บรรพบุรุษ ณ ประสาทเป็นประจำโดยเฉพาะในเทศกาลบุญเดือน 3 เทศกาลปีใหม่ สงกรานต์	ปราสาทห้วยแคน	แหล่งน้ำและป่าไม้ชุมชน	กลุ่มผลิตภัณฑ์ข้าวชุมชน
ชุมชนบ้านปรางค์	ปราสาทบ้านปรางค์	นครราชสีมา	ปราชญ์การทอผ้า ปราชญ์การทำนาข้าว	ทำบุญเพื่ออุทิศบุญกุศลแก่บรรพบุรุษ ณ ประสาทเป็นประจำโดยเฉพาะในเทศกาลบุญเดือน 3 เทศกาลปีใหม่ สงกรานต์	ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์	ไม่มี	กลุ่มทอผ้าไหม
ชุมชนบัวราย	ปราสาทพนมรุ้ง	บุรีรัมย์	ปราชญ์ทอเสื่อกก	ความเชื่อเกี่ยวกับกุฏิฤาษีหนองบัวราย	- กุฏิฤาษีหนองบัวราย - ปราสาทหินพนมรุ้ง	- ภูเขาที่ดับสนิท	(ยังไม่ปรากฏเด่นชัด)
ชุมชนบ้านบุ	ปราสาทบ้านบุ	บุรีรัมย์	ปราชญ์ดนตรีไทยพื้นบ้าน สำนักลิเก นักแสดงกันตรึม ปราชญ์ผลิตปราสาทจำลอง	ความเชื่อเกี่ยวกับการไหว้ การครอบครู	- ปราสาทบ้านบุ	(ยังไม่ปรากฏเด่นชัด)	(ยังไม่ปรากฏเด่นชัด)

ตารางที่ 4-20 (ต่อ)

ชุมชน	ปราสาท	จังหวัด	ทุนชุมชน				
			ทุนมนุษย์	ทุนสังคม	ทุนกายภาพ	ทุนธรรมชาติ	ทุนการเงิน
บ้านโคกเมือง	ปราสาทเมืองต่ำ	บุรีรัมย์	ปราชญ์การทอเสื่อ ทอกก - ปราชญ์ด้านน้ำมันมะพร้าว สกัดเย็น และสมุนไพรเพื่อสุขภาพ - ปราชญ์แหล่งเรียนรู้ฐานกระถางปูนปั้นไม้ประดับ - ปราชญ์สานเส้นพลาสติก - ปราชญ์ทอผ้าไหม	- ประเพณีของบ้านโคกเมือง “ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่” - “ประเพณีท่องเที่ยวปราสาทเมืองต่ำตามรอยอารยธรรมขอม” - พิธีกรรมไหว้ผีปู่ย่า	- บารายเมืองต่ำ หรือทะเลเมืองต่ำ - กุฏิฤาษีบ้านโคกเมือง - ปราสาทเขาปลายบัด - วัดเขาปลายบัด	- ป่าธรรมชาติเขาปลายบัด	- กลุ่มที่พักโฮมสเตย์ - อาหารปลอดภัย - กลุ่มผลิตผ้า - กลุ่มจักรสาน
ชุมชน ปราสาทบ้านไพล	ปราสาทบ้านไพล	สุรินทร์	-ปราชญ์ด้านการเกษตกรรม และมีอาชีพรอง การทอผ้าไหม สำหรับผ้าไหมที่เป็นลายเอกลักษณ์ของชุมชนได้แก่ ผ้าไหมลายหางกระรอก -ปราชญ์ผัก และพืชสมุนไพรในชุมชน ซึ่งสวนสมุนไพรบ้านป้าสำอาง ถือเป็นวนสมุนไพรตัวอย่างของชุมชน	ชุมชนไทย-เขมร มีความเชื่อ ตลอดจนการพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมวัดตรุด,พิธีแซนโฎนตา, อาหาร ได้แก่ยำไข่มดแดง แกงหยวกกล้วย และมีประเพณีบวงสรวงปราสาทบ้านไพร , การแสดงกระโน้บติงตอง	ทรัพยากรทางกายภาพที่สำคัญ ประกอบด้วยทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ ปราสาทบ้านไพล โบราณสถานที่เป็นศิลปะบาปวนที่มีอายุอายุราว 900-1,000 ปี	ทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ป่าตาเกาว์ ป่าชุมชน เป็นแหล่งปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ และเป็นแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อเกษตรกรรมในชุมชน	กลุ่มทอผ้าไหม

ตารางที่ 4-20 (ต่อ)

ชุมชน	ปราสาท	จังหวัด	ทุนชุมชน				
			ทุนมนุษย์	ทุนสังคม	ทุนกายภาพ	ทุนธรรมชาติ	ทุนการเงิน
ชุมชนปราสาทช่างปี่	ปราสาทช่างปี่	สุรินทร์	ปราชญ์วิถีชีวิตด้านการเกษตรของชุมชน ได้แก่การรวมกลุ่มของคนในชุมชนจัดตั้ง “สำนักงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ ช่างปี่วิถีไทย” มีรูปแบบของการดำเนินงานที่เกิดจากความร่วมมือกันภายในชุมชน ตั้งแต่กระบวนการพัฒนาเมล็ดพันธุ์ การปลูก การเก็บเกี่ยว	สภาพสังคมของชุมชนบ้านช่างปี่ มีวิถีการดำเนินชีวิต แบบชาวไทย-เขมร มีเอกลักษณ์เด่นได้แก่ ประเพณีแซนโฎนตา การละเล่นเรือมตรด เทศกาลสืบสานตำนานปราสาทช่างปี่	- ปราสาทบ้านช่างปี่ (อโรคยาศาล 1 ใน 102 แห่งสร้างโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 - พิพิธภัณฑ์บ้านช่างปี่ แหล่งรวบรวมโบราณวัตถุที่พบภายในปราสาทบ้านช่างปี่	ไม่มี	ไม่มี
บ้านโนนธาตุ	ปราสาทห้วยทับทัน	ศรีสะเกษ	- ด้านการผลิตผ้าไหม - ด้านงานจักสาน - ด้านงานเครื่องประดับ	- งานไหว้พระธาตุ 15 ค่ำ เดือน 3	-หลุมโครงกระดูกมนุษย์โบราณ -พิพิธภัณฑ์วัดปราสาท	ไม่มี	ไม่มี
บ้านสระกำแพงใหญ่	ปราสาทสระกำแพงใหญ่	ศรีสะเกษ	- ด้านการทอผ้าไหมลายพื้นบ้าน - ด้านการตัดเย็บผ้าลายลูกแก้ว	- งานศิวะราตรีแห่งศรีพฤทเธศวร 2 ค่ำ เดือน 5 - หลวงปู่เครื่อง สุภัทโท	-พิพิธภัณฑ์สระกำแพงใหญ่ -หลวงพ่อนาคปรก 1,000 ปี	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ 4-20 (ต่อ)

ชุมชน	ปราสาท	จังหวัด	ทุนชุมชน				
			ทุนมนุษย์	ทุนสังคม	ทุนกายภาพ	ทุนธรรมชาติ	ทุนการเงิน
บ้านกลาง	ปราสาทสระกำแพงน้อย	ศรีสะเกษ	ปราชญ์ชุมชน - ด้านการทอผ้าไหม - ด้านอาหาร - ด้านงานจักสาน - ด้านยาสมุนไพร	ไม่มี	-สิมโบราณ	- ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง	ไม่มี
บ้านกู่	ปราสาทปรางค์กู่	ศรีสะเกษ	ปราชญ์ชุมชน - ด้านการทอผ้าไหม - ด้านอาหารและขนมพื้นบ้าน - ด้านงานจักสานงานประดิษฐ์ - ด้านพิธีกรรมพื้นบ้าน	- วัฒนธรรมชาวกูย - งานหวัวบุญเบิกฟ้ามหัศจรรย์เดือน 3	- พิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านกู่ - มณฑปหลวงปู่งามอินทโชโต บ้านชาวกูยโบราณ	- สระกู่	ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกู่ ทอผ้าไหม
บ้านทามจาน	ปราสาทบ้านสมอ	ศรีสะเกษ	ปราชญ์ชุมชน - ด้านการทำข้าวหลาม - ด้านพิธีกรรมพื้นบ้าน - ด้านอาหาร(ปลาส้ม, ปลาร้าปลาจ่อม) - ด้านงานจักสาน	- งานไหว้ปราสาท 15 ค่ำเดือน 5	ไม่มี	คลองปราสาท	ไม่มี

ตารางที่ 4-20 (ต่อ)

ชุมชน	ปราสาท	จังหวัด	ทุนชุมชน				
			ทุนมนุษย์	ทุนสังคม	ทุนกายภาพ	ทุนธรรมชาติ	ทุนการเงิน
บ้านปราสาท	ปราสาทตาเล็ง	ศรีสะเกษ	- ด้านการอาหาร ขนม - ด้านงานช่าง(ตีมีด) - ด้านเครื่องประดับ จักรสาน	- งานประเพณีแซนโฎน - ประเพณีโกนผมนาง ธรณี(แซนนางเพลิง)	ไม่มี	ป่าชุมชน	ไม่มี
บ้านไพรพัฒนา	วัดไพรพัฒนา	ศรีสะเกษ	ปราชญ์ชุมชน - ด้านงานจักสาน - ด้านอาหาร	- ประเพณีแซนโฎนตา - เปลี่ยนผ้าหลวงปู่สรวง - ตักบาตร 2 แผ่นดิน	- วัดไพรพัฒนา - มณฑปหลวงปู่สรวง	ไม่มี	มูลนิธิหลวงปู่สรวงวัดไพรพัฒนา
บ้านแซร์ไปร	จุดชมวิวผาพญากูปรี	ศรีสะเกษ	- ด้านการทอเสื่อกก ทอผ้า - ด้านพิธีกรรมแซนโฎนตา - ด้านงานช่าง งานจักสาน	- งานประเพณีแซนโฎนตา 15 ค่ำ เดือน 10	- จุดชมวิวผาพญากูปรี	- อ่างเก็บน้ำห้วยศาลา	ไม่มี
ภูมิตาก๊อก ต.ปะดะ อ.บันทายศรี จ.เสียบเรียบ	ปราสาทบันไทศรี	จ.เสียบเรียบ	จักสานตะกร้าจากหวาย ทำน้ำตาลตโนดขายริมทาง	ประเพณี คือ เรือมตรด เป็นการระบำเพื่อปัดเบาสิ่งไม่ดีออกจากหมู่บ้าน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
ภูมิโอโตเติ้ง ต.ปะดะ อ.บันทายศรี จ.เสียบเรียบ	ปราสาทบันไทสำเหร่	จ.เสียบเรียบ	ทำเส้นขนมจีนส่ง และมีร้านขนมจีน ชุมชนทำขนมจีนเส้นสดและขายขนมจีน ณ จ.เสียมเรียบ		ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

จากตารางที่ 4-20 สรุปผลการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา พบว่า ชุมชนเขตอีสานใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ มีสายสัมพันธ์อันดีงามกับชุมชนเขตกัมพูชา ทั้งนี้เนื่องจากวิถีชีวิต/การดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ของชาวอีสานใต้และกัมพูชามีลักษณะคล้ายกัน เช่น ประเพณีแข่งเรือพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา กับ ประเพณีแข่งเรือที่จังหวัดเสียมเรียบของประเทศกัมพูชา รวมถึงประเพณีลอยกระทงของทั้งประเทศไทยและประเทศกัมพูชาจะอยู่ในช่วงเวลาเดียวกัน คือ วันเพ็ญ เดือนสอบสอง ตัวอย่างประเพณีแข่งเรือและลอยกระทงของจังหวัดเสียบเรียบประเทศกัมพูชา

จากการสำรวจพื้นที่เขตอารยธรรมขอมอีสานใต้และ ปราสาทที่มีชื่อเสียง ณ จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา พบว่า พระพุทธรูปนาคปรก ที่ประดิษฐสถานอยู่ในปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทสระกำแพงใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ และ ปราสาทบายน ณ จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา มีลักษณะคล้ายกัน ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการแนะนำให้นักท่องเที่ยวท่องเที่ยวเป็นลักษณะสักการะบูชาพระพุทธรูปนาคปรก ตามรอยทางแห่งธรรมราชา (พระเจ้าชัยวรมันที่ 7) ตัวอย่างพระนาคปรกของทั้งสามปราสาทดังแสดงในภาพที่ 4-61

ภาพที่ 4-61 แสดงภาพพระนาคปรก ณ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทสระกำแพงใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ และ ปราสาทบายน ณ จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา

จากภาพที่ 4-61 ภาพพระนาคปรก ณ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทสระกำแพงใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ และ ปราสาทบายน ณ จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา แสดงถึงการนับถือพุทธศาสนาของผู้คนในอดีต

4.1.7 บทสรุปข้อมูลทุนชุมชน

จากการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนในเขตพื้นที่ศึกษา จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ เสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา สามารถสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละทุนชุมชนทั้ง 5 ทุน ดังนี้

(1) ทุนมนุษย์ (Human Capital) เป็นความรู้ความชำนาญด้านต่าง ๆ ของคนในชุมชน จากการดำเนินการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนด้านทุนมนุษย์ พบว่า ชุมชนมีทุนมนุษย์ในรูปแบบของผู้นำชุมชนและปราชญ์ของชุมชน โดยหัวหน้าชุมชนดำเนินงานในส่วนของการเป็นผู้นำ ปราชญ์ชุมชนทำงานตามความถนัด ความสามารถที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยมากกลุ่มปราชญ์ชุมชนจะมีอายุมาก แต่ยังคงดำเนินงานตามความรู้ของตนและฝึกสอนให้กับรุ่นลูกหลานในชุมชน หากมีผู้สนใจ เช่น งานหัตกรรม ทอผ้า ทอเสื่อกก ฟ้อนรำ การแสดงที่มีการสืบทอดจากรุ่นบรรพบุรุษมีการอนุรักษ์รักษาไว้ด้วยการนำมาสร้างเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ภายในโรงเรียน การนำมาใช้สำหรับแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว

ทุนมนุษย์มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตทั้งการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต รวมถึงรายได้ของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนชุมชนที่เป็นผู้นำและปราชญ์ชุมชน เมื่อผู้นำและปราชญ์ทำงานร่วมกันจะก่อให้เกิดการพัฒนางานฝีมือรวมถึงการอนุรักษ์ความรู้เดิมของชุมชน นำมาสู่ความภาคภูมิใจต่อภูมิปัญญาของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อภูมิปัญญานั้นนำมาซึ่งความภาคภูมิใจและรายได้ของชุมชน ตัวอย่างเช่น การทำหมี่พิมาย ปัจจุบันคงเหลือเพียง 2 ครอบครัวในการทำหมี่พิมาย เนื่องจากการทำหมี่พิมายมีกระบวนการที่ละเอียดและยากสำหรับคนรุ่นใหม่ แต่เมื่อมีการนำหมี่พิมายมาใช้ในงานประเพณีของอำเภอพิมาย คนรุ่นใหม่ที่เป็นชาวพิมายกลับรู้สึกชื่นชอบและภูมิใจในความเป็นหมี่พิมาย เป็นต้น

จากการลงพื้นที่เพื่อสำรวจมุนมนุษย์ พบว่า ทุกชุมชนมีทุนมนุษย์ที่พร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนด้วยภูมิปัญญาและประเพณีวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มทุนมนุษย์ที่เป็นปราชญ์ชุมชนมีความภาคภูมิใจและมีความสุขที่มีคนมาเยียมเยือนและเห็นคุณค่าในงานภูมิปัญญาของตน ยิ่งไปกว่านั้นภูมิปัญญาจะถูกอนุรักษ์รักษาไว้สู่คนรุ่นหลังและนำมาซึ่งรายได้สู่ชุมชน อย่างไรก็ตาม ปัญหาของทุนมนุษย์ในชุมชนคือการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น คนรุ่นใหม่มองว่ายากและไม่คุ้มค่าต่อรายได้ ตัวอย่างเช่น การผลิตผ้าไหม มีกระบวนการผลิตที่ยุ่งยาก ซับซ้อน ใช้ระยะเวลานานสำหรับการผลิตผ้าไหม และราคาผ้าไหมไม่คุ้มค่าต่อการผลิต เป็นต้น นอกจากนี้ทุนมนุษย์ของชุมชนยังขาดความรู้และทักษะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองในมุมมองของผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนขาดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะฝีมือด้วยตนเอง ชุมชนมักจะมีนักวิชาการหรือนักพัฒนาชุมชนเข้าไปช่วยในการฝึกอบรมอาชีพเสริม แต่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของตนเอง แนวคิดนี้สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของศาสตราจารย์ ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง ผู้ริเริ่ม “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” (สุธรรม กันดำ, 2562) ซึ่งให้สัมภาษณ์ว่าการทำงานวิจัยอย่างไรให้งานวิจัยมีประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง คำตอบคือการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทำวิจัยในลักษณะที่มี Action นั่นหมายความว่า ทุนมนุษย์ที่มีอยู่ในชุมชนมีส่วนสำคัญในการผลักดันการทำงานเพื่อชุมชน

(2) ทุนสังคม (Social Capital) เป็นทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้ในการดำรงชีพ เช่น ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ กลุ่มองค์กร เครือข่ายภาคประชาชน เป็นต้น จากการสำรวจทุนทางสังคม พบว่า ชุมชน

อาศัยอยู่และดำเนินวิถีชีวิตแบบครอบครัวใหญ่ มีกลุ่มของเครือญาติและกลุ่มการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมรายได้ ทั้งนี้ชุมชนมีการดำเนินอยู่ในลักษณะให้เกียรติต่อผู้นำชุมชนและปราชญ์ชุมชนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้วิถีความเชื่อประเพณีของชุมชนเขตพื้นที่ภาคอีสานและกัมพูชามีลักษณะสอดคล้องกันคือนับถือศาสนาเป็นศาสนาพุทธ นับถือบรรพบุรุษ เทพเทวดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พญานาค แต่อย่างไรก็ตาม ในเขตพื้นที่ประเทศกัมพูชาชุมชนไม่สามารถเข้าไปทำพีกรรมใด ๆ ตามความเชื่อในเทวสถานหรือปราสาทโบราณในบริเวณใกล้เคียงกับชุมชน เนื่องจากปราสาทเป็นโบราณสถานรัฐบาลเป็นผู้ดูแลรักษา แต่ประเทศไทย ตัวองค์ปราสาทมีกรมศิลปากรดูแลรักษาบูรณะซ่อมแซม ในขณะเดียวกันก็มีตัวแทนชุมชนดูแลรักษา ทำความสะอาด และชุมชนสามารถเข้าไปประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนได้ เช่น ปราสาทปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ และปราสาทห้วยแคน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ประชาชนในชุมชนสามารถดำเนินงานพิธีกรรมการบูชา กราบไหว้บรรพบุรุษตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนได้ นั่นคือชุมชนมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงรักษาปราสาทกับกรมศิลปากรของประเทศไทยได้

ทุนทางสังคมของชุมชนทั้ในเขตพื้นที่ประเทศกัมพูชาและประเทศไทยมีความคล้ายคลึงกัน ชุมชนอาศัยอยู่แบบครัวใหญ่ มีลักษณะของชุมชนแบบพี่น้องครอบครัวเดียวกันอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน มีการช่วยเหลือกันในส่วนของงานพัฒนาชุมชน ทั้งการทำกิจกรรมกลุ่ม การร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การประชุมเพื่อแก้ปัญหาชุมชน ผู้นำมีส่วนสำคัญในการดูแลรักษาชุมชนให้มีวิถีชีวิตแบบสังคมเครือข่ายที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา จากการสำรวจและศึกษาลักษณะของทุนทางสังคม พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในมุมของทุนชุมชนประกอบด้วย ความรู้ในชุมชน ปราชญ์และผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปราณี และคณะ (2558) ซึ่งระบุว่าความรู้และภูมิปัญญาสมรรถนะของคนและผู้นำและการวางแผนกระบวนการทำงานร่วมกันของชุมชนสามารถทำนายการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

(3) ทุนกายภาพ (Physical Capital) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกหรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เช่น การคมนาคมขนส่ง ไฟฟ้า ประปา การสื่อสารโทรคมนาคม โบราณวัตถุ โบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ การสำรวจทุนกายภาพของชุมชนในงานวิจัยนี้เน้นที่ โบราณสถานและโบราณวัตถุที่เป็นอารยธรรมขอม ปราสาทรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็น ศาสนสถาน ธรรมศาลา อโรคยาศาลา ตลอดเส้นทางการสำรวจในเขตพื้นที่ศึกษาพิมาย – นครวัดนครธม พบว่า ปราสาทที่ถูกสร้างขึ้นตามแบบคติความเชื่อตามแบบอารยธรรมขอม มีรูปแบบที่แตกต่างกันไป แต่ชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ติดกับปราสาทจะให้ความเคารพ ดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ด้วยเห็นว่าเป็นสิ่งของมีค่าที่บรรพบุรุษสร้างไว้ แต่ศักยภาพในการดูแลรักษาของชุมชนไม่เพียงพอต่อคุณค่าและมูลค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุนั้น ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจ และแนวทางในการดูแลรักษา

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันในเขตประเทศไทยมีการดูแลรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุ โดยกรมศิลปกร เช่น ปราสาทปรางค์กู่ ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ ปราสาทห้วยแคน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทำให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ แต่ชุมชนมีแนวคิดอยากให้มีการจำลองรูปปั้นโบราณวัตถุที่ขุดพบใน

บริเวณปราสาทมาประดิษฐาน ณ องค์ปราสาท เพื่อเชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างชุมชน กรมศิลปากร และโบราณสถานและโบราณวัตถุ อีกทั้งยังอาจนำมาสู่กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

(4) ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) เป็นทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ได้แก่ ป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา แร่ธาตุ พลังงาน พืชพันธุ์ เป็นต้น ผลการสำรวจพื้นที่ชุมชนเขตพื้นที่ศึกษาพิมาย – นครวัดนครธม พบว่า ทุนธรรมชาติเป็นเพียงแหล่งน้ำชุมชน บารายขนาดใหญ่ ภูเขา ป่าชุมชน ซึ่งสามารถนำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเที่ยวชุมร่วมกับทุนชุมชนอื่น ๆ เช่น ปราสาทเมืองต่ำมีบารายขนาดใหญ่ร่วมกับเขาปรายบัด ทำให้สามารถนำทุนชุมชนทั้งสามส่วน คือ ทุนทางกายภาพ (ปราสาทเมืองต่ำและบาราย) ทุนธรรมชาติ (ภูเขาปรายบัด) ทุนมนุษย์ (ดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว) เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างบรรยากาศในการท่องเที่ยว ณ ชุมชนบ้านโคกเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

(5) ทุนการเงิน คือ กลุ่มทางการเงิน การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมอันนำมาซึ่งรายได้ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มหัตถกรรม จากการสำรวจทุนชุมชนเขตพื้นที่ศึกษาพิมาย – นครวัดนครธม พบว่า ชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น ผ้าไหม เสื่อกก งานหัตถกรรมอื่น ๆ อย่างเข้มแข็งแต่ชุมชนยังขาดทักษะ ความรู้ ด้านความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้สินค้าเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่มวัย นอกจากการออกแบบผลิตภัณฑ์ของชุมชน ราคาของผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์เป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยวในแต่ละวัยหรือช่วงอายุ

จากการดำเนินงานค้นหาและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเขตพื้นที่ศึกษาอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) พบว่า ทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนชุมชน อันประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน เป็นสิ่งที่ชุมชนมีการสะสมมาอย่างน่าชื่นชม นั่นคือชุมชนมีการสะสมทุนชุมชน เช่น ชุมชนบ้านโคกเมืองมีการนำทุนทางกายภาพคือปราสาทเมืองต่ำมาเป็นลวดลายในการทอเสื่อกกและนำผลการดำเนินงานมาพัฒนาต่อยอดไปยังผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ภายในชุมชน ชุมชนบ้านปรางค์กู่มีการสะสมทุนจากการทอผ้าไหม มาสู่การทำกิจกรรมท่องเที่ยวผ้าไหม นำขนมพื้นเมืองและอาหารพื้นเมืองมาพัฒนาปรับปรุงเป็นอาหารสำหรับต้อนรับนักเที่ยว สร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือน

สิ่งสำคัญของการสะสมทุนชุมชนชุมชนคือการนำทุนชุมชนที่สะสมได้มาวิเคราะห์เพื่อหาจุดเด่นของชุมชนในการสร้างกิจกรรมและบรรยากาศการท่องเที่ยวให้สอดคล้องตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเข้าใจและสร้างความตระหนักถึงการนำข้อมูลภายในชุมชนมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มตามศักยภาพของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนครบทุกด้านของทุนชุมชน จากตัวอย่างชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยว เช่น ชุมชนบ้านโคกเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ และชุมชนบ้านกู่ จังหวัดศรีสะเกษ สามารถสรุปรูปแบบการหมุนเวียนและการสะสมทุนชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ๆ โดยชุมชนดังแสดงในภาพที่ 4-62

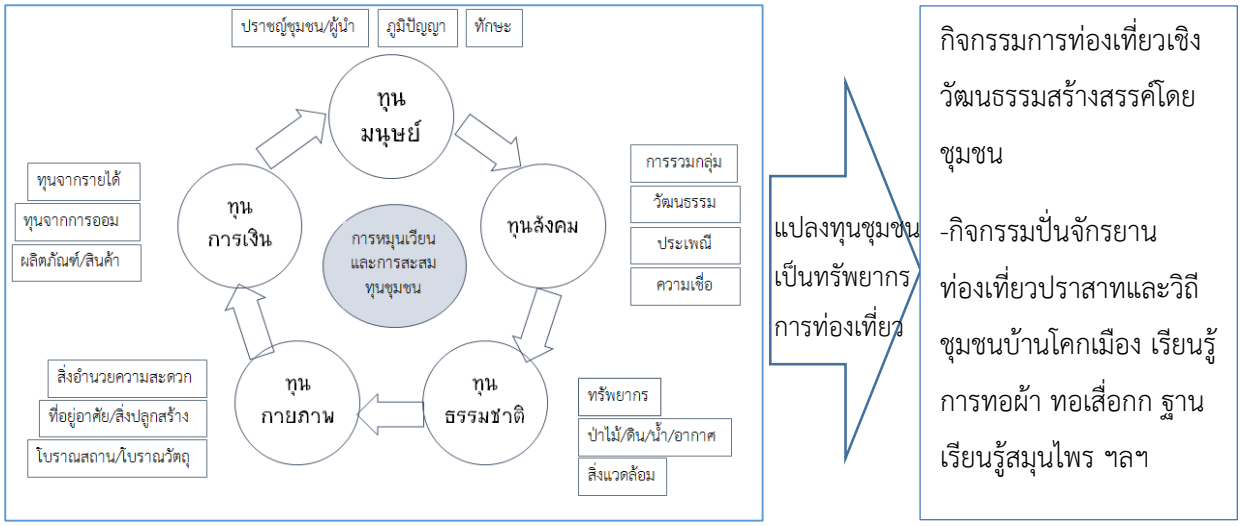

ภาพที่ 4-62 รูปแบบการหมุนเวียนและการสะสมทุนชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากภาพที่ 4-62 การหมุนเวียนและการสะสมทุนชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาตนเอง จนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนจากปราชญ์ชาวบ้านด้วยการนำวิถีชีวิตของชุมชนมาดัดแปลงเป็นทรัพยากรที่มีมูลค่าทางด้านการเป็นของฝาก ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว การเรียนรู้ของผู้คนในชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีการเรียนรู้จากกระบวนการและตัวอย่างหรือต้นแบบที่มีความชัดเจน มีความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม มีแนวทางหรือกระบวนการการดำเนินงานที่ชัดเจนเป็นระบบ สามารถคาดเดาหรือมองเห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่เป็นรูปธรรม สร้างประโยชน์อย่างแท้จริงให้กับชุมชน

อย่างไรก็ตามผลการวิเคราะห์รูปแบบการหมุนเวียนและการสะสมทุนชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า รูปแบบการหมุนเวียนและการสะสมทุนชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการพัฒนาชุมชนในมุมมองมิติของการพัฒนาผลิตภัณฑ์เฉพาะถิ่นของแต่ละชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบการหมุนเวียนและการสะสมทุนชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจากทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน โดยมีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านปรางค์ มีการฝึกอาชีพเสริมให้กับชุมชนเกี่ยวกับการปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม และผลิตภัณฑ์ผ้าไหม การทอผ้า เพื่อสร้างรายได้ในระดับครัวเรือน ในขณะเดียวกันชุมชนมีการเรียนรู้จากการพัฒนาอาชีพเสริมด้วยการผลิตผ้าไหมสร้างรายได้ ชุมชนจึงดำเนินการแปลงอาชีพเสริม จากการผลิตผ้าไหมเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวด้วยการนำชมกระบวนการผลิตผ้าไหมชุมชนในรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าเที่ยวชมชุมชน ชุมชนมีการต้อนรับและนำนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมกระบวนการผลิตผ้าไหมของชุมชน พร้อมทั้งสามารถฝึกหัดทอผ้าไหม สาวไหม เก็บหม่อน-เลี้ยงหนอนไหมร่วมกับชุมชน

4.2 ถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเพื่อสร้างเรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

4.2.1 การถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

การถอดองค์ความรู้จากทุนชุมเพื่อสร้างเรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยดำเนินการโดยการเข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยกับผู้นำชุมชน สมาชิกในกลุ่มของชุมชนและปราชญ์ชุมชนตามองค์ความรู้ที่ชุมชนเลือกที่จะนำเสนอเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ผลการดำเนินการพบว่าแต่ละชุมชนมีองค์ความรู้ที่แตกต่าง กระบวนการถอดองค์ความรู้ชุมชนมีการดำเนินงานโดยใช้เทคนิคเล่าเรื่อง

(1) การถอดองค์ความรู้จากชุมชน อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ในเขตพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา ได้คัดเลือกชุมชนที่มีศักยภาพที่กำหนดเป็นชุมชนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนตะวันตกวัดเดิม และ 2) ชุมชนสัมฤทธิ์ จากการที่ลงพื้นที่สำรวจกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า ทั้ง 2 ชุมชนยังไม่มีชุมชนใดที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาก่อน แต่คณะดำเนินการวิจัยเล็งเห็นถึงศักยภาพของกลุ่มข้าวเกรียบสมุนไพร ของคุณแม่จรัส มิ่งมหิศรตั้งอยู่ในชุมชนสัมฤทธิ์ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มทำหมี่พิมาย ของคุณแม่สายทอง ตั้งอยู่ในชุมชนตะวันตกวัดเดิม อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และระบำพิมายปุระ ของคุณครูวรรณี อมัติรัตนะ ตั้งอยู่ในโรงเรียนพิมายวิทยา อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ที่มีความเป็นไปได้ที่จะต่อยอดสู่การต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

❖ ระบำพิมายปุระ

ถูกคิดค้นโดย คุณครูวรรณี อมัติรัตนะ ครู ค.ศ.3 โรงเรียนพิมายวิทยา ในปี พ.ศ. 2531 แต่เริ่มเดิมทีคุณครูวรรณี ต้องการให้เมืองพิมายมีอัตลักษณ์ด้านนาฏศิลป์ กล่าวคือ ต้องการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของเมืองพิมายผ่านการแสดง จากนั้นจึงได้นำความคิดนี้ไปบอกกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ประจำอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จากนั้นเจ้าหน้าที่ประจำอุทยานฯจึงได้นำชมภาพต่างๆที่ปรากฏอยู่บนคอเสาด้านล่างและหน้าบัน และด้านในปรางค์ประธานของปราสาท และด้านทิศตะวันออกของปราสาท ประกอบกับการศึกษาในหนังสือประวัติเมืองพิมาย ในหนังสือประวัติเมืองพิมายจะปรากฏท่ารำ จำนวน 5 ท่า โดยในแต่ละท่าที่คุณครูวรรณี ได้คิดค้นขึ้นมาจากการลองทำตามหนังสือและภาพในประสาทผสมผสานกับจินตนาการของคุณครูตามที่ได้ร่ำเรียนมา ทำให้ได้ท่ารำของระบำพิมายปุระ จำนวน 8 ท่าด้วยกัน (วรรณี อมัติรัตนะ, 2561)

หลังจากที่คุณครูวรรณี อมัติรัตนะ ได้ท่ารำทั้ง 8 ท่าแล้ว ก็ได้เริ่มที่จะถ่ายทอดไปยังนักเรียนของโรงเรียนพิมายวิทยา โดยแต่เดิมไม่มีห้องเรียนนาฏศิลป์ คุณครูก็อาศัยห้องเรียนใต้ต้นมะขามภายในโรงเรียนเป็นสถานที่ถ่ายทอดระบำพิมายปุระ ในส่วนของเพลงประกอบการแสดงระบำพิมายปุระแต่

เดิมใช้เวลา 13 นาที ประกอบกับในช่วงเวลานั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามามีบทบาทในการจัดแสดงงาน แสง สี เสียง ในเทศกาลเที่ยวพิมาย และทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็มีความต้องการให้จัดการแสดงที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของเมืองพิมาย จึงได้สอบถามมายังคุณครูวรรณี อมัติรัตนะ ก็เป็นการประจวบเหมาะที่คุณครูได้คิดค้นระบำพิมายปุระ แต่ในตอนนั้นระบำพิมายปุระยังไม่สมบูรณ์แบบเท่าที่ควร ก็ได้รับการปรับแต่งให้สวยงามมากยิ่งขึ้นโดย อาจารย์ปราณี สำราญวงศ์ เช่น ท่ารำที่ยกเท้าแล้วกระดกปลายเท้าขึ้น ก็ปรับให้เป็นการหักปลายเท้าเข้า เพื่อแสดงให้เป็นถึงอัตลักษณ์ของท่ารำเขมรโบราณ และในส่วนของท่าเชื่อมก็เป็นการคิดค้นของคุณครูวรรณีเอง รวมไปถึงการจัดแถวและแปรแถวอีกด้วย

จุดเด่นของท่ารำพิมายปุระ คือ ท่ารำของระบำพิมายปุระมีกลิ่นอายของการร่ายรำสมัยขอมโบราณ ซึ่งจะแตกต่างจากท่ารำไทย เช่น ท่ารำที่ยกเท้าแล้วกระดกปลายเท้าขึ้นแบบของไทย ก็ปรับให้เป็นการหักปลายเท้าเข้า เป็นต้น การแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของท่ารำขอมโบราณ และท่าเชื่อมเป็นของคุณครูวรรณี รวมไปถึงการจัดแถวและแปรแถว ตัวอย่างภาพแกะสลักดังแสดงในภาพที่ 4-63 และ 4-64

ภาพที่ 4-63 ภาพแกะสลักบนหน้าบัน

ภาพที่ 4-64 ภาพแกะสลักนางอัปสร ในปราสาทหินพิมาย

เครื่องแต่งกายมีการปรับรูปแบบให้เข้ากับบริบทของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย โดยให้ปรับเปลี่ยนเป็นสีของก้อนหิน เปรียบเสมือนผู้แสดงเป็นผู้ที่ร่ายรำ มีชีวิตจิตใจออกมาจากภาพที่สลักในก้อนหิน และในปัจจุบันเครื่องแต่งกายก็ใช้ผ้าไหมของจังหวัดสุรินทร์ และท่ารำนี้เป็นท่ารำที่ถอดมาจากท่ารำของพระศิวะนาฏราช ส่วนเครื่องแต่งกายชิ้นอื่นๆก็ได้มาจากการศึกษาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และออกแบบให้คล้ายคลึงกับการแต่งกายในประวัติศาสตร์มากที่สุด ตัวอย่างการแต่งกายและท่ารำพิมายปุระ ดังแสดงในตารางที่ 4-21

ตารางที่ 4-21 ตัวอย่างการแต่งกายและท่ารำพิมายปุระ

ระบำพิมายปุระท่าที่ 1	ระบำพิมายปุระท่าที่ 2	ระบำพิมายปุระท่าที่ 3
ระบำพิมายปุระท่าที่ 4	ระบำพิมายปุระท่าที่ 5	ระบำพิมายปุระท่าที่ 6

ตารางที่ 4-21 (ต่อ)

ระบำพิมายปุระท่าที่ 7	ระบำพิมายปุระท่าที่ 8	ชุดการแต่งกายระบำพิมายปุระ https://www.facebook.com/BaanrakramByWannee

ปัจจุบันระบำพิมายปุระถือเป็นการแสดงชุดไฮไลท์ของการแสดง แสง สี เสียง ในเทศกาลเที่ยวพิมาย จำนวนของนักแสดงระบำพิมายปุระแต่เดิม มีจำนวน 5 คน แล้วเพิ่มจำนวนมาเป็น 7 คน 9 คน 11 คน และ 21 คนตามลำดับ ในปัจจุบันการแสดงระบำพิมายปุระในงานแสดง แสง สี เสียง มีผู้แสดง 21 คน ส่วนเพลงประกอบการแสดงแต่เดิม ใช้วงมโหรีประจำหมู่บ้านบรรเลง โดยมีระยะเวลาในการแสดง 13 นาที หลังจากนั้นก็ได้มีการปรับลดระยะเวลาของดนตรีประกอบการแสดง เนื่องจากระยะเวลาค่อนข้างนาน และเพลงเขมรโบราณจะมีการบรรเลงที่วนไปมาตามจังหวะเดิม จึงลดลงเหลือ 9 นาที แต่ถึงเวลาแสดงบนเวทีก็ยังคิดว่านานอยู่ จึงได้ปรับลดอีกครั้งเหลือ 7 นาที แต่จังหวะก็ยังเหมือนเดิมคือเพลงบรรเลงจังหวะเดิมวนไปมา จึงได้มีการปรับเปลี่ยนจังหวะของดนตรีให้เป็นช้าบ้าง เร็วบ้าง สลับกันไป สำหรับการแสดงระบำพิมายปุระในการแสดง แสง สี เสียงนั้น เริ่มแรกจะถูกจัดให้แสดงอยู่หน้าปราสาท เรียกว่าการแสดงรับพระ หลังจากมีนักท่องเที่ยวได้ชมกันมากขึ้น นักท่องเที่ยวก็ชื่นชอบ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงให้นำการแสดงระบำพิมายปุระเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการแสดง แสง สี เสียง จวบจนปัจจุบัน ปัจจุบันนี้ระบำพิมายปุระถือเป็นไฮไลท์ของการแสดง แสง สี เสียง โดยมีการปรับลดระยะเวลาในการแสดงเหลือ 4.30 นาที สำหรับดนตรีประกอบการแสดงนั้นได้รับเกียรติจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นผู้บรรเลงให้ สำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นคุณครูวรรณี ได้จัดให้มีโรงเรียนนาฏศิลป์บ้านรักษ์รำ เพื่อถ่ายทอดระบำพิมายปุระให้แก่ชาวพิมาย เพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตัวอย่างภาพการสอนรำพิมายปุระแก่เยาวชนในท้องถิ่นดังแสดงในภาพที่ 4-65 รายการและค่าใช้จ่ายดังแสดงในตารางที่ 4-22

ภาพที่ 4-65 ภาพการสอนรำพิมายปุระแก่เยาวชนในท้องถิ่น

ตารางที่ 4-22 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

กิจกรรม	ระยะเวลา
1. นำเที่ยวปราสาทหินพิมาย พร้อมนำชมหน้าบัน และภาพแกะสลักที่เป็นต้นแบบของท่ารำในระบำพิมายปุระ	50 นาที
2. เปลี่ยนเครื่องแต่งกายในชุดซ้อมรำ (เสื้อขาวกับโจงกระเบนสีแดง)	10 นาที
3. เรียนรำระบำพิมายปุระ	1 ชั่วโมง
4. สวมเครื่องแต่งกายของระบำพิมายปุระเพื่อถ่ายรูป	1 ชั่วโมง
5. รับชมระบำพิมายปุระพร้อมรับประทานอาหารเย็นแบบขันโตกอีสาน	1 ชั่วโมง
ค่าใช้จ่าย รวมค่าเรียนรำ เครื่องแต่งกายและค่าอาหารเย็นพร้อมชมระบำพิมาย ราคา 2,500 บาท เวลาที่ใช้ 4 ชั่วโมง สถานที่ โรงเรียนนาฏศิลป์บ้านรักษ์รำ ครูวรรณี	2,500 บาท

❖ การทำหมี่พิมาย คุณแม่สายทอง ชุมชนตะวันตกวัดเดิม อ.พิมาย จ.นครราชสีมา

การทำหมี่สมัยโบราณนิยมทำกันในหมู่บ้าน โดยเฉพาะชุมชนทำหมี่พิมาย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกวัดเดิม ซึ่งเป็นชุมชนทำหมี่ที่ใหญ่ที่สุด และเก่าแก่ที่สุดที่ยังคงหลงเหลือมาถึงปัจจุบัน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งทำต่อเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย เพราะทำ ให้มีรายได้ช่วยเหลือครอบครัว สมัยก่อนหมี่พิมายจะหาบใส่กระเชอเอาไปขาย หรือแลกเปลี่ยนกับ ข้าวสาร ปลา ปลาร้า พริก ผัก อื่น ๆ ไปตามขายตามหมู่บ้านต่าง ๆ เช่น บ้านตะปัน บ้านรังกาใหญ่ บ้านหนองปรือ บ้านหนองจิก บ้านท่าหลวง บ้านดงใหญ่ กลุ่มที่หาบหมี่ไปขายต่างหมู่บ้านจะไปเดินทางไปตามเส้นทางเดินเท้า หรือตามทางเกวียน ไปกลุ่มละ 4-5 คน

อาชีพดั้งเดิมของชาวบ้าน คือ การทำนา หลังการทำนาคนเฒ่าคนแก่ก็ได้ฝึกให้ลูกหลานทำหมี่พิมาย โดยข้าวสารที่นำมาทำจะเป็นข้าวแข็งหรือข้าวเก่า การทำให้ข้าวละเอียดเป็นแป้งต้องใช้วิธีตำเรียกกว่าการตำข้าว ในกรรมวิธีของการทำหมี่จะต้องมีการใช้ความร้อนตลอดเวลา และสำหรับการใช้ความร้อนในการทำหมี่นี่เองก็เป็นเหตุผลของการลดลงของจำนวนครัวเรือนที่ทำหมี่พิมาย ในชุมชนตะวันตกวัดเดิม จากการบอกเล่าของผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลในเมือง อำเภอพิมาย ท่านได้เล่าท้าวความถึงสมัยพ่อและแม่ของท่านว่า การนำฟืนมาเป็นเชื้อเพลิงในการทำหมี่ เป็นขั้นตอนที่แสนจะเหนื่อยยาก นั่นคือชาวบ้านชุมชนตะวันตกวัดเดิม จะต้องเดินทางโดยนำเกวียนเทียมวัวเพื่อเดินทางไปยังหมู่บ้านรังกา เพื่อหาฟืนมาทำหมี่

การเดินทางไปยังหมู่บ้านรังกาเพื่อหาฟืนนั้น จะต้องเดินทางกันตั้งแต่เช้ามืด หรือเวลา 03.00 น. และต้องหาฟืนให้เต็มคันเกวียนของชาวบ้านทั้งหมดที่เดินทางไปพร้อมกัน เช่น หากเดินทางไป 5 คันเกวียน ก็จะต้องหาฟืนช่วยกันให้ครบทั้ง 5 คันเกวียน ไม่เช่นนั้นก็จะไม่คุ้มค่ากับการเดินทางอันยากลำบากและเสี่ยงภัย สำหรับคำว่าเสี่ยงภัยก็เนื่องมาจากการเดินทางไปตั้งแต่เช้ามืด เสี่ยงภัยกับสัตว์ร้ายหรือโจรร้าย ดังนั้นชาวบ้านจักต้องหาสุนัขเพื่อนำทางและป้องกันอันตราย หากหาฟืนไม่เต็มคันเกวียนทั้งหมดที่ไปด้วยกันก็จะต้องนอนค้างเพื่อรอวันรุ่งขึ้นเพื่อค้นหากันต่อให้เต็มคันเกวียนจึงจะเดินทางกลับได้ สำหรับฟืนที่นำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในการทำหมี่ 1 คันเกวียน สามารถใช้ทำหมี่ได้ประมาณ 5 วันเท่านั้น ด้วยความยากลำบากในการทำหมี่ ชาวบ้านจึงรู้สึกว่าการทำหมี่เป็นงานลำบาก มีขั้นตอนการทำงานที่ยากลำบาก ชาวบ้านจึงมักบอกสอนลูกหลานเสมอว่าจะนำเงินที่ทำหมี่มาส่งให้ลูกหลานเรียนสูง ๆ เพื่อจะได้ไม่ต้องมาลำบากอย่างพ่อกับแม่ ทำให้ในปัจจุบันเหลือครอบครัวที่ทำหมี่พิมายในชุมชนตะวันตกวัดเดิมเพียง 2 ครัวเรือนเท่านั้น จุดเด่นของหมี่พิมาย หมี่พิมายเป็นเส้นหมี่ที่ทำมาจากข้าวจ้าวล้วน ๆ มีความเหนียว นุ่ม ยิ่งกว่าเส้นหมี่จากที่อื่น ขั้นตอนการทำหมี่ดังแสดงในตารางที่ 4-23

ตารางที่ 4-23 ขั้นตอนการทำหมี่พิมาย

รายการขั้นตอนการทำหมี่พิมาย	ภาพประกอบ
1. กระบวนการการทำแป้งหมี่ หมี่พิมายใช้วัตถุดิบสำคัญ คือ ข้าวจ้าวโดยไม่ผสมแป้งอย่างอื่น การเตรียมแป้งสมัยก่อนต้องตำแป้งเอง แต่ในปัจจุบันมีเครื่องโม่ ส่วนข้าวสารที่เลือกใช้ต้องเป็นข้าวเก่า 1.1. นำข้าวสารที่เตรียมมาแช่น้ำประมาณ 1-2 ชั่วโมง เพื่อให้ข้าวอ่อนตัวก่อนแล้วจึงนำข้าวมาตำ ก่อนตำข้าวให้รินน้ำออกจากข้าวให้สะเด็ดก่อน จากนั้นทิ้งไว้ประมาณ 1 ชั่วโมงให้ข้าวที่แช่น้ำแห้ง	 ข้าวจ้าวเก่าสำหรับทำหมี่

ตารางที่ 4-23 (ต่อ)

รายการขั้นตอนการทำหมี่พิมาย	ภาพประกอบ
1.2 การตำข้าวหรือโม่แป้งจากนั้นจึงทำการตำข้าวได้สมัยก่อนยังไม่มีโม่ต้องใช้กระเดื่องตำแป้ง แล้วจึงร่อนแป้งด้วยตะแกรงรังผึ้งช่องถี่มาก แล้วข้าวที่แช่ก็จะแห้งดีจึงจะได้แป้งที่สวยร่อนได้ง่าย 1.3 การฝึ่งแป้ง เมื่อได้แป้งมาแล้วก็นำเอาแป้งใส่กระด้งผึ่งไว้ตอนกลางคืนถึงตอนเช้า เอาแป้งใส่กระด้งผึ่งไว้เพื่อไม่ให้แป้งมีกลิ่นเสีย หรือ เหม็นอับ ตากไว้ถึงตอนเช้าจึงผสมแป้งกับน้ำเพื่อเอาไปกวาดแผ่น แป้ง 1 กระป๋องใช้น้ำ 1 ขัน ผสมแล้วจะได้แป้งที่ไม่เหลวเกินไป	 เครื่องโม่แป้ง ที่มา : http://mslib.kku.ac.th
2 ขั้นตอนการกวาดหมี่ 2.1. ต้มน้ำให้เดือด เพื่อจัดเตรียมเตาสำหรับการกวาดหมี่ 2.2 การกวาดหมี่ ใช้ขันขนาดใหญ่ 8 นิ้ว หรือ 20 ซม. เพื่อให้กวาดแป้งได้ทันก่อนที่แป้งสุกเป็นแผ่นได้เต็มคอหม้อ การกวาดแป้งหมี่ต้องทำในเวลาไม่เกิน 1 นาที ถ้านานกว่านี้แป้งจะสุกติดกับขัน ทำให้กวาดเป็นแผ่นไม่ได้ 2.3. กวาดเสร็จแล้วปิดฝาไว้ประมาณ 1 นาทีครึ่ง ก็เปิดฝาหรือกะโล่ที่ สำหรับปิดคอหม้อ แคะแผ่นออกมาวางในกระด้งก่อนแล้วเอาไปตากไว้ที่ราวไม้ไผ่ ตากไว้ประมาณ 5 ชั่วโมงหรือ 6 ชั่วโมง แล้วแต่อากาศในช่วงเวลานั้น คือ ถ้าวันไหนอากาศดีมีลมบ้าง เราก็สามารถนำแผ่นหมี่มาทาน้ำมันได้ การกวาดหมี่ต้องกวาดกันตั้งแต่ตี 3 ถึงตี 4 เพราะต้องการให้หมี่แห้งภายในวันเดียว เพราะหมี่แห้งวันเดียวจะสวยกว่าหมี่แห้งสองแดด หมี่แห้งสองแดดทำให้เส้นหมี่หักง่ายแต่ถ้าแดดเดียวหมี่จะเหนียว ในการกวาดหมี่จะใช้ขันเป็นตัวกวาดน้ำแป้งซึ่งต้องทำมือให้เสมอ เวลากวาดแผ่น ถ้าทำมือที่จับขันสำหรับกวาดหมี่ไม่เสมอ แผ่นหมี่จะไม่เสมอ หนาบ้างบางบ้าง จะทำให้แผ่นหมี่หนาไปหรือแผ่นหมี่ขาด เสร็จแล้วนำหมี่ไปตากลม	 วิธีกวาดหมี่ วิธีกวาดหมี่ การตากหมี่หลังการกวาดหมี่

ตารางที่ 4-23 (ต่อ)

รายการขั้นตอนการทำหมี่พิมาย	ภาพประกอบ
3. ขั้นตอนการซอยแผ่นหมี่และตากแดด 3.1 การหั่นหมี่ หลังทาน้ำมันให้ใช้ผ้าซักน้ำแล้วปั่นให้สะเด็ดน้ำมาคลุมไว้ประมาณครึ่งชั่วโมง จากนั้นเอาแผ่นหมี่มาซอย แล้วทำเป็นกำ มัดใส่แผงแล้วก็นำไปตากแดด ถ้าแดดดีก็ใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง ถ้าในช่วงหน้าฝนก็จะนาน ถ้าฝนตกหนักมากจะไม่ทำหมี่กัน เพราะถ้าฝนตก ติดต่อกัน 2-3 วัน เส้นหมี่ที่ตากกับแผงจะขึ้นรา เป็นหมี่เสียใช้ไม่ได้ 3.2 การมัดหมี่ด้วยตอก ทำเป็นกำมือมัดด้วยตอกก่อนนำไปเรียงเพื่อนำออกไปผึ่งแดด 3.3 การผึ่งแดดหรือการตากหมี่ หลังจากหั่นหมี่ให้ดูสวยงาม หมี่ที่ถูกหั่นแล้วนั้นจะถูกนำมาทำเป็นกำและนำไปผึ่งแดดให้แห้ง หากแดดดีจะใช้เวลาเพียง ๒ – ๓ ชั่วโมง ก็จะได้เส้นหมี่พื้นบ้านพิมายที่พร้อมนำไปปรุงได้	 ที่มา : https://www.ldm.in.th/cases/4759

สถานการณ์ปัจจุบันของการทำหมี่พิมาย

การทำเส้นหมี่พิมายเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชนตะวันตกวัดเดิมมาช้านาน อาชีพหลักแต่เดิมของชาวบ้าน คือ การทำนา หลังการทำนาชาวบ้านก็ได้ฝึกให้ลูกหลานสืบทอดการทำเส้นหมี่พิมาย ซึ่งกรรมวิธีในการทำหมี่พิมายจะค่อนข้างละเอียดและใช้เวลานาน ทำให้เยาวชนรุ่นลูกรุ่นหลานไม่ให้ความสำคัญของการทำหมี่ โดยให้เหตุผลว่าเป็นงานที่รายได้ไม่สูงนักและยังมีความร้อนมาเป็นอุปสรรคในการทำอีกด้วย ลูกหลานจึงหันไปทำงานในโรงงานหรือหางานในเมืองทำกันเสียมากกว่า ทำให้ปัจจุบันมีครอบครัวที่ทำหมี่เพียง 2 ครัวเรือน ปัจจุบันจึงหาผู้สืบทอดอาชีพทำหมี่ต่อไม่ได้ จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านได้แสดงออกถึงความเสียดายที่การทำหมี่พิมายใกล้จะสูญหายไป และชาวบ้านที่ทำหมี่พิมายก็มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะถ่ายทอดกรรมวิธีในการทำหมี่พิมายหากมีนักท่องเที่ยวจะมาฝึกทำ ซึ่งจะไม่เป็นเพียงแค่การเปิดประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเท่านั้นแต่ยังเปรียบเสมือนเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้

ไม่สูญสิ้นไปอีกด้วย นอกจากนี้ความสำคัญของหมี่พิมายก็สร้างชื่อเสียงให้กับชาวพิมายเป็นอย่างมาก โดยในเทศกาลเที่ยวพิมายก็มีการจัดให้มีการแข่งขันผัดหมี่พิมาย ผู้เขาแข่งขันเพดินทางมาจากทั่วทุกสารทิศ และนักท่องเที่ยวที่สนใจก็เดินทางมาเพื่อชมการแข่งขันและลองลิ้มชิมรสผัดหมี่พิมายกันเป็นจำนวนมาก ดังนั้นประโยชน์ในการนำหมี่พิมายมาสร้างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ดังแสดงในตารางที่ 4-24 และรายละเอียดค่าใช้จ่ายในตารางที่ 4-25

ตารางที่ 4-24 แสดงประโยชน์จากการนำหมี่พิมายมาสร้างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ	ประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ
1.ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน 2.ชุมชนได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ 3.ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว 4.ชุมชนหันกลับมาให้ความสำคัญกับอาชีพการทำหมี่พิมายอีกครั้ง	1.นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน 2.นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัตถุดิบต่างๆของการทำหมี่พิมาย 3.นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำหมี่พิมาย 4.นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ในการลงมือทำหมี่พิมาย 5.นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ในการทำผัดหมี่พิมาย 6.นักท่องเที่ยวได้ลองรับประทานผัดหมี่พิมาย

ตารางที่ 4-25 ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวสร้างสรรค์กับกิจกรรมหมี่พิมาย

กิจกรรม	**ระยะเวลา**
1. เยี่ยมชมและแวะสักการะวัดเดิม วัดคู่บ้านคู่เมืองชาวพิมาย ไหว้สักการะหลวงพ่อดำ หลวงพ่อแดง และพระพุทธวิมายะ	30 นาที
2. เรียนรู้วัตถุดิบต่างๆของการทำหมี่พิมาย	30 นาที
3. เรียนรู้อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำหมี่พิมาย	30 นาที
4. ลงมือทำหมี่พิมายตามขั้นตอนต่างๆ	2 ชั่วโมง
5. ลงมือทำผัดหมี่พิมายด้วยตนเอง	30 นาที
6. รับประทานอาหารร่วมกับชาวบ้านในชุมชน	1 ชั่วโมง
ค่าใช้จ่าย รวมค่าวัตถุดิบ ราคา 500 บาท เวลาที่ใช้ 5 ชั่วโมง สถานที่ ชุมชนตะวันตกวัดเดิม	500 บาท

(2) การถอดองค์ความรู้จากชุมชน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

การถอดองค์ความรู้ ณ ชุมชนบ้านปรางค์ หมู่ที่ 11 คณะผู้วิจัยดำเนินการเริ่มต้นด้วยการศึกษาบริบทของชุมชนและนำบริบทของชุมชนเข้าที่ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อเลือกความรู้ที่ชุมชนต้องการนำมาสร้างเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4-26 และภาพการประชุมตัวแทนกลุ่มแม่บ้านในการคัดเลือกทุนชุมชนมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังแสดงในภาพที่ 4-66

ภาพที่ 4-66 การประชุมตัวแทนกลุ่มแม่บ้านในการคัดเลือกทุนชุมชนมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ตารางที่ 4-26 รายละเอียดการถอดองค์ความรู้ชุมชน เรื่องการทอผ้า ของชุมชนบ้านปรางค์

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ข้อมูลที่ได้รับ	ผู้ให้ข้อมูล/เทคนิคการดำเนินงาน
ค้นหาทุนชุมชน (เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและระบบจัดเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์มือถือ)	<u>ข้อมูลจากการสัมภาษณ์</u> 1) ปราชญ์ -ทอผ้าไหม/ทอผ้าฝ้าย -ทอเสื่อ -ปลูกข้าวอินทรีย์ 2) กลุ่มอาชีพ -ทอผ้าไหม -ปลูกข้าว <u>ข้อมูลจากการสังเกตบริบทของชุมชน</u> ชุมชนมีปราสาทปรางค์บ้านปรางค์เป็นโบราณสถานและมีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม	ผู้ใหญ่บ้าน 1 ท่าน กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 5 ท่าน ประชาชนในชุมชน จำนวน 15 ท่าน เป็นการบอกต่อข้อมูลในลักษณะ Snowball Sampling Technique การเรียนรู้และเข้าถึงชุมชนด้วยการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปากในวิจัยแบบ PAR โดยเริ่มต้นจากการพบผู้นำชุมชนและดำเนินงานตามแนวคิดเทคนิคการอ้างอิงต่อเนื่องแบบปากต่อปาก

ตารางที่ 4-26 (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ข้อมูลที่ได้รับ	ผู้ให้ข้อมูล/เทคนิคการดำเนินงาน
สรุปและการคัดเลือกทุนชุมชนเพื่อนำมาใช้สำหรับการถอดองค์ความรู้	<u>ข้อมูลทุนชุมชน</u> ปราชญ์ทอผ้าไหม <u>ทุนชุมชนที่โดดเด่น</u> การทอผ้าไหม เนื่องจากมากกว่าร้อยละ 80 ของครัวเรือนในหมู่บ้านดำเนินการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจาก อบต. และอำเภอ ด้วยการขายแผ่นตัวไหมในราคา 40 บาท	ดำเนินการด้วยการประชุมกลุ่มย่อยระหว่างนักวิจัยและผู้นำชุมชน
การถอดองค์ความรู้ (กรณีศึกษา หมู่บ้านบ้านปรางค์ หมู่ 11 ตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา)	Logo: ผ้าไหมปรางค์สีดา 	ความต้องการของกลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหม 1) Logo 2) แผ่นพับโฆษณา 2) ช่วยประชาสัมพันธ์/ทำการลาด ราคาผ้าสโล่งผืนละ 2,000 บาท ผ้าซิ่นผืนละ 2,500 บาท ผ้าฝ้ายทอมือผืนละ 700 บาท ผ้าพันคอไหมผืนละ 1,000 บาท
สร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนเพื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์	กระบวนการทอผ้า ณ บ้านปรางค์มีทั้งที่เป็นการทอผ้าฝ้ายและทอผ้าไหม ณ บ้านป่าสมนึกและป่าสมหวัง มีความสมบูรณ์ทั้งพื้นที่และกิจกรรม สามารถนำมาสร้างฐานการเรียนรู้ได้ เนื่องจากครอบครัวของทั้งสองดำเนินงานผลิตผ้าไหมตั้งแต่การปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม จนกลายเป็นผืนผ้า สองบ้านห่างกันเพียงถนนคั่นเท่านั้น 	ดำเนินการด้วยการประชุมกลุ่มย่อยระหว่างนักวิจัยและผู้นำชุมชนร่วมกับปราชญ์ชุมชน -กิจกรรมฐานเรียนรู้เรื่องการทอผ้าไหม -กิจกรรมฐานการเรียนรู้เรื่องทอผ้าฝ้าย -กิจกรรมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

ตารางที่ 4-26 (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ข้อมูลที่ได้รับ	ผู้ให้ข้อมูล/เทคนิคการดำเนินงาน
ขั้นตอนการดำเนินงาน	ข้อมูลที่ได้รับจากการดำเนินการประชุมกลุ่มย่อย คือขั้นตอนการปลุกหม่อน-เลี้ยงไหม การทอผ้า การขายผ้า รายละเอียดดังนี้ 1. นำแผ่นไข่ไหม ราคา 40 บาท มาทำการเพาะเลี้ยงตัวไหม (1 แผ่น จะได้ตัวไหม 3 กิโลกรัม ได้ผ้าไหม 10 ผืน โดยประมาณ) ใช้ระยะเวลาประมาณ 20 วัน การกินใบหม่อนของตัวไหม พบว่า ช่วงเวลาการโตเต็มวัยใช้ใบหม่อนประมาณ 10 ถุงปุ๋ย/วัน การดูแลตัวไหม ร่างกายต้องสะอาด ห้ามมีแลงวันเข้าไปรบกวน ดูแลจนกว่าตัวไหมจะทำรังสีเหลือง 2. เมื่อตัวไหมมีสีเหลือง 4-5 วัน จะทำการสาวไหม ส่วนตัวดักแด้ ชาวบ้านจะนำไปขาย กิโลกรัมละ 100 บาท หรือเก็บไว้ประกอบอาหารในครัวเรือ 3. การฟอกไหม 4. การแกว่งไหม คือการทำให้เส้นไหมเป็นกลมๆ 5. การขึ้นเคลือ เป็นลักษณะการวางแผนว่าไหมทั้งชุดที่ได้มาจะทำให้เป็นผืนผ้ากี่ผืน 6. การย้อมสี ณ ปัจจุบัน ชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญกับการใช้สีธรรมชาติ โดยการนำเปลือกไม้ธรรมชาติที่มีในชุมชนมาผลิตเป็นสีย้อมผ้า 7. การต่อไหม เป็นขั้นตอนการกำหนดลวดลายของผ้าไหม 8. การทอผ้า/การตำผ้า ระยะเวลาที่ใช้ในการผลิดผ้าไหม คือประมาณ 1 เดือน	ป้าสมนึก นาเท ป้าสมหวัง คาโค แม่สีดา

ตารางที่ 4-26 (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ข้อมูลที่ได้รับ	ผู้ให้ข้อมูล/เทคนิคการดำเนินงาน
สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวจากแผนที่ทุนชุมชนและกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์		ปราชญ์ชาวบ้านอาสาเป็นผู้นำเดินทางท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ (ป้าสมนึก+ป้าสมหวัง)
จัดกิจกรรมและคณะกรรมการในการตกแต่งชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว	อยู่ระหว่างดำเนินการ	ผู้นำในการดำเนินการ ผู้ใหญ่บ้านและปราชญ์ (ป้าสีดา+ป้าสมนึก+ป้าสมหวัง)

ผลลัพธ์การถอดองค์ความรู้ชุมชน เรื่อง กระบวนการทอผ้าไหม ณ ชุมชนบ้านปรางค์ หมู่ 11 ผู้ให้ข้อมูลในการประชุมกลุ่มย่อย ในลักษณะนำเดินทางและเล่าเรื่องคือ ป้าสมนึก นาเท และป้าสมหวัง คาโค ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการเรียนรู้ขั้นตอนการทำผ้าไหม ตั้งแต่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมไปถึงทอผ้า ออกมาเป็นผืนผ้าไหม เดินชมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของแต่ครัวเรือน

4.2.2 การถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากการลงพื้นที่ และรวบรวมข้อมูล เป็นแนวสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการในพื้นที่ และปราชญ์ชาวบ้าน โดยชุมชนที่มีศักยภาพ เป็นลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนในชุมชน ได้พัฒนาหรือได้ใช้ศักยภาพหรือความสามารถด้านแนวคิดสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวเอง โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่าง มุ่งมั่นตั้งใจในวิถีทางและประสบการณ์เรียนรู้ในสร้างสรรค์กิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาดั้งเดิม ของท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิด จินตนาการของ

นักท่องเที่ยว สร้างสรรค์กิจกรรมขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำกันอยู่เป็นประจำของผู้คนในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ โดยที่นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน ชาวบ้าน

บ้านโคกเมือง จากบทสัมภาษณ์ นางส้มเกลี้ยง สืบวัน (28 กันยายน 2560) ประธานกลุ่มโฮมสเตย์ ชุมชนบ้านโคกเมือง ต.จรเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์ ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวในชุมชนบ้านโคกเมืองมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมในชุมชนบ้านโคกเมือง ได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกับชุมชน และส่งเสริมสินค้าที่ผลิตขึ้นในชุมชน สินค้าท้องถิ่น เช่น การทำอาหารพื้นบ้าน นอนโฮมสเตย์กับชาวบ้าน ปั่นจักรยานชมวิถีชีวิตชุมชน แปรรูปผลิตภัณฑ์ เดินป่าและร่วมปลูกป่า บายศรีสู่ขวัญ รำอัปสรา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4-27

ตารางที่ 4-27 กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บ้านโคกเมือง

รายการกิจกรรม	ภาพประกอบ
1. การแสดงรำอัปสรา 2,000 บาท/ กลุ่ม เป็นการร่ายรำ ที่เกิดจากจากภาพจำหลักของนางอัปสรทั้งหลายที่ปรากฏบนปราสาทเมืองต่ำ โดยภาพเป็นรูปนางอัปสรร่ายรำในท่าทางที่ต่างๆกัน ย่อมแสดงให้เห็นถึงศิลปะการร่ายรำ ด้วยความสวยงาม การแสดงนาฏศิลป์จะไม่ค่อยมีให้เห็นโดยทั่วไป จะมีเฉพาะช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา หรือมีงานประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน ซึ่งการรำของชุมชนบ้านโคกเมืองจะรำต้อนรับแขก ซึ่งจะมีการรำอัปสราและการรำบายสู่ขวัญ ซึ่งการแสดงเหล่านี้จะเป็นการแสดงของนักเรียนโรงเรียนประโคนชัยพิทยาคม และโรงเรียนวัดบ้านเมืองต่ำ สิ่งที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับกิจกรรม นักท่องเที่ยว สามารถฝึกรำตามท่าทางที่นางรำแสดงให้นักท่องเที่ยวดูชม	
2. บายศรีสู่ขวัญ 1,000 บาท/ กลุ่ม พิธีบายศรีสู่ขวัญทำกันทุกโอกาส ทั้งในเหตุแห่งความดีและไม่ดี บ้านโคกเมืองถือว่าเป็นประเพณีเรียกขวัญ ให้มาอยู่กับตัว เป็นทั้งการแสดงความชื่นชมยินดี และเป็นการปลอบใจให้ลูกหลานหรือนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างถิ่น โดยพิธีบายศรีสู่ขวัญ จะมีหมอพราหมณ์ ทำพิธีเรียกขวัญ และปู่ ย่า ตา ยาย ในชุมชนจะมาร่วมพิธีพร้อมรับขวัญนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมชุมชนชนบ้านโคกเมือง	

ตารางที่ 4-27 (ต่อ)

รายการกิจกรรม	ภาพประกอบ
3. นั่งรถอีแต๊กชมวิถีชีวิตชุมชน นั่งรถอีแต๊ก เป็นการนำรถไถนา รถพ่วงที่ใช้พ่วงรถไถนาเดินตาม มีคันบังคับยาวๆ นำมาต่อเป็นที่นั่ง ใช้บรรทุกนักท่องเที่ยว ชมวิถีชุมชนในบ้านโคกเมือง เวลาวิ่งจะมีเสียงแต๊กๆๆๆๆ	
4. ปั่นจักรยานชมวิถีชีวิตชุมชน 20 บาท/ คัน ชุมชนบ้านโคกเมืองมีเส้นทางใช้สำหรับเดินทางได้สะดวกสบาย จึงเหมาะแก่การปั่นจักรยาน ปั่นจักรยานและสามารถแวะพักตามแหล่งท่องเที่ยว ชมวิถีชีวิตชุมชน ชมปราสาทเมืองต่ำ และชมเส้นทางธรรมชาติวัดป่าบนเขาปลายบัด	
5. ค่าบ้านพักโฮมสเตย์ 1 คืน รวมอาหาร 2 มื้อ 350 บาท/ คน ที่พักโฮมสเตย์สำหรับ นักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน บ้านพักโฮมสเตย์ มีพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามา มีบ้านพักพร้อมให้บริการจำนวน 30 หลัง สามารถรองรับได้ถึง 100 คน และยังมีมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยรองรับการให้บริการ ที่จะสร้างความมั่นใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้ เสน่ห์ของโฮมสเตย์คือ การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งยังสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนที่เข้าร่วมกลุ่มโฮมสเตย์มีรายได้เพิ่มมากขึ้นนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักยังสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ที่ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นได้ที่ตลาดเช้า - เย็นของชุมชนได้อีกด้วย	
6. ทำอาหารพื้นบ้าน การให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำอาหารพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการทำขนม อาหารคาว อาหารหวาน ที่ให้นักท่องเที่ยวได้ลองทำอาหารด้วยตนเอง นักท่องเที่ยวยังจะได้รับความสนุกสนาน และเกิดการเรียนรู้ด้วย และกิจกรรมตักบาตรตอนเช้าที่เป็นกิจวัตรของชาวบ้าน	

ตารางที่ 4-27 (ต่อ)

รายการกิจกรรม	ภาพประกอบ
7. การทอเสื่อกก การเรียนรู้การทอเสื่อกกและทอผ้า โดยทดลองทำด้วยตนเองได้ โดยมีผู้เชี่ยวชาญสาธิตและสอนการทออย่างง่ายๆ ให้อย่างใกล้ชิด การทอเสื่อกกและทอผ้าจึงเป็นเสน่ห์ของชุมชนอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างแท้จริง	
8. การทอผ้า นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้การทอเสื่อกกและทอผ้า โดยทดลองทำด้วยตนเองได้ โดยมีผู้เชี่ยวชาญสาธิตและสอนการทออย่างง่ายๆ ให้อย่างใกล้ชิด การทอเสื่อกกและทอผ้าจึงเป็นเสน่ห์ของชุมชนอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างแท้จริง	
9. กิจกรรมเดิน ป่า ปลูกป่า เขาปลายบัด เป็นกิจกรรมเรียนรู้เส้นทางธรรมชาติ ให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมการปลูกป่า ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของป่า	

คุณลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้ประมวลคุณลักษณะที่สำคัญจากคำนิยามขององค์กร ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ ที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป ตัวอย่างภาพรวมการท่องเที่ยวบ้านโคกเมืองดังแสดงในภาพที่ 4-67

1 นักท่องเที่ยวและชุมชนมีความผูกพันระหว่างกัน

2 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน

3 นักท่องเที่ยวและชุมชนได้ประสบการณ์จากการมีกิจกรรมร่วมกัน

4 นักท่องเที่ยวและชุมชนมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ส่งต่อประสบการณ์

5 นักท่องเที่ยวจะเป็นผู้ร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชมกิจกรรม

6 นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกับชุมชน

7 นักท่องเที่ยวเข้าใจในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์ จากประสบการณ์จริงจากชุมชน

8 เป็นกิจกรรมที่น่าจดจำ และประทับใจของนักท่องเที่ยว

9. นักท่องเที่ยวยังเพิ่มความตระหนักให้รู้คุณค่าของชุมชนอย่างลึกซึ้ง

ภาพที่ 4-67 ตัวอย่างภาพรวมการท่องเที่ยวบ้านโคกเมือง

ที่มา http://www.bankokmuang.in.th

4.2.3 การถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธรรม) ในพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์ ได้คัดเลือกชุมชนที่มีศักยภาพ จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง และ 2) ชุมชนบ้านช่างปี่ จากการที่ลงพื้นที่สำรวจกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้ง 2 ชุมชนดังกล่าว พบว่าปัจจุบันยังไม่มีชุมชนใด ที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาก่อน แต่คณะดำเนินการวิจัยเล็งเห็นถึงศักยภาพของสวนสมุนไพรบ้านป้าสำอางค์ ตั้งอยู่ในชุมชนการท่องเที่ยวบ้านเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ที่มีความเป็นไปได้ที่จะต่อยอดสู่การต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ ตามรายละเอียดการพิจารณาดังตารางที่ 4-28

ตารางที่ 4-28 รายละเอียดการพิจารณาข้อมูลที่จะนำไปถอดองค์ความรู้เพื่อสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ชื่อกิจกรรมการท่องเที่ยว	ศักยภาพของพื้นที่	รายละเอียดของกิจกรรมท่องเที่ยว	ประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวได้รับ
สวนสมุนไพรบ้านป่าสำอาง ณ ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านเชื้อเพลิง	- สถานที่ มีศักยภาพต่อการรองรับนักท่องเที่ยว - สภาพพื้นที่ดำเนินกิจกรรมมีเอกลักษณ์ของชุมชน	กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่มีการจัดสรรพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อน และได้รับความรู้ด้านการเกษตร และสรรคุณสมุนไพร สามารถจัดกิจกรรมได้ตลอดทั้งปี	สวนสมุนไพรได้รับความสนใจจากจักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเชื้อเพลิง และนักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ และความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร และการทำการเกษตรผสมผสาน
การผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านช่างปี่	- ชุมชนมีความพร้อมในการจัดกิจกรรม โดยเคยเป็นศูนย์ถ่ายทอดความรู้ด้านการปลูกข้าวอินทรีย์แก่ชาวนา แต่ไม่เคยจัดกิจกรรมแก่นักท่องเที่ยว - สภาพพื้นที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชุมชน	กลุ่มผู้ผลิตข้าวหอมมะลิที่บ้านช่างปี่ส่วนใหญ่ยึดการทำการเกษตรและไม่ได้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เนื่องจากปัจจุบันอยู่ระหว่างการก่อตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวอาจเป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรม	นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในชุมชนบ้านช่างปี่ ส่วนใหญ่สนใจเยี่ยมชมปราสาทบ้านช่างปี่ และพิพิธภัณฑ์มากกว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การถอดองค์ความรู้จากชุมชน ฐานการเรียนรู้สวนสมุนไพร บ้านป่าสำอาง ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านเชื้อเพลิง อ.ปราสาท จ.สุรินทร์ สวนสมุนไพรและเกษตรผสมผสาน “บ้านป่าสำอาง” ซึ่งปัจจุบันได้รับการรับเลือกให้เป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเชื้อเพลิง ได้กล่าวว่ารูปแบบการจัดทำสวนเกษตรได้น้อมนำปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นส่วนสำคัญจัดทำการเกษตร เพื่อหวังให้สวนเกษตรแห่งนี้ เป็นแหล่งอาหารให้แก่ตนเองและคนในครอบครัว โดยมีแนวคิดที่ว่า “ปลูกเพื่อกิน เหลือเผื่อขาย” นอกจากพืชผักนานาชนิดที่ รอ.เสวย จานิกร ได้ลงมือปลูกด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเองและคนในครอบครัวแล้ว ยังสวนแห่งนี้ยังเป็นแหล่งรวมของสมุนไพรหายากนานาชนิด เนื่องจากอดีตเคยเป็นแพทย์ทหาร จึงมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรเพื่อรักษาโรคเป็นอย่างดี ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาสามารถขอคำปรึกษาเกี่ยวกับสมุนไพร เพื่อรักษาโรค โดยที่สวนแห่งนี้มีสมุนไพรสด และสมุนไพรแปรรูปจำหน่าย และผักปลอดสารพิษ ตามฤดูกาลหลากหลายชนิดจำหน่ายในราคาย่อมเยา

ปัจจุบัน สวนสมุนไพรแห่งนี้ เป็นฐานการท่องเที่ยว ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในชุมชน เนื่องจากภายในสวนสมุนไพร มีความร่มรื่น และมีการจัดวางพันธุ์ไม้ที่เป็นระเบียบสวยงาม อีกทั้งมีป้ายสื่อความหมาย ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับพืชพันธุ์สมุนไพร นอกจากนี้ภายใน มีการเพาะชำ ต้นกล้าสมุนไพรหายากหลายชนิด จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว จากสถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น คณะดำเนินงานวิจัยพบว่า สวนเกษตรแห่งนี้ มีศักยภาพเพียงพอที่จะต่อยอดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน สู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ “การเรียนรู้พืชสมุนไพร และการเพ้นท์ลายกระถางต้นไม้” โดย นางสำอาง จามิกร

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม การเรียนรู้พืชสมุนไพร และการเพ้นท์ลายกระถางต้นไม้ เป็นกิจกรรมการท่องเทียวเชิงสร้างสรรค์ที่มีวัตถุประสงค์ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับสรรพคุณของพืชพันธุ์สมุนไพร รวมถึงได้รับความสนุกสนานจากการเพ้นท์ลายลงในกระถาง ตามจินตนาการ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรมจะได้ต้นกล้าสมุนไพร ที่ปลูกในประถางที่นักท่องเที่ยวได้ลงมือเพ้นท์ลวดลายเอง การเตรียมความพร้อมให้แก่กิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว มีรายละเอียดต่อไปนี้

1.1) การจัดเตรียมสถานที่ภายในสวนสมุนไพร ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ “การเรียนรู้พืชสมุนไพร และการเพ้นท์ลายกระถางต้นไม้” โดยแบ่งสัดส่วนให้ชัดเจน โดยแบ่งเป็นส่วนต่างๆ ทั้ง 3 ส่วน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

<u>ส่วนที่ 1</u> ส่วนต้อนรับและการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวควรจัดบริเวณด้านหน้าทางเข้าสวนสมุนไพร

<u>ส่วนที่ 2</u> เส้นทางการศึกษา พืชพันธุ์สมุนไพร และเกษตรผสมผสาน จากการลงพื้นที่สำรวจ คณะดำเนินการวิจัยเห็นว่า สวนสมุนไพรมีการจัดส่วนบริเวณนี้ได้ดี โดย ภายในมีทางเดินเท้าที่เป็นพื้นดิน สองข้างทางมีพันธุ์ไม้ที่เป็นระเบียบเรียบร้อย และมีป้ายสื่อความหมาย ที่ประกอบด้วยชื่อพันธุ์ไม้ และสรรพคุณการรักษา

<u>ส่วนที่ 3</u> พื้นที่สำหรับการเพ้นท์ลวดลายลงบนประถางต้นไม้ ซึ่งสวนสมุนไพรจำเป็นต้องออกแบบพื้นที่ส่วนนี้เพิ่มเติม เนื่องจากกิจกรรมเพ้นท์ลายบนกระถางเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ที่ยังไม่ได้ดำเนินการ ซึ่งคณะดำเนินการวิจัย มีความเห็นว่า การจัดพื้นที่ในส่วนนี้ จำเป็นต้องมีโต๊ะ และเก้าอี้จัดวางในบริเวณที่มีความร่มรื่น และมีวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับการเพ้นท์ลวดลายลงบนประถางซึ่งประกอบด้วย กระถามต้นไม้หลากหลายขนาด,สีน้ำมัน,พู่กัน และรูปภาพตัวอย่างของลวดลายที่เพ้นท์ลงบนกระถางต้นไม้ เพื่อดึงดูดความสนใจ ให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรม

<u>ส่วนที่ 4</u> พื้นที่สำหรับการจำหน่ายต้นกล้าสมุนไพร จากการสำรวจของคณะดำเนินการวิจัยเห็นว่าปัจจุบันจุดจำหน่ายต้นกล้าสมุนไพรและพืชผัก จัดวางไว้รวมกัน โดยไม่มีการแยกชนิด อีกทั้งบริเวณนี้ มีสภาพรก เนื่องจากตั้งในบริเวณดินชื้น ทำให้มีหญ้าและวัชพืชขึ้นเป็นจำนวนมาก คณะดำเนินการวิจัยมีข้อเสนออยากให้ทางผู้ประกอบการสวนสมุนไพร หรือผู้เกี่ยวข้องได้ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ใน

บริเวณนี้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก และมีการจัดหมวดหมู่ของพืชพันธุ์ ที่จะจำหน่ายเพื่อความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ที่เข้ามาเลือกซื้อภายในสวนสมุนไพร

1.2) การจัดเตรียมผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับพืชพันธุ์สมุนไพร

จากการลงพื้นที่สำรวจ คณะดำเนินการวิจัยมีความเห็นว่าแม้สวนสมุนไพรแห่งนี้ จะเป็นสวนที่ดำเนินการในครัวเรือน แต่ให้ข้อมูลด้านสมุนไพร ไม่ว่าจะเป็น ร้อยโท เสวย และ ป้าสำอาง จามิกร รวมถึงลูกๆ ก็สามารถถ่ายทอดข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรรวมถึงการแนะนำด้านการเกษตรได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ และความสามารถในการบรรยายให้ความรู้ได้ดี

ดังนั้นทีมนักวิจัยและผู้นำชุมชนจึงมีความเห็นในการนำศักยภาพความพร้อมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยความรู้เรื่องสมุนไพร ภายใต้กิจกรรม “การเรียนรู้พืชสมุนไพร และการเพ้นท์ลายกระถางต้นไม้”

1.3) ความสนใจของนักท่องเที่ยวหรือคนในท้องถิ่น

คณะดำเนินการวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ ร้อยโทเสวย จามิกร พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงส่วนใหญ่มักจะเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมสวนสมุนไพรแห่งนี้ โดยกลุ่มของนักท่องเที่ยวได้แก่ กลุ่มนักเรียน นักศึกษา, กลุ่มเกษตกร และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาร่วมกับคณะศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักอุดหนุนผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายภายในสวนแห่งนี้ โดยให้ความสนใจต่อพืชผัก ผลไม้, กล้าไม้สมุนไพร และสมุนไพรแปรรูป ตามลำดับ การต่อยอดสวนสมุนไพรสู่กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้จากการสังเกตนักท่องเที่ยวของ ร้อยโทเสวย จามิกร ผู้เป็นปราชญ์ชุมชนด้านการเกษตรและสวนสมุนไพร พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ ความสนใจการรักษาโรคด้วยสมุนไพร สนใจรับประทานอาหารที่ปลอดภัยและจักรู้สึกประทับใจเมื่อพบว่าอาหารที่รับประทานมีส่วนผสมของสมุนไพร ช่วยบำรุงหรือซ่อมแซมร่างกายของตนเอง หากแต่นักท่องเที่ยวไม่มีความรู้ ไม่มีความชำนาญในการปรุงอาหารด้วยพืชสมุนไพร จากข้อสังเกตของ ร้อยโทเสวย จามิกร พบว่า หากมีการนำเสนอความรู้สมุนไพรในรูปแบบของเมนูอาหารที่นักท่องเที่ยวสามารถนำไปปรุงรับประทานเองที่บ้านได้จะทำให้การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเกิดประโยชน์ เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรพื้นถิ่นอย่างแท้จริง ดังนั้นในเบื้องต้นแห่งงานวิจัยนี้ทีมงานนักวิจัยและชุมชนบ้านเชื้อเพลิงขอนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนในหัวข้อ การเรียนรู้พืชสมุนไพร และการเพ้นท์ลายกระถางต้นไม้

ภายใต้กิจกรรม “การเรียนรู้พืชสมุนไพร และการเพ้นท์ลายกระถางต้นไม้” ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 4-29 และรายละเอียดของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พร้อมด้วยค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านเชื้อเพลิง ดังแสดงในตารางที่ 4-30 อย่างไรก็ตามการดำเนินการเพื่อสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน คณะผู้วิจัยและผู้นำชุมชนมีการดำเนินงานโดยพิจารณาจากศักยภาพของผู้ให้บริการด้านการถ่ายทอดความรู้และศึกษาจากการที่มีนักท่องเที่ยวมักแวะเวียนมาเที่ยว ณ สวนสมุนไพรแห่งนี้เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 4-29 ประโยชน์ของการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์ต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว

ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ	ประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ
การเพิ่มมูลค่าจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ภายในสวนสมุนไพรบ้านป้าสำอางค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและเจ้าของสวนสมุนไพร ดังต่อไปนี้ 1.ข้อมูลด้านด้านการทำการเกษตรและสมุนไพร ที่ถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยว ช่วยสร้างประสบการณ์และแรงบันดาลใจ สู่นักท่องเที่ยว ช่วยสร้างมิตรภาพระหว่างนักท่องเที่ยวกัน 2.ผู้ประกอบการได้รายได้เพิ่มจากการเพ้นท์ลวดลายลงบนกระถางต้นไม้ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มจากการจำหน่ายต้นกล้าสมุนไพร 3. คนในชุมชน ที่มีพืชผัก ปลอดสารพิษที่ปลูกในครัวเรือน สามารถนำมาฝากสวนสมุนไรจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว ช่วยสร้างรายได้เสริมแก่ครอบครัว	การเพิ่มมูลค่าจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ภายในสวนสมุนไพรบ้านป้าสำอางค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้ 1.นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน จากการเดินชมพันธุ์ไม้นานาชนิด ภายในสวนสในไพร ที่มีบรรยากาศที่สงบ ร่วมรื่น เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ 2.นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรชนิดต่างๆ ที่มีสรรพคุณการรักษาโรค รวมถึงได้เรียนรู้เกี่ยวกับกรรมวิธีการการเกษตร อาทิ การเตรียมดิน เพื่อปลูกพืช การปักชำ กล้าไม้ และวิธีการทำแปลงเกษตรผสมผสาน 3.นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน จากการเพ้นท์ลวดลาย ตามจินตนาการลงบนกระถางต้นไม้ ที่จะใส่กล้าสมุนไพร ที่นักท่องเที่ยวเลือกซื้อกลับบ้าน อีกทั้งภายในสวนสมุนไพร ได้จัดจำหน่าย พืชผัก และผลไม้ตามฤดูกาล ที่ปลูกภายในสวนสมุนไพรแห่งนี้ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อเป็นของฝากได้

ตารางที่ 4-30 รายละเอียดค่าใช้จ่าย

กิจกรรม	**ระยะเวลา**
1) กิจกรรม “สมุนไพร น่าลอง” (การถ่ายทอดความรู้คุณประโยชน์ของสมุนไพร)	45 นาที
2) กิจกรรม “กระถางนี้ เพื่อคุณ” (การเพ้นท์ลวดลายในกระถางต้นไม้)	2 ชั่วโมง
3) กิจกรรม “เตรียมกล้า ปักชำ” (การปลูกต้นสมุนไพรลงในกระถางที่นักท่องเที่ยวเพนท์ลวดลาย)	30 นาที
ค่าใช้จ่าย รวมค่ากระถางเพนท์ลาย และกล้าสมุนไพร ที่ให้นักท่องเทียวกลับบ้าน	150 บาท

4.2.4 การถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีการค้นพบปราสาทขอมโบราณเป็นจำนวนมาก จากการขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกรมศิลปากร ปรากฏมีปราสาท จำนวน 14 แห่งในจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ 1) ปราสาทกุด (วัดโพธิ์พฤกษ์) 2) ปราสาทเยอ 3) พระธาตุจังเกา 4) ปราสาทบ้านสมอ 5) ปราสาทบ้านกู่ 6) ปราสาทตาเล็ง 7) ปราสาทตำหนักไทร 8) ปราสาทโดนตรวล 9) ปราสาทภูฝ้าย 10) ปราสาทสระกำแพงใหญ่ 11) ปราสาทสระกำแพงน้อย 12) ปราสาทกู่สมบูรณ์ 13) ปราสาทบ้านปราสาท 14) ปราสาทบ้านเมืองจันทร์ ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 4-68

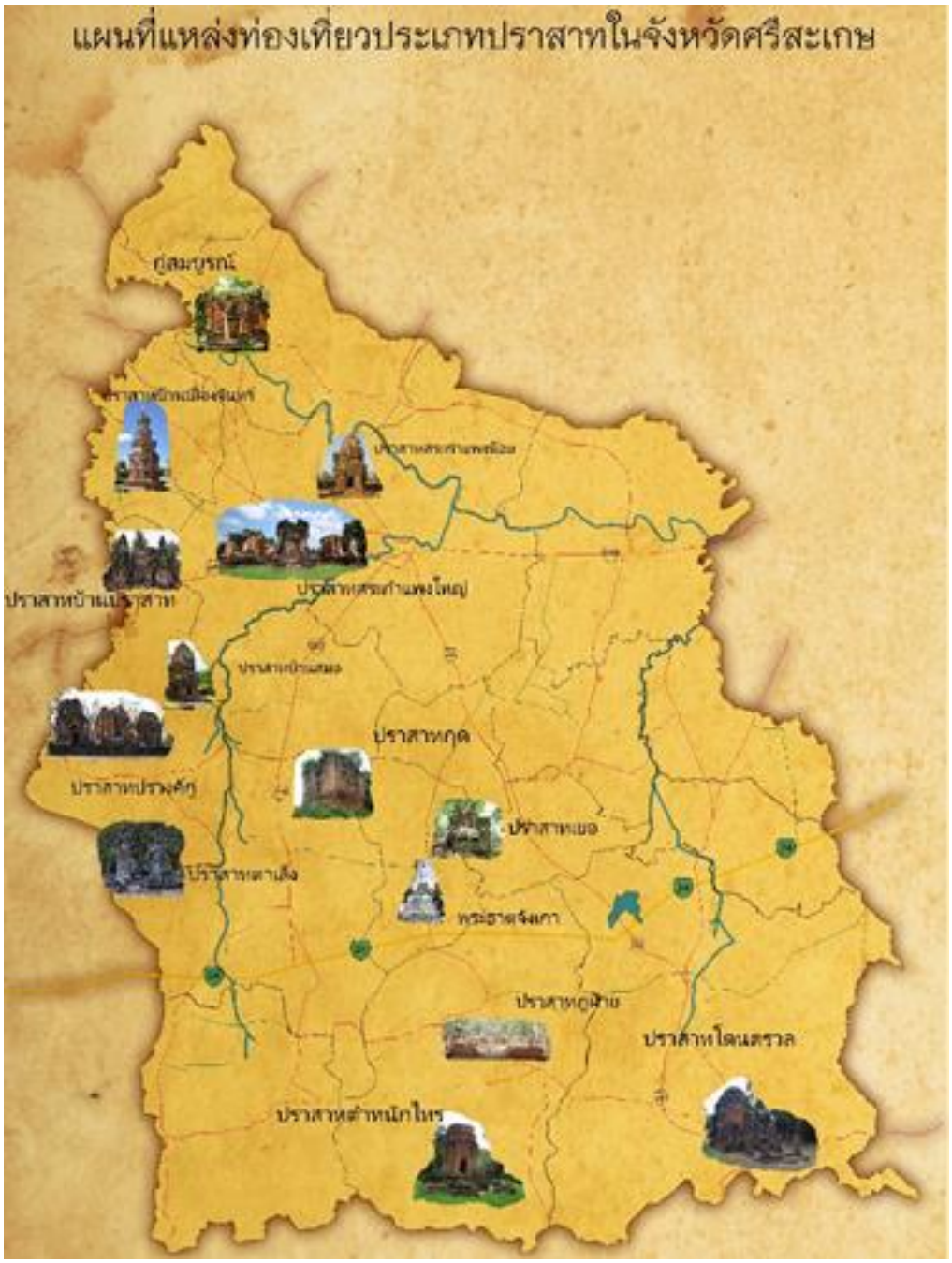

ภาพที่ 4-68 แผนที่แหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมโบราณในเขตจังหวัดศรีสะเกษ

จากภาพที่ 4-68 แผนที่การกระจายตัวของปราสาทขอมโบราณในจังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มปราสาทเพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงต่อจากจังหวัดสุรินทร์ เป็น 3 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 ประกอบด้วย ปราสาทบ้านปราสาท ปราสาทสระกำแพงใหญ่ และปราสาทสระกำแพงน้อย และเส้นทางที่ 2 ประกอบด้วย ปราสาทปรางค์กู่ ปราสาทบ้านสมอ และปราสาทตาเล็ง และเส้นทางที่ 3 วัดไพรพัฒนาและจุดชมวิวผาพญากูปรี ตัวอย่างเส้นทางการท่องเที่ยวทั้ง 3 เส้นทางดังแสดงในภาพที่ 4-69 ถึงภาพที่ 4-71

ภาพที่ 4-69 เส้นทางที่ 1 ปราสาทบ้านปราสาท ปราสาทสระกำแพงใหญ่ ปราสาทสระกำแพงน้อย

ภาพที่ 4-70 เส้นทางที่ 2 ปราสาทปรางค์กู่ ปราสาทบ้านสมอ ปราสาทตาเล็ง

ภาพที่ 4-71 เส้นทางที่ 3 วัดไพรพัฒนา ร้านกาแฟกูปรี จุดชมวิวผาพญากูปรี

การถอดองค์ความรู้ชุมชน และการสร้างการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Creative tourism) และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) จังหวัดศรีสะเกษมีกลุ่มคนอาศัยอยู่หลายชาติพันธุ์ ที่รับรู้โดยทั่วไปก็คือ 4

ชนเผ่า ประกอบด้วย เขมร ส่วย ลาว และเยอ ชาวกูยเป็นหนึ่งในชนเผ่าส่วย อาศัยกระจายอยู่ตามพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอวังหิน อำเภอกันทรารมย์ อำเภอศรีรัตนะ อำเภอไพรบึง อำเภอขุขันธ์ อำเภอปรางค์กู่ อำเภอห้วยทับทัน เป็นต้น ชาวกูยสื่อสารกันด้วยภาษาพูด แต่ไม่มีภาษาเขียนของตนเอง นอกจากนี้ยังมีเอกลักษณ์ของตนเองที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น เครื่องแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย พิธีกรรม และความเชื่อเป็นของตนเอง

ชุมชนชาวกูยบ้านกู่เป็นหมู่บ้านที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นในหลายๆด้าน ทั้งยังคงรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้อย่างดี ทั้งด้านการแต่งกายด้วยชุดผ้าไหมแบบโบราณ ภาษาพูดที่ใช้สื่อสารระหว่างกัน และอาหารพื้นบ้าน ที่ยังคงสามารถเรียนรู้และสัมผัสได้ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน หัวข้อการถอดองค์ความรู้จากชุมชนบ้านกู่สู่การสร้างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีดังต่อไปนี้

1) การอยู่

ที่อยู่อาศัย ชาวกูยโบราณมีการสร้างบ้านเรือนที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เรียกว่า “ดงกูย” หมายถึง บ้านของชาวกูย มีลักษณะเป็นบ้านไม้สองชั้น ยกเสาสูง หลังคามุงด้วยหญ้าคา ชั้นบนใช้เป็นที่อยู่อาศัย มีพื้นที่ทั้งหมด 4 ส่วน แบ่งเป็นห้อนนอน 1 ส่วน พื้นที่ทำครัว 1 ส่วน พื้นที่สำหรับกินข้าว 1 ส่วน และระเบียงสำหรับกิจกรรมทั่วไป 1 ส่วน ใต้ถุนบ้านใช้เป็นคอกสัตว์ ได้แก่ วัว ควาย เป็ดและไก่ ลักษณะเด่นของดงกูยอย่างหนึ่ง มีบันไดที่สามารถดึงขึ้นและเก็บไว้บนบ้านได้ เนื่องจากในอดีตมีโจรขโมยชุกชุม จึงมีการออกแบบบันไดให้สามารถยกเก็บบนบ้านได้ ทำให้โจรไม่สามารถขึ้นไปบ้านได้ในเวลากลางคืน ภาพตัวอย่างของ ดงกูย หรือ บ้านชาวกูย แสดงในภาพที่ 4-72

ภาพที่ 4-72 แสดงตัวอย่าง ดงกูย หรือ บ้านชาวกูย

การสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดงกูย เป็นบ้านชาวกูยโบราณที่จัดแสดงไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชมและเรียนรู้วิถีชีวิต เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมในหมู่บ้าน ชาวบ้านมักจะมาทำกิจรรมที่ดงกูยนี้ เป็นการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ มาสาธิตและแสดง ทั้งบนบ้าน ใต้ถุน และบริเวณรอบๆ ดงกูย เช่น การทอผ้าลายลูกแก้ว การสาธิตการทำแกงมันปู และการทำขนมไปรกะซัง

2) การกิน

อาหารและขนมพื้นบ้านของชาวกูยที่นิยมและสืบทอดกันมาแต่สมัยโบราณ ปัจจุบันยังพบการปรุงแกงหลายชนิดที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวกูย เช่น แกงมันปู แกงเทา แกงหอยใส่เผือก เป็นต้น ขนมพื้นบ้าน เช่น ขนมไปรกะซัง ขนมอะซอม ขนมเลาะเลาะ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวกูยยังมีเมนู อาหารว่างสำหรับทานเล่น เป็นที่นิยมของชาวบ้าน เช่น ตำลูกยอ ตำมะพร้าวอ่อน เป็นต้น

(2.1) เรียนรู้และทดลองปรุงแกงมันปู

แกงมันปู หรือภาษาพื้นบ้านเรียกว่า ละแวกะตาม เป็นอาหารพื้นบ้านที่ชาวกูยนิยมและมีมาแต่ดั้งเดิม มีส่วนประกอบที่สำคัญ ดังแสดงในตารางที่ 4- 31 และตัวอย่างกระบวนการทำแกงมันปูดังแสดงในภาพที่ 4-73

ตารางที่ 4-31 แสดงรายการเครื่องปรุงและวิธีการทำแกงมันปู

รายการเครื่องปรุงแกงมันปู	วิธีการทำแกงมันปู
1. ปู 2. พริกแห้ง 3. ข่า 4. ตะไคร้ 5. กระชาย 6. หอมแดง กระเทียม 7. ยอดมะขามหรือมะขามเปียก 8. ดอกแค 9. เกลือ / น้ำปลา	1.หาปูให้ได้ประมาณพอแกง แล้วล้างให้สะอาด แกะส่วนที่ใช้ไม่ได้ออก เช่น หน้าท้องและขา เอาส่วนที่กินได้ใส่ครก ตำให้ละเอียด ตักออกจากครกใส่ภาชนะ เทน้ำสะอาดพอประมาณ กรองเอาแต่น้ำ 2.เตรียมพริกแห้ง ข่า ตะไคร้ กระชาย หอม กระเทียม ให้เหมาะสมกับน้ำปูที่กรองเอาไว้ แล้วเอาใส่ครกตำให้ละเอียด ปรุงใส่น้ำกะปูที่กรองไว้ 3.ตั้งหม้อต้มน้ำปูที่ปรุงเครื่อง เมื่อน้ำเดือดใส่ใบมะขามอ่อนหรือมะขามเปียก ใส่ผักดอกแคก็ได้ถ้ามี ปรุงรสด้วยเกลือหรือน้ำปลา ทิ้งไว้จนเดือด พอสุกชิมดู รสชาติดีแล้ว ยกลงจากเตาไฟ

ภาพที่ 4-73 แสดงตัวอย่างส่วนประกอบและเครื่องปรุงในการทำแกงมันปู

การสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ชุมชนจัดให้มีกิจกกรมการปรุงแกงมันปู โดยชาวบ้านได้จัดเตรียมส่วนประกอบและเครื่องปรุงไว้ล่วงหน้า เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองทำอาหารพื้นบ้าน ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักส่วนประกอบและที่มาของอาหาร และได้ทานอาหารที่ได้ปรุงขึ้นเอง เป็นการสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ซึมซับและสัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวกูยอีกรูปแบบหนึ่งด้วย

(2.2) เรียนรู้และทดลองทำขนมไปรกะซัง

ขนมไปรกะซัง หรือ ขนมลูกสังข์ เป็นขนมพื้นบ้านของชาวกูย มีลักษณะคล้ายขนมไข่หงส์ ลูกสังข์เป็นผลไม้พื้นบ้าน นิยมปลูกไว้ตามหัวไร่ปลายนา ชาวบ้านนิยมกินนำมาปรุงอาหารเพราะมีรสเปรี้ยว ผู้สูงอายุนิยมกินผลสุกกับข้าว จึงทำให้ชาวบ้านคิดค้นวิถีการทำขนมสำหรับทานเล่นที่มีลักษณะคล้ายลูกสังข์ ส่วนประกอบทำจากแป้งข้าวเหนียว ใส้ไส้ที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือไส้มะพร้าวอ่อน ทำให้เกิดความอร่อยและกลมกลืน มีรสชาติดี และเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอีกอย่างหนึ่งของขนมไปรกะซัง คือ เสียบด้วยก้านมะพร้าว ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 4-74

ภาพที่ 4-74 ตัวอย่างการทอดขนมไปรกะซัง

การสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ชุมชนจัดให้มีกิจกกรมการทำขนมไปรกะซัง โดยชาวบ้านได้จัดเตรียมส่วนประกอบไว้ล่วงหน้า เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองปั้น และทอดขนมไปรกะซังด้วยตัวเอง ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักส่วนประกอบและที่มาของอาหาร และได้ทานอาหารที่ได้ปรุงขึ้นเอง เป็นการสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ซึมซับและสัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวกูยอีกรูปแบบหนึ่งด้วย

3) การแต่งกาย

ชาวกูยนิยมใส่เสื้อสีดำ ทำจากผ้าไหมลายลูกแก้วย้อมมะเกลือ ชาวบ้านเรียกว่า “ผ้าแก๊บ” มีลักษณะเป็นเสื้อคอกลมผ่าหน้า กระดุมทำด้วยก้อนเงิน ผู้ชายนุ่งโสร่งผ้าไหม มีผ้าขาวม้าคาดเอวหรือคล้องไหล่ ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงผ้าไหม มีชายหนากว่าเชิงผ้าถุง ผ้าเบี่ยงเป็นผ้าไหมผ้าลายลูกแก้ว หญิงสาวนิยมใช้ผ้าเบี่ยงสีครีมหรือขาว หญิงสูงวัยนิยมใช้ผ้าเบี่ยงสีดำ ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 4-75

ภาพที่ 4-75 ตัวอย่างการแต่งกายของชาวกูย

การสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จัดให้มีบริการเช่าชุดชาวกูยสำหรับนักท่องเที่ยวสำหรับเปลี่ยนการแต่งกายก่อนเริ่มกิจกรรมการเรียนรู้ในฐานต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ซึมซับกับวิถีชีวิตอย่างลึกซึ้งและเกิดประสบการณ์ที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

4) ภาษา

ชาวกูยบ้านกู่มีภาษาที่ใช้พูดสื่อสารกันในชุมชนคือภาษา “กูย” ภาษากูยเป็นภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน เช่น “อาแมะ” หมายถึง แม่ “อานุ” หมายถึง พ่อ “จูงกะ” หมายถึง สวัสดี “จาโดย” หมายถึง กินข้าว “ไฮ มัก มอง” หมายถึง ฉันรักคุณ เป็นต้น

5) การแสดง

การต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนมีการแสดงของเยาวชนเพื่อสอดแทรกเรื่องราว พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชน เช่น การรำบายศรีสู่ขวัญ การรำชาวกูย การรำสี่เผ่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรำที่ ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของชาวกูย คือ รำแกลมอ รำหวัวบุญเบิกฟ้าและรำธาตุนางขาว

(5.1) การรำบายศรีสู่ขวัญ เป็นการรำเพื่ออัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านมาร่วมอวยพรให้กับ ผู้มาเยือน โดยมีหมอพราหมณ์เป็นผู้ทำพิธี มีการสวดอัญเชิญขวัญ เสร็จแล้วผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะผูกแขนรับขวัญให้แก่นักท่องเที่ยวด้วยฝ้ายย้อมขมิ้นที่ได้จากพานบายศรี

(5.2) การรำชาวกูย หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “รำคนเลี้ยงช้าง” เป็นการแสดงที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตอีกอย่าง หนึ่งของชาวกูยคือการเลี้ยงช้าง ชาวกูยโบราณเป็นชนเผ่าที่มีชำนาญในคล้องช้างป่าและสามารถฝึกช้างให้ เชื่อง เพื่อใช้งานในรูปแบบต่างๆ เช่น การทำนา การขนไม้ การเดินทาง เป็นต้น

(5.3) การรำ 4 เผ่า เป็นการแสดงที่นิยมกันมากในจังหวัดศรีสะเกษ เนื่องจากเป็นการแสดงออกถึง เอกลักษณ์ของชนชาติพันธ์ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ เผ่าเขมร เผ่าส่วย เผ่าลาว และ

เผ่าเยอ แต่ละเผ่ามีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ที่สามารถจำแนกได้ตามสีได้อย่างเด่นชัด เช่น เผ่าเขมรจะเน้นสีแดง เผ่าส่วยจะเน้นสีดำพื้น เผ่าลาวส่วยใหญ่จะเน้นสีฟ้าและสีขาว เผ่าเยอจะเน้นสีเขียวเข้ม ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 4-76

ภาพที่ 4-76 ตัวอย่างการแต่งกายและการแสดงรำบายศรี

6) การละเล่น

ชาวกูยมีการละเล่นที่สนุกสนานคือ การเล่นลูกข่าง ตังลูกข่างทำจากไม้ขนาดประมาณกำมือ มีเหล็กแหลมทำจากตะปู ใช้เศษผ้าผูกต่อกันยาวเพื่อพันรอบตัวลูกข่าง วิธีการเล่นลูกข่าง ใช้ผ้าพันลูกข่างให้รอบแล้วออกแรงโยนไปที่พื้น ให้ลูกข่างหมุนและตั้งอยู่ได้ นอกจากนี้ยังมีการเล่นแบ่งข้างกัน คือ ผู้เล่นแบ่งกันเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายแรกเป็นฝ่ายวางลูกข่างให้หมุน อีกฝ่ายต้องโยนลูกข่างตัวเองให้หมุนและตีลูกข่างของฝ่ายตรงข้ามให้ล้มและยังรักษาให้ลูกข่างฝ่ายตนยังหมุนและตั้งอยู่ได้

7) พิธีกรรม

การไหว้แกลมอและเซ่นไหว้บรรพบุรุษ “แกลมอ” เป็นชื่อเรียกพิธีกรรมของชนชาติพันธุ์ชาวกูย โดยคำว่า “แกล” แปลว่า เล่น และคำว่า “มอ” เป็นคำเฉพาะ หมายถึง ร่างทรงหรือพิธี โดยมีลักษณะเช่นเดียวกับ การเล่นผีฟ้า ของชาวลาว และ การรำมะมด ของขาวเขมร ในพิธีการเล่นแกลมอ ประกอบด้วย เครื่องเซ่นไหว้ ครูมอ และร่างมอ ในสมัยโบราณมีการเล่นแกลมอเพื่อรักษาโรค เป็นการเชิญให้วิญญาณบรรพบุรุษมาชุมนุมกันเพื่อขอขมาโทษและช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยที่รักษาไม่หาย การเล่นแกลมอไม่สามารถกำหนดเวลาได้ โดยปกติจะใช้เวลา 3 – 5 ชั่วโมง บางครั้งอาจใช้เวลานานถึง 12 ชั่วโมง เนื่องจากมีความเชื่อว่าการเจ็บป่วยนั้นเกิดจากการบัลดาลของผีสางบรรพบุรุษ จึงต้องให้เชิญให้วิญญาณมาประทับที่ครูมอและร่างมอ แล้วทำการร่ายรำ เมื่อท่านได้ร่ายรำและสนุกสนานแล้วจึงจะยกโทษและบรรเทาอาหารเจ็บป่วยให้แก่ลูกหลาน ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 4-77

ภาพที่ 4-77 ตัวอย่างการไหว้แกลมอและเซ่นไหว้บรรพบุรุษ “แกลมอ”

การสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ชุมชนจัดให้มีกิจกรรมการชมหิ้งมอและเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีรำแกลมอ และเรียนรู้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตของชาวกูย ครูมอจะนำกล่าวขอพรและนำฝ้ายผูกแขนให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ ทั้งนี้ชุมชนไม่สามารถแสดงการเล่นแกลมอให้นักท่องเที่ยวชมได้ เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์และจะมีการเล่นเฉพาะโอกาสเท่านั้น

8) งานประเพณี

ชุมชนบ้านกู่มีการจัดงานประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ คือ “งานหวัวบุญเบิกฟ้า มหัศจรรย์ ขึ้น 3 เดือน 3” จัดที่บริเวณปราสาทปรางค์กู่ เป็นประเพณีที่ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพเกษตรกรรม ตระหนักถึงบุญคุณของแผ่นดิน บุญคุณแม่โพสพ ตลอดจนเพื่อบูชาพ่อปู่พันธเสน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำปราสาทปรางค์กู่ ประเพณีหวัวบุญเบิกฟ้าเป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อ และถือปฏิบัติกันมาของชาวกูย เมื่อถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ฟ้าจะไขประตูฝนที่จะตกลงมาหล่อเลี้ยงการเกษตรในปีนั้นๆ ชาวกูยจึงถือว่าเป็นฤกษ์ดีจึงได้จัดประเพณีหวัวบุญเบิกฟ้าขึ้น

พิธีจะมีธรรมเนียมการปฏิบัติ 4 อย่าง คือ 1) การสู่ขวัญข้าว ชาวอีสานเรียก ทำบุญตุ้มปากเล้า 2) หาบปุ๋ยคอก ชาวอีสานเรียก หาบฝุ่น ไปใส่นาของตนเองโดยพร้อมเพรียงกัน 3) ทำบุญบ้าน (ทำพร้อมกับการสู่ขวัญข้าว) และ 4) การนำข้าวเปลือกไปถวายวัด

เหตุที่เป็นที่มาของชื่อ “มหศจรรย์ เดือน 3” มาจากคำกล่าวของคนอีสานที่มาแต่โบราณว่า “กบบ่มีปาก นากบ่มีทวาร มะขามป้อมจะมีรสหวาน” หมายถึง เมื่อถึงวันที่เกิดเหตุการณ์ 3 อย่างนี้ หมายความว่าถึงเดือน 3 แล้ว ให้ชาวบ้านทำบุญเดือน 3 ได้ กล่าวคือ มีคำอธิบายคำโบราณไว้ว่า “กบบ่มีปาก” คือ เมื่อชาวบ้านไปหาขุดกบตามรูในทุ่งนาแล้ว สังเกตุเห็นว่ามีเยื่อสีขาวมาปิดปากรูไว้ แสดงว่า กบเข้าจำศีลแล้ว จะออกมาอีกครั้งเมื่อตอนฝนตกในเดือน 6

“นากบ่มีทวาร” คือ มีแผ่นเยื่อเกิดขึ้นปิด รูทวารหนักของนาก หมายถึง นากจะไม่ขับถ่ายในวันนั้น เพราะไม่ได้กินอาหาร

“มะขามป้อมจะมีรสหวาน” คือ โดยธรรมาติแล้ว มะขามป้อมมีรสเปรี้ยว แต่พอถึงฤดูเดือน 3 เนื่องจากสภาพน้ำในดินและอากาศ ทำให้มะขามป้อมมีรสชาติหวานกว่าปกติ

งานประเพณีหวัวบุญเบิกฟ้า จัดขึ้นเฉพาะในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เท่านั้น มีชาวบ้านจากทุกหมู่บ้าน ของตำบลกู่เข้าร่วมงาน เนื่องจากเป็นชนชาวกูยทั้งตำบล ภายในงานนอกจากจะมีขบวนหาบของเซ่น

ไหว้ ปราสาทปรางค์กู่แล้ว ยังมีการแสดงที่สะท้อนประวัติการสร้างปราสาทปรางค์กู่และวิถีชีวิตของชุมชนบ้านกู่ เช่น การแสดงชุดรำหวัวบุญเบิกฟ้า รำธาตุนางขาว ซึ่งเป็นการรำที่มีการรำเฉพาะสำหรับงานไหว้ปราสาทเท่านั้น

9) อาชีพที่สร้างรายได้เสริมและกิจกรรมอื่นๆ

(9.1) การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ตลอดจนการแปรรูปเส้นไหมคืออาชีพที่สร้างรายได้เสริมให้แก่ชาวบ้านกู่ นอกจากจะเป็นการทอผ้าไว้ใช้เองในครอบครัวแล้ว ยังสามารถขายได้ในราคาดี เนื่องจากเป็นผ้าไหมที่มีกรรมวิธีผลิตแบบโบราณและใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติและมีคุณภาพดี การสาวไหมเป็นขั้นตอนหนึ่งในการผลิตเส้นไหมสำหรับนำไปทอเป็นผืน การสาวไหม หรือชาวบ้านนิยมเรียกว่า การสาวหลอก คือกรรมวิถีสาว (ดึง) เอาไยไหมออกมาจากฝักหลอก (ฝักไหม) มาเป็นเส้นไหม โดยนำเอาฝักหลอกต้มใส่หม้อขนาดใหญ่ มีเครื่องมือคีบดึงเส้นไหมออกมาเป็นเส้นยาวติดต่อกันเป็นเส้นเดียวกันตลอดจนหมดทุกฝัก เมื่อดึงเอาเส้นไหมออกมาจนหมดทุกฝักแล้วจะเหลือแต่ตัวไหม (ตัวหนอน) ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "ดักแด้" เป็นอาหารที่ให้โปรตีนและอร่อยมาก เป็นของโปรดของชาวอีสาน ส่วนเส้นไหมที่ได้จากการสาวหลอกเป็นไหมเส้นแข็ง เรียกกันว่าไหมดิบ ตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 4-78

ภาพที่ 4-78 การสาวไหมและไหมดิบ

การสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ชุมชนจัดให้มีการจำลองการสาวไหมและเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองสาวไหมด้วยตนเอง เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งตัวดักแก้ที่ได้จากการสาวไหมยังสามารถนำไปปรุงอาหารพื้นบ้านให้นักท่องเที่ยวได้ลิ้มลองกันอีกด้วย

(9.2) การประดิษฐ์ดอกลำดวนจากรังไหม

ดอกลำดวนเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษ ดอกมีสีนวลกลิ่นหอม ออกเดี่ยวตามซอกใบที่ปลายกิ่ง กลีบดอกหนาและแข็ง กลีบดอก ชั้นนอก 3 กลีบแผ่ออก ชั้นใน 3 กลีบ หุบเข้าหากัน การประดิษฐ์ดอกลำดวนเป็นการนำวัสดุเหลือใช้มาทำให้เกิดรายได้ โดยในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ชาวบ้านจะติดดอกลำดวนให้นักท่องเที่ยวที่หน้าอก นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถประดิษฐ์เองและนำกลับไปเป็นของที่ระลึกและฝากญาติและเพื่อนได้ ตัวอย่างรายการวัสดุที่ใช้และขั้นตอนวิธีการทำดอกลำดวนดังแสดงในตารางที่ 4-32 และภาพตัวอย่างวิธีการทำดอกลำดวนดังแสดงในภาพที่ 4-79

ตารางที่ 4-32 แสดงรายการวัสดุที่ใช้และขั้นตอนวิธีการทำดอกลำดวน

วัสดุที่ใช้	ขั้นตอนและวิธีการทำ
1) รังไหม 2) ลวด 3) กระดาษสาสีเขียว 4) ด้าย	1)นำรังไหม 3 ชิ้น มาบีบแต่งเป็นครึ่งรัง และนำมาประกบหันหน้าเข้าหากัน รัดด้วยด้ายให้แน่น 2)นำรังไหมอีกมา 3 ชิ้น มาบีบแต่งให้คล้ายกลีบดอกลำดวน แล้วนำไปมัดรวมกันกับกลุ่มแรกทีละชิ้น จากข้อ 1) และ 2) จะได้ดอกลำดวน 1 ดอก ทำซ้ำอีก 2-3 ดอก 3)นำกระดาษสามาพันลวดที่เตรียมไว้ ความยาวประมาณ 2 นิ้ว 4)นำดอกลำดวนที่ได้มามัดเข้ากับก้านลวดที่เตรียมไว้ ให้ได้ประมาณ 3-4 ดอก จากข้อ 3) และ 4) จะได้ดอกลำดวน 1 ช่อ จัดแต่งให้สวยงาม

ภาพที่ 4-79 ดอกลำดวนและดอกลำดวนประดิษฐ์จากรังไหม

การสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ชุมชนจัดให้มีกิจกรรมการประดิษฐ์ดอกลำดวนจากรังไหม โดยชาวบ้านได้จัดเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นการสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ซึมซับและสัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวกูยอีกรูปแบบหนึ่งด้วย

(9.3) งานสานไม้ไผ่เพื่อใช้ภายในครัวเรือน

การจักสานเป็นการลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน ในอดีตชาวบ้านนิยมสานไม้ไผ่เพื่อทำอุปกรณ์เครื่องใช้ภายในครัวเรือน เช่น กระบุง ตะกร้า กระด้ง กระติบข้าว เครื่องมือการหาปลา เช่น ลอบดักปลา ไซ ฆ่องใส่ปลา และอุปกรณ์การทำนาอื่นๆ ภาพตัวอย่างกิจกรรมและงานจักรสานดังแสดงในภาพที่ 4-80

ภาพที่ 4-80 งานจักสาน

ชุมชนจัดให้มีกิจกรรมชมการสาธิตการจักสานเครื่องใช้ในบ้าน และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองสานหมวกใบตาล พัด โดยชาวบ้านได้จัดเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นการสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจ เมื่อนักท่องเที่ยวสานหมวกใบตาลเสร็จแล้วสามารถนำกลับไปเป็นของที่ระลึกได้ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ซึมซับและสัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวกูยอีกรูปแบบหนึ่งด้วย ก่อให้เกิดการสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์

การดำเนินการถอดองค์ความรู้ชุมชนหมู่บ้านกู่ เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตัวอย่างรายการสรุปการถอดองค์ความรู้ของชุมชนบ้านกู่ ดังแสดงในตารางที่ 4-33 และแผนที่การท่องเที่ยวในชุมชนดังแสดงในภาพที่ 4-81

ตารางที่ 4-33 รายการสรุปการถอดองค์ความรู้ของชุมชนบ้านกู่

รายการ	กิจกรรม		
ที่อยู่อาศัย	ดงกูย		
การกิน	อาหาร 1. แกงมันปู 2. ลาบเทา 3.ส้มตำชาวกูย 4. แกงหอยใส่เผือก 5. น้ำพริกชาวกูย	ขนม 1. ขนมไปรกระซัง 2. ขนมอะซอม 3. ขนมเลาะเลาะ	อาหารว่าง 1. ตำมะพร้าวอ่อน 2. ตำลูกยอ
ภาษา	ภาษากูย		

ตารางที่ 4-33 (ต่อ)

รายการ	กิจกรรม	
การแต่งกาย	ผู้หญิง -สูงวัย -เยาว์วัย	ผู้ชาย
การแสดง	1. รำบายศรีสู่ขวัญ 2. รำชาวกูย (รำคนเลี้ยงช้าง) 3. รำสี่เผ่า 4. รำธาตุนางขาว	
การละเล่น	ลูกข่าง	
พิธีกรรม	แกลมอ	
งานประเพณี	1. หวัวบุญเบิกฟ้า 2. บุญข้าวใหม่-ปลามัน	
อาชีพเสริม	1. ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม 2. งานประดิษฐ์ดอกลำดวนจากรังไหม 3. งานจักสาน	

การนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษตามเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนคธม) คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกปราสาทปรางค์กู่และชุมชนบ้านกู่เป็นหนึ่งในเส้นทางการท่องเที่ยว เนื่องจากปราสาทปรางค์กู่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและชุมชนบ้านกู่เองมีก็ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่าชุมชนบริเวณรอบปราสาทปรางค์กู่คือชุมชนบ้านกู่นั้นเป็นชุมชนที่มีชีวิต กล่าวคือมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรมและมีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวมาอย่างต่อเนื่อง แผนการท่องเที่ยวต่อเนื่องจากจังหวัดสุรินทร์สู่จังหวัดศรีสะเกษ มีรูปแบบดังนี้

การเดินทางท่องเที่ยว

1. เดินทางจาก อ. สำโรงทาบ จ.สุรินทร์ มุ่งหน้าสู่ อ.ปรางค์กู่ จ. ศรีสะเกษ โดยใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2167 ระยะทางประมาณ 23 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 20 นาที

2. เมื่อเดินทางถึงปราสาทปรางค์กู่ ชมปราสาทปรางค์กู่และร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านกู่ ใช้เวลา ประมาณ 4 ชั่วโมง

3. เดินทางไปวัดไพรพัฒนา สักการะหลวงปู่สรวง ฉายาเทวดาเดินดิน ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง

4. เดินทางไปจุดชมวิวผาพญากูปรี ชิมกาแฟกูปรี ชมทัศนียภาพอ่างเก็บน้ำห้วยศาลาและศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที

5. เดินทางเข้าที่พัก ณ ธนวรรณ โฮมสเตย์ ตั้งอยู่ที่บ้านขยุง ต.ห้วยตามอญ อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ

6. รุ่งเช้า ออกเดินทางเพื่อข้ามแดนไปยังประเทศกัมพูชา ตามเส้นทางต่อไป

ภาพที่ 4-81 แผนที่ท่องเที่ยวและฐานกิจกรรมในชุมชนบ้านกู่ อ.ปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

จากตารางที่ 4-33 และภาพที่ 4-81 ชุมชนบ้านกู่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบ่งเป็น 4 แพกเกจ ดังแสดงในตารางที่ 4-34 และ 4-35

ตารางที่ 4-34 กิจกรรมการท่องเที่ยวและราคา

รายการชื่อแพ็กเกจ	รายละเอียดของกิจกรรม
รูปแบบที่ 1 แพ็กเกจ (เรียนรู้วิถีชีวิตชาวกูย)	1) นำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ 2) การต้อนรับและบายศรีสู่ขวัญ 3) เปลี่ยนชุดชาวกูย 4) กิจกรรมฐานเรียนรู้ 7 ฐาน - ฐานแกลมอและเลี้ยงไหม - ฐานอาหารพื้นบ้าน(แกงมันปู) - ฐานขนมพื้นบ้าน(ขนมไปรกะซัง) - ฐานประดิษฐ์ดอกลำดวน - ฐานจักสาน(หมวกใบตาล พัด) - ฐานพิพิธภัณฑ์ชุมชน -ฐานให้อาหารปลา 5) อาหารกลางวัน ประกอบด้วย อาหาร 4 อย่าง+ข้าวสวย+ของหวาน/ผลไม้ คำนวณราคาตามค่าใช้จ่าย ดังนี้ นักท่องเที่ยว 1 – 10 คน ราคา 696 บาท/คน นักท่องเที่ยว 11 – 20 คนราคา 514 บาท/คน นักท่องเที่ยว 21 – 30 คนราคา 378 บาท/คน นักท่องเที่ยว 31 คนขึ้นไป ราคา 312 บาท/คน

ตารางที่ 4-34 (ต่อ)

รายการชื่อแพ็กเกจ	รายละเอียดของกิจกรรม
รูปแบบที่ 2 แพ็กเกจ (ครบเครื่องบ้านกู่)	1) นำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ 2) การต้อนรับและบายศรีสู่ขวัญ 3) เปลี่ยนชุดชาวกูย 4) กิจกรรมฐานเรียนรู้ 4 ฐาน ได้แก่ – ฐานแกลมอและเลี้ยงไหม - ฐานอาหารพื้นบ้าน(แกงมันปู) - ฐานขนมพื้นบ้าน(ขนมไปรกะซัง) – ฐานประดิษฐ์ดอกลำดวน - ฐานจักสาน(หมวกใบตาล พัด) 5) อาหารกลางวัน ประกอบด้วย อาหาร 4 อย่าง+ข้าวสวย+ของหวาน/ผลไม้ คำนวณราคาตามค่าใช้จ่าย ดังนี้ นักท่องเที่ยว 1 – 10 คน ราคา 626 บาท/คน นักท่องเที่ยว 11 – 20 คนราคา 479 บาท/คน นักท่องเที่ยว 21 – 30 คนราคา 354 บาท/คน นักท่องเที่ยว 31 คนขึ้นไป ราคา 295 บาท/คน
รูปแบบที่ 3 แพ็กเกจ...(พื้นฐานบ้านกู่)	1) นำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ 2) การต้อนรับและบายศรีสู่ขวัญ 3) เปลี่ยนชุดชาวกูย 4) กิจกรรมฐานเรียนรู้ 3 ฐาน ได้แก่ ฐานอาหารพื้นบ้าน(แกงมันปู) ฐานขนมพื้นบ้าน(ขนมไปรกะซัง) ฐานเลี้ยงไหมและประดิษฐ์ดอกลำดวน 5) อาหารกลางวัน ประกอบด้วย อาหาร 4 อย่าง+ข้าวสวย+ของหวาน/ผลไม้ คำนวณราคาตามค่าใช้จ่าย ดังนี้ นักท่องเที่ยว 1 – 10 คน ราคา 576 บาท/คน นักท่องเที่ยว 11 – 20 คนราคา 454 บาท/คน นักท่องเที่ยว 21 – 30 คนราคา 334 บาท/คน นักท่องเที่ยว 31 คนขึ้นไป ราคา 282 บาท/คน

ตารางที่ 4-34 (ต่อ)

รายการชื่อแพ็กเกจ	รายละเอียดของกิจกรรม
รูปแบบที่ 4 แพ็กเกจ...(อาหารบ้านกู่)	1) นำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ 2) การต้อนรับและบายศรีสู่ขวัญ 3) เปลี่ยนชุดชาวกูย 4) กิจกรรมฐานเรียนรู้ 2 ฐาน ได้แก่ ฐานอาหารพื้นบ้าน(แกงมันปู) ฐานขนมพื้นบ้าน(ขนมไปรกะซัง) 5) อาหารกลางวัน ประกอบด้วย อาหาร 4 อย่าง+ข้าวสวย+ของหวาน/ผลไม้ คำนวณราคาตามค่าใช้จ่าย ดังนี้ นักท่องเที่ยว 1 – 10 คน ราคา 506 บาท/คน นักท่องเที่ยว 11 – 20 คนราคา 404 บาท/คน นักท่องเที่ยว 21 – 30 คนราคา 304 บาท/คน นักท่องเที่ยว 31 คนขึ้นไป ราคา 257 บาท/คน

จากตารางที่ 4-34 แต่ละแพ็กเกจการท่องเที่ยว มีการกำหนดตัวอย่างตารางการท่องเที่ยวแต่ละกิจกรรม ดังรายละเอียดในตารางที่ 4-35

ตารางที่ 4-35 กำหนดเวลาและราคาแต่ละฐานกิจกรรม

เวลา	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา	ทรัพยากร/วัสดุ/อุปกรณ์	ราคา
ส่วนที่ 1 กิจกรรมการท่องเที่ยว ณ ปราสาทปรางค์กู่					
10.00-10.10 น.	กิจกรรมต้อนรับ	- Welcome drink	10 นาที	- น้ำมะพร้าวหรือน้ำดื่ม	- 15บาท/คน
10.10-10.30 น.	มัคคุเทศก์นำชมปราสาทปรางค์กู่ (หมายเลข 1)	- สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์พ่อปู่พัทธเสน - ท่องเที่ยวฟังตำนานปราสาทปรางค์กู่ มีการนำเสนอเรื่องราวเดินทางท่องเที่ยวโดยมัคคุเทศน์ชุมชน	20 นาที	- ขันธ์ 5 - มัคคุเทศก์ 3-5 คน	- 200 บาท/คณะ - 500 บาท/คณะ

ตารางที่ 4-35 (ต่อ)

เวลา	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา	ทรัพยากร/วัสดุ/อุปกรณ์	ราคา
ส่วนที่ 2 กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านกู่					
10.30-10.35 น.	กิจกรรมต้อนรับของชาวบ้าน (หมายเลข 2)	- มอบเข็มกลัดดอกลำดวนจากรังไหม	5 นาที	- มาลัยดอกไม้/ดอกลำดวน	20 บาท
10.35-10.55 น.	บายศรีสู่ขวัญและกล่าวต้อนรับ (หมายเลข 2)	- ร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ - ชมการแสดงการรำของเยาวชน 1)รำบายศรีสู่ขวัญชาวกูย 2)รำพื้นบ้านกูย 3)รำสี่เผ่าไทย 4)รำหวัวบุญเบิกฟ้า - ผูกแขนรับขวัญ - กล่าวต้อนรับโดยผู้นำชุมชน - อาหารว่าง	5 นาที 5 นาที 5 นาที 5 นาที	- บายศรีใบตอง - นางรำเยาวชนหญิง 5 คน - ฝ้ายผูกแขน - ขนมไปรกะซัง - น้ำดื่มสมุนไพร	-500 บาท/ชุด - 500 บาท/การแสดง - 25 บาท/คน
10.55-11.00 น.	เปลี่ยนชุดชาวกูย (หมายเลข 3)	- ให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนกายแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านตามวัฒนธรรมของชาวกูยตามความสมัครใจ	5 นาที	- ชุดชาวกูย (ชาย) - ชุดชาวกูย (หญิง)	- 50 บาท - 50 บาท
11.00-11.30 น.	มัคคุเทศก์นำชมฐานแกลมอและการเลี้ยงไหม (หมายเลข 4)	- ชมพิธีเซ่นไหว้ครูมอ - การเก็บใบหม่อนและการให้อาหารหนอนไหม - การสาวไหม - การย้อมปั่น -กิจกรรมการทอผ้าของชุมชน	10 นาที 10 นาที 10 นาที	- เครื่องเซ่นไหว้แกลมอ - สวนหม่อนกระด้งม้อน - เส้นไหมดิบ - กี่ทอผ้า	- 2,000 บาท/ฐาน

ตารางที่ 4-35 (ต่อ)

เวลา	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา	ทรัพยากร/วัสดุ/อุปกรณ์	ราคา
11.30-12.00 น.	มัคคุเทศก์นำชมฐาน - อาหารพื้นบ้าน (แกงมันปู) (หมายเลข 5) - ขนมพื้นบ้าน (ขนมไปรกะซัง) (หมายเลข 6) - ประดิษฐ์ดอกลำดวนจากรังไหม (หมายเลข 7)	- ปรุงแกงมันปู - ทำขนมไปกะซัง - ประดิษฐ์ดอกลำดวนจากรังไหม	30 นาที	- เครื่องแกงมันปู - เครื่องขนมไปรกะซัง - วัสดุในการประดิษฐ์	- 1,000 บาท/ฐาน - 1,000 บาท/ฐาน - 1,000 บาท/ฐาน
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน	เมนู - แกงมันปู - แกงปลาหอยใส่เผือก - ส้มตำชาวกูย ไข่เจียว - น้ำพริกพื้นบ้าน+ผักสด ผักต้ม - ข้าวสวย - ผลไม้	60 นาที	- กระด้ง - ถ้วย จาน ช้อน - น้ำดื่ม	- สำรับละ 5 คน - ราคา 100 บาท/คน
13.00-13.45 น.	มัคคุเทศก์นำชมฐานงานจักสาน (หมายเลข 8)	- กิจกรรมการสานหมวกใบตาล - กิจกรรมการสานเครื่องใช้ในบ้าน เช่น กระด้ง กระบุง พัด	45 นาที	- ไม้ไผ่ - ใบตาล - เชือก	- 1,000 บาท/ฐาน
13.45-14.45 น.	มัคคุเทศก์นำชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนชาวกูย (หมายเลข 9)	- ชมโบราณวัตถุภายในวัด - สักการะหลวงปู่งาม - ชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนชาวกูย	60 นาที	- ปราชญ์ชาวบ้าน 3-5 คน	- 500 บาท/คณะ
14.45-15.00 น.	มัคคุเทศก์นำชมสระกู่และให้อาหารปลา (หมายเลข 9)	- ชมสระกูโบราณ - ชมและให้อาหารปลา	15 นาที	- ปราชญ์ชาวบ้าน 3-5 คน	- 200 บาท/คณะ
15.0016.00 น.	เดินทางต่อไปยังวัดไพรพัฒนา				

ตารางที่ 4-35 (ต่อ)

เวลา	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา	ทรัพยากร/วัสดุ/อุปกรณ์	ราคา
16.00-17.00 น.	กราบสรีระหลวงปู่สรวง	- ชมความงามของมณฑป - กราบหลวงปู่สรวง - อธิฐานลอดโลงแก้วสรีระหลวงปู่สรวง - ทำบุญภายในวัด - เลือกซื้อสินค้าชุมชน	60 นาที	- ขันธ์ 5 - ขันธ์ 8	- 199 บาท/ชุด
17.00-18.00 น.	รับประทานอาหารเย็น	เมนูอาหารตามสั่ง - ก๋วยเตี๋ยว - ข้าวผัดหมู/ไก่ - ข้าว+คะน้าหมูกรอบ - ข้าว+กะเพราหมู/ไก่	60 นาที	ร้านอาหารในหมู่บ้านไพรพัฒนา	ราคา เริ่มตั้งแต่ 30-60 บาท
18.00-18.10 น.	ชมตลาดเย็นบ้านละลม		10 นาที		
18.10-19.50 น.	สัมผัสบรรยากาศชุมชนยามเย็น	- ชมตลาดบ้านละลม - ทานอาหารเย็น ณ ตลาดบ้านละลม	40 นาที	- (ไม่มี)	ซื้อสินค้าชุมชน
19.50-20.00 น.	เดินทางไปที่พัก		10 นาที		
20.00 น.	เข้าพักธนวรรณโฮมสเตย์	-พักผ่อนตามอัธยาศัย			- ห้องเดี่ยว คืนละ 500 บาท - ห้องคู่ คืนละ 600 บาท - ห้อง 3 เตียง คืนละ 700 บาท

ตารางที่ 4-35 (ต่อ)

เวลา	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา	ทรัพยากร/วัสดุ/อุปกรณ์	ราคา
06.00-07.00 น.	ตื่นนอน	ทำกิจธุระส่วนตัว	30 นาที		
07.00-07.10 น.	เดินทางไปร้านอาหารเช้า บ้านไพรพัฒนา	เมนูอาหารตามสั่ง - ข้าวต้ม โจ๊ก หมู/ไก่ - กวยจั๊บ - กาแฟร้อน ขนมปังปิ้ง		ร้านอาหารในหมู่บ้านไพรพัฒนา	ราคาไม่เกิน 50 บาท
07.00-07.10 น.	เดินทางไปจุดชมวิวผาพญากูปรี		10 นาที		
07.10-08.00 น.	ชมทัศนียภาพผาพญากูปรี	- ชมทัศนียภาพอ่างเก็บน้ำห้วยศาลา - ชมดินโปงและศึกษาเส้นทางธรรมชาติ -ชิมกาแฟกูปรี	50 นาที	- (ไม่มี)	- เมนูกาแฟราคาแก้วละ 40-50 บาท
08.00 น.	เดินทางไปยังด่านชายแดนช่องสะงำ	- ผ่านพิธีการข้ามแดน - เดินทางไปกัมพูชา			

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวปราสาทปรางค์กู่และชุมชนบ้านกู่ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวในบริเวณปราสาทปรางค์กู่ (หมายเลข 1) โดยมีรูปแบบและลำดับกิจกรรมดังนี้
   1.1 กิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยว ณ ปรางค์ปรางค์กู่ ประกอบด้วย การบริการเครื่องดื่มและผ้าเย็น
   1.2 การนำเที่ยวโดยชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกู่ การสักการะพ่อปู่พันธเสน
2. กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านกู่ กู่ (หมายเลข 2-10) ประกอบด้วย 9 ฐานกิจกรรม โดยมีรูปแบบและลำดับกิจกรรมดังนี้
   2.1 กิจกรรมการต้อนรับและบายศรีสู่ขวัญ (หมายเลข 2)
   2.2 สถานที่สำหรับให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนชุดชาวกูย (หมายเลข 3)
   2.2 ฐานการเรียนรู้แกลมอและการเลี้ยงไหม (หมายเลข 4)
   2.3 ฐานการเรียนรู้การปรุงอาหารพื้นบ้าน แกงมันปู (หมายเลข 5)
   2.4 ฐานการเรียนรู้การทำขนมพื้นบ้าน ขนมไปรกะซัง (หมายเลข 6)
   2.5 ฐานการเรียนรู้การประดิษฐ์ดอกลำดวนจากรังไหม (หมายเลข 7)
   2.6 ฐานการเรียนรู้งานจักสาน (หมายเลข 8)
   2.7 สักการะหลวงปู่งาม วัดบ้านกู่ และชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนชาวกูย (หมายเลข 9)
   2.8 กิจกรรมการให้อาหารปลา (หมายเลข 10)

4.2.5 การถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเขตพื้นที่กัมพูชา

การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน ณ จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา พบว่า ชุมชนภูมิตาก๊อก และชุมชนภูมิโอโตเติ้ง มีทุนชุมชนที่สามารถนำมาแปลงเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมสร้างสรรค์ โดยชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในส่วนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนได้ ประกอบด้วย (1) การจักสานตะกร้าหวาย รายละเอียดกระบวนการดังแสดงในตารางที่ 4-36 (2) กิจกรรมการทำตาลตโนด รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4-37 และ (3) การทำขนมจีนเส้นสด รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4-38

ตารางที่ 4-36 ขั้นตอนการทำจักรสานจากหวาย ณ ชุมชนภูมิตาก๊อก

ขั้นตอน	ภาพประกอบ
1. สถานที่ในการจักสานตะกร้าหวาย บ้านคุณตาจอย กง	
2. นำหวายมาเหลาให้เรียว	
3. อุปกรณ์ประกอบในการวัดขนาดหวายและเหลาหวาน อาทิ ที่วัด มีด ที่เจาะรู	
4. คุณตาแสดงวิธีการสานตะกร้าด้วยความชำนาญ ซึ่ง 1 ตะกร้า ใช้เวลา 3 วัน คุณตาจะทำเป็นงานอดิเรก	
5. ตัวอย่างตะกร้าหวาย ราคา 6 เหรียญ	

ตารางที่ 4-37 ขั้นตอนการทำน้ำตาลตโนด ณ ชุมชนภูมิตาก๊อก

ขั้นตอน	ภาพประกอบ
1. ปีนต้นตาลแล้วนำอุปกรณ์ขึ้นไปเอาไปกรองน้ำตาล ตื่นเช้ามาก็จะปีนขึ้นไปเก็บน้ำตาเพื่อที่จะมาต้ม	
2. อุปกรณ์ ในการรองน้ำตาล	
3. นำน้ำตาลที่เก็บมาเทลงหม้อเพื่อต้ม น้ำตาลสดไม่ผสมอะไรเลย	
4. เมื่อน้ำตาลเดือดแล้วก็นำมากวนจนเหนียว	
5. นำน้ำตาลที่แห้งมาตัดใส่ แม่พิมพ์	
6. รอให้น้ำตาลแข็งตัว	
7. จากนั้นนำมาวางขาย มัดละ 1 เรียว	

ตารางที่ 4-38 ขั้นตอนการทำขนมจีนเส้นสด ณ ชุมชนภูมิโอโตเติ้ง

รายการขั้นตอนการดำเนินงาน	ภาพประกอบการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
1. แช่ข้าวแข็งไว้ 1 คืน	
2. เช้ามานำข้าวที่แช่ไว้ไปโม่	
3. จากนั้นนำไปหมักโดยการใช้ผ้าห่อ แล้วเอาหม้อดินทับไว้	
4. จากนั้น นำไปตำ	
5. แล้วนำไปใส่ กระบอกเพื่อทำให้เป็นเส้น	

ตารางที่ 4-38 (ต่อ)

รายการขั้นตอนการดำเนินงาน	ภาพประกอบการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
6. จากนั้นใช้อุปกรณ์ทำเส้น	
7. ได้เส้นขนมจีนออกมา	
8. นำมาจับเป็นหัวๆ เพื่อเตรียมส่ง	
9. ผลิตที่ได้	
10. รับประทานคู่กับน้ำยาปลา	

4.2.6 สรุปผลการถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

ตารางที่ 4-39 รายละเอียดข้อมูลเรื่องราวและองค์ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชน

ชุมชน	ปราสาท	จังหวัด	เรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม	องค์ความรู้/ ภูมิปัญญา
ชุมชนสัมฤทธิ์	ปราสาทหินพิมาย	นครราชสีมา	-ความเชื่อเกี่ยวกับคุณย่าโมและย่าบุญเหลือ อนุสรณ์สถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ -ความเชื่อเกี่ยวกับศาลปู่ตา -ประเพณีเฉลิมฉลองอนุสรณ์สถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์	- การทำข้าวเกรียบสมุนไพร - การปลูกผักปลอดสารพิษ
ชุมชนตะวันตกวัดเดิม	ปราสาทหินพิมาย	นครราชสีมา	- ความเชื่อด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาทหินพิมาย - ชาวบ้านในชุมชนตะวันตกวัดเดิมมีความเคารพศรัทธาในพระพุทธวิมายะ หลวงพ่อดำ และหลวงพ่อแดงที่ประดิษฐานอยู่ในวัดเดิม ซึ่งวัดเดิมแห่งนี้เป็นวัดที่ถูกสร้างขึ้นในฐานะศาสนสถานของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทแห่งแรกในอำเภอพิมาย อันสามารถเชื่อมโยงกับการเลื่อมใสในศาสนาพุทธนิกายมหายานของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 - ประเพณีงานแสดงแสง สี เสียง มีการแสดงรำพิมายปุระ ซึ่งถอดท่าร่ายรำออกมาจากภาพจำหลักในปราสาทหินพิมาย ตำนานท้าวปาจิตกับนางอรพิม ที่เปรียบเสมือนตำนานประจำเมืองพิมายและเชื่อมโยงกับปราสาทพิมาย - ประเพณีการแข่งขันเรือยาว มีเรื่องเกี่ยวกับเรื่องราวที่เป็นต้นกำเนิดของการแข่งขันเรือยาวในลำน้ำจักราช โดยในสมัยโบราณชาวบ้านในชุมชนรอบวัดเดิมได้รวมตัวกันเดินทางไปทอดกฐินวัดเดิม และในระหว่างรอทอดกฐิน ชาวบ้านที่พายเรือมาคนละลำก็มีการท้าทายเพื่อประชันฝีพาย จนเกิดแข่งเรือในปัจจุบัน	- การทำหมี่พิมาย - การรำระบำพิมายปุระ

ตารางที่ 4-39 (ต่อ)

ชุมชน	ปราสาท	จังหวัด	เรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม	องค์ความรู้/ ภูมิปัญญา
ชุมชนบ้านปรางค์	ปราสาทบ้านปรางค์	นครราชสีมา	ชุมชนบ้านปรางค์ เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ติดกับปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ ซึ่งมีการขุดพบประติมากรรมหินทรายรูปเคารพพระโพธิสัตว์ไภสัชยคุรุไวฑูรยประภา พระศรีสูรยไวโรจนจันทโรจิ และพระศรีจันทรไวโรจนโรหิณีศะ โดยทั้ง 3 ประติมากรรม ถูกนำไปประดิษฐานไว้ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ทั้งนี้ชุมชนจะมีกิจกรรมทำบุญเพื่ออุทิศบุญกุศลแก่บรรพบุรุษ ณ ประสาทเป็นประจำ โดยเฉพาะในเทศกาลบุญเดือน 3 เทศกาลปีใหม่ สงกรานต์	การทอผ้าไหม ซึ่งมีขั้นตอนที่สำคัญ ประกอบด้วย การปลูกหม่อน-การเลี้ยงไหม การสาวไหม การย้อมไหม การตำผ้า
บ้านเชื้อเพลิง	ปราสาทบ้านไพล	สุรินทร์	ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมาช้านาน และมีปราสาทบ้านไพล เป็นแหล่งรวมจิตใจของคนในชุมชน ได้แก่งานประเพณีบวงสรวงปราสาทบ้านไพล ซึ่งเป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นในชุมชน ชุมชนจัดให้มีพิธีการบวงสรวงองค์ปราสาท และจัดให้มีการแสดงแสง สี เสียง ย้อนรำลึกอดีต ในสมัยอาณาจักรขอมเรืองอำนาน ควบคู่กับการแสดงประจำท้องถิ่น ได้แก่การแสดงกระโน้บติงตอง	การทำการเกษตร การทอผ้า ผ้าไหมลายเอกลักษณ์ได้แก่ลายลูกแก้ว และลายหางกระรอก การแสดงระบำกระโน้บติงตอง (รำตั๊กแตน)
บ้านช่างปี่	ปราสาทบ้านช่างปี่	สุรินทร์	อดีตบริเวณชุมชนบ้านช่างปี่ เคยมีคนขอมอาศัยอยู่ และเป็นเมืองที่มีความเจริญ ดังปรากฏหลักฐานที่สำคัญคือ ปราสาทบ้านช่างปี่ อโรคยาศาล ชุมชนมีประเพณีสืบสานตำนานปราสาทบ้านช่างปี่ ที่จัดขึ้นทุกปี ภายในงาน มีการบวงสรวงองค์พระไภษัชครุไวฑูรย์ (องค์จำลอง) อันเชิญจากพิพิธภัณฑ์บ้านช่างปี่ แห่เข้ามาสู่บริเวณปราสาทช่างปี่	ด้านการปลูกข้าวอินทรีย์ ปัจจุบันมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ ช่างปี่วิถีไทย”

ตารางที่ 4-39 (ต่อ)

ชุมชน	ปราสาท	จังหวัด	เรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม	องค์ความรู้/ ภูมิปัญญา
บ้านโคกเมือง	ปราสาทเมืองต่ำ	บุรีรัมย์	ชาวบ้านที่อพยพมาตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้านจึงเรียกว่า“โคก” ส่วนคำว่า “เมือง” ซึ่งนำมาจากปราสาทเมืองต่ำที่เป็นเมืองในสมัยก่อนคำคล้องจองกัน จึงเรียกรวมกันว่า “โคกเมือง” มีกลุ่มนายฮ้อยที่เดินทางค้าขายผ่านเส้นทางนี้ ได้เห็นทำเลในการทำมาหากิน จึงย้ายถิ่นฐานเพื่อหนีปัญหาน้ำท่วมเพื่อหาที่อยู่ใหม่ ในการย้ายถิ่นฐานประชาชนจะทราบข่าวจากกลุ่มนายฮ้อยที่มีการเดินทางไปขายวัว ควาย	1. เกษตรกรรมยั่งยืน 2. การแปรรูปเสื่อกกยกลาย 3. สมุนไพรภูเขาไฟ 4. ทอผ้า 5. อาหารปลอดภัยสมุนไพร
บ้านกู่	ปราสาทปรางค์กู่	ศรีสะเกษ	สร้างบ้านเรือนอยู่ติดสระน้ำกู่ พื้นที่เป็นเนินสูง สภาพรอบหมู่บ้านมีเนินดินคล้ายกำแพงกั้น ชาวกูยบ้านกู่มีอาชีพหลักมาแต่ดั้งเดิมคือการทำนา ชาวกูยบ้านกู่นับถือพุทธศาสนาควบคู่กับผีบรรพบุรุษ จึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนาและผีอยู่หลายอย่าง ปราสาทปรางค์กู่ ภาษากูยเรียกว่า “เถียด เซาะโก” ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีลักษณะเป็นปราสาท 3 หลัง งานประเพณีหวัวบุญเบิกฟ้า หรือ งานบุญเบิกฟ้า จัดขึ้นทุกวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 (ประมาณปลายเดือนมกราคม-ต้นเดือนกุมภาพันธ์) เป็นงานเฉลิมฉลองในช่วงต้นฤดูการทำนาเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอีสาน	1. อาหารพื้นบ้าน 2. การแต่งกายชาวกูย 3. การสร้างบ้านเรือน
ภูมิตาก๊อก	ปราสาทบันไทศรี	จ.เสียบเรียบ	ไม่มีเรื่องเล่าที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปราสาท แต่คนในชุมชนมีการเดินทางไปเที่ยวเดินชมปราสาทเหมือนนักท่องเที่ยวทั่วไป ไปพักผ่อน ณ ปราสาท หรือแหล่งน้ำที่อยู่ใกล้เคียง	1. จักสานตะกร้าจากหวาย 2. ทำน้ำตาลตโนด
ภูมิโอโตเติ้ง	ปราสาทบันไทสำเหร่	จ.เสียบเรียบ		1. ทำขนมจีนเส้นสด 2. ทำขนมจีนน้ำยา

จากผลการถอดองค์ความรู้ของแต่ละชุมชน พบว่า ทุกชุมชนเขตอารยธรรมอีสานใต้-กัมพูชา มีความเชื่อ วิถีชีวิตใกล้เคียงกัน แตกต่างกันที่วัฒนธรรม ประเพณี เช่น การแต่งกาย ภาษาที่พูด อาหารท้องถิ่น เป็นต้น จากความแตกต่างกันของแต่พื้นที่ ผู้วิจัยจึงนำเสนอในลักษณะภาพประจำท้องถิ่นในแต่ละจังหวัดดังแสดงในภาพที่ 4-82 ถึง 4-88

ภาพที่ 4-82 แสดงเอกลักษณ์ของพื้นที่พิมาย จังหวัดนครราชสีมา

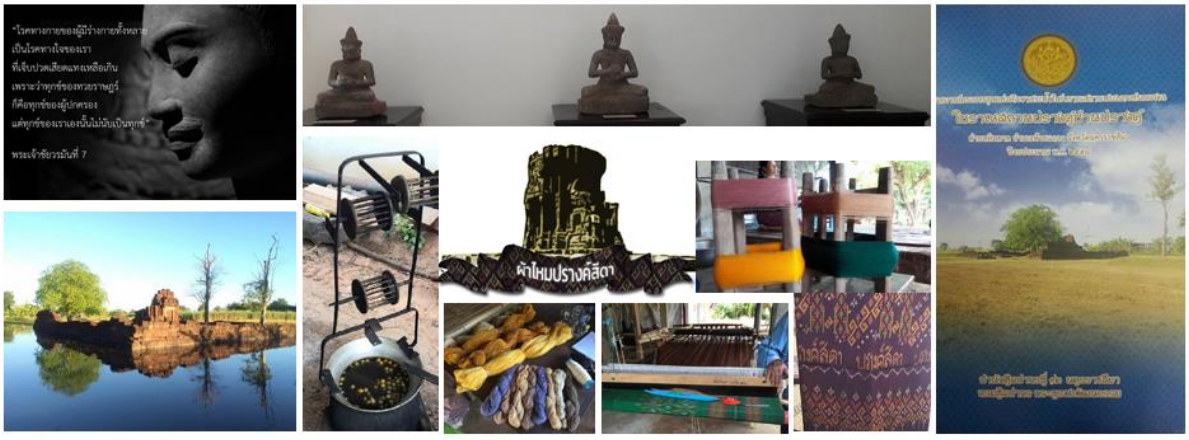

ภาพที่ 4-83 แสดงเอกลักษณ์ของพื้นที่ห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 4-84 แสดงเอกลักษณ์ของพื้นที่ จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 4-85 แสดงเอกลักษณ์ของพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 4-86 แสดงเอกลักษณ์ของพื้นที่ จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 4-87 แสดงเอกลักษณ์ของพื้นที่ ภูมิตาก๊อก ต.ปะดะ อ.บันทายศรี จ.เสียบเรียบ

ภาพที่ 4-88 แสดงเอกลักษณ์ของพื้นที่ ภูมิโอโตเต้ง ต.ปะดะ อ.บันทายศรี จ.เสียบเรียบ

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นที่จัดการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีปราสาทเป็นเอกลักษณ์ คณะดำเนินการวิจัยได้ทำการศึกษาความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในแต่ละเขตพื้นที่ จากอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ถึง นครวัดนครธม ประเทศกัมพูชา โดยดำเนินการศึกษาควบคู่กับการศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และบริบทการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนดังรายละเอียดผลการวิจัยต่อไปนี้

4.3.1 ความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเขตพื้นที่นครราชสีมา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา กลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยวจำนวน 60 คน ข้อมูลพื้นฐานดังแสดงในตารางที่ 4-40

ตารางที่ 4-40 ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
1. ชาย	12	20
2. หญิง	48	80
อายุ		
1. 15-20	10	16.7
2. 21-25	9	15.0
3. 26-30	4	6.7
4. 31 ปีขึ้นไป	32	53.3
5. ไม่ระบุ	5	8.3

จากตารางที่ 4-40 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ระบุเพศถึงร้อยละ 43.3 และเป็นเพศหญิงร้อยละ 41.7 (25 คน) โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีอายุ 31 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ในข้อมูล จากตารางที่ 4-41 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีวัตถุประสงค์ในการมาเที่ยวคือ การพักผ่อนหย่อนใจ (ร้อยละ 40) รองลงมาคือ ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว ร้อยละ 25 สำหรับวัตถุประสงค์ของการมาเยี่ยมญาติและศึกษาหาความรู้/ประสบการณ์ใหม่ๆ มีปริมาณเท่ากันคือ ร้อยละ 2

จากตารางที่ 4-42 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้พาหนะในการเดินทางคือ รถยนต์ส่วนตัว ร้อยละ 73.3 รองลงมาคือ รถจักรยานและรถจักรยานยนต์ ร้อยละ 18.3 ส่วนยานพาหนะที่นักท่องเที่ยวใช้ในการเดินทางน้อยที่สุดคือรถเช่า ร้อยละ 1.7 ตารางที่ 4-42 พบว่า ผู้ร่วมเดินทางคือ ครอบครัว / ญาติ ร้อยละ 50.0 รองลงมาคือ เพื่อน ร้อยละ 28.3 และ คู่รัก/แฟน ร้อยละ 16.7 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-41 วัตถุประสงค์ในการมาท่องเที่ยว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ในการมาท่องเที่ยว		
1. พักผ่อนหย่อนใจ	40	66.7
2. เยี่ยมญาติ	2	3.3
3. ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว	15	25.0
4. ศึกษาหาความรู้/ประสบการณ์ใหม่ๆ	2	3.3
5. ติดต่อธุรกิจ/ ทำงาน	0	0
6. อื่นๆ.....	1	1.7

ตารางที่ 4-42 พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง		
1. รถยนต์ส่วนตัว	44	73.3
2. จักรยาน/จักรยานยนต์	11	18.3
3. รถเช่า	1	1.7
4. รถไฟ/เครื่องบิน	0	0
5. รถทัวร์/ระบบขนส่งมวลชน	4	6.7
6. อื่นๆ.....		

ตารางที่ 4-43 ผู้ร่วมเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ร่วมเดินทาง		
1. เพื่อน	17	28.3
2. ครอบครัว/ญาติ	30	50.0
3. คู่รัก/แฟน	10	16.7
4. คนเดียว	1	1.7
5. อื่นๆ.....	2	3.3

ตารางที่ 4-44 ลักษณะการจัดการเดินทาง

รายการ	**จำนวน**	**ร้อยละ**
ลักษณะการจัดการเดินทาง		
1. เดินทางเอง	54	90
2. กรุ๊ปทัวร์	5	8.3
3. เดินทางร่วมกับหน่วยงาน	0	0
4. อื่นๆ.....	1	1.7

จากตารางที่ 4-44 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เดินทางมาเอง ร้อยละ 90 รองลงมาคือ กรุ๊ปทัวร์ ร้อยล่ะ 8.3 และอื่นๆ ร้อยละ 1.7 ตามลำดับ ส่วนข้อมูลจากตารางที่ 4-45 พบว่า จำนวนผู้ร่วมเดินทางในการเดินทาง มีจำนวน 2- 5 คน ร้อยละ 37 และรองลงมาคือ 6-10 คน ร้อยล่ะ 15

ตารางที่ 4-45 จำนวนผู้ร่วมเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนผู้ร่วมเดินทาง		
1. เดินทางคนเดียว	1	1.7
2. 2 – 5 คน	37	61.7
3. 6- 10 คน	15	25.0
4. 11-20 คน	0	0
5. มากกว่า 20 คน	1	1.7
6. ไม่ระบุ	6	10.0

ตารางที่ 4-46 ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง		
1. ต่ำกว่า 2000 บาท	47	78.3
2. 2001 – 5000 บาท	3	5.0
3. 5001 – 10000 บาท	0	0
4. 10001-20000 บาท	0	0
5. 20001 บาทขึ้นไป	0	0
6. ไม่ระบุ	10	16.7

ตารางที่ 4-46 พบว่า ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทางต่ำกว่า 2000 บาท ร้อยละ 47 และรองลงมาคือ 2001 – 5000 บาท ร้อยละ 5.0 อีกทั้งจากตารางที่ 4-47 พบว่า หมวดค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายมากที่สุด คือ ค่าอาหาร ร้อยละ 73.3 รองลงมาคือ ค่าเดินทาง ร้อยละ 10.0 และตารางที่ 4-49 พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ระบุที่พัก ร้อยละ 81.7 เนื่องจากนักท่องเที่ยวไม่พักแรม ส่วนประเภทของที่พักส่วนใหญ่คือพักกับญาติ มีจำนวน ร้อยละ 11.7

ตารางที่ 4-47 ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
หมวดค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายมากที่สุด		
1. ค่าอาหาร	44	73.3
2. ค่าที่พัก	1	1.7
3. ค่าเดินทาง	6	10.0
4. ค่าของฝาก	5	8.3
5. ค่าบริการการท่องเที่ยว	0	0
6. อื่นๆ	1	1.7
7. ไม่ระบุ	3	5.0

ตารางที่ 4-48 ลักษณะการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะการเดินทาง		
1. พักค้างคืน	12	20
2. ไม่พักค้างคืน	47	78.3
3. ไม่ระบุ	1	1.7

ตารางที่ 4-49 ประเภทของที่พัก

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทของที่พัก		
1.โรงแรม	2	3.3
2.รีสอร์ท	0	0
3.โฮมสเตย์	0	0
4.พักกับญาติ	7	11.7
5.วัด	2	3.3
6.อื่นๆ.....	0	0
7. ไม่ระบุ	49	81.7

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวตามอารยธรรมขอม

จากตารางที่ 4-50 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยวปราสาท อยู่ในเกณฑ์พอใจมาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.39 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท ค่าเฉลี่ย 4.58 รองลงมาคือ ความสำคัญทางศาสนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.40 และด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับน้อยที่สุด คือ เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า) ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.24

ตารางที่ 4-50 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยวปราสาท

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1.1 ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท	4.37	.641
1.2 เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า)	4.24	.703
1.3 ประวัติศาสตร์ของปราสาท	4.37	.717
1.4 ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท	4.58	.563
1.5 ความสำคัญทางศาสนา	4.40	.748
รวมเฉลี่ย	4.39	.674

ตารางที่ 4-51 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1.6 แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน	4.10	.781
1.7 เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์	4.19	.682
1.8 อาหารพื้นบ้าน	4.07	.828
1.9 สินค้าชุมชน	3.97	.787
1.10 กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	3.97	.964
1.11 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	4.15	.805
1.12 เทศกาลและงานประเพณี	4.22	.852
รวมเฉลี่ย	4.10	.814

จากตารางที่ 4-51 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านชุมชนอยู่ในระดับพึงพอใจมาก ค่าเฉลี่ย 4.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน.814 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือเทศกาลและงานประเพณี ค่าเฉลี่ย 4.22 รองลงมาคือ เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์ ค่าเฉลี่ย 4.19 และด้านเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ สินค้าชุมชน และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ 3.97

จากตารางที่ 4-52 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.03 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .710 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ

กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์และความรู้ ค่าเฉลี่ย 4.12 รองลงมาคือ ความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว และความน่าสนใจของกิจกรรม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ 4.00

ตารางที่ 4-52 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว	4.00	.749
2 ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว	4.00	.766
3 กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์และความรู้	4.12	.651
4 ความน่าสนใจของกิจกรรม	4.00	.675
รวมเฉลี่ย	4.03	.710

ตารางที่ 4-53 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่พัก

รายการประเมิน	**ค่าเฉลี่ย**	**ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน**
1 ความสะอาด	4.24	.634
2 ความปลอดภัย	4.08	.712
3 ความคุ้มค่ากับราคา	4.37	.714
4 การบริการ	4.00	.805
5 ทำเลที่ตั้ง สะดวก สบาย	4.00	.805
6 สิ่งอำนวยความสะดวก	3.95	.733
7 ช่องทางการติดต่อสื่อสาร / ประชาสัมพันธ์	3.68	.809
รวมเฉลี่ย	4.45	.745

จากตารางที่ 4-53 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่พัก อยู่ในระดับพอใจมาก ค่าเฉลี่ย 4.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .745 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือความคุ้มค่ากับราคา ค่าเฉลี่ย 4.37 รองลงมา ความสะอาด 4.24 และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ช่องทางการติดต่อสื่อสาร / ประชาสัมพันธ์ ค่าเฉลี่ย 3.68

จากตารางที่ 4-54 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง อยู่ในระดับพอใจมาก ค่าเฉลี่ย 3.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .814 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือป้ายบอกทาง ค่าเฉลี่ย 3.88 รองลงมา คือไฟส่องสว่าง ค่าเฉลี่ย 3.80 และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ สภาพถนน ค่าเฉลี่ย 3.72

ตารางที่ 4-54 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 สภาพถนน	3.72	.865
2 ไฟส่องสว่าง	3.80	.761
3 ป้ายบอกทาง	3.88	.839
4 ระบบขนส่งสาธารณะ	3.78	.789
รวมเฉลี่ย	3.80	.814

ตารางที่ 4-55 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ร้านค้า	3.95	.675
2 ร้านอาหาร	3.98	.725
3 ปั้มน้ำมัน	3.85	.685
4 ร้านขายของที่ระลึก	3.88	.885
5 ห้องน้ำสาธารณะ	4.05	.675
6 สถานพยาบาล	3.72	.804
รวมเฉลี่ย	3.90	.742

จากตารางที่ 4-55 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับพอใจมาก ค่าเฉลี่ย 3.90 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .742 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือห้องน้ำสาธารณะ ค่าเฉลี่ย4.05 รองลงมา คือร้านค้า ค่าเฉลี่ย 3.98 และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ สถานพยาบาล ค่าเฉลี่ย 3.72

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

1. ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

1.1 ปราสาท จากผลการสอบถาม พบว่า ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท อยู่ในระดับมาก เนื่องจากตัวปราสาทมีความงดงามและได้รับการบูรณะเป็นอย่างดี อีกทั้งอุทยานประวัติศาสตร์พิมายมีรูปแบบของศิลปะเป็นแบบบาปวนผสมผสานกับศิลปะแบบนครวัด ซึ่งหมายถึงปราสาทนี้ได้ถูกดัดแปลงมาเป็นสถานที่ทางศาสนาพุทธในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยปราสาทพิมายแห่งนี้มีเรื่องเล่าและตำนานเล่าขานกันมาจวบจนปัจจุบัน ซึ่งตำนานที่เกี่ยวข้องกับปราสาทพิมายมาช้านานก็คือตำนานท้าวปาจิตกับนางอรพิม ชาวบ้านเชื่อกันว่าประติมากรรมที่ถูกค้นพบภายในปราสาทพิมายนั่นคือประติมากรรมของท้าวพรหมทัต แต่นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าประติมากรรมชิ้นนั้นคือประติมากรรมของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และในช่วงวันที่ 8-12 พฤศจิกายน ของทุกปี จะมีเทศกาลเที่ยวพิมาย และหนึ่งในกิจกรรมท่องเที่ยวของเทศกาลนี้

ก็คือการแสดงแสง สี เสียง การแสดงที่ถือเป็นสีสันของงานคือตำนานของท้าวปาจิตกับนางอรพิม สำหรับการแสดงแสง สี เสียง ของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายนั้น จะจัดแสดงขึ้นในตัวปราสาทเลย ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเหมือนได้ท่องเข้าไปในโลกอดีตกันเลยทีเดียว สร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ส่วนในด้านของภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท ก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน เนื่องจากอุทยานประวัติศาสตร์พิมายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการดูแล รักษาโดยกรมศิลปากร ซึ่งกรมศิลปากรก็ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงภูมิทัศน์ในตัวปราสาทและรอบตัวปราสาทเป็นอย่างดี ทำให้แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ได้รับความชื่นชมจากนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ

1.2 ชุมชน จากการสอบถามจากนักท่องเที่ยวถึงชุมชนที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต่างตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า นักท่องเที่ยวไม่รู้จักชุมชนเหล่านั้น ไม่ทราบว่าชุมชนเหล่านั้นมีสิ่งใดที่น่าสนใจ ไม่ทราบว่าชุมชนละแวกนั้นมีผลิตภัณฑ์ใดบ้าง ด้วยเหตุนี้ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในอำเภอพิมาย รู้จักแต่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย แต่ไม่รู้จักแหล่งท่องเที่ยวต่างๆในชุมชน ดังนั้นการแก้ไขเบื้องต้นคือการสร้างเว็บไซต์และ Facebook Fanpage เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถทราบข้อมูลของชุมชน

2. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จากการสอบถาม พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์และความรู้มีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย มีการจัดเตรียมแหล่งความรู้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้อย่างเพียบพร้อม พร้อมทั้งยังมีมัคคุเทศก์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวประจำอยู่ด้วย นอกจากมัคคุเทศก์ประจำแหล่งท่องเที่ยวก็ยังมีเหล่ามัคคุเทศก์น้อยที่ได้รับการอบรมมาเป็นอย่างดี มาประจำการคอยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์พิมายได้อย่างทั่วถึง นอกจากนั้นแล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายก็มีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเทศกาลเที่ยวพิมาย ประเพณีงานแข่งเรือพิมาย ที่จะมีผู้เข้าแข่งขันจากทั่วทุกสารทิศมาร่วมชิงชัย อีกทั้งยังมีเทศกาลงานสดุดีวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 3-5 มีนาคมของทุกปี ทำให้แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ไม่เงียบเหงากันเลยทีเดียว

3. ด้านที่พัก จากการสอบถาม พบว่า ความคุ้มค่ากับราคามีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวยังอุทยานประวัติศาสตร์พิมายต่างก็ชื่นชอบที่พักแรม เนื่องจากราคาไม่แพง และมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน ไม่ว่าจะเป็นจักรยานที่จัดเตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ปั่นชมเมืองพิมาย เครื่องปรับอากาศที่เหมาะสำหรับหน้าร้อน วิวทิวทัศน์ที่สบายตา เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้อยู่ใกล้กับแม่น้ำมูลและลำน้ำจักราช ทำให้โรงแรมหลายแห่งหันหน้าเข้าหาแม่น้ำ สร้างบรรยากาศที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

4. ด้านการเข้าถึง จากการสอบถาม พบว่า สภาพถนนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในแบบสอบถาม อาจเนื่องมาจาก แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ต้องเดินทางผ่านถนนมิตรภาพ และเลี้ยวเข้ามาอีกระยะหนึ่ง โดยปกติแล้วจะมีรถบรรทุกสัญจรไปมาเป็นประจำ ทำให้สภาพถนนค่อนข้างเป็นหลุมบ่อ และทางเข้าออกของบริเวณจอดรถหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พิมายก็ค่อนข้างสูงชัน หากรถยนต์ที่มีพื้นต่ำจะเข้าออกลำบาก เนื่องจากบริเวณท้องรถจะครูดกับพื้นถนนได้

5. ด้านสิ่งอำนวยความ จากการสอบถาม พบว่า ห้องน้ำสาธารณะ มีค่าคะแนนสูงที่สุด อุทยานประวัติศาสตร์พิมายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการดูแล รักษาโดยกรมศิลปากร จึงทำให้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆก็ได้รับการดูแล รักษาเป็นอย่างดีด้วย ห้องน้ำเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องใช้บริการ ยิ่งถ้าห้องน้ำมีความสะอาดน่าใช้ ก็ยิ่งจะเพิ่มความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

สรุปชุมชนท่องเที่ยวตามเส้นทางสายปราสาท จังหวัดนครราชสีมา

จากการสอบถามนักท่องเที่ยว ณ ปราสาทหินพิมาย จำนวน 30 ราย และแหล่งท่องเที่ยวไทรงาม จำนวน 30 ราย พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาเยี่ยมญาติและทำบุญ โดยผลพลอยได้ในจากการเดินทางคือการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอพิมาย แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวแวะชมมากที่สุดก็คืออุทยานประวัติศาสตร์พิมาย รองลงมาคือแหล่งท่องเที่ยวไทรงาม ส่วนอนุสรณ์วีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ นักท่องเที่ยวยังไม่รู้จักเท่าที่ควร และระยะทางก็อยู่ห่างจากอุทยานประวัติศาสตร์พิมายพอสมควร ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สะดวกในการเดินทางท่องเที่ยวมากนัก ในส่วนของการพักแรมนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่มีการพักแรม แต่จะมีส่วนน้อยที่จะพักแรมและก็เป็นการพักแรมที่บ้านของญาติ มีเพียงเล็กน้อยมากที่จะพักในโรงแรม เหตุผลที่นักท่องเที่ยวไม่พักแรมก็คือในเวลาเย็นหรือเวลากลางคืน ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ไม่มีกิจกรรมท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะรอเยี่ยมชมหรือรอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ ได้ จากการสอบถามคุณครูท่านหนึ่งที่มีหน้าที่ในการฝึกหัดนักเรียนในโรงเรียนพิมายวิทยาในการรำวิมายปุระ ซึ่งเป็นการรำที่มีชื่อเสียงและอยู่ในการแสดงสำคัญของการแสดงแสง สี เสียง ที่ถูกจัดขึ้นเป็นประจำของทุกปี ท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่าในอดีตได้มีการจัดแสดงการรำวิมายปุระทุกๆสัปดาห์ ทำให้มีนักท่องเที่ยววนเวียนมาชมกันเป็นประจำทุกๆวันที่มีการจัดแสดง แต่เนื่องจากในปัจจุบันไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการเหมือนเคย ประอบกับสถานที่ที่ใช้ในการจัดแสดงก็ถูกยกเลิกการเช่า ทำให้การแสดงรำวิมายปุระก็ถูกงดไปด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักท่องเที่ยวที่มีเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอพิมาย ไม่มีความประสงค์ที่จะพักแรมเสียเป็นส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอพิมาย เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ

นักท่องเที่ยวไม่มีข้อมูลการท่องเที่ยวของเส้นทางสายปราสาทหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน แม้เรื่องราวของปราสาทนักท่องเที่ยวเพียงแวะมาเยี่ยมชมแต่ไม่ทราบเรื่องราว หากมีการนำเสนอเรื่องราวที่ไม่ต้องอ่านเองจะทำให้การท่องเที่ยวน่าสนใจมากขึ้น จากการสำรวจชุมชนตามเกณฑ์การคัดเลือกชุมชน (1) ชุมชนมีความกลมกลืนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่ (2) ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาปราสาท (3) ชุมชนมีศักยภาพในการสร้าง/บริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ (4) ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ พบว่า ชมชนวัดเดิม ชุมชนทุ่งสัมฤทธิ์ ชุมชนรังกาใหญ่ และชุมชนบ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง มีศักยภาพในการสร้าง/บริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ตามวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของคนในชุมชน ดังนั้นจังหวัดนครราชสีมาจึงคัดเลือกชุมชนวัดเดิมและชุมชนบ้านปรางค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา

ตารางที่ 4-56 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

รายการปราสาทและชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story	สร้าง creative tourism
1. ปราสาทหินพิมาย	สวยงามมาก	ไม่ทราบข้อมูล	อยู่ในชุมชนเมือง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ดี การเดินทางสะดวก	ตัวปราสาทและพิพิธภัณฑ์มีการบริหารจัดการที่ดี แต่เรื่องของชุมชนนักท่องเที่ยวไม่ทราบข้อมูล	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ	เรืองราวของปราสาทนักท่องเที่ยวไม่ทราบเรื่องราวแบบลึกซึ้ง แต่ทราบว่ามาพิมายต้องมาปราสาทหินพิมาย	นักท่องเที่ยวไม่มีข้อมูล ไม่ทราบเรื่องราวของชุมชนหรือปราสาท ข้อเสนอแนะคือ 1) อยากให้มีของฝากเมืองพิมายที่เป็นของพิเศษประจำพิมาย 2) นักท่องเที่ยวมาเที่ยวพิมายแต่ไม่ทราบจะไปเที่ยวที่ไหนอีกนอกจากปราสาทหิน 3) อยากให้มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับรูปภาพแกะสลักแบบไม่ต้องอ่านเอง หรือเรื่องราวเรื่องเล่าของปราสาท
2. ปราสาทห้วยแคน							ไม่พบนักท่องเที่ยว
3. ปราสาทบ้านปรางค์							ไม่พบนักท่องเที่ยว

4.3.2 ความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเขตพื้นที่บุรีรัมย์

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยในพื้นที่บุรีรัมย์ คือ นักท่องเที่ยวจำนวน 100 คน รายละเอียดพื้นฐานของนักท่องเที่ยวทั้ง 100 คน ดังแสดงในตารางที่ 4-57

ตารางที่ 4-57 ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	31	31
หญิง	69	69
อายุ		
20-30	12	12
31-40	53	53
41-50	19	19
51-60	8	8
61 -ขึ้นไป	8	8

จากตารางที่ 4-57 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (69 คน) มีอายุระหว่าง 31-40 ปี (53 คน) และตารางที่ 4-58 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีวัตถุประสงค์ในการมาเที่ยวคือ การพักผ่อนหย่อนใจ (ร้อยละ 32) รองลงมาคือ ศึกษาหาความรู้/ประสบการณ์ใหม่ๆ ร้อยละ 25 และมาเยี่ยมญาติ ร้อยละ 20 ตาลำดับ

ตารางที่ 4-58 วัตถุประสงค์ในการมาท่องเที่ยว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ในการมาท่องเที่ยว		
1. พักผ่อนหย่อนใจ	32	32
2. เยี่ยมญาติ	20	20
3. ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว	19	19
4. ศึกษาหาความรู้/ประสบการณ์ใหม่ๆ	25	25
5. ติดต่อธุรกิจ/ ทำงาน		
6. อื่นๆ.....	4	4

จากตารางที่ 4-59 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้ รถยนต์ส่วนตัว ร้อยละ 42 รองลงมาคือ รถเช่า ร้อยละ 37 และรถจักรยานยนต์ ร้อยละ 16 ตามลำดับ และ จากตารางที่ 4-60 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีผู้ร่วมเดินทางคือ ครอบครัว / ญาติ รองลงมาคือ คู่รัก / แฟน และเพื่อน ตามลำดับ

ตารางที่ 4-59 พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง		
1. รถยนต์ส่วนตัว	42	42
2. จักรยาน/จักรยานยนต์	16	16
3. รถเช่า	37	37
4. รถไฟ/เครื่องบิน	2	2
5. รถทัวร์/ระบบขนส่งมวลชน	3	3
6. อื่นๆ.....		

ตารางที่ 4-60 ผู้ร่วมเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพื่อน	24	24
2. ครอบครัว/ญาติ	43	43
3. คู่รัก/แฟน	27	27
4. คนเดียว	6	6
5. อื่นๆ.....		

ตารางที่ 4-61 ลักษณะการจัดการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะการจัดการเดินทาง		
1. เดินทางเอง	50	50
2. กรุ๊ปทัวร์	40	40
3. เดินทางร่วมกับหน่วยงาน	10	10
4. อื่นๆ.....	0	0

จากตารางที่ 4-61 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เดินทางมาเอง ร้อยละ 50 รองลงมาคือ กรุ๊ปทัวว์ ร้อยล่ะ 40 และเดินทางมากับหน่วยงาน ร้อยละ 10 ตามลำดับ และ ตารางที่ 4-62 พบว่า จำนวนผู้ร่วมเดินทางในการเดินทาง มีจำนวน 2- 5 คน ร้อยละ 44 รองลงมาคือ 6-10 คน ร้อยล่ะ 38 และเดินทางคนเดียว ร้อยละ 12 ตามลำดับ

จากตารางที่ 4-63 พบว่า ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทางส่วนใหญ่ ต่ำกว่า 2000 บาท ร้อยละ 43 รองลงมาคือ 2001 – 5000 บาท ร้อยละ 26 และ 5001 – 10000 บาท ร้อยละ 21 ตามลำดับ และตารางที่ 4-64 พบว่า หมวดค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายมากที่สุด คือ ค่าเดินทาง ร้อยละ 44 รองลงมาคือ ค่าอาหาร ร้อยล่ะ 15 และ ค่าของฝาก 20 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-62 จำนวนผู้ร่วมเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนผู้ร่วมเดินทาง		
1. เดินทางคนเดียว	12	12
2. 2 – 5 คน	44	44
3. 6- 10 คน	38	38
4. 11-20 คน	3	3
5. มากกว่า 20 คน	3	3

ตารางที่ 4-63 ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง		
1. ต่ำกว่า 2000 บาท	43	43
2. 2001 – 5000 บาท	26	26
3. 5001 – 10000 บาท	21	21
4. 10001-20000 บาท	10	10
5. 20001 บาทขึ้นไป	0	0

ตารางที่ 4-64 รายการค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
หมวดค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายมากที่สุด		
1. ค่าอาหาร	21	21
2. ค่าที่พัก	15	15
3. ค่าเดินทาง	44	44
4. ค่าของฝาก	20	20
5. ค่าบริการการท่องเที่ยว	0	0
6. อื่นๆ.....	0	0

ตารางที่ 4-65 ลักษณะการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะการเดินทาง		
1. พักค้างคืน	24	24
2. ไม่พักค้างคืน	76	76

จากตารางที่ 4-65 พบว่า ลักษณะการเดินทาง ส่วนใหญ่ไม่พักค้างคืน มีจำนวน ร้อยละ76 พักค้างคืน ร้อยละ 24 และ ตารางที่ 4-66 พบว่า ประเภทของที่พักส่วนใหญ่เป็นรีสอร์ท มีจำนวน ร้อยละ 41 รองลงมา คือ โรงแรม ร้อยละ 35 และโฮมสเตย์ ร้อยละ 18

ตารางที่ 4-66 ประเภทของที่พัก

รายการ	**จำนวน**	**ร้อยละ**
ประเภทของที่พัก		
1.โรงแรม	35	35
2.รีสอร์ท	41	41
3.โฮมสเตย์	18	18
4.พักกับญาติ	6	6
5.วัด	0	0
6.อื่นๆ.....	0	0

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา

ตารางที่ 4-67 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว **ปราสาท**

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ปราสาท (แหล่งท่องเที่ยว)		
1.1 ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท	4.48	.541
1.2 เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า)	4.45	.609
1.3 ประวัติศาสตร์ของปราสาท	4.31	.706
1.4 ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท	4.24	.740
1.5 ความสำคัญทางศาสนา	4.13	.825
รวมเฉลี่ย	4.32	.684

จากตารางที่ 4-67 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยวปราสาท อยู่ในเกณฑ์พอใจมากที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .684 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ความสมบูรณ์ / ความสวยงามของปราสาท ค่าเฉลี่ย 4.48 รองลงมาคือ เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า) และด้านเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ความสำคัญทางศาสนา

จากตารางที่ 4-68 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านชุมชนอยู่ในระดับพึงพอใจมาก ค่าเฉลี่ย 3.98 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน.764 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือเอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์ ค่าเฉลี่ย 4.53 รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน และด้านเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ สินค้าชุมชน

ตารางที่ 4-68 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว **ชุมชน**

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1.6 แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน	4.40	.586
1.7 เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์	4.53	.559
1.8 อาหารพื้นบ้าน	3.81	.598
1.9 สินค้าชุมชน	3.49	.772
1.10 กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	3.57	.935
1.11 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	3.95	.975
1.12 เทศกาลและงานประเพณี	4.14	.927
รวมเฉลี่ย	3.98	.764

ตารางที่ 4-69 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว	3.67	.822
2 ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว	4.18	.786
3 กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์และความรู้	3.63	.720
4 ความน่าสนใจของกิจกรรม	4.25	.592
รวมเฉลี่ย	3.93	.731

จากตารางที่ 4-69 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.93 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .731 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือความน่าสนใจของกิจกรรม ค่าเฉลี่ย 4.25 รองลงมาคือ ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์และความรู้ ส่วนด้านที่พักในตารางที่ 4-70 พบว่า

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่พัก อยู่ในระดับพอใจมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.37 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .645 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือความคุ้มค่ากับราคา ค่าเฉลี่ย 4.57 รองลงมา ช่องทางการติดต่อสื่อสาร / ประชาสัมพันธ์ค่าเฉลี่ย 4.47 และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ความปลอดภัย

จากตารางที่ 4-71 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง อยู่ในระดับพอใจมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.37 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .624 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือสภาพถนน ค่าเฉลี่ย 4.43 รองลงมา คือระบบขนส่งสาธารณะ และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ไฟส่องสว่าง ส่วนงานด้านการเข้าถึงในตารางที่ 4-72 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับพอใจมากที่สุด ค่าเฉลี่ย4.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .637 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือร้านขายของที่ระลึก ค่าเฉลี่ย4.56 รองลงมา คือร้านค้า และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ปั้มน้ำมัน

ตารางที่ 4-70 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่พัก

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ความสะอาด	4.33	.753
2 ความปลอดภัย	4.01	.658
3 ความคุ้มค่ากับราคา	4.57	.577
4 การบริการ	4.46	.732
5 ทำเลที่ตั้ง สะดวก สบาย	4.34	.639
6 สิ่งอำนวยความสะดวก	4.44	.625
7 ช่องทางการติดต่อสื่อสาร / ประชาสัมพันธ์	4.47	.537
รวมเฉลี่ย	4.37	.645

ตารางที่ 4-71 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 สภาพถนน	4.43	.653
2 ไฟส่องสว่าง	4.28	.590
3 ป้ายบอกทาง	4.32	.649
4 ระบบขนส่งสาธารณะ	4.34	.607
รวมเฉลี่ย	4.37	.624

ตารางที่ 4-72 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ร้านค้า	4.35	.626
2 ร้านอาหาร	4.33	.682

3 ปั๊มน้ำมัน	4.23	.633
4 ร้านขายของที่ระลึก	4.56	.574
5 ห้องน้ำสาธารณะ	4.28	.637
6 สถานพยาบาล	4.30	.674
รวมเฉลี่ย	4.34	.637

สรุป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว พื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

1. ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

1.1 ปราสาท จากผลการสอบถาม พบว่า ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ปราสาทยังหลังเหลือหลักฐาน ปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำค่อนข้างสมบูรณ์ โดยตัวปราสาทยังมีความชัดเจนของตัวปราสาท และได้รับการบูรณะให้มีความสมบูรณ์และสวยงาม ปราสาทพนมรุ้งมีชื่อเสียงและการเป็นยอมรับของนักท่องเที่ยวถึงความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีในระดับต่างๆ รวมทั้งความนิยมมาเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังมี เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า) ของปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ มีเรื่องเล่า ที่มีประวัติ ตำนาน ที่นักท่องเที่ยวมีความสนใจอยู่ไม่น้อย

1.2 ชุมชน จากการสอบถาม พบว่า เอกลักษณ์ความหลากหลายของชาติพันธ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ มีชาติพันธุ์หลากหลาย ได้แก่ ชาวเขมร ชาวลาว ชาวส่วย ชาวไทย โดยความหลากหลายของชาติพันธุ์ เหล่านี้ ได้สร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชุมชนการ ได้แก่ การแต่งกาย ภาษา วิถีชีวิต ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชนคือ ชุมชนบริเวณรอบปราสาทเมืองต่ำ หรือบริเวณใกล้เคียงปราสาทพนมรุ้ง เทศกาลและงานประเพณีปราสาทพนรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวสนใจในการชม พระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก ผ่าน 15 ช่องประตู

2. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จากการสอบถาม พบว่า ความน่าสนใจของกิจกรรมมีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำและชุมชนรอบๆปราสาท มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชน มีกิจกรรมที่หลากหลายให้นักท่องได้มีส่วนร่วม เช่น การปั่นจักรยานท่องเที่ยวปราสาท กิจกรรมในชุมชน กิจกรรมการทำอาหารท้องถิ่น กิจกรรมการรำอัปสรา และยังมีแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบๆ แหล่งท่องเที่ยว

3. ด้านที่พัก จากการสอบถาม พบว่า ความคุ้มค่ากับราคามีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ เกี่ยวกับที่พักในชุมชนมีความคุ้มค่ากับราคา มีความกลมกลืนกับชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชน มีความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกสบายในที่พัก

4. ด้านการเข้าถึง จากการสอบถาม พบว่า สภาพถนนมีคะแนนสูงที่สุดเนื่องจาก แหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแหล่ง คือ ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง และประสาทหินเมืองต่ำเป็นแหล่งท่องที่สำคัญของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งถูกกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ สภาพถนนที่เป็นเส้นทางในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแห่งนี้ได้รับการพัฒนาและการบูรณะซ่อมแซมอย่างสม่ำเสมอ

5. ด้านสิ่งอำนวยความ พบว่า ด้านขายของที่ระลึก มีค่าคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากปราสาทหิน เขาพนมรุ้ง ปราสาทหินเมืองต่ำ เป็นสถานทีท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงติดอันดับต้น ๆ ของประเทศไทย และเป็นปราสาทหินที่มีชื่อเสียงมากของจังหวัดบุรีรัมย์ ในเรื่องของความงดงามทางสถาปัตยกรรม ปราสาทหินพนมรุ้งจึงมีสินค้าของที่ระลึกที่จำหน่ายบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย และนอกจากนั้นยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ปั้มน้ำมัน ห้องน้ำสาธารณะ สถานพยาบาล เพียงพอสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4-73 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของแต่ละปราสาทตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

รายการปราสาทและชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story	สร้าง creative tourism
1. อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง	ปราสาทและทัศนียภาพมีความสวยงาม สมบูรณ์ ภาพรวมของปราสาทนักท่องเที่ยวพึงพอใจมาก	นักท่องเที่ยวไม่ทราบเพราะชุมชนไม่มีจุดเด่น สินค้าของที่ระลึก ไม่มีเอกลักษณ์ของชุมชน	สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก มีสิ่งอำนวยความสะดวก	นักท่องเที่ยวชื่นชมการบริหารจัดการของอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ	ประวัติศาสตร์พนมรุ้งเพราะมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ
2. ปราสาทเมืองต่ำ	ปราสาทและทัศนียภาพมีความสวยงาม สมบูรณ์ ภาพรวมของปราสาทเมืองต่ำนักท่องเที่ยวพึงพอใจมาก	นักท่องเที่ยวบางกลุ่มทราบข้อมูลพื้นฐานของชุมชนแต่บางกลุ่มมาเที่ยวปราสาทอย่างเดียว	สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก	นักท่องเที่ยวชื่นชมการบริหารจัดการของอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง	ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	ประวัติศาสตร์ปราสาทเมือต่ำเพราะประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ	การปั่นจักรยานเที่ยวชมปราสาทและวิถีชุมชน การทำอาหารพื้นบ้าน ท่อเสื่อกก ท่อผ้าเดินป่า
3. ปราสาทบ้านบุ	ปราสาทมีขนาดเล็ก	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ	โรงเรียนรองรับนักท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ	ไม่มี	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ

4.3.3 ความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเขตพื้นที่สุรินทร์

ผู้วิจัยได้ทำการการศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา สำหรับพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่มีปราสาทในพื้นที่ และมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ชุมชนบ้านช่างปี่ และชุมชนบ้านเชื้อเพลิง โดยประชากรที่ให้ในการเก็บข้อมูลมีจำนวนทั้งสิ้น 60 คน โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามร่วมกับการใช้แบบสัมภาษณ์ มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ร้อยละ ข้อมูลและค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว จังหวัดสุรินทร์

ตารางที่ 4-74 ร้อยละของนักท่องเที่ยวในด้าน ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
1. ชาย	22	36.67
2. หญิง	38	63.33
อายุ		
1. 20-30 ปี	19	31.67
2. 31-40 ปี	13	21.67
3. 41-50 ปี	8	13.33
4. 51-60 ปี	4	6.67
5. 61 ปีขึ้นไป	16	26.67

จากตารางที่ 4-74 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในจังหวัดสุรินทร์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 38 คน รองลงมาคือเพศชาย จำนวน 22 คน โดยอายุของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ อยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 19 คน

จากตารางที่ 4-75 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในจังหวัดสุรินทร์ ในด้านวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว พบว่าส่วนใหญ่ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการพักผ่อนหย่อนใจ คิดเป็นร้อยละ 45.00 รองลงมาคือมีความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 23.33 และเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติ คิดเป็นร้อยละ 15.00 ตามลำดับ

จากตารางที่ 4-76 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในจังหวัดสุรินทร์ ในด้านพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง พบว่าส่วนใหญ่ใช้รถยนต์ส่วนตัวในการเดินทางท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 41.67 รองลงมาใช้จักรยานยนต์และรถเช่า คิดเป็นร้อยละ 10.00 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-75 ร้อยละของนักท่องเที่ยวในด้าน วัตถุประสงค์ในการมาท่องเที่ยว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ในการมาท่องเที่ยว		
1. พักผ่อนหย่อนใจ	27	45.00
2. เยี่ยมญาติ	9	15.00
3. ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว	14	23.33
4. ศึกษาหาความรู้/ประสบการณ์ใหม่ๆ	6	10.00
5. ติดต่อธุรกิจ/ทำงาน	4	6.67
6. อื่นๆ	0	0.00

ตารางที่ 4-76 ร้อยละของนักท่องเที่ยวในด้าน พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ในการมาท่องเที่ยว		
1. รถยนต์ส่วนตัว	25	41.67
2. จักรยาน/จักรยานยนต์	23	38.33
3. รถเช่า	6	10.00
4. รถไฟ/เครื่องบิน	3	10.00
5. รถทัวร์/ระบบขนส่งมวลชน	3	5.00
6. อื่นๆ	0	0.00

ตารางที่ 4-77 ร้อยละของนักท่องเที่ยวในด้าน ผู้ร่วมเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ร่วมเดินทาง		
1. เพื่อน	20	33.33
2. ครอบครัว/ญาติ	22	36.67
3. คู่รัก/แฟน	12	20.00
4. คนเดียว	6	10.00
5. อื่น ๆ	0	0.00

จากตารางที่ 4-77 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเส้นทางวัฒนธรรมเขตอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ในจังหวัดสุรินทร์ ในด้านผู้ร่วมเดินทาง พบว่า ใหญ่เดินทางท่องเที่ยว

ร่วมกับครอบครัว/ญาติ คิดเป็นร้อยละ 36.67 รองลงมาเดินทางท่องเที่ยวร่วมกับเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และเดินทางร่วมกับคู่รัก/แฟน คิดเป็นร้อยละ 20.00

จากตารางที่ 4-78 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในจังหวัดสุรินทร์ ในด้านลักษณะการจัดการเดินทาง พบว่าส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวเอง ร้อยละ 61.67 รองลงมาเดินทางมาร่วมกับหน่วยงาน ร้อยละ 21.67 และให้กรุ๊ปทัวร์เป็นผู้จัดการเดินทางให้ร้อยละ 21.67 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-78 ร้อยละของนักท่องเที่ยวในด้าน ลักษณะการจัดการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะการจัดการเดินทาง		
1.เดินทางเอง	37	61.67
2.กรุ๊ปทัวร์	10	16.67
3.เดินทางมาร่วมกับหน่วยงาน	13	21.67
4.อื่นๆ	0	0.00

ตารางที่ 4-79 ร้อยละของนักท่องเที่ยวในด้าน จำนวนผู้ร่วมเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ร่วมเดินทาง		
1. เดินทางคนเดียว	6	10.00
2. 2-5 คน	26	43.33
3. 6-10 คน	18	30.00
4. 11-20 คน	7	11.67
5. มากกว่า 20 คน	3	5.00

จากตารางที่ 4-79 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในจังหวัดสุรินทร์ ในด้านจำนวนผู้ร่วมเดินทาง พบว่าส่วนใหญ่มีการเดินทางร่วมกันจำนวน 2-5 คน คิดเป็นร้อยละ 43.33 รองลงมา มีการเดินทางร่วมกันจำนวน 6-10 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 และเดินทางร่วมกันจำนวน 11-20 คน คิดเป็นร้อยละ 11.67 ตามลำดับ

จากตารางที่ 4-80 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในจังหวัดสุรินทร์ ในด้านค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง พบว่าส่วนใหญ่ใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวเป็นจำนวนเงินต่ำกว่า 2,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 61.67 รองลงมาใช้จ่ายเป็นจำนวนเงินระหว่าง 2,000-5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16.67 และใช้จ่ายระหว่าง 5,000-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 13.33 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-80 ร้อยละของนักท่องเที่ยวในด้าน ค่าใช้จ่ายตลอดเส้นทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง		
1. ต่ำกว่า 2,000 บาท	37	61.67
2. 2,001-5,000 บาท	10	16.67
3. 5001,-10,000 บาท	8	13.33
4. 10,001-20,000 บาท	3	5.00
5. 20,001 บาท	2	3.33

ตารางที่ 4-81 ร้อยละของนักท่องเที่ยวในด้าน หมวดค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายมากที่สุด

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
หมวดค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายมากที่สุด		
1. ค่าอาหาร	22	36.67
2. ค่าที่พัก	6	10.00
3. ค่าเดินทาง	16	26.67
4. ค่าของฝาก	11	18.33
5. ค่าบริการการท่องเที่ยว	5	8.33
6. อื่นๆ	0	0.00

ตารางที่ 4-82 ร้อยละของนักท่องเที่ยวในด้าน ลักษณะการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. พักค้างคืน	12	20.00
2.ไม่พักค้างคืน	48	80.00

จากตารางที่ 4-81 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในจังหวัดสุรินทร์ ในด้านค่าใช้จ่ายรายหมวด พบว่านักท่องเที่ยวใช้จ่ายหมวดค่าอาหารมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.67 รองลงมาคือค่าเดินทาง คิดเป็นร้อยละ 26.67 และค่าของฝาก คิดเป็นร้อยละ 18.33 ตามลำดับ

จากตารางที่ 4-82 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในจังหวัดสุรินทร์ ในด้านลักษณะการเดินทาง พบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ไม่พักค้างคืน คิดเป็นร้อยละ 80.00 และ ที่พักค้างคืนระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 20.00

จากตารางที่ 4-83 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในจังหวัดสุรินทร์ ในด้านประเภทของที่พัก พบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวแบบพักค้างคืน ส่วนใหญ่พักค้างคืนกับญาติ คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาพักค้างคืนในรีสอร์ท คิดเป็นร้อยละ 25.00 และพักค้างคืนในโฮมสเตย์ คิดเป็นร้อยละ 16.67 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-83 ร้อยละของนักท่องเที่ยวในด้าน ประเภทที่พัก

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทที่พัก		
1. โรงแรม	1	8.33
2. รีสอร์ท	3	25.00
3. ค่าโฮมสเตย์	2	16.67
4. พักกับญาติ	6	50.00
5. วัด	0	0.00
6. อื่นๆ	0	0.00

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวตามเส้นทางสายปราสาทราชมรรคา(พิมาย-นครวัด นครธม)

ตารางที่ 4-84 ค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ปราสาท

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท	4.02	.739
2. เอกลักษณ์เรื่องล่าทางความเชื่อ (การถอดเรื่องเล่า)	4.16	.671
3. ประวัติศาสตร์ของปราสาท	4.32	.521
4. ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท	4.12	.662
5. ความสำคัญทางศาสนา	4.08	.712
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.14	.550

จากตารางที่ 4-84 การดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (ปราสาท) พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อในภาพรวมระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.20 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด คือนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อประวัติศาสตร์ของปราสาท ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 รองลงมาคือความพึงพอใจต่อเอกลักษณ์เรื่องล่าทางความเชื่อของปราสาท ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 และความพึงพอใจต่อภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ตามลำดับ

จากตารางที่ 4-85 การดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (ชุมชน) พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อภาพรวมระดับมากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.45 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าคะแนน

เฉลี่ยสูงที่สุด คือความพึงพอใจต่อเทศกาลและงานประเพณี ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 รองลงมาความพึงพอใจต่อเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 และความพึงพอใจต่อสินค้าชุมชน ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.54 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-85 ค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน	4.23	.631
2. เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.31	.599
3. อาหารพื้นบ้าน	4.33	.743
4. สินค้าชุมชน	4.54	.596
5. กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	4.33	.677
6. เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	4.56	.454
7. เทศกาลและงานประเพณี	4.57	.556
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.41	0.608

ตารางที่ 4-86 ร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว	4.33	.498
2. ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว	4.23	.568
3. กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์และความรู้	4.31	.641
4. ความน่าสนใจของกิจกรรม	4.29	.771
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.29	0.619

จากตารางที่ 4-86 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ ในภาพรวมระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.29 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด คือความพึงพอใจต่อความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว รองลงมาคือ ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์และความรู้ ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 และความน่าสนใจของกิจกรรมค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 ตามลำดับ

จากตารางที่ 4-87 ด้านศักยภาพของที่พัก พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ ในภาพรวมระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.30 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุด คือ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในด้านความคุ้มค่ากับราคา เมื่อเทียบกับคุณภาพของที่พัก รองลงมาคือ ความพึงพอใจต่อการบริการในที่พัก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 และความพึงพอใจต่อ ทำเลที่ตั้งสะดวก สบาย ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-87 ร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านศักยภาพของที่พัก

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ความสะอาด	4.23	.641
2. ความปลอดภัย	4.20	.893
3. ความคุ้มค่ากับราคา	4.67	.633
4. การบริการ	4.58	.701
5. ทำเลที่ตั้งสะดวก สบาย	4.33	.842
6. สิ่งอำนวยความสะดวก	4.14	.558
7. ช่องทางการติดต่อสื่อสาร/ประชาสัมพันธ์	3.96	.639
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.30	0.70

จากตารางที่ 4-88 ด้านศักยภาพการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ในภาพรวมระดับปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.69 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุด คือนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจป้ายบอกเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 รองลงมาคือ ความพึงพอใจต่อสภาพถนนภายในแหล่งท่องเที่ยว ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 และความพึงพอใจต่อไฟส่องสว่างในเส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.45 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-88 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านศักยภาพการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. สภาพถนน	3.88	.699
2. ไฟส่องสว่าง	3.45	.763
3. ป้ายบอกทาง	4.11	.773
4. ระบบขนส่งสาธารณะ	3.34	.901
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	3.69	0.784

ตารางที่ 4-89 ค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ร้านค้า	3.49	.641
2. ร้านอาหาร	3.66	.563
3. ปั๊มน้ำมัน	4.23	.877
4. ร้านขายของที่ระลึก	4.00	.656
5. ห้องน้ำสาธารณะ	3.43	.963
6. สถานพยาบาล	4.45	.942
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	3.87	0.77

จากตารางที่ 4-89 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจระดับปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.87 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุดคือ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจที่แหล่งท่องเที่ยวมีสถานรักษาพยาบาลในพื้นที่ รองลงมาคือความพึงพอใจต่อศูนย์บริหารน้ำมันที่มีการให้บริการครบวงจรและความพึงพอใจต่อร้านขายของที่ระลึกในชุมชน ตามลำดับ

สรุป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว พื้นที่จังหวัดสุรินทร์

1.ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

1.1 ปราสาท พบว่า ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากการดูแลปราสาทมีความเอาใจใส่เรื่องของความสะอาดและความร่มรื่นแม้ว่าตัวองค์ปราสาทจะมีขนาดเล็กไม่น่าสนใจ

1.2 ชุมชน พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อชุมชนอยู่ในระดับมาก เนื่องจากชุมชนมีความเป็นกันเองตามธรรมชาติของคนไทย เมื่อมีแขกมาเยือน

2. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะกิจกรรมเกี่ยวกับชุมชน เช่น ผ้าไหมชุมชน เป็นต้น

3. ด้านที่พัก พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อด้านที่พักในระดับมาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความรู้สึกว่าที่พักในจังหวัดสุรินทร์ราคาไม่แพงแต่มีการดูแลและบริการเช่นเดียวกับโรงแรมราคาแพงในจังหวัดอื่น ๆ

4. ด้านการเข้าถึง พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวมระดับปานกลาง

5. ด้านสิ่งอำนวยความ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวมระดับปานกลาง

ตารางที่ 4-90 (ต่อ)

ตารางที่ 4-90 สรุปรายงานศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของแต่ละปราสาทตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว เขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

รายการปราสาท และชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว	creative tourism
รายการปราสาทและชุมชน	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูด Story นักท่องเที่ยว	creative tourism
กลุ่มปราสาทตาเมือน	ปราสาทตั้งอยู่บริเวณพรมแดนประเทศไทยและกัมพูชา	ไม่ทราบ	มีห้องน้ำ และสถานที่จอดรถ	ป้ายบอกทาง และมีการรักษาความสะอาดเป็นอย่างดี	ไม่ทราบ	ไม่ทราบ Story	ไม่มี
ปราสาทบ้านพลวง	ชุมชนโบราณบ้านพลวง ชุมชนและกัมพูชา	-มีห้องน้ำ และสถานที่จอดรถ มีถนนที่เข้าถึงบริเวณปราสาท -ทางผ่านสู่ตลาดช่องจอม	-ไม่มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น แต่ไม่มีมัคคุเทศก์	ไม่ทราบ	ไม่ทราบ	ไม่ทราบ
ปราสาทบ้านไพล ปราสาทยายเหงา	-ปราสาทบางส่วนพังทลาย ภูมิทัศน์และบางส่วนพังทลาย ปราสาทครกร้าง	มีห้องน้ำ และที่จอดรถ มีที่พัก มีการทอผ้าไหม มีสถานที่จอดรถ สวนสมุนไพร	ปัจจุบันชุมชนไม่มีห้องน้ำ ไม่ทราบบ้านปราสาท	ไม่ทราบ ไม่ทราบได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย	ชุมชนมีความเชื่อ ความศรัทธาต่อปราสาทบ้านไพล	ไม่ทราบ ไม่ทราบ	ไม่ทราบ ไม่ทราบ
ปราสาทเมืองที ปราสาทภูมิโปน	มีปรางค์ขนาดเล็กเพียงหลังเดียวตั้งอยู่ในวัดเล่าแก่มากที่สุดใน	ชุมชนเมืองที ชุมชนบ้านภูมิโปน	ตั้งอยู่ภายในวัด สามารถมีห้องน้ำ และสถานที่จอดรถ มีถนนที่เข้าถึง	ไม่ทราบ -ป้ายบอกทางไม่ชัดเจน	ไม่ทราบ - เทศกาลสืบสานตำนานปราสาทภูมิ	ถิ่นฐานเดิมของพระยาสุรินทรภักดี มีตำนานอายุเจ็กรเจนละ ตำนาน	ไม่ทราบ ไม่มี
ปราสาทช่างปี่	อโรคยาศาล 1 ใน 102 แห่งที่สร้างโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7	ชุมชนบ้านช่างปี่	-มีห้องน้ำ และสถานที่จอดรถ มีพิพิธภัณฑ์บ้านช่างปี่ และมีป้ายบอกทาง	มีบราชญ์ชาวบ้าน -ภูมิทัศน์สวยงาม มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	ชุมชนมีส่วนร่วมในโปน การดูแลพิพิธภัณฑ์บ้านช่างปี่	ประเพณีสืบสานเนียงเดาะทม ปราสาทช่างปี่	ไม่ทราบ
ปราสาทศีขรภูมิ	ปราสาทมีความสวยงาม มีการแกะสลักที่สวยงาม	ไม่ทราบ	มีห้องน้ำ และสถานที่จอด	มีแผ่นพับ ภูมิทัศน์สวยงาม แต่ขาดประชาสัมพันธ์มัคคุเทศก์	ไม่ทราบ	ทับหลังจำลักภาพศิวนาฏราช มีความสวยงาม	ไม่ทราบ

4.3.4 ความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเขตพื้นที่ศรีสะเกษ

เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ที่ต้องการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นที่จัดการท่องเที่ยว ในชุมชนที่มีปราสาทเป็นเอกลักษณ์ คณะดำเนินการวิจัย ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยดำเนินการศึกษาควบคู่กับการศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวสอดคล้องกับบริบทการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่มีปราสาทในพื้นที่และมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ชุมชนบ้านกู่ โดยประชากรที่ให้ในการเก็บข้อมูลมีจำนวนทั้งสิ้น 100 คน โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามร่วมกับการใช้แบบสัมภาษณ์ มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ร้อยละ ข้อมูลและค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในจังหวัดศรีสะเกษ

จากตารางที่ 4-91 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นเพศชาย จำนวน 55 คน รองลงมาคือ เพศหญิง จำนวน 45 คน โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 40 คน

ตารางที่ 4-91 ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	55	55
หญิง	45	45
อายุ		
20-30	20	20
31-40	23	23
41-50	40	40
51-60	9	9
61 -ขึ้นไป	8	8

จากตารางที่ 4-91 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว คือ ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 58) รองลงมาคือ พักผ่อนหย่อนใจ (ร้อยละ 28) และมาเยี่ยมญาติ (ร้อยละ 11) ตามลำดับ

จากตารางที่ 4-93 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่ใช้เดินทางโดยใช้รถยนต์ส่วนตัว (ร้อยละ 50) รองลงมาคือ จักรยาน/จักรยานยนต์ (ร้อยละ 27) และรถทัวร์/ระบบขนส่งมวลชน (ร้อยละ 23) ตามลำดับ โดยตารางที่ 4-94 พบว่านักท่องเที่ยว ในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่เดินทางร่วมกับ ครอบครัว / ญาติ รองลงมาคือ เพื่อนร่วมงาน และเพื่อน ตามลำดับ

ตารางที่ 4-92 วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ในการมาท่องเที่ยว		
พักผ่อนหย่อนใจ	28	28
เยี่ยมญาติ	11	11
ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว	58	58
ศึกษาหาความรู้/ประสบการณ์ใหม่ๆ	3	3
ติดต่อธุรกิจ/ ทำงาน	0	0
อื่นๆ.....		

ตารางที่ 4-93 พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง		
รถยนต์ส่วนตัว	50	50
จักรยาน/จักรยานยนต์	27	27
รถเช่า	0	0
รถไฟ/เครื่องบิน	0	0
รถทัวร์/ระบบขนส่งมวลชน	23	23
อื่นๆ.....		

ตารางที่ 4-94 ผู้ร่วมเดินทาง

รายการ	**จำนวน**	**ร้อยละ**
ผู้ร่วมเดินทาง		
เพื่อน	14	14
ครอบครัว/ญาติ	56	56
คู่รัก/แฟน	5	5
คนเดียว	2	2
อื่นๆ...เพื่อนร่วมงาน.....	37	37

ตารางที่ 4-95 ลักษณะการจัดการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะการจัดการเดินทาง		
เดินทางเอง	77	77
กรุ๊ปทัวร์	23	23
เดินทางร่วมกับหน่วยงาน	0	0
อื่นๆ.....	0	0

จากตารางที่ 4-95 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยว ในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่เดินทางเอง ร้อยละ 77 รองลงมาคือ เดินทางแบบกรุ๊ปทัวร์ ร้อยล่ะ 23 ตามลำดับ โดยที่จากตารางที่ 4-96 พบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่มีผู้ร่วมเดินทางในการเดินทาง มีจำนวน 2- 5 คน ร้อยละ 75 รองลงมาคือ 6-10 คน ร้อยล่ะ 23 และเดินทางคนเดียว ร้อยละ 2 ตามลำดับ

จากตารางที่ 4-97 พบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง ต่ำกว่า 2000 บาท (ร้อยละ 73) รองลงมาคือ 2001–5000 บาท (ร้อยละ 26) และ 5001–10000 บาท (ร้อยละ 1) ตามลำดับ

ตารางที่ 4-96 จำนวนผู้ร่วมเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนผู้ร่วมเดินทาง		
เดินทางคนเดียว	2	2
2 – 5 คน	75	75
6- 10 คน	23	23
11-20 คน	0	0
มากกว่า 20 คน	0	0

ตารางที่ 4-97 ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง		
ต่ำกว่า 2000 บาท	73	73
2001 – 5000 บาท	26	26
5001 – 10000 บาท	1	1
10001-20000 บาท	0	0
20001 บาทขึ้นไป	0	0

ตารางที่ 4-98 ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
หมวดค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายมากที่สุด		
ค่าอาหาร	50	50
ค่าที่พัก	24	24
ค่าเดินทาง	25	25
ค่าของฝาก	0	0
ค่าบริการการท่องเที่ยว	1	1
อื่นๆ.....		

ตารางที่ 4-99 ลักษณะการเดินทาง

รายการ	**จำนวน**	**ร้อยละ**
ลักษณะการเดินทาง		
พักค้างคืน	25	25
ไม่พักค้างคืน	75	75

จากตารางที่ 4-98 พบว่านักท่องเที่ยวมีหมวดค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายมากที่สุด คือ ค่าอาหาร ร้อยละ 50 รองลงมาคือ ค่าเดินทาง ร้อยละ 25 และ ค่าของฝาก 24 ตามลำดับ ทั้งนี้จากตารางที่ 4-99 พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางโดยไม่พักค้างคืน มีจำนวน 75 คน (ร้อยละ75) พักค้างคืน จำนวน 25 คน (ร้อยละ 25)

ตารางที่ 4-100 ประเภทของที่พัก

รายการ	**จำนวน**	**ร้อยละ**
ประเภทของที่พัก		
โรงแรม	4	4
รีสอร์ท	96	96
โฮมสเตย์	0	0
พักกับญาติ	0	0
วัด	0	0
อื่นๆ.....	0	0

จากตารางที่ 4-100 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเส้นทางวัฒนธรรมเขตอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่เลือกพักในรีสอร์ท มีจำนวน 96 คน (ร้อยละ 96) รองลงมาคือ โรงแรม (ร้อยละ 4)

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา เขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

จากตารางที่ 4-101 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ มีความพึงพอใจในด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยวปราสาท ในภาพรวม อยู่ในเกณฑ์พอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .648 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ความสมบูรณ์ / ความสวยงามของปราสาท รองลงมาคือความสำคัญทางศาสนา และด้านเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ประวัติศาสตร์ของปราสาท

ตารางที่ 4-101 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ปราสาท

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1.1 ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท	4.71	.498
1.2 เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า)	4.36	.643
1.3 ประวัติศาสตร์ของปราสาท	3.67	.780
1.4 ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท	4.59	.669
1.5 ความสำคัญทางศาสนา	4.67	.452
รวมเฉลี่ย	4.40	.648

ตารางที่ 4-102 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1.6 แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน	3.29	.573
1.7 เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์	3.04	1.230
1.8 อาหารพื้นบ้าน	3.25	.808
1.9 สินค้าชุมชน	4.20	.765
1.10 กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	4.30	1.020
1.11 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	4.28	.922
1.12 เทศกาลและงานประเพณี	4.74	.760
รวมเฉลี่ย	3.87	.868

จากตารางที่ 4-102 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ มีความพึงพอใจด้านชุมชน ในภาพรวม อยู่ในระดับพึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.87 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .868 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือเทศกาลและงานประเพณี ค่าเฉลี่ย 4.74 รองลงมาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน และด้านเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธุ์

ตารางที่ 4-103 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว	4.36	.759
2 ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว	3.47	.731
3 กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์และความรู้	4.09	.726
4 ความน่าสนใจของกิจกรรม	4.51	.643
รวมเฉลี่ย	4.10	.714

ตารางที่ 4-104 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่พัก

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ความสะอาด	4.96	.200
2 ความปลอดภัย	4.00	.000
3 ความคุ้มค่ากับราคา	4.00	.000
4 การบริการ	4.96	.200
5 ทำเลที่ตั้ง สะดวก สบาย	4.88	.440
6 สิ่งอำนวยความสะดวก	3.96	.200
7 ช่องทางการติดต่อสื่อสาร / ประชาสัมพันธ์	4.96	.200
รวมเฉลี่ย	4.53	.177

จากตารางที่ 4-103 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเส้นทางวัฒนธรรมเขตอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ในจังหวัดศรีสะเกษ มีความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ในภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .714 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือความน่าสนใจของกิจกรรม ค่าเฉลี่ย 4.51 รองลงมาคือ ความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว

จากตารางที่ 4-104 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเส้นทางวัฒนธรรมเขตอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ในจังหวัดศรีสะเกษ มีความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่พัก ในภาพรวม อยู่ในระดับพอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .177 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือความสะอาด การบริการ และช่องทางการติดต่อสื่อสาร / ประชาสัมพันธ์ ค่าเฉลี่ย 4.96 รองลงมา คือ ทำเลที่ตั้ง สะดวก สบาย ค่าเฉลี่ย 4.47 และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ สิ่งอำนวยความสะดวก

ตารางที่ 4-105 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 สภาพถนน	3.96	.200
2 ไฟส่องสว่าง	4.96	.200
3 ป้ายบอกทาง	3.96	.200
4 ระบบขนส่งสาธารณะ	4.88	.440
รวมเฉลี่ย	4.44	.260

จากตารางที่ 4-105 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเส้นทางวัฒนธรรมเขตอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ในจังหวัดศรีสะเกษ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง ในภาพรวม อยู่ในระดับพอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .260 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือไฟส่องสว่าง ค่าเฉลี่ย 4.96 รองลงมาคือระบบขนส่งสาธารณะ และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ สภาพถนนและป้ายบอกทาง

ตารางที่ 4-106 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ร้านค้า	4.58	.768
2 ร้านอาหาร	3.95	.642
3 ปั๊มน้ำมัน	4.05	.386
4 ร้านขายของที่ระลึก	4.56	.656
5 ห้องน้ำสาธารณะ	2.85	.845
6 สถานพยาบาล	3.06	.983
รวมเฉลี่ย	3.84	.713

จากตารางที่ 4-106 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามเส้นทางวัฒนธรรมเขตอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ในจังหวัดศรีสะเกษ มีความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในภาพรวม อยู่ในระดับพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .713 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือร้านค้า ค่าเฉลี่ย 4.58 รองลงมา คือร้านขายของที่ระลึก และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ห้องน้ำสาธารณะ

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวตามเส้นทางวัฒนธรรมเขตอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

1. ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

1.1 ปราสาท พบว่า ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท อยู่ในระดับมากที่สุด ปราสาทอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ได้แก่ ปราสาทสระกำแพงใหญ่ ปราสาทสระกำแพงน้อย ปราสาทบ้านปราสาทและปราสาทปรางค์กู่ โดยตัวปราสาทยังมีความชัดเจนของตัวปราสาท องค์ประกอบของปราสาท เช่น ทับหลัง หน้าบัน และโคปุระ ได้รับการบูรณะให้มีความสมบูรณ์และสวยงาม อีกทั้งปราสาทสระกำแพงใหญ่ยังมีความเชื่อมโยงกันกับหลวงปู่เครื่อง สุภัทโท เกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดศรีสะเกษและในเขตอีสานใต้ ทำให้นักท่องเที่ยวนิยมมาสักการะสรีระของหลวงปู่และเยี่ยมชมตัวปราสาท ยังมี เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า) ของปราสาทปรางค์กู่ มีเรื่องเล่า ที่มีประวัติ ตำนาน ที่นักท่องเที่ยวมีความสนใจอยู่ไม่น้อย

1.2 ชุมชน พบว่า เทศกาล/งานประเพณี อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ มีการจัดงานเทศกาลประเพณีต่างๆ ที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ เช่น งานย้อนรำลึกปราสาทสระกำแพงใหญ่ ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 5 แห่งวิศุวสงกรานต์ มีการแสดงแสง สี เสียง ชุด "ศิวราตรีแห่งศรีพฤทเธศวร” งานประเพณีไหว้พระธาตุที่ปราสาทบ้านปราสาท ประเพณีหวัวบุญเบิกฟ้า มหัศจรรย์เดือนสาม สืบสานประเพณีกุยศรีสะเกษที่ปราสาทปรางค์กู่ โดยเทศกาลประเพณีเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกันกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนทางชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ เขมร ส่วย ลาว เยอ ซึ่งมีการแต่งกาย ภาษา วิถีชีวิต ที่แตกต่างกันไป ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชนคือ ชุมชนบริเวณรอบปราสาทปรางค์กู่และปราสาทบ้านปราสาท หรือบริเวณใกล้เคียงปราสาทสระกำแพงใหญ่

2. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า ความน่าสนใจของกิจกรรมมีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากปราสาทสระกำแพงใหญ่ และชุมชนรอบๆปราสาทบ้านปราสาทและปราสาทปรางค์กู่ มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชน มีกิจกรรมที่หลากหลายให้นักท่องได้มีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมในชุมชน กิจกรรมการทำอาหารและขนมท้องถิ่น กิจกรรมนำเที่ยวโดยเยาวชน และยังมีแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบๆ แหล่งท่องเที่ยว

3. ด้านที่พัก พบว่า ความสะอาด การบริการ และช่องทางติดต่อ/ประชาสัมพันธ์มีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวปราสาทสระกำแพงใหญ่และปราสาทปรางค์กู่ได้แสดงความคิดเห็นว่าที่พักมีความสะอาด มีการบริการดี และสามารถค้นหาที่พักจากอินเตอร์เน็ตได้สะดวก เหมาะแก่การเดินทางท่องเที่ยวและพักผ่อน นอกจากนี้ยังพบว่า ที่พักมีทำเลที่ตั้งและการเข้าถึงที่สะดวก มีความปลอดภัย คุ้มค่ากับราคาที่จ่าย รวมถึงมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายในที่พัก

4. ด้านการเข้าถึง พบว่า ไฟส่องสว่างมีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจาก ปราสาทสระกำแพงใหญ่และปราสาทปรางค์กู่ตั้งอยู่ริมทางหลวงแผ่นดิน ถนนจึงมีไฟส่องสว่างที่เพียงพอต่อการเดินทางในกลางคืน นอกจากนี้ยังพบว่ามีระบบการขนส่งสาธารณะจากตัวเมืองศรีสะเกษ ถนนมีสภาพดี และมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน

5. ด้านสิ่งอำนวยความ พบว่า ร้านค้า มีค่าคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากบริเวณรอบๆปราสาทสระกำแพงใหญ่และปราสาทปรางค์กู่มีร้านสะดวกซื้ออยู่จำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น ร้านขายของที่ระลึก ปั้มน้ำมัน ร้านอาหาร สถานพยาบาล ห้องน้ำสาธารณะ เพียงพอสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว

สรุปพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว

จากการลงพื้นที่ศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ณ บริเวณปราสาทปรางค์กู่ และชุมชนบ้านกู่ ตำบลกู่ อำเภอปรางค์กู่ สามารถอธิบายสรุปพอสังเขปได้ดังต่อไปนี้

1) ด้านศักยภาพการดึงดูดนักท่องเที่ยว

บ้านกู่ มีปราสาทปรางค์กู่ และวัฒนธรรมของชุมชนที่น่าสนใจ มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาทั้งในรูปแบบหมู่คณะ เช่น คณะศึกษาดูงานจากจังหวัด คณะแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากจังหวัดยะลา แบบครอบครัว และแบบท่องเที่ยวอิสระ โดยได้ข้อมูลจากหน่วยงานต้นสังกัด หนังสือโบราณสถาน หนังสือแนะนำแหล่งท่องเที่ยว และรายการโทรทัศน์

ความต้องการของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต้องการให้มีป้ายข้อมูล แผ่นพับประชาสัมพันธ์เพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นของปราสาทและชุมชน

2) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ปราสาทปรางค์กู่และชุมชนบ้านกู่มีการเดินทางเข้าถึงได้สะดวก เนื่องจากตั้งอยู่ติดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2167 ซึ่งเชื่อมต่อกับเส้นทางหลัก คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 226 และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 24 ได้อย่างสะดวก ความต้องการของนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวต้องการให้มีข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสืบค้นได้ผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่ และมีระบบนำทาง GPS ที่แม่นยำ

3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ปราสาทปรางค์กู่มีลานจอดรถที่สะดวก และบริเวณหน้าสระกู่มีร้านอาหารตามสั่งและร้านก๋วยเตี๋ยว เหมาะในการทานอาหารและชมบรรยากาศสระกู่ด้วย ส่วนในชุมชนบ้านกู่ มีศูนย์เรียนรู้ใกล้บ้านบริการคอมพิวเตอร์และการเชื่อมต่ออินเตอร์เน็ตไร้สาย

4) ด้านที่พัก มีรีสอร์ทปรางค์เคียงนาแต่นักท่องเที่ยวต้องการที่พักในชุมชน

5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

นำชมปราสาทปรางค์กู่ โดยชมรมเยาวชนมัคคุเทศก์ การบายศรีสู่ขวัญและต้อนรับนักท่องเที่ยว

ทดลองประกอบอาหารพื้นบ้านและขนมพื้นบ้าน

การสาวไหมและกรรมวิธีแปรรูปเส้นไหม ชมวิธีการปลูกหม่อนและเลี้ยงหนอนไหม

ชมงานประดิษฐ์ดอกลำดวนจากรังไหมและงานจักสาน

ร่วมสนุกกับการเล่นโยนลูกข่าง กราบสักการะหลวงปู่งามและชมพิพิธภัณฑ์ชุมชน

ดูตะพาบน้ำในตอนเช้าและให้อาหารปลา ณ สระกู่

ความต้องการของนักท่องเที่ยว คือมัคคุเทศก์นำชมปราสาท เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น

ตารางที่ 4-107 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของแต่ละปราสาทตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

รายการปราสาทและชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	ดึงดูดนักท่องเที่ยว Story	สร้าง creative tourism
1. ปราสาทสระกำแพงใหญ่	ควรมีแผ่นพับป้ายแนะนำเรื่องราว	นักท่องเที่ยวไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน	ตัวปราสาทสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ดี	ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว	ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว	เรื่องราวดูน่าสนใจแต่นักท่องเที่ยวไม่ทราบ	-
2. ปราสาทสระกำแพงน้อย							ไม่มีนักท่องเที่ยว
3. ปราสาทห้วยทับทัน							ไม่มีนักท่องเที่ยว
4. ปราสาทปรางค์กู่							ไม่มีนักท่องเที่ยว
5. ปราสาทบ้านสมอ	ไม่มีแผนที่ GPS หาไม่เจอ	นักท่องเที่ยวไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน	ตัวปราสาทสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ดี	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ	เรื่องราวของปราสาทแต่ไม่ทราบความผูกพันธ์ระหว่างปราสาทกับชุมชน	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ
6. ปราสาทตาเล็ง							ไม่มีนักท่องเที่ยว
7. วัดไพรพัฒนา	ไ ห ว้ ห ล ว ง ปู่สรวง	ชุมชนไพรพัฒนา	สถานที่วัดรองรับนักท่องเที่ยวได้ดี	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ	เรื่องราวของหลวงปู่สรวง/หลวงพ่อพุฒ	นักท่องเที่ยวมี ทั้งไทย-กัมพูชา
8. จุดชมวิวผาพญากูปรี	ธรรมชาติสวยงาม ร่มรื่น		ร้านกาแฟ ห้องน้ำ ลานจอดรถ	ทหาร	ไม่มีชุมชน	นักท่องเที่ยวไม่ทราบ	มีเส้นทางเดินชมธรรมชาติ

สรุปชุมชนท่องเที่ยวตามเส้นทางสายปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

จากการสอบถามนักท่องเที่ยว ณ ปราสาทสระกำแพงใหญ่ จำนวน 18 ราย ปราสาทบ้านสมอ จำนวน 2 ราย วัดไพรพัฒนา 2 ราย และจุดชมวิวผาพญากูปรี จำนวน 5 ราย พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางผ่านมาและแวะเที่ยวก่อนถึงจุดหมาย เช่น ทอดกฐิน ณ จังหวัดอุบลราชธานี (คณะหนึ่งมาจากภาคใต้ของประเทศไทย ประจวบคีรีขันธ์ จำนวนประมาณ 45 ราย ; คณะหนึ่งมาจากราชบุรี เดินทางมาทำบุญ แล้วจึงแวะไหว้หลวงปู่สรวง วัดไพรพัฒนา จำนวน 20 ราย) นักท่องเที่ยวจะพักค้างคืนก็ต่อเมื่อมาเยี่ยมญาติและพักที่บ้านญาติ จากการสำรวจลักษณะการเดินทางและการพักอาศัยพบว่า จังหวัดศรีสะเกษ เป็นเพียงจุดพักเพื่อเยี่ยมชมโบราณสถาน เกจิดัง ยังไม่มีการเดินทางเพื่อเข้าเยี่ยมชมหรือเข้าพักอาศัยกับกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

นักท่องเที่ยวไม่มีข้อมูลการท่องเที่ยวของเส้นทางสายปราสาทหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน แม้เรื่องราวของปราสาทนักท่องเที่ยวเพียงแวะมาเยี่ยมชมแต่ไม่ทราบเรื่องราว หากมีการนำเสนอเป็นแผ่นพับนำเสนอเรื่องราวจะทำให้การท่องเที่ยวน่าสนใจมากขึ้น จากการสำรวจข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวแบบสุ่ม พบว่า นักท่องเที่ยวสนใจเรื่องราวของสถานที่ หากชุมชนสามารถนำเรื่องราวของท้องถิ่นตนเองมาสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงสร้างผลิตภัณฑ์เฉพาะถิ่นจะทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความน่าสนใจ ทำให้นักท่องเที่ยวพักหรือเยี่ยมชมชุมชนนานขึ้น

จากการสำรวจชุมชนตามเกณฑ์การคัดเลือกชุมชน อันประกอบด้วย 4 เงื่อนไข ตามศักยภาพพื้นที่ คือ

(1) ชุมชนมีความกลมกลืนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่

(2) ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาปราสาท

(3) ชุมชนมีศักยภาพในการสร้าง/บริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่

(4) ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ

การดำเนินงานสำรวจและจัดเก็บข้อมูลของชุมชนบ้านกู่ พบว่า ชุมชนบ้านกู่ มีศักยภาพในการสร้าง/บริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ตามวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของคนในชุมชน อาหารพื้นถิ่น ภาษา ผู้คน มีความโดดเด่น มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ดังนั้นทีมงานนักวิจัยประจำจังหวัดศรีสะเกษจึงคัดเลือกชุมชนบ้านกู่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

4.3.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครรวัดนครธม)

การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครรวัดนครธม) อันประกอบด้วย 4 จังหวัด คือ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ผลการสรุปผลดังแสดงในตารางที่ 4-108 และ 4-109

ตารางที่ 4-108 สรุปผลพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวในแต่ละเขตพื้นที่

จังหวัด	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม	การเดินทางท่องเที่ยว	จำนวนผู้ร่วมเดินทาง	ค่าใช้จ่าย	ความต้องการ
นครราชสีมา	60	รถยนต์ส่วนตัวและไม่พักค้างคืน	2-5 คน	ต่ำกว่า 2,000 ค่าอาหารและค่าเดินทาง	ข้อมูล/สารสนเทศ/ข่าวสารการประชาสัมพันธ์/ป้ายบอกทาง
บุรีรัมย์	100	รถยนต์ส่วนตัวและไม่พักค้างคืน	2-5 คน	ต่ำกว่า 2,000 ค่าอาหารและค่าเดินทาง	
สุรินทร์	60	รถยนต์ส่วนตัว/รถจักรยาน/จักรยานยนต์และไม่พักค้างคืน	2-5 คน	ต่ำกว่า 2,000 ค่าอาหารและค่าเดินทาง	
ศรีสะเกษ	100	รถยนต์ส่วนตัว/และไม่พักค้างคืน	2-5 คน	ต่ำกว่า 2,000 ค่าอาหารและค่าเดินทาง	

ตารางที่ 4-109 ความต้องการของนักท่องเที่ยวด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของแต่ละเขตพื้นที่

จังหวัด	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม	**กิจกรรมการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด**
นครราชสีมา	60	-มัคคุเทศก์ท้องถิ่นดูแลให้ความรู้ในแต่ละกิจกรรมการท่องเที่ยว -ร้านค้าขายของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน
บุรีรัมย์	100	-มัคคุเทศก์ท้องถิ่นดูแลให้ความรู้ในแต่ละกิจกรรมการท่องเที่ยว -ร้านค้าขายของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน
สุรินทร์	60	-มัคคุเทศก์ท้องถิ่นดูแลให้ความรู้ในแต่ละกิจกรรมการท่องเที่ยว -ร้านค้าขายของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน
ศรีสะเกษ	100	-มัคคุเทศก์ท้องถิ่นดูแลให้ความรู้ในแต่ละกิจกรรมการท่องเที่ยว -ร้านค้าขายของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน

4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครราชสีมา)

จากการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ผลการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลโดยใช้ระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นจากโครงการย่อยที่ 3 และการเก็บเส้นทางการเดินทางด้วย SA-Smart Logger โดยข้อมูลที่นักวิจัยจัดเก็บประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานบริบทของชุมชน พฤติกรรม/ความเป็นอยู่ของชุมชน วัฒนธรรม การแต่งกาย ภาษา เป็นต้น ผลการดำเนินงานการจัดเก็บข้อมูลในลักษณะของแผนที่ชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) แผนที่ชุมชนดังแสดงในภาพที่ 4-89

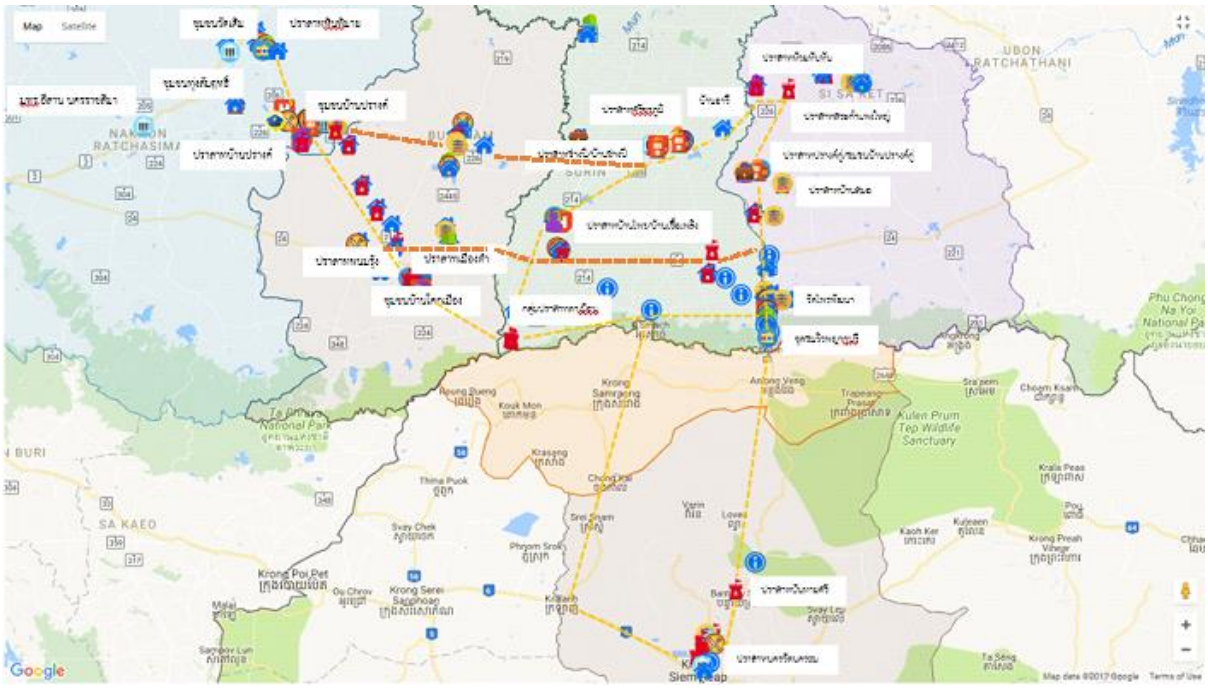

ภาพที่ 4-89 แผนที่ทุนชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

จากภาพที่ 4-89 แสดงผลลัพธ์จากการเก็บข้อมูลทุนชุมชนของทีมนักวิจัยแต่ละพื้นที่ของโครงการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ เสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา จากแผนที่ทุนชุมชนทำให้ทีมวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถมองเห็นเส้นทางที่นำมาเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ทั้งนี้เส้นทางการท่องเที่ยวสามารถแบ่งเป็น การท่องเที่ยวภายในประเทศและการท่องเที่ยวต่างประเทศ หรือแม้แต่การท่องเที่ยวใกล้บ้าน เช่น 1 วัน 1 คืน กับอารยธรรมขอม ณ ปราสาทเมืองต่ำ-บ้านโคกเมือง แบบชิวชิว หรือ 1 วัน 1 คืน กับอารยธรรมขอม ณ ปราสาทปรางค์กู่-ชุมชนกู่ (หมู่บ้านชาวกูย) เป็นต้น

4.4.1 ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา เขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน

ตารางที่ 4-110 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว(ปราสาท)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1.1 ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท	4.17	.983
1.2 เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า)	4.67	.516
1.3 ประวัติศาสตร์ของปราสาท	4.67	.516
1.4 ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท	3.83	.983
1.5 ความสำคัญทางศาสนา	4.33	.816
รวมเฉลี่ย	4.33	.763

จากตารางที่ 4-110 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชน มีความพึงพอใจในด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว (ปราสาท) ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .763 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า) และประวัติศาสตร์ของปราสาท อยู่ในเกณฑ์พอใจมากที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.6 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 516 รองลงมาคือ ความสำคัญทางศาสนา ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.33 และด้านเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท อีกทั้ง จากตารางที่ 4-111 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชน มีระดับความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว(ชุมชน) อยู่ในระดับพึงพอใจมาก ค่าเฉลี่ย 4.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน.853 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คืออาหารพื้นบ้านค่าเฉลี่ย 4.67 รองลงมาคือ สินค้าชุมชน และด้านเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์ และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ในตารางที่ 4-112 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชนมีความพึงพอใจในภาพรวมด้านศักยภาพในการรับรองนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ด้วยค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .949 แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ความพึงพอใจต่อสาธารณูปโภคพื้นฐาน ความพึงพอใจต่อระยะทางและเวลาที่ใช้ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ที่ระดับ 4.33 ในขณะเดียวกันค่าความพึงพอใจรองลงมาคือ ความพึงพอใจต่อร้านอาหารและความเชื่อมโยงสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ที่ระดับ 4.00 ส่วนค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือที่จอดรถ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ที่ระดับ 3.33

ตารางที่ 4-111 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว(ชุมชน)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน	4.00	.894
2 เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์	4.00	.894
3 อาหารพื้นบ้าน	4.67	.516
4 สินค้าชุมชน	4.50	.837
5 กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	4.00	1.095
6 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	4.17	.983
7 เทศกาลและงานประเพณี	4.17	.753
รวมเฉลี่ย	4.22	.853

ตารางที่ 4-112 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพในการรับรองนักท่องเที่ยว

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ห้องน้ำ	3.83	.753
2 สาธารณูปโภคพื้นฐาน	4.33	.516
3 ที่จอดรถ	3.33	1.211
4 ที่พัก	3.17	1.602
5 ร้านอาหาร	4.00	.894
6 จุดบริการนักท่องเที่ยว	3.83	1.169
7 ความเชื่อมโยงสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น	4.00	.632
8 ระยะทางและเวลาในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	4.33	.816
รวมเฉลี่ย	3.85	.949

จากตารางที่ 4-113 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชนมีความพึงพอใจด้านด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับพอใจมาก ค่าเฉลี่ย 3.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.004 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือการจัดการด้านความปลอดภัย ค่าเฉลี่ย 4.33 รองลงมา การจัดการขยะ ค่าเฉลี่ย 4.17 และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ป้ายบอกทางหรือแผนที่ท่องเที่ยว

จากตารางที่ 4-114 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชน มีความพึงพอใจด้านศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน อยู่ในระดับพอใจมาก ค่าเฉลี่ย 4.30 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 727 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือไมตรีจิตของชุมชนต่อนักท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.67 รองลงมา คือการรับรู้ถึงคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ การได้รับประโยชน์ จากแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 4-113 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 การจัดการด้านความปลอดภัย	4.33	.516
2 การจัดการขยะ	4.17	.753
3 มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	3.33	1.366
4 ป้ายสื่อความหมาย	3.33	1.033
5 ป้ายบอกทางหรือแผนที่ท่องเที่ยว	3.17	1.169
6 ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกด้านการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว	3.67	.816
7 ปราชญ์ชาวบ้าน	3.83	1.169
8 การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	3.67	1.211
รวมเฉลี่ย	3.69	1.004

ตารางที่ 4-114 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 มีความรู้ด้านการท่องเที่ยว	4.00	.632
2 การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว	4.33	.816
3 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	4.00	1.095
4 การได้รับประโยชน์ จากแหล่งท่องเที่ยว	3.83	.753
5 การรับรู้ถึงคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว	4.50	.548
6 ไมตรีจิตของชุมชนต่อนักท่องเที่ยว	4.67	.516
รวมเฉลี่ย	4.22	.727

สรุป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน/ผู้นำชุมชนตามเส้นทางสายปราสาทราชมรรคา พื้นที่จังหวัดนครราชสีมา การศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชนการท่องเที่ยว ที่มีปราสาทพิมาย เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่าจังหวัดนครราชสีมา มีชุมชน 2 แห่งที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่1) ชุมชนตะวันตกวัดเดิม อำเภอพิมาย และ 2) ชุมชนตำบลสัมฤทธิ์ อำเภอพิมาย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจง สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาได้แก่คนในชุมชน, ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน จำนวน 20 คน โดยมีองค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ 1) ศักยภาพด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว 2) ศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยว 3) ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ และ 4) ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4-115

ตารางที่ 4-115 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของแต่ละปราสาทตามความคิดเห็นของชุมชน พื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

รายการปราสาทและชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story	สร้าง creative tourism
ปราสาทหินพิมาย	มีการบูรณะในทัศนียภาพที่สวยงาม	บ้านรังกาใหญ่ชุมชนวัดเดิมชุมชนทุ่งสัมฤทธิ์	อยู่บริเวณใกล้เคียงกับปราสาทเดินทางสะดวก	ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างหรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	ชุมชนมีจุดเด่นและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานภายนอก	มีเรื่องราวที่สามารถนำมาสร้างเรื่องราวเพื่อการท่องเที่ยวเดินเยี่ยมชมได้	มีแนวทางในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วม
ปราสาทห้วยแคน	มีการบูรณะในทัศนียภาพที่สวยงาม	ชุมชนบ้านแคน	ห่างจากถนนหลัก 3 กม. แต่การเดินทางไม่สะดวกมากนัก	ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสร้างหรือบริหารแหล่งท่องเที่ยว	ชุมชนยังไม่มีจุดเด่นในการดำเนินการท่องเที่ยวร่วมกับปราสาท	มีเรื่องราวที่สามารถนำมาสร้างเรื่องราวเพื่อการท่องเที่ยวเดินเยี่ยมชมปราสาทได้	ยังไม่มีแนวทางในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว
ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์	มีการบูรณะในทัศนียภาพที่สวยงาม	มีแหล่งท่องเที่ยวรองและชุมชนมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	เดินทางไม่สะดวกไม่มีจุดบริการชุมชนยังไม่พร้อมเรื่องที่พัก แต่มีสินค้าและปราชญ์ชาวบ้าน	ชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้านแต่ไม่มีบริการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การจัดการขยะและความปลอดภัย	ชุมชนมีไมตรีจิตต่อนักท่องเที่ยวแต่ชุมชนไม่มีความรู้ด้านการท่องเที่ยวและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	มีเรื่องราวดึงดูดนักท่องเที่ยว ณ วันที่นักวิจัยเข้าสำรวจข้อมูล	ผลิตภัณฑ์ ประเพณีดึงดูดนักท่องเที่ยวแต่ยังขาดความรู้ในการพัฒนา creative tourism ท่องเที่ยว

4.4.2 ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ 1 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา

ตารางที่ 4-116 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว(ปราสาท)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท	4.50	.599
2 เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า)	4.47	.594
3 ประวัติศาสตร์ของปราสาท	4.53	.533
4 ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท	4.68	.747
5 ความสำคัญทางศาสนา	4.52	.871
รวมเฉลี่ย	4.54	.669

จากตารางที่ 4-116 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชน มีความพึงพอใจด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว(ปราสาท) ที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .669 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท อยู่ในเกณฑ์พอใจมากที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .747 รองลงมาคือ ประวัติศาสตร์ของปราสาท และด้านเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ

ตารางที่ 4-117 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว(ชุมชน)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน	4.56	.640
2 เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์	4.63	.506
3 อาหารพื้นบ้าน	4.82	.675
4 สินค้าชุมชน	4.93	.809
5 กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	4.87	.751
6 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	4.67	.874
7 เทศกาลและงานประเพณี	4.73	.944
รวมเฉลี่ย	4.74	.743

จากตารางที่ 4-117 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว(ชุมชน) อยู่ในระดับพึงพอใจมาก ค่าเฉลี่ย 4.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน.743 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือสินค้าชุมชนค่าเฉลี่ย4.93 รองลงมาคือ กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว และด้านเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน

จากตารางที่ 4-118 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชน มีความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพในการรับรองนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .703 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ที่พัก ค่าเฉลี่ย 4.82 รองลงมาคือ ที่จอดรถ และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ความเชื่อมโยงสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น

ตารางที่ 4-118 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพในการรับรองนักท่องเที่ยว

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ห้องน้ำ	4.53	.722
2 สาธารณูปโภคพื้นฐาน	4.68	.783
3 ที่จอดรถ	4.71	.820
4 ที่พัก	4.82	.512
5 ร้านอาหาร	4.54	.641
6 จุดบริการนักท่องเที่ยว	4.48	.698
7 ความเชื่อมโยงสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น	4.32	.774
8 ระยะทางและเวลาในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	4.62	.677
รวมเฉลี่ย	4.59	.703

ตารางที่ 4-119 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 การจัดการด้านความปลอดภัย	4.11	.749
2 การจัดการขยะ	4.06	.751
3 มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	4.53	.504
4 ป้ายสื่อความหมาย	4.48	.778
5 ป้ายบอกทางหรือแผนที่ท่องเที่ยว	4.32	.636
6 ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกด้านการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว	4.65	.716
7 ปราชญ์ชาวบ้าน	4.77	.521
8 การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	4.39	.506
รวมเฉลี่ย	4.41	.645

จากตารางที่ 4-119 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชนมีความพึงพอใจด้าน ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับพอใจมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .645 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ปราชญ์ชาวบ้าน ค่าเฉลี่ย 4.77 รองลงมา ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกด้านการดูแล รักษาแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.65 และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ การจัดการขยะ

จากตารางที่ 4-120 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชน มีความพึงพอใจด้านศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน อยู่ในระดับพอใจมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.30 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .595 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือไมตรีจิตของชุมชนต่อนักท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย4.46 รองลงมา คือการได้รับประโยชน์ จากแหล่งท่องเที่ยว และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ การรับรู้ถึงคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 4-120 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 มีความรู้ด้านการท่องเที่ยว	4.23	.716
2 การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว	4.25	.608
3 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	4.32	.599
4 การได้รับประโยชน์ จากแหล่งท่องเที่ยว	4.39	.408
5 การรับรู้ถึงคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว	4.12	.494
6 ไมตรีจิตของชุมชนต่อนักท่องเที่ยว	4.46	.742
รวมเฉลี่ย	4.30	.595

สรุป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน/ผู้นำชุมชน พื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

1.ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

1.1 ปราสาท จากการสำรวจ พบว่า ภูมิทัศน์ของปราสาท อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ เป็นประวัติศาสตร์และสถานที่ท่องเที่ยวที่ยังมีความสมบูรณ์ ภูมิทัศน์รอบๆบริเวณปราสาททั้ง 2 หลัง มีความเป็นธรรมชาติ มีแหล่งน้ำ มีภูเขาไฟ มีความพร้อมบริเวณรอบข้าง มีประวัติศาสตร์ มีความชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะมาท่องเที่ยวในปราสาท ขอพร จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์

1.2 ชุมชน จากการสำรวจ พบว่า สินค้าชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้กับปราสาท ชุมชนที่มีชื่อเสียง เช่น ข้าวภูเขาไฟ ข้าวฮางภูเขาไฟ ทอเสื่อกก ผ้าไหม เสื่อกกยกลาย ผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร อีกทั้งในชุมชนใกล้เคียงมีกิจกรรมท่องเที่ยวและบ้านพักโฮมสเตย์

2. ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว พบว่า ปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว มีสิ่งอำนวยความสะดวก ชุมชนบ้านโคกเมือง มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม มีการวางแผนการต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นระบบ

3. ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ปราสาทหินพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ มีการบริหารจัดการโดย อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ด้านของชุมชนบ้านโคกเมืองมีการบริหารจัดการให้แหล่งฐานการเรียนรู้ ให้มีเอกลักษณ์ สร้างเรื่องราว การคมนาคมสะดวก แต่ยังไม่มีบริการรถโดยสารสาธารณะ แต่นักท่องเที่ยวสามารถประสาน รถเช่า เหมา ในการเดินทางการท่องเที่ยว

4. ด้านศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า มีพิธีกรรมพิธีบวงสรวง และการแสดง แสง สี เสียง

5.ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ชัดเจน การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

ตารางที่ 4-121 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของแต่ละปราสาทตามความคิดเห็นของชุมชน

รายการปราสาทและชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story	สร้าง creative tourism
ปราสาทบ้านสำโรง	ยังขาดการบูรณะ	ชุมชนบ้านสำโรง	ไม่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสร้างการท่องเที่ยว	ชุมชนไม่มีจุดเด่นและไม่มีส่วนร่วม	ไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้	ไม่มีแนวทางในการสร้างกิจกรรม
ปราสาทหนองตาเปล่ง	ยังขาดการบูรณะ	ชุมชนบ้านชำนิ	ไม่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสร้างการท่องเที่ยว	ชุมชนไม่มีจุดเด่นและไม่มีส่วนร่วม	ไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้	ไม่มีแนวทางในการสร้างกิจกรรม
ปราสาทหนองปล่อง	ยังขาดการบูรณะในทัศนียภาพที่สวยงาม	ชุมชนบ้านหนองยาง	ไม่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางเข้าถึงได้ยาก	ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสร้างหรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	ชุมชนไม่มีจุดเด่นและไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับปราสาท	ไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เนื่องจาก ปราสาทไม่มีการบูรณะ	ไม่มีแนวทางในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว สร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วม

ตารางที่ 4-121 (ต่อ)

รายการปราสาทและชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story	สร้าง creative tourism
ปราสาทหนองกง	ยังขาดการบูรณะในทัศนียภาพที่สวยงาม	ชุมชนบ้านหนองตาไก้ มีความพร้อมด้านศักยภาพในการสร้างท่องเที่ยวผ้าไหม แต่ยังไม่ขาดการเยี่ยมโยงจากตัวปราสาทหนองกง	ไม่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากตัวปราสาทไม่มีการบูรณะ ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางเข้าถึงได้ยาก	ชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้าน มีการสร้างกลุ่มอาชีพหมู่บ้านผ้าไหม แต่ยังไม่ขาดการเชื่อมโยงชุมชนกับปราสาท	ชุมชนมีไมตรีจิตต่อนักท่องเที่ยว ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนหมู่บ้านผ้าไหม	เนื่องจากมีชุมชนที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว คือชุมชนบ้านหนองตาไก้ สามารถพัฒนาเรื่องราวความเยี่ยมโยงชุมชนไปยังตัวปราสาทได้	ผ้าไหม มีกิจกรรมการทอผ้า การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม สาวไหม การฟอก การย้อม มัดหมี่ การทอ จนไปถึงการแปรรูปจากผ้าไหม เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว
อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง	ทัศนียภาพ โดยรอบตัวปราสาทมีความสวยงามร่มรื่น	ชุมชนบ้านหนองบัวราย มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	การเดินทางสะดวก	ชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้าน แต่ไม่มีบริการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	ชุมชนไม่มีความรู้ด้านการท่องเที่ยวและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณี เช่น งานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ความเชื่อที่สอดคล้องสัมพันธ์กับปราสาท	ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ มีกิจกรรมประเพณี แต่ขาดความรู้ในการพัฒนา creative tourism

4.4.3 ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

ผู้วิจัยได้ทำการการศึกษาความพึงพอใจของชุมชน สำหรับพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่มีปราสาทในพื้นที่ และมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ชุมชนบ้านช่างปี่ และชุมชนบ้านเชื้อเพลิง โดยประชากรที่ให้ในการเก็บข้อมูลมีจำนวนทั้งสิ้น 60 คน โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามร่วมกับการใช้แบบสัมภาษณ์ มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ค่าคะแนนเฉลี่ย ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนจังหวัดสุรินทร์

จากตารางที่ 4-122 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (ปราสาท)พบว่าคนในชุมชนมีความเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพต่อการดึงดูดใจให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว ในภาพรวมระดับมากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.65 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุด คือชุมชนมีความพึงพอใจต่อความเชื่อโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยว(ปราสาท)กับศาสนา ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.87 รองลงมาคือความพึงพอใจต่อประวัติศาสตร์ของปราสาท ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.72 และความพึงพอใจต่อเอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-122 ค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท	4.49	.579
2. เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า)	4.63	.887
3. ประวัติศาสตร์ของปราสาท	4.72	.655
4. ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท	4.58	.953
5. ความสำคัญทางศาสนา	4.87	.787
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.65	0.77

จากตารางที่ 4-123 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนพบว่าคนในชุมชนมีความเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนมีศักยภาพต่อการดึงดูดใจให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว ในภาพรวมระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.40 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุด คือคนในชุมชนมีความพึงพอใจต่อเอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.68 รองลงมาคือความพึงพอใจต่อเทศกาลและงานประเพณีในชุมชน ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.66 และความพึงพอใจต่อเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-123 ค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนด้านสิ่งดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว (ชุมชน)

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน	4.23	.787
2. เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.68	.534
3. อาหารพื้นบ้าน	4.21	.966
4. สินค้าชุมชน	4.09	.579
5. กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	4.35	.873
6. เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	4.59	.768
7. เทศกาและงานประเพณี	4.66	.841
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.40	0.764

จากตารางที่ 4-124 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวพบว่าคนในชุมชนมีความเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวในภาพรวมระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.42 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุด คือแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนสามารถเชื่อมโยงสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่นได้ ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.89 รองลงมาคือความพึงพอใจต่อระยะทางในการเข้าถึงแหล่งท่อง ที่สามารถเดินทางได้สะดวกรวดเร็ว ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 และความพึงพอใจต่อความพร้อมของจุดบริการนักท่องเที่ยวในชุมชน ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-124 ค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ห้องน้ำ	4.12	.969
2. สาธารณูปโภคพื้นฐาน	4.34	.798
3. ที่จอดรถ	4.31	.876
4. ที่พัก	4.22	.801
5. ร้านอาหาร	4.29	.459
6. จุดบริการนักท่องเที่ยว	4.56	.883
7. ความเชื่อมโยงสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น	4.89	.799
8. ระยะทางและเวลาในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	4.63	.490
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.42	0.75

จากตารางที่ 4-125 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ด้านศักยภาพบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวพบว่าคนในชุมชนมีความเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวมระดับมากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.49 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุด คือด้านความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกด้านการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.78 รองลงมาคือความพึงพอใจเกี่ยวกับการให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชนของปราชญ์ชาวบ้าน ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 และความพึงพอใจที่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนมีป้ายบอกทางหรือแผนที่ทางการท่องเที่ยวค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-125 ค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ด้านการจัดการความปลอดภัย	4.35	.841
2. การจัดการขยะ	4.28	.758
3. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	4.49	.449
4. ป้ายสื่อความหมาย	4.48	.589
5. ป้ายบอกทางหรือแผนที่ทางการท่องเที่ยว	4.55	.898
6. ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกด้านการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว	4.78	.852
7. ปราชญ์ชาวบ้าน	4.67	.694
8. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	4.38	.865
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.49	0.74

จากตารางที่ 4-126 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ด้านศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า คนในชุมชนมีความเห็นว่าคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว ในภาพรวมระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุด คือการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 รองลงมาคือความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในด้านการให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมของชุมชนแก่นักท่องเที่ยว ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 และความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.45ตามลำดับ

ตารางที่ 4-126 ค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. มีความรู้ด้านการท่องเที่ยว	4.53	.698
2. การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว	4.60	.593
3. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	4.45	.673
4. การได้รับประโยชน์ จากแหล่งท่องเที่ยว	3.87	.912
5. การรับรู้ถึงคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว	4.09	.899
6. ไมตรีจิตของชุมชนต่อนักท่องเที่ยว	4.43	.935
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	4.32	0.78

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของชุมชนและนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชน การศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน/รายงานพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชนการท่องเที่ยวที่มีปราสาทขอม เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่าจังหวัดสุรินทร์ มีชุมชน 2 แห่งที่มีศักยภาพในกาจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท 2) ชุมชนบ้านช่างปี่ อำเภอศีขรภูมิ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงลงพื้นที่เพื่อศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยละเอียด สำหรับวิธีการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจง สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาได้แก่คนในชุมชน,ผู้ประกอบการท่องเที่ยว , ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 25 คน โดยมีองค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว ศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยว ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วม

2) การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจงสำหรับกลุ่ม ตัวอย่างในการศึกษา คือนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่ท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งแบบค้างคืน และไม่พักค้างคืน จำนวน 15 คน มีผลการศึกษาดังต่อไปนี้ โดยมีองค์ประกอบในการศึกษากังต่อไปนี้ 1)ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจ 2) ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) ศักยภาพด้านที่พัก 4) ศักยภาพด้านการเข้าถึง และ 5) ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ตารางที่ 127 สรุปศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนตามความคิดเห็นของชุมชน

รายการปราสาทและชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story	creative tourism
ปราสาทเมืองที	สถาปัตยกรรมศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยา	ชุมชนเมืองที	ตั้งอยู่ภายในวัด สามารถใช้ห้องน้ำลานจอดรถของวัด	ไม่มี	ไม่มี	ถิ่นฐานเดิมของพระยาสุรินทร์ภักดี เจ้าเมืองคนแรกจังหวัดสุรินทร์	ไม่มี
ปราสาทช่างปี่	อโรคยาศาล 1 ใน 102 แห่งที่สร้างโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7	ชุมชนบ้านช่างปี่ กิจกรรมการท่องเที่ยวได้แก่ พิพิธภัณฑ์บ้านช่างปี่ นาแปลงใหญ่ การทอผ้าไหม	มีห้องน้ำ และสถานที่จอดรถ มีถนนที่เข้าถึง	ชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้าน แต่ไม่มีบริการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ไม่มีการจัดการขยะและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	- เริ่มมีกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน - ชุมชนเป็นกำลังสำคัญจัดประเพณีสืบสานปราสาทช่างปี่	ประเพณีสืบสานปราสาทช่างปี่	มีกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์โดยชุมชน เช่นการทำขนมพื้นบ้าน
ปราสาทศีขรภูมิ	มีทับหลังแกะสลักลวดลายศวนาฏราษที่สวยที่สุดในประเทศไทย	ชุมชนบ้านระแงง	มีห้องน้ำ และสถานที่จอดรถ มีถนนที่เข้าถึง	ปราสาทอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร นักท่องเที่ยวต้องเสียค่าผ่านประตู	ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมเฉพาะในช่วงประเพณีแสง สี เสียง ตำนานปราสาทศีขรภูมิ	ประเพณีแสง สี เสียง ตำนานปราสาทศีขรภูมิ	ไม่มี

ตารางที่ 127 (ต่อ)

รายการปราสาทและชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story	creative tourism
ปราสาทบ้านไพล	มีปรางค์ 3 หลัง ปัจจุบันหลักที่ 3 ได้พังทลายลง เหลือร่องรอยของการแกะสลักน้อยมาก เนื่องจากทับหลังเก็บอยู่พิธภัณฑสถานพิมาย	กิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ -สวนสมุนไพรและเกษตรผสมผสาน -ระบำกระโน้บติงตอง -ป่าตาเกาว์	มีห้องน้ำ และสถานที่จอดรถ มีที่พัก สวนสมุนไพรและเกษตรผสมผสาน ระบำกระโน้บติงตอง ป่าตาเกาว์	- ปัจจุบันชุมชนได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย - มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	- รูปแบบการบริหารจัดกาท่องเที่ยวเน้นชุมชนมีส่วนร่วม - ชุมชนมีความเชื่อ ความศรัทธาต่อปราสาทบ้านไพล	มีเรื่องราว ทั้งจากองค์ปราสาท และเรื่องราวในชุมชน	กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนสามารถนำมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ได้
ปราสาทภูมิโปน	เหลือปรางค์ปราสาทเพียงหลังเดียว	ชุมชนบ้านภูมิโปน	มีห้องน้ำ และสถานที่จอดรถ มีถนนที่เข้าถึง	ไม่มี	- เทศกาลสืบสานตำนานปราสาทูมิโปน	มีตำนาน ได้แก่ อาณาจักรเจนลละ ตำนานเนียงเดาะทม	ไม่มี
กลุ่มปราสาทตาเมือน	มีปราสาท 3 หลัง อยู่ใกล้กัน ตาเมือนธม ตาเมือนโต๊ด.ตาเมือน	ไม่มี (เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ของทหาร)	มีห้องน้ำ สถานที่จอดรถ นักท่องเที่ยวที่จะเข้าชมต้องได้รับอนุญาตจากทหาร	เที่ยวปราสาทไม่ต้องเสียค่าเข้าชม แต่ต้องนำบัตรประจำตัวประชาชนแลกไว้กับทหาร	ไม่มีชุมชนใกล้กับปราสาท	เทศกาลเยี่ยมเยือนตาเมือนเดือนเมษา	ไม่มี

การศึกษาศักยภาพของปราสาทและชุมชนเขตพื้นที่สุรินทร์ พบว่า ในปราสาทและชุมชนบริเวณปราสาท ของจังหวัดสุรินทร์ มีเพียง 2 ชุมชน ที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวต่อไป ดังนั้นการศึกษาศักยภาพของชุมชนโดยละเอียดของโครงการวิจัยนี้ จะดำเนินการศึกษาศักยภาพชุมโดยโดยละเอียดเฉพาะ ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง และชุมชนบ้านช่างปี่ การสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเชื้อเพลิง

1. การเพิ่มมูลค่าจากการแสดงกระโน้บติงตอง

การนำการแสดงกระโน้บติงตอง หรือการระบำตั๊กแตนตำข้าง สร้างเป็นตราผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชน เนื่องจากการแสดงชุดนี้ มีเรื่องราวที่น่าสนใจ และเกิดขึ้นจากคนในชุมชนเอง ประกอบกับชุดของนักแสดง และท่าประกอบ มีเอกลักษณ์และมีความสนุกสนาน ดังนั้นนอกจากแสดงให้นักท่องเที่ยวชม ควรเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมระบำ จะช่วยเพิ่มความสนุกสนาน สร้างมิตรภาพระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

2. การเพิ่มมูลค่าสวนสมุนไพรและเกษตรผสมผสาน “บ้านป้าสำอาง”

ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยว นักเรียนนักศึกษา และผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้สวนสมุนไพรและเกษตรผสมผสาน “บ้านป้าสำอาง” เป็นจำนวนมาก เนื่องจากภายในสวนมีสถานที่ร่มรื่น พันธุ์ไม้ต่างๆ ล้วนมีป้ายบอกชื่อ และสรรพคุณในการรักษาอาการต่างๆได้ ผู้ที่เข้าชมจึงได้รับความเพลิดเพลินและความรู้ด้านพืชพันธุ์ต่างๆ สวนสมุนไพรและเกษตรผสมผสาน “บ้านป้าสำอาง” ควรจัดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาลงมือปฏิบัติ อาทิ การเพาะพันธุ์ การปัก ชำ ร่วมกับให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือเพนท์ ลวดลายลงบนกระถามต้นไม้ จะช่วยสร้างสนุกสนาน และประสบการณ์ด้านเพาะพันธุ์ต้นไม้ให้แก่นักท่องเที่ยว

การสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวชุมชนบ้านช่างปี่

การเพิ่มจากผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ชุมชนบ้านช่างปี่ ที่มีชื่อเสียงในเรื่องของการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ หากชุมชนบ้านช่างปี่ ให้ความสำคัญกับข้าวและผักอินทรีย์ ไว้บริการนักท่องเที่ยว และจัดตั้งศูนย์จำหน่ายในชุมชน ชุมชนมีอาหารพื้นบ้าน เช่น ข้าวต้มมัดโบราณ ดังตัวอย่างในภาพที่ 4-90

ภาพที่ 4-90 ภาพตัวอย่างกิจกรรมของชุมชนที่สามารถนำมาสร้างเป็นการท่องเที่ยวสร้างสรรค์

4.4.4 ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ผู้วิจัยได้ทำการการศึกษาความพึงพอใจของชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชาสำหรับพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่มีปราสาทในพื้นที่ และมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ชุมชนบ้านกู่ โดยประชากรที่ใช้ในการเก็บข้อมูลมีจำนวนทั้งสิ้น 20 คน โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามร่วมกับการใช้แบบสัมภาษณ์ มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน

ตารางที่ 4-128 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว(ปราสาท)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท	3.15	.366
2 เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า)	5.00	.000
3 ประวัติศาสตร์ของปราสาท	4.75	.550
4 ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท	4.60	.995
5 ความสำคัญทางศาสนา	500	.000
รวมเฉลี่ย	4.50	.382

จากตารางที่ 4-128 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ชุมชน/ผู้นำชุมชนมีความพึงพอใจในด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว(ปราสาท) อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .417 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า) และ ความสำคัญทางศาสนา อยู่ในเกณฑ์พอใจมากที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 5.00 รองลงมาคือ ประวัติศาสตร์ของปราสาท และด้านเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท

จากตารางที่ 4-129 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ชุมชน/ผูนำชุมชนมีความพึงพอใจในด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว(ชุมชน) อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.37 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .392 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน และ เทศกาลและงานประเพณี ค่าเฉลี่ย 4.95 รองลงมาคือ อาหารพื้นบ้าน และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว และด้านเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธุ์

ตารางที่ 4-129 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว(ชุมชน)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน	4.05	.224
2 เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธุ์	2.40	.995
3 อาหารพื้นบ้าน	4.90	.447
4 สินค้าชุมชน	3.85	.489
5 กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	4.90	.308
6 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	4.95	.224
7 เทศกาลและงานประเพณี	4.95	.224
รวมเฉลี่ย	4.29	.416

ตารางที่ 4-130 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพในการรับรองนักท่องเที่ยว

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 ห้องน้ำ	3.90	.308
2 สาธารณูปโภคพื้นฐาน	4.70	.470
3 ที่จอดรถ	2.50	.827
4 ที่พัก	1.90	1.447
5 ร้านอาหาร	3.30	.571
6 จุดบริการนักท่องเที่ยว	3.30	.470
7 ความเชื่อมโยงสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น	4.10	.308
8 ระยะทางและเวลาในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	4.15	.366
รวมเฉลี่ย	4.48	.596

จากตารางที่ 130 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชนมีความพึงพอใจในด้านศักยภาพในการรับรองนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .596 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ สาธารณูปโภคพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย 4.70 รองลงมาคือ ระยะทางและเวลาในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ที่พัก ส่วนด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

จากตารางที่ 131 พบว่า ชุมชน/ผู้นำชุมชนมีความพึงพอใจในด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 3.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .637 ด้านที่มีค่าเฉลี่ย

สูงที่สุด คือปราชญ์ชาวบ้าน ค่าเฉลี่ย 4.90 รองลงมา การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ป้ายบอกทางหรือแผนที่ท่องเที่ยว

ตารางที่ 131 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 การจัดการด้านความปลอดภัย	4.15	.366
2 การจัดการขยะ	3.25	.444
3 มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	4.05	.224
4 ป้ายสื่อความหมาย	1.85	1.348
5 ป้ายบอกทางหรือแผนที่ท่องเที่ยว	1.75	1.209
6 ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก	3.50	.827
7 ปราชญ์ชาวบ้าน	4.90	.308
8 การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	4.85	.366
รวมเฉลี่ย	3.54	.637

ตารางที่ 4-132 ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน ด้านศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1 มีความรู้ด้านการท่องเที่ยว	4.75	.444
2 การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว	4.85	.366
3 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	4.85	.366
4 การได้รับประโยชน์ จากแหล่งท่องเที่ยว	4.85	.366
5 การรับรู้ถึงคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว	4.15	.366
6 ไมตรีจิตของชุมชนต่อนักท่องเที่ยว	4.90	.308
รวมเฉลี่ย	4.73	.370

จากตารางที่ 4-132 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชน พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ชุมชน/ผู้นำชุมชนมีความพึงพอใจในด้านศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน อยู่ในระดับพอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .370 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือไมตรีจิตของชุมชนต่อนักท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.90 รองลงมาคือ การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยว และค่าเฉลี่ยที่มีระดับน้อยที่สุดคือ การรับรู้ถึงคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน/ผู้นำชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

1.ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

1.1 ปราสาท จากผลการสอบถาม พบว่า เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อและความสำคัญทางศาสนา อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนบ้านกู่มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์อยู่ในบริเวณปราสาทปรางค์กู่ โดยเล่าสืบต่อกันมาว่า เดิมบริเวณปราสาทเป็นป่ารกทึบ มีต้นไผ่ขึ้นเป็นจำนวนมาก ตอนกลางคืนจะได้ยินเสียงมโหรีดังมาจากทางปราสาท จึงไม่ค่อยมีใครกล้าเข้าไปบริเวณนั้น ชาวบ้านจึงให้ความเคารพปราสาทเป็นอย่างมาก หากมีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษตามประเพณี ก็จะนิมนต์พระสงฆ์ไปทำพิธีบอกกล่าวด้วย มีเรื่องเล่าอย่างหนึ่งคือ ชาวบ้านนิยมเข้าไปหาหน่อไม้บริเวณปราสาทในตอนกลางวัน ตอนเข้าไปหากไม่เจอหน่อไม้ให้อธิฐานขอหน่อไม้จากเจ้าที่ ตอนกลับออกมาจะมีหน่อไม้โผล่ขึ้นมาให้เก็บกลับบ้านได้ มีเรื่องเล่าเกี่ยวเนื่องกับชุมชนชาวกูยในอำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ คือ เมื่อถึงเดือนสามฝนไม่ตกทางถิ่นนู้น จะมีการประทับร่างทรง ร่างทรงบอกว่า ผีปู่ตาบ้านนู้นมาเล่นพนัน แพ้ที่ปรางค์กู่ ไม่มีค่ารถกลับบ้าน ชาวกูยในอำเภอสำโรงทาบก็จะเหมารถกันมาที่บ้านกู่ นำอาหารคาวหวานมาทำบุญถวายพระ เสร็จแล้วจะไปเซ่นไหว้บอกกล่าวขอผีปู่ตากลับถิ่นตนเอง จะปรากฏมีตัวตะกรวดลงมาจากต้นไม้ ยอมให้เข้าใกล้และปะพรมน้ำอบน้ำขมิ้น เมื่อชาวบ้านเดินทาง กลับไปถึงบ้านตนเองก็โทรกลับมาบอกที่บ้านกู่ว่า ฝนตกแล้วทันทีเมื่อตนกลับไปถึงหมู่บ้าน

1.2 ชุมชน จากการสอบถาม พบว่า เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน และเทศกาลและงานประเพณี อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนบ้านกู่เป็นชุมชนวัฒนธรรมชาวกูย ซึ่งเป็นชนเผ่าส่วย มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ทั้งเรื่องการแต่งกาย อาหารพื้นบ้าน และภาษาพูด การแต่งกายของชาวกูยนั้น เสื้อที่ใส่ เรียกว่า ผ้าแก๊บ เป็นเสื้อที่ทำจากผ้าไหมลายลูกแก้ว ย้อมมะเกลือเป็นสีดำพื้น ไม่มีลายขอบ กระดุมทำจากเม็ดเงินแท้ ผ้าชายนุ่งโสร่ง มีผ้าขาวม้าผ้าไหม ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นไหม มีผ้าเฉวียงบ่า ผู้หญิงสูงอายุใช้ผ้าเฉวียงบ่าสีดำ ผู้หญิงวัยรุ่นใช้ผ้าเฉวียงบ่าสีขาวครีม ชุมชนมีอาหารพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ละแวกะตามหรือ แกงมันปู ซึ่งมีส่วนประกอบสำคัญคือ ปูนา ในฤดูหลังเก็บเกี่ยวข้าว ปูจะมีมันมาก ชุมชนยังมีขนมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์คือ ขนมไปรกะซัง หรือ ขนมลูกสังข์ มีลักษณะเป็นก้อนคล้ายขนม ไข่หงส์ สอดไส้มะพร้าวอ่อน

2. ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

จากการสอบถาม พบว่า ชุมชนบ้านกู่มีการบริหารจัดการทั้งบริเวณปราสาทและในชุมชน เป็นอย่างดี มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น การนำเที่ยวโดยเยาวชนมัคคุเทศก์และปราชญ์ชาว บ้าน ชมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้าไหมลายลูกแก้ว การย้อมสีธรรมชาติจากผลมะเกลือ การทำอาหารและขนม เป็นต้น ปราชญ์ชุมชนสามารถอธิบายเรื่องราวในชุมชนได้เป็นอย่างดี และชุมชนยังมีไมตรีจิตที่ดีต่อนักท่องเที่ยว เรื่องที่ต้องปรับปรุงพัฒนา คือ ลานจอดรถ มีลานจอดรถที่บริเวณทางเข้าปราสาทแต่ยังต้องได้รับการปรับปรุงให้ดี เนื่องจากเป็นลานดินเหนียว ไม่สามารถใช้งานได้ในช่วงฤดูฝน และในชุมชนยังไม่มีลานจอดรถ ชุมชนไม่มีบริการบ้านพักโฮมสเตย์ ซึ่งตอนนี้อยู่ในระยะการรวมกลุ่มจัดตั้ง

3. ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

จากการสอบถาม พบว่า เนื่องจากมีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกู่ จึงมีการแบ่งภาระหน้าที่กันอย่างชัดเจน บริเวณปราสาทปรางค์กู่ ชุมชน มีการมอบหมายหน้าที่ ให้ข้าวจ้ำเป็นคนดูแลเรื่องความสะอาดโดยทั่วไป ทั้งนี้ชาวบ้านมีความเคารพในปราสาทปรางค์กู่มาก จึงไม่มีใครเข้ามา ทำลายหรือสร้างความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่วนการท่องเที่ยวในชุมชน ชมรมฯมีการแบ่งกลุ่มรับหน้าที่ตามฐานการเรียนรู้ต่างๆอย่างชัดเจน และมีการจัดสรรรายได้ให้แต่ละกลุ่ม อย่างยุติธรรม

4. ด้านศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการสอบถาม พบว่า ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนทุกเพศทุกวัย เช่น การต้อนรับ พิธีบายศรีสู่ขวัญและผูกแขนรับขวัญจากผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้านนำชมฐานการเรียนรู้ต่างๆ กลุ่มแม่บ้านประจำฐานทำอาหารและขนม กลุ่มพ่อบ้านประจำฐานจักสาน และกลุ่มเยาวชนมัคคุเทศก์นำชมปราสาทปรางค์กู่

5. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

จากการสอบถาม พบว่า ชุมชนยังขาดความพร้อมบางประการ เช่น การบริการบ้านพักโฮมสเตย์ที่เป็นรูปธรรมเนื่องจากชาวบ้านยังกลัวว่าบ้านยังไม่สะอาด จึงอยากให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้และนำชุมชนให้เกิดการรวมกลุ่มจัดตั้งโฮมสเตย์ ไม่มีสถานที่สำหรับจอดรถในชุมชน เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาก็จอดรถตามริมไหล่ทาง ชุมชนแก้ปัญหาโดยการปิดการจราจรหากมีงานหรือมีรถของนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก และ ชุมชนยังไม่มีป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ รวมทั้งยังขาดป้ายสื่อความหมายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆด้วย

การศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน/รายงานพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชนการท่องเที่ยวที่มีปราสาทขอมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่าจังหวัดศรีสะเกษ มีชุมชน 1 แห่งที่มีศักยภาพในกาจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ ชุมชนบ้านกู่ ตำบลกู่ อำเภอปรางค์กู่ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงลงพื้นที่เพื่อศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยละเอียด การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจง สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาได้แก่ คนในชุมชน, ผู้ประกอบการ, ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 20 คน โดยมีองค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านศักยภาพด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว ด้านศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยว ด้านศักยภาพด้านการบริหารจัดการ และ ด้านศักยภาพด้านการมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจง พฤติกรรมและความต้องการของชุมชน ชุมชนบ้านกู่ ตำบลกู่ อำเภอปรางค์กู่ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) ด้านศักยภาพการดึงดูดนักท่องเที่ยวของชุมชนบ้านกู่

บ้านกู่ ตั้งชื่อตามปราสาทปรางค์กู่และสระกู่ แสดงให้เห็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน คือ ปราสาทปรางค์กู่ สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชม

อยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล “หวัวบุญเบิกฟ้า มหัศจรรย์บุญเดือน 3” จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีช่วงปลายเดือนมากราคมถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ นอกจากนี้ชาวบ้านกู่ยังมีวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่น่าสนใจ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวกูย ผู้หญิงแต่งกายด้วยเสื้อผ้าไหมย้อมมะเกลือ ชาวบ้านเรียก ผ้าแก๊บ และนุ่งผ้าซิ่นไหมทอมือที่ทอใช้เองภายในครัวเรือน มีผ้าพาดบ่าเป็นผ้าไหม หากเป็นผู้สูงวัยใช้ผ้าพาดบ่าสีดำ ส่วนเยาวชนหนุ่มสาวใช้ผ้าพาดบ่าสีขาว ผู้ชายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าไหมย้อมมะเกลือเช่นกัน นุ่งผ้าโสร่ง และใช้ผ้าขาวม้าที่ทอจากไหม สีแดงฝาด เป็นต้น วัฒนธรรมการกิน เช่น อาหารพื้นบ้าน อาทิ แกงมันปู ลาบเทา ข้าวชาวกูย อาหารหวาน อาทิ ขนมไปรกะซัง ขนมเลาะเลาะ ขนมอะซอม เป็นต้น ความต้องการของชุมชน คือ ชุมชนต้องการให้นักท่องเที่ยวได้ลองแต่งกายด้วยชุดประจำถิ่นชาวกูยในระหว่างที่เยี่ยมชมชุมชน

2) ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

ชุมชนบ้านกู่ มีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ทั้งบริเวณปราสาทปรางค์กู่ มีสถานที่สำหรับจอดรถ และบริการนำเที่ยวโดยชมรมเยาวชนมัคคุเทศก์ และภายในชุมชน มีลานวัฒนธรรมชาวกูยสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว มีความพร้อมด้านการต้อนรับ ฐานกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ พิพิธภัณฑ์ชุมชน และมีผลิตภัณฑ์และสินค้าชุมชนที่เหมาะแก่การเลือกซื้อ เช่น การบายศรีสู่ขวัญต้อนรับนักท่องเที่ยว ฐานการทำขนมไปรกะซัง สินค้าผ้าไหมลายปราสาทปรางค์กู่ เป็นต้น ชุมชนบ้านกู่มีการทดลองให้บริการบ้านพักสัมผัสวัฒนธรรม ขนาด 5 หลังคาเรือน สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 10 คนต่อคืน

อย่างไรก็ตามชุมชนยังมีความต้องการเกี่ยวกับ การจัดพิพิธภัณฑ์ให้ความรู้แก่ชุมชนเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชน พัฒนาตนเองให้ได้รับมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านพักสัมผัสวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) ไว้บริการนักท่องเที่ยวแต่ยังขาดความรู้

3) ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ชมชนบ้านกู่มีการก่อตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อส่งเสริมอาชีพ เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มสตรีทอผ้า กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น และมีการจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกู่ และมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว เช่น ชมรมเยาวชนมัคคุเทศก์ กลุ่มอาหารและขนมพื้นบ้าน กลุ่มประดิษฐ์ดอกลำดวนจากรังไหมและงานจักสาน กลุ่มเลี้ยงไหมและทอผ้า เป็นต้น ความต้องการของชุมชน คือ ความรู้เรื่องการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวด้วยตนเอง

4) ด้านศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชาวบ้านทุกคนมีความกระตือรือร้นและร่วมแรงร่วมใจกันออกมาต้อนรับนักท่องเที่ยวกันเป็นอย่างดี มีการแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบอย่างชัดเจน ชาวบ้านทุกเพศทุกวัยมีส่วนร่วมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ตั้งแต่เยาวชน พ่อบ้านแม่บ้าน ตลอดจนผู้เฒ่าผู้แก่สูงอายุ ได้เข้าร่วมกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4-133 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของแต่ละปราสาทตามความคิดเห็นของชุมชน

รายการปราสาทและชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story	สร้าง creative tourism
ปราสาทสระกำแพงใหญ่	ยังขาดการบูรณะในทัศนียภาพที่สวยงาม	ชุมชนบ้านสระกำแพงใหญ่	อยู่ติดถนนหมายเลข 226 มีที่จอดรถ เดินทางสะดวก	ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสร้างหรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	ไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับปราสาท	มีเรื่องราวที่สามารถนำมาสร้างเรื่องราวเพื่อการท่องเที่ยวเดินเยี่ยมชมปราสาท	ไม่มีแนวทางในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วม
ปราสาทสระกำแพงน้อย	ยังขาดการบูรณะในทัศนียภาพที่สวยงาม	ชุมชนบ้านกลาง	อยู่ติดถนนหมายเลข 226 มีที่จอดรถ เดินทางสะดวก	ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสร้างหรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับปราสาท	มีเรื่องราวที่เพื่อการท่องเที่ยวเดินเยี่ยมชมปราสาทได้	ไม่มีแนวทางในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว
ปราสาทห้วยทับทัน	ยังขาดการบูรณะในทัศนียภาพที่สวยงาม	ชุมชนมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนโดยมีอาชีพทำนาและจักรสาน ทอผ้าไหม	ไม่มีจุดบริการนักท่องเที่ยว ชุมชนยังไม่มีความพร้อมเรื่องการให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว	ชุมชนมีปราชญ์และมีการประชาสัมพันธ์ แต่ไม่มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	ชุมชนมีไมตรีจิตต่อนักท่องเที่ยว แต่ชุมชนไม่มีความรู้ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	ไม่มีเรื่องราวดึงดูดนักท่องเที่ยว ณ วันที่นักวิจัยเข้าสำรวจข้อมูล	มีผลิตภัณฑ์กิจกรรมประเพณี แต่ยังขาดความรู้ในการพัฒนา creative tourism

ตารางที่ 4-133 (ต่อ)

รายการปราสาทและชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story	สร้าง creative tourism
ปราสาทปรางค์กู่	สวยงาม ร่มรื่น แต่ตัวปราสาทยังขาดการดูแล	มีความพร้อมด้านการท่องเที่ยวตามวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อของคนในชุมชน	เดินทางสะดวกอยู่ใกล้แหล่งชุมชน ตัวอำเภอปรางค์กู่	ชุมชนมีปราชญ์มีกลุ่มประเพณีวัฒนธรรม มีการพัฒนาประชาสัมพันธ์จากผู้มีความรู้	ชุมชนมีไมตรีจิตต่อนักท่องเที่ยว ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว	วัฒนธรรมประเพณีชาวกูยรวมถึงวัฒนธรรมประเพณีที่สอดคล้องกับปราสาท	ชุมชนมีผลิตภัณฑ์มีกิจกรรมประเพณี เช่น ทำขนมพื้นบ้าน การปรุงอาหารพื้นบ้าน
ปราสาทบ้านสมอ	อยู่ระหว่างการบูรณะปรับปรุงภูมิทัศน์	ชุมชนบ้านทามจาน มีแหล่งท่องเที่ยวรอง	เดินทางสะดวกอยู่ใกล้แหล่งชุมชนตัวอำเภอปรางค์กู่	ชุมชนมีส่วนร่วมแต่ยังขาดเรื่องผลิตภัณฑ์ชุมชน	ชุมชนมีไมตรีจิตต่อนักท่องเที่ยว	มีวัฒนธรรมประเพณี ที่สัมพันธ์กับปราสาท	ด้านหน้าปราสาท/อยู่ในบริเวณวัดแต่ยังขาดเรื่องความปลอดภัย
ปราสาทตาเล็ง	มีการบูรณะปราสาทแต่ตัวปราสาทขาดความสมบูรณ์	ชุมชนบ้านปราสาท ไม่มีความโดเด่นทางวัฒนธรรมผลิตภัณฑ์	การเดินทางสะดวก	ชุมชนมีการทำพิธีบวงสรวงปราสาทในทุกปี แต่ชุมชนยังขาดเรื่องผลิตภัณฑ์ชุมชน	ไม่มีจุดเด่นและไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับปราสาท	เรื่องราวความผูกพันธุ์ของชุมชนกับปราสาทยังไม่เด่นชัด	ไม่สามารถนำมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์โดยชุมชนได้

ตารางที่ 4-133 (ต่อ)

รายการปราสาทและชุมชน	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว						
	ปราสาท	ชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story	สร้าง creative tourism
วัดไพรพัฒนา	สิ่งก่อสร้างและกิจกรรมกราบสรีระสังขารของหลวงปู่สรวงเป็นที่ศรัทธาของชาวไทยและกัมพูชา	ชุมชนไพรพัฒนา	ชุมชนอยู่ร่วมกับวัดไพรพัฒนา มีอาชีพหลักคือปลูกยาง ทอผ้าและจักรสานเป็นอาชีพเสริม	ชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้านในส่วนที่เป็นการรักษาอาการป่วยด้วยสมุนไพร/การเป่ามนต์	ชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ชื่อเสียงของหลวงปู่สรวงและหลวงพ่อพุฒ ซึ่งท่านเป็นพระนักพัฒนาระหว่างไทย-กัมพูชา	มีการเก็บลูกยางมาออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าให้กับลูกยางที่ราคาถูกกก. ละ 5-7 บาท
จุดชมวิวผาพญากูปรี		ชุมชนบ้านแซไปร	ชุมชนมีจุดรองรับนักท่องเที่ยวคือลานวัฒนธรรมหมู่บ้าน	ชุมชนยังขาดความรู้ด้านการพัฒนาศักยภาพตนเองในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	ชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม		มีลานวัฒนธรรมและเริ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ล่องแพ หรือนั่งเรือหางยาว เป็นต้น

4.4.5 ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตพื้นที่จังหวัดเสียมเรียบ

การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตพื้นที่จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งของปราสาทนครวัดนครธม ผลการสำรวจพบว่า ชุมชนมีพฤติกรรมของวิถีชีวิตที่สามารถนำมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ เนื่องจากชุมชนเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ของการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นทีมวิจัยจึงคัดเลือกชุมชนจากทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ และทุนการเงิน (อาชีพหลักและอาชีพเสริม) เพื่อไม่ให้การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนส่งผลกระทบต่อการการดำเนินชีวิตของชุมชน

การคัดเลือกชุมชนดำเนินการภายใต้เงื่อนไขของข้อมูลทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ และทุนการเงินของชุมชนโอโตเติ้งและชุมชนภูมิตาก๊อก ที่ลักษณะของชุมชนมีถนนที่สภาพของผิวถนนอยู่ในสภาพดี การจราจรไม่ติดขัด ลักษณะของสองข้างถนนมีพื้นที่ที่สามารถจอดรถขนาดใหญ่หรือขนาดเล็กได้โดยไม่กีดขวางการจราจร ชุมชนเป็นทางผ่านในการเดินทางไปเยี่ยมชมปราสาทที่มีลักษณะโดดเด่น ผู้นำและปราชญ์ของชุมชนมีความเป็นมิตร พร้อมสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยวตลอดเวลา การต้อนรับแขกหรือนักท่องเที่ยวเป็นเพียงกิจกรรมเสริมของชุมชนเท่านั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน

ผลการดำเนินการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลทุนชุมชน พบว่า (1) ชุมชนภูมิตาก๊อก ต.ปะดะ อ.บันทายศรี จ.เสียบเรียบ มีปราชญ์ชุมชนด้านจักสานตะกร้าจากหวาย สโมก (ตะกร้า) ขายในราคา 6 เหรียญ ซึ่งตะกร้าหวายคุณตาทำเป็นงานอดิเรก และคุณตาทำเป็นคนเดียวลูกหลานไม่มีใครทำเป็นตระกร้า 1 ตะกร้าใช้เวลาทำ 3 วัน นอกจากนี้ กลุ่มลูก-หลานที่ยังเป็นวัยหนุ่มสาวมีอาชีพทำน้ำตาลตโนด การปีนเก็บน้ำดอกไม้จากต้นตาล (2) ชุมชนภูมิโอโตเติ้ง ต.ปะดะ อ.บันทายศรี จ.เสียบเรียบ ประกอบอาชีพทำเส้นขนมจีนสดส่งขาย และมีร้านขนมจีนน้ำยากัมพูชา ณ จังหวัดเสียมเรียบ เมื่อคนมาชมปราสาทใกล้บริเวณชุมชนภูมิโอโตเติ้งต้องแวะกินขามจีนไม่เช่นนั้นจะถือว่ามาไม่ถึงเสียมเรียบ

จากผลการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล ชุมชนภูมิตาก๊อก และภูมิโอโตเติ้ง ต.ปะดะ อ.บันทายศรี จ.เสียบเรียบ ประเทศกัมพูชา จึงนำเสนอการท่องเที่ยววัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน ประกอบด้วย กิจกรรมการจักรสานตะกร้าหวาย กิจกรรมการเรียนรู้การทำตาลตโนด กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำขนมจีนเส้นสด การรับประทานอาหารกลางวันเป็นขนมจีนแห่งเมืองเสียมเรียบ

4.4.6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชน

สรุปชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจากผลการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเบื้องต้นของแต่ละพื้นที่ศึกษา นักวิจัยทำการเลือกชุมชนที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย 6 ชุมชน ดังรายละเอียดในตารางที่ 4-134 และตารางที่ 4-135 แสดงถึงความต้องการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด

ตารางที่ 4-134 สรุปชุมชนที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชื่อชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story
ชุมชนสัมฤทธิ์	-อนุสรสถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ -พิพิธภัณฑ์อนุสรสถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์	ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของร้านค้า OTOP ชุมชน	-บริหารจัดการร้านค้า OTOP -ร่วมเป็นคณะกรรมการจัดงานเฉลิมฉลองพิพิธภัณฑ์อนุสรสถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์	-วีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ -ผลิตภัณชุมชนที่ดำเนินงานของชุมชน เช่น ผัก ผลไม้ ข้าวเกรียบ จักรสาน แปลงกระเกษตรปลอดสารพิษเป็นต้น
ชุมชนวัดเดิม อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา	สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทุกวัน ชุมชนอยู่ติดวัดเดิม การคมนาคมสะดวกสบาย	ชุมชนนำวิถีชีวิตการทำหมี่พิมายและการรำพิมายมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	เรื่องราวการทำหมี่พิมายและรำพิมายมีชื่อเสียงระดับประเทศ
ชุมชนบ้านโคกเมือง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	ชุมชนอยู่ติดปราสาทเมืองต่ำ มีบารายขนาดใหญ่ มีพื้นที่ในการรองรับและให้บริการนักท่องเที่ยว	ชุมชนนำวิถีทางวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาของชุมชนมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	เรื่องราวทางวัฒนธรรมของบ้านโคกเมือง ชุมชนดั้งเดิมคู่ปราสาทเมืองต่ำ แห่งอาณาจักรขอมโบราณ และผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เช่น -จ่อมกระฉีก -น้ำพริกนายฮ้อย -ข้าวหอมมะลิดินภูเขาไฟ
ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง ปราสาทบ้านไพร จังหวัดสุรินทร์	ชุมชน มีพื้นที่ในการรองรับและให้บริการนักท่องเที่ยว	ชุมชนนำวิถีทางวัฒนธรรมประเพณี การแสดง ภูมิปัญญาของชุมชนมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	เรื่องราวทางวัฒนธรรมของบ้านเชื้อเพลิง มีการแสดงกระโน้บติงตอง:รำตั๊กแตน และสมุนไพร ยารักษาโรคสามารถให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเพ้นกระถางสมุนไพร

ตารางที่ 4-134 (ต่อ)

ชื่อชุมชน	การรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การดึงดูดนักท่องเที่ยว Story
ชุมชนบ้านช่างปี่ ปราสาทช่างปี่ จังหวัดสุรินทร์	ชุมชนอยู่ติดปราสาทช่างปี่ มีบริเวณวัดและพิพิธภัณฑ์ มีพื้นที่ในการรองรับและให้บริการนักท่องเที่ยว	ชุมชนนำวิถีทางวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาของชุมชนมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	เรื่องราวทางวัฒนธรรมของบ้านช่างปี่ ชุมชนดั้งเดิมคู่ปราสาทบ้านช่างปี่ พิพิธภัณฑ์ของโบราณแห่งอาณาจักรขอมโบราณ -ขนมข้าวต้มดาด -ข้าวอินทรีย์
ชุมชนปรางค์กู่ ปราสาทปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ	ชุมชนอยู่ติดปราสาทมีพื้นที่ในการรองรับและให้บริการนักท่องเที่ยว	ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณี ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	เรื่องราวทางวัฒนธรรมบ้านปรางค์กู่ ชุมชนดั้งเดิมคู่ปราสาทแห่งอาณาจักรขอมโบราณ -ข้าวชาวกูย -ภาษากูย -บ้านชาวกูย ที่สามารถอยู่อาศัยได้จริง -ผ้าไหม/ผ้าลายลูกแก้ว (ผ้าแก๊ป) -แกงมันปู -ขนมไปรกะซัง
ภูมิโอโตเติง	ชุมชนอยู่ติดปราสาทมีพื้นที่ในการรองรับและให้บริการนักท่องเที่ยว	ชุมชนมีกิจกรรมอาหารพื้นบ้านให้บริการแก่นักท่องเที่ยว (การทำขนมจีนเส้นสด)	ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	-ขนมจีนเส้นสด -ขนมจีนน้ำยาเสียมเรียบ
ภูมิตาก๊อก	ชุมชนอยู่ติดปราสาทมีพื้นที่ในการรองรับและให้บริการนักท่องเที่ยว	ชุมชนมีกิจกรรมอาหารพื้นบ้านให้บริการแก่นักท่องเที่ยว (น้ำตาลตโนด)	ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	-น้ำตาลตโนด -สานตะกร้าหวาย

ตารางที่ 4-135 ความต้องการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด

จังหวัด	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม	กิจกรรมการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด
นครราชสีมา	ชุมชนตะวันตกวัดเดิม จำนวน 15 คน	1 ต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2 ต้องการวิทยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ เช่น มัคคุเทศก์ ด้านการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของนักท่องเที่ยว 3 ต้องการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชน เช่น ระบบสารสนเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกทาง เพจประชาสัมพันธ์ชุมชน สินค้าชุมชน
บุรีรัมย์	ชุมชนบ้านโคกเมือง ชุมชนละ 20	1 ต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2 ต้องการวิทยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ เช่น มัคคุเทศก์ ด้านการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของนักท่องเที่ยว 3 ต้องการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชน เช่น ระบบสารสนเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกทาง เพจประชาสัมพันธ์ชุมชน สินค้าชุมชน
สุรินทร์	ชุมชนบ้านช่างปี่และชุมชนบ้านเชื่อเพลิง ชุมชนละ 15	1 ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดูแลเรื่องภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวกของปราสาททั้งปราสาทช่างปี่และปราสาทบ้านไพร 2 ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน 3 ต้องการสถานที่ที่เป็นจุดบริการนักท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน
ศรีสะเกษ	บ้านกู่ จำนวน 20	1 ต้องการพัฒนาตนเองไปสู่มาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชน (CBT) 2 ต้องการพัฒนาตนเองด้านการผลิตสื่อ ประชาสัมพันธ์ 3 ต้องการพัฒนาตนเองในการผลิตของที่ระลึก เช่น ต้องการวิทยากรให้ความรู้เรื่องการออกแบบและการผลิตสินค้าที่เป็นของที่ระลึก
เสียมเรียบ กัมพูชา	ภูมิตาก๊อก ภูมิโอโตเติ้ง จำนวน 10	ไม่มีความต้องการ แต่มีความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยวในการเข้าร่วมกิจกรรม เช่น ขนมจีนเส้นสด ตาลตโนด และ จักรสาน

4.5 เปรียบเทียบพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน (Supply Side) กับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว (Demand Side)

ตารางที่ 4-136 เปรียบเทียบพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน (Supply Side)/ความต้องการของนักท่องเที่ยว (Demand Side) นครราชสีมา

รายการ	พฤติกรรมและความต้องการของชุมชน	พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว
Attractions (จุดท่องเที่ยว)	ปราสาทมีความสวยงาม เป็นที่เคารพ ประกอบพิธีกรรมของชุมชน ตามประเพณี วัฒนธรรมจากบรรพบุรุษ	ปราสาทมีการดูแลเป็นอย่างดี ปราสาทขนาดเล็กไม่มีนักท่องเที่ยวแต่มีการดูแลดี สะอาด ร่มรื่น สามารถเดินทางเข้าไปเที่ยวชมได้ตลอดเวลา แต่ไม่รู้จักการท่องเที่ยวในระดับชุมชน
Activities (กิจกรรม)	กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการทำกิจกรรมอยู่บนวิถีชีวิตของชุมชนนักท่องเที่ยวหากต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวต้องประสานงานกับชุมชนก่อน	นักท่องเที่ยวไม่ทราบถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เมื่อมาเที่ยวปราสาทหินพิมาย ก็จะไม่ทราบว่าจะเดินทางไปเที่ยว ณ จุดท่องเที่ยวอื่น ๆ อย่างไร
Accessibility (การเข้าถึง)	การเดินทางเข้าถึงปราสาทและชุมชนไม่สะดวกมากนัก เนื่องจากอยู่ห่างไกลเขตพื้นที่จอดรถประจำทาง	เดินทางมาเที่ยวชมปราสาทหินพิมายสะดวก ปราสาทห้วยแคนและปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ไม่พบนักท่องเที่ยว
Amenities (บริการและความสะดวกสบาย)	ชุมบ้านปรางค์และชุมชนบ้านห้วยแคนยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเนื่องจากชุมชนอยู่ห่างไกลเมือง การเดินทางเข้าถึงปราสาทและชุมชนไม่สะดวกมากนัก	นักท่องเที่ยวอยากให้ช่วยดูแลเกี่ยวกับสัญญาณอินเทอร์เน็ตและข้อมูลออนไลน์
Accommodation (ที่พัก)	เขตพื้นที่ศึกษายังไม่มีที่พักในลักษณะของโฮมสเตย์ที่เป็นการบริหารจัดการโดยชุมชน	ไม่มีความคิดเห็นเชิงลึก เนื่องจากเดินทางมาเที่ยวแบบแวะมาเที่ยว มาทำงานแวะเที่ยว มาเยี่ยมญาติแวะเที่ยว
การมีส่วนร่วมของชุมชน	ชุมชนมีสาวนร่วมในการจัดกิจกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตประเพณีของเขตพื้นที่ศึกษา เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทห้วยแคนและปราสาทปรางค์บ้านปรางค์	ไม่มีความคิดเห็นเชิงลึกจากนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4-137 เปรียบเทียบพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน (Supply Side)/ความต้องการของนักท่องเที่ยว (Demand Side) จังหวัดบุรีรัมย์

รายการ	พฤติกรรมและความต้องการของชุมชน	พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว
Attractions (จุดท่องเที่ยว)	ปราสาทหินเมืองต่ำ ปราสาทหินพนมรุ้ง บารายขนาดใหญ่ ณ ปราสาทเมืองต่ำ ภูเขาปรายบัด	ปราสาทมีการดูแลเป็นอย่างดี ปราสาทขนาดเล็กไม่มีนักท่องเที่ยวแต่มีการดูแลดี สะอาด ร่มรื่น สามารถเดินทางเข้าไปเที่ยวชมได้ตลอดเวลา
Activities (กิจกรรม)	การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโคกเมือง การท่องเที่ยววิถีชุมชน ท่องเที่ยวเกษตร ร่วมเรียนรู้อาหารถิ่น ประเพณี/วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งเพื่อชมพระอาทิตย์ลอดช่อง 15 ช่องประตู	เดินทางมาทำงานแล้วจึงแวะเที่ยวปราสาท อยากซื้อของฝากชุมชน
Accessibility (การเข้าถึง)	เดินทางมาเที่ยวชมปราสาทสะดวก เข้าถึงง่าย	เดินทางมาเที่ยวชมปราสาทสะดวก เข้าถึงง่าย
Amenities (บริการและความสะดวกสบาย)	ต้องการสัญญาณอินเทอร์เน็ต ข้อมูลออนไลน์ สื่อประชาสัมพันธ์	นักท่องเที่ยวอยากให้ช่วยดูแลเรื่องระบบห้องน้ำสาธารณะ ต้องการสัญญาณอินเทอร์เน็ต ข้อมูลออนไลน์
Accommodation (ที่พัก)	ชุมชนดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวและได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ของไทย ดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง	ไม่มีความคิดเห็นเชิงลึกจากนักท่องเที่ยว
การมีส่วนร่วมของชุมชน	ชุมชนมีสาวนร่วมในการจัดกิจกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณีของเขตพื้นที่ศึกษา เช่น ปราสาทเมืองต่ำ และปราสาทพนมรุ้ง เป็นต้น	ไม่มีความคิดเห็นเชิงลึกจากนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4-138 เปรียบเทียบพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน (Supply Side)/ความต้องการของนักท่องเที่ยว (Demand Side) จังหวัดสุรินทร์

รายการ	พฤติกรรมและความต้องการของชุมชน	พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว
Attractions (จุดท่องเที่ยว)	ปราสาทและป่าชุมชน รวมถึงจุดที่ตั้งฐานของกิจกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการต้อนรับนักท่องเที่ยว	ปราสาทมีการดูแลเป็นอย่างดี ปราสาทขนาดเล็กไม่มีนักท่องเที่ยวแต่มีการดูแลดี สะอาด ร่มรื่น สามารถเดินทางเข้าไปเที่ยวชมได้ตลอดเวลา
Activities (กิจกรรม)	ชุมชนมีกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาวบ้าน เชื้อเพลิง บ้านช่างปี่ เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว อาหารพื้นถิ่น ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม	นักท่องเที่ยวไม่ทราบถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เดินทางมาทำงานแล้วจึงแวะเที่ยวปราสาท ชุมชนน่าจะเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากกว่าปราสาท เมื่อเที่ยวปราสาทเสร็จก็สามารถแวะร่วมกิจกรรมและซื้อของฝากชุมชน
Accessibility (การเข้าถึง)	เดินทางมาเที่ยวชมปราสาทยังไม่สะดวกนัก เนื่องจากถนนมีการชำรุดเป็นจุด ๆ	เดินทางมาเที่ยวชมปราสาทอยู่ห่างไกลเมือง
Amenities (บริการและความสะดวกสบาย)	สิ่งอำนวยความสะดวกในลักษณะของสื่อประชาสัมพันธ์ การเข้าถึงข้อมูล	นักท่องเที่ยวอยากให้ช่วยดูแลเรื่องระบบห้องน้ำสาธารณะ และจุดจอดรถในระดับชุมชน ต้องการสัญญาณอินเทอร์เน็ต ข้อมูลออนไลน์
Accommodation (ที่พัก)	ชุมชนมีที่พักที่ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ มีนักท่องเที่ยวเคยมาพักเพื่อศึกษาดูงาน	ไม่มีความคิดเห็นเชิงลึกจากนักท่องเที่ยว
การมีส่วนร่วมของชุมชน	ชุมชนมีชมรมเพื่อการท่องเที่ยวมีการจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชนมีสาวนร่วมในการจัดกิจกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณีของเขตพื้นที่ศึกษา เช่น ปราสาทบ้านไพรและปราสาทช่างปี่ เป็นต้น	ไม่มีความคิดเห็นเชิงลึกจากนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4-139 รายงานพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน (Supply Side)/ความต้องการของนักท่องเที่ยว (Demand Side) จังหวัดศรีสะเกษ

รายการ	พฤติกรรมและความต้องการของชุมชน	พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว
Attractions (จุดท่องเที่ยว)	ปราสาทปรางค์กู่ สระน้ำกู่ พิพิธภัณฑ์ปราสาทปรางค์กู่ ของชุมชน	ปราสาทมีการดูแลเป็นอย่างดี ปราสาทขนาดเล็กไม่มีนักท่องเที่ยวแต่มี การดูแลดี สะอาด ร่มรื่น สามารถเดินทางเข้าไปเที่ยวชมได้ตลอดเวลา
Activities (กิจกรรม)	ชุมชนมีกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาวกูย ปราสาทปรางค์กู่ ต้อนรับนักท่องเที่ยว อาหารพื้นถิ่น ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม	นักท่องเที่ยวไม่ทราบถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เดินทางมาทำงานแล้วจึงแวะเที่ยวปราสาท อยากซื้อของฝากชุมชน
Accessibility (การเข้าถึง)	เดินทางมาเที่ยวชมปราสาทสะดวก เข้าถึงง่าย	เดินทางมาเที่ยวชมปราสาทสะดวก เข้าถึงง่าย
Amenities (บริการและความสะดวกสบาย)	สิ่งอำนวยความสะดวกในลักษณะของสื่อ ประชาสัมพันธ์ การเข้าถึงข้อมูล	นักท่องเที่ยวต้องการมัคคุเทศท้องถิ่นในการนำเที่ยว นักท่องเที่ยวต้องการข้อมูลการท่องเที่ยว เรื่องราวของแต่ละปราสาท ข้อมูลออนไลน์ สัญญาณอนเทอร์เน็ต
Accommodation (ที่พัก)	ชุมชนมีศักยภาพในการรับนักท่องเที่ยว ชุมชนเชื่อว่าตนเองมีความสามารถแต่ต้องการพัฒนา ตนเองให้ได้มาตรฐานของโฮมสเตย์หากได้รับการ ช่วยเหลือจากรัฐ	นักท่องเที่ยวต้องการที่พักในชุมชน
การมีส่วนร่วมของชุมชน	ชุมชนมีสาวนร่วมในการจัดกิจกรรมตาม ความเชื่อ วิถี ชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ณ ปราสาท ปรางค์กู่	ไม่มีความคิดเห็นเชิงลึกจากนักท่องเที่ยว

4.6 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

4.6.1 ปัญหาและอุปสรรคในการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน

การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนด้วยระบบ Data Collection System ซึ่งพัฒนาขึ้นตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยย่อยที่ 3 การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ตัวอย่างระบบสารสนเทศที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน ดังแสดงในภาพที่ 4-90 และ 4-91

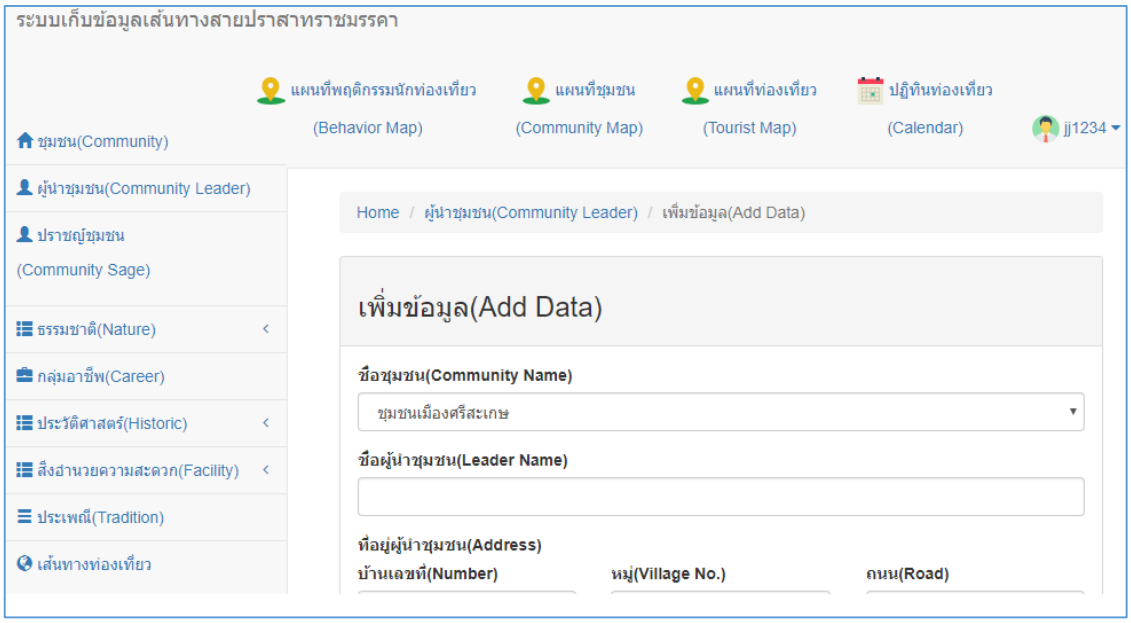

ภาพที่ 4-90 ตัวอย่างระบบสารสนเทศที่ใช้สำหรับจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน

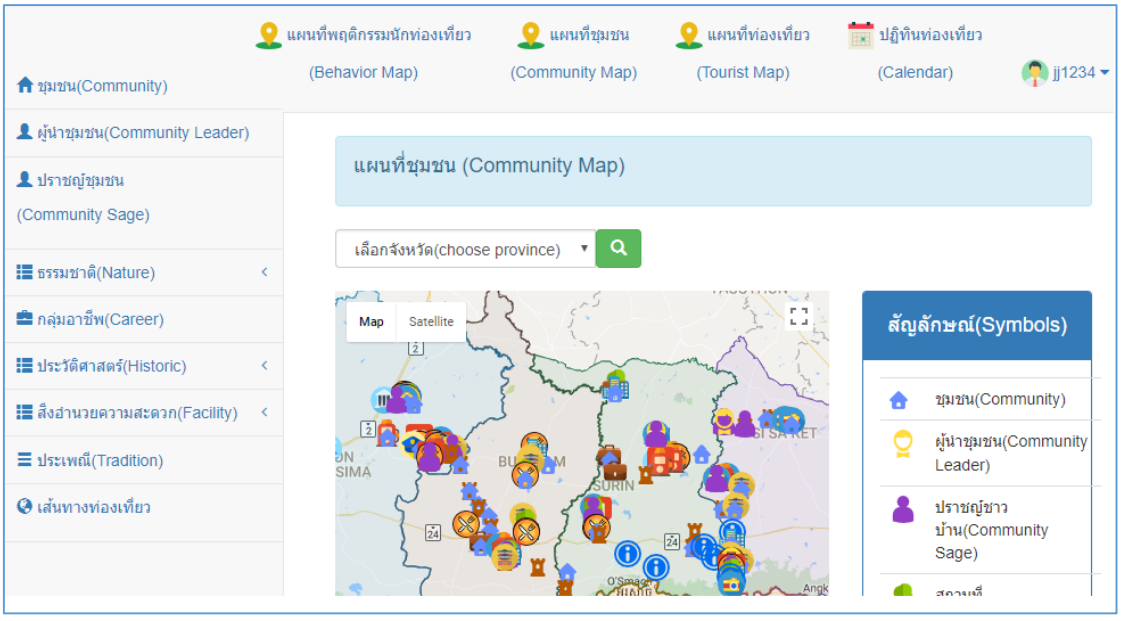

ภาพที่ 4-91 ตัวอย่างการแสดงผลข้อมูลทุนชุมชน

จากภาพที่ 4-90 และ 4-91 ตัวอย่างผลการจัดเก็บข้อมูลด้วยระบบสารสนเทศผ่านมือถือ ทำให้สามารถสร้างแผนที่ทุนชุมชน ที่สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมและความต้องการของชุมชน ในขณะเดียวกัน แผนที่ทุนชุมชนดังกล่าวสามารถนำมาช่วยในการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนได้ ดังตัวอย่างภาพที่ 4-92 และ 4-93 ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบผลการจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนของบ้านกู่ในระบบดิจิทัลและการสร้างแผนที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

ภาพที่ 4-92 แผนที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยบ้านกู่ ปราสาทปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 4-93 แผนที่ทุนชุมชน บ้านกู่ ในระบบดิจิทัล ซึ่งจัดเก็บผ่านระบบ Data Collection System

จากภาพที่ 4-93 แผนที่ทุนชุมชน บ้านกู่ ในระบบดิจิทัล ซึ่งจัดเก็บผ่านระบบ Data Collection System โดยแผนที่ทุนชุมชนดังกล่าวสามารถนำมาสร้างเป็นแผนที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ปราสาทปรางค์กู่ ณ หมู่บ้านกู่ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถค้นหาข้อมูลผ่านเว็บแอพพลิเคชั่น และ ดาวน์โหลดโมบายแอพพลิเคชั่นเพื่อใช้นำทางไปสู่จุดท่องเที่ยวจุดต่างๆ ตามที่ชุมชนหรือนักวิจัยนำเสนอ การดำเนินกิจกรรมผ่านระบบสารสนเทศดังกล่าวสามารถอธิบายกระบวนการการดำเนินงานดังแผนผังโครงสร้างสถาปัตยกรรมระบบในภาพที่ 4-94

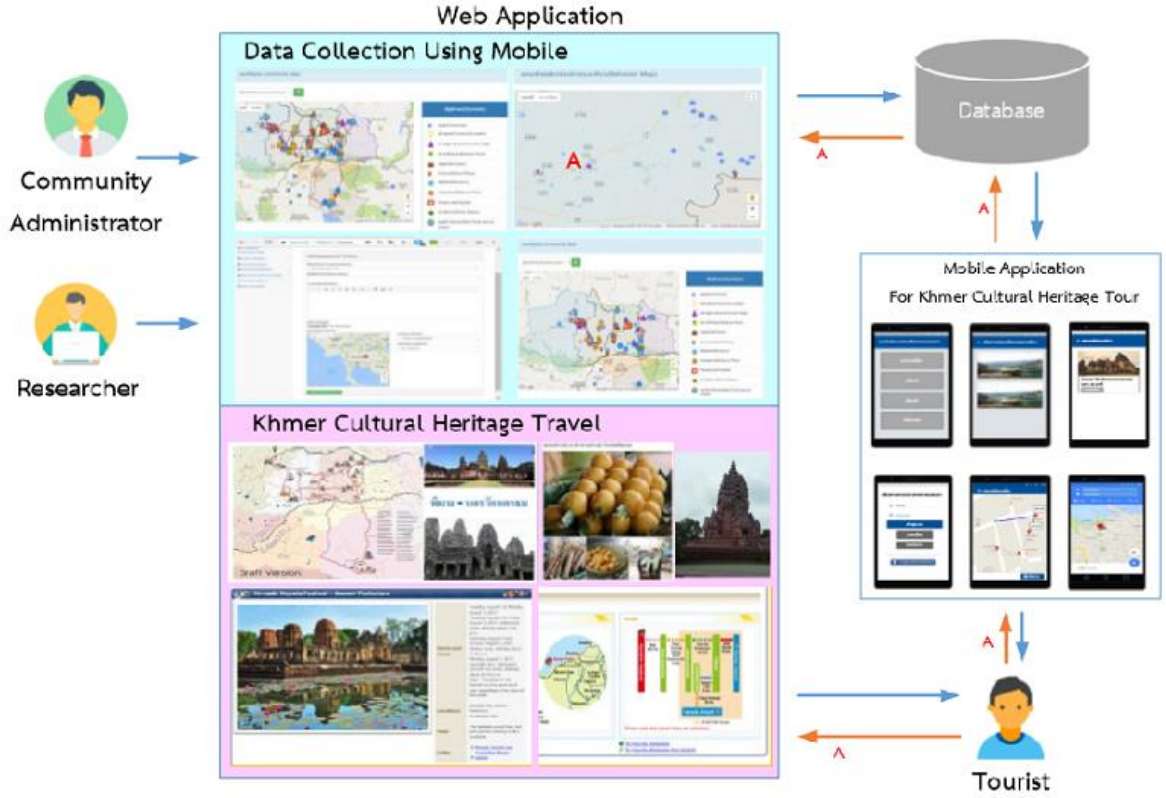

ภาพที่ 4-94 แผนที่การท่องเที่ยวบ้านกู่บนระบบดิจิทัลถูกนำมานำเสนอเป็นข้อมูลเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ หรือเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้ Mobile Application ในการนำทาง

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานวิจัยผ่านระบบสารสนเทศตั้งแต่ขั้นตอนการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน การนำเสนอผลการจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนต่อชุมชนในรูปแบบของแผนที่ทุนชุมชน แม้ว่าจะทำให้นักวิจัยและชุมชนสามารถพูดคุยและดำเนินงานไปในทิศทางที่สามารถเห็นภาพของทุนชุมชนไปพร้อมๆ กันในรูปแบบดิจิทัล ที่ก่อให้เกิดความสะดวกสบายในการดำเนินงานวิจัย ทั้งด้านการเป็นสื่อกลางการประชุมกลุ่มย่อย การวางแผนการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน เป็นต้น แต่ปัญหาการดำเนินงานที่พบคือ บางพื้นที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตต่ำ การดำเนินงานจัดเก็บข้อมูลล่าช้า ดังนั้นการดำเนินงานที่ผ่านมานักวิจัยจึงใช้การปักหมุดและเก็บข้อมูลเข้าระบบเพียงบางส่วน ส่วนใดที่สามารถนำกลับมาพิมพ์ใน

คอมพิวเตอร์ที่บ้านหรือสำนักงานย้อนหลังได้ นักวิจัยจะดำเนินการเติมข้อมูลในระบบย้อนหลัง เช่น การแทรกภาพและคำอธิบายภาพ บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เป็นต้น จากปัญหาข้างต้นทำให้พื้นที่ศึกษาบางจุดยังมีข้อมูลในระบบไม่ครบถ้วน เนื่องจากนักวิจัยยังไม่นำข้อมูลเข้าระบบย้อนหลัง

นอกจากปัญหาด้านการนำข้อมูลเข้าระบบสารสนเทศ การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนของเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ยังพบปัญหาดังแสดงในตารางที่ 4-140

ตารางที่ 4-140 ปัญหาและอุปสรรค์ในการดำเนินงานสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน

เขตพื้นที่	ข้อเสนอแนะ / ปัญหาและอุปสรรค์
นครราชสีมา	1. พื้นที่อำเภอพิมายและอำเภอห้วยแถลงมีระยะทางที่ไกลกันแต่การเดินทางสะดวกสบาย พื้นผิวถนนดี แต่ใช้ระยะเวลาในการเดินทางนานกว่า 40 นาที จากปราสาทหินพิมาย ไปสู่ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์และปราสาทห้วยแคน 2. ครอบครัวที่ยังคงประกอบอาชีพการทำหมี่พิมาย ณ ปัจจุบัน มีจำนวนเพียง 1-2 ครัวเรือน
บุรีรัมย์	-
สุรินทร์	-
ศรีสะเกษ	จากการถอดองค์ความรู้เพื่อสร้าง Creative tourism และ creative economy พบว่าบ้านกู่ ณ ปราสาทปรางกู่ จังหวัดศรีสะเกษ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนได้ โดยมีหัวข้อหรือกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนี้ 1) เรียนรู้วิถีชีวิตชาวกูย 2) ทดลองแต่งกายในแบบฉบับชาวกูย 3) ร่วมกิจกรรมสาวไหม 4) เรียนรู้และทดลองปรุงอาหารพื้นบ้าน (แกงมันปู) 5) เรียนรู้และทดลองทำขนมพื้นบ้าน (ขนมไปรกะซัง) 6) เรียนรู้และทดลองประดิษฐ์ดอกลำดวนจากรังไหม 7) เที่ยวชมปราสาทปรางค์กู่ โดยกลุ่มเยาวชนมัคคุเทศก์ ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ 1) ความเชื่อมโยงของการสร้างปรางสาทปรางค์กู่ กับปรางค์กู่ที่จังหวัดชัยภูมิและร้อยเอ็ด 2) บ้านพักโฮมสเตย์ ในระยะแรกควรจัดเตรียมไว้บริการ จำนวน 3-5 หลัง และขยายผลไปยังชาวบ้านที่ สนใจ จนมีจำนวนประมาณ 30 หลัง ข้อควรศึกษาเพิ่มเติม ขนมไปรกะซัง กรรมวิธีการผลิตและเก็บรักษาเพื่อเป็นสินค้าของฝากของที่ระลึก

ตารางที่ 4-140 (ต่อ)

เขตพื้นที่	ข้อเสนอแนะ / ปัญหาและอุปสรรค์
กัมพูชา	การประสานงานมีความล่าช้า ชุมชนที่มหาวิทยาลัย USEA แนะนำให้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะการคมนาคมไม่ดีนัก ห่างไกลจากถนนหลักที่ใช้เดินทางระหว่างประเทศไทยและนครวัดนครธม จึงมีการเปลี่ยนชุมชนใหม่เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าไปเที่ยวได้สะดวก เช่น ชุมชนที่มีการขายสินค้าของฝากที่อยู่ริมเส้นทางคมนาคม ซึ่งชุมชนดังกล่าวมีกิจกรรมที่สามารถนำมาสร้างเป็นการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ได้ คือ การทำน้ำตาลหวาน เป็นของฝากประจำท้องถิ่น ชุมชนทำเส้นขนมจีนสด ขายขนมจีนน้ำยาเป็นอาหารพื้นถิ่น เมื่อมาถึงเมืองเสียมเรียบต้องรับประทานขนมจีนเส้นสด ณ ชุมชนบริเวณกลุ่มปราสาท เขตพื้นที่อำเภอเสียมเรียบ เป็นต้น

4.6.2 ปัญหาและอุปสรรคในการถอดองค์ความรู้ทุนชุมชน

การถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อนำมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยชุมชน เป็นกระบวนการถอดองค์ความรู้ที่ใช้เทคนิคเรื่องเล่า โดยปราชญ์ชุมชนที่ผู้นำชุมชนหรือชาวบ้านเป็นผู้ยกย่องและแนะนำให้นักวิจัยเริ่มดำเนินการถอดองค์ความรู้จากปราชญ์ท่านนั้น หลังจากนั้นจึงดำเนินการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อค้นหากระบวนการ วิธีการ ที่จะสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อถอดองค์ความรู้การทอผ้าไหม ตั้งแต่กระบวนการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม สาวไหม ย้อมไหม มัดไหม ตำไหม จนกระทั่งสำเร็จเป็นผ้าไหมหนึ่งผืน ใช้เวลาประมาณ 1 เดือน การถอดองค์ความรู้มีการวาดแผนผัง ถ่ายภาพ ถ่ายวีดีโอ เพื่อบันทึกกระบวนการต่าง ๆ จากการสาธิตของกลุ่มแม่บ้าน/ปราชญ์ชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ชุมชนต้องการจากการถอดองค์ความรู้คือ การประชาสัมพันธ์กระบวนการ

การทอผ้าไหมที่สามารถนำมาเป็นสื่อกลางเพื่อการขายผ้าไหมของชุมชน แต่ทีมนักวิจัยไม่สามารถสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ที่ชุมชนต้องการได้ในเวลาจำกัด (ช่วงเวลาของการดำเนินงานวิจัย มิถุนายน 2560 – พฤษภาคม 2561)

แต่อย่างไรก็ตาม จากการถอดองค์ความรู้ชุมชนบ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลุ่มแม่บ้านทอผ้า ณ ชุมชนบ้านปรางค์ มีศักยภาพในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้ เนื่องจากบริบทของชุมชนและอัธยาศัย อุปนิสัย ของคนในชุมชนเป็นมิตร พูดคุย เล่าเรื่องราวได้อย่างเป็นลำดับ ยิ่งไปกว่านั้นบริบทของบ้านป้าสมคิดและป้าสมนึก ผู้ช่วยประสานงานนักวิจัยภายในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน และป้าสีดา ปราชญ์ชาวบ้าน มีความเป็นกลุ่มนักพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด จากการประสานงานเพื่อการจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน และการทดสอบเส้นทางเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านการเรียนรู้กิจกรรมการทอผ้าไหม หมู่บ้านบ้านปรางค์ ตัวอย่างบริบทและตัวอย่างเส้นทางการท่องเที่ยว หมู่บ้านบ้านปรางค์ ดังแสดงในภาพที่ 4-95 และ 4-96

ภาพที่ 4-95 ป้าสมนึกและป้าสมหวังสาธิตกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ เกี่ยวกับการทอผ้าไหม

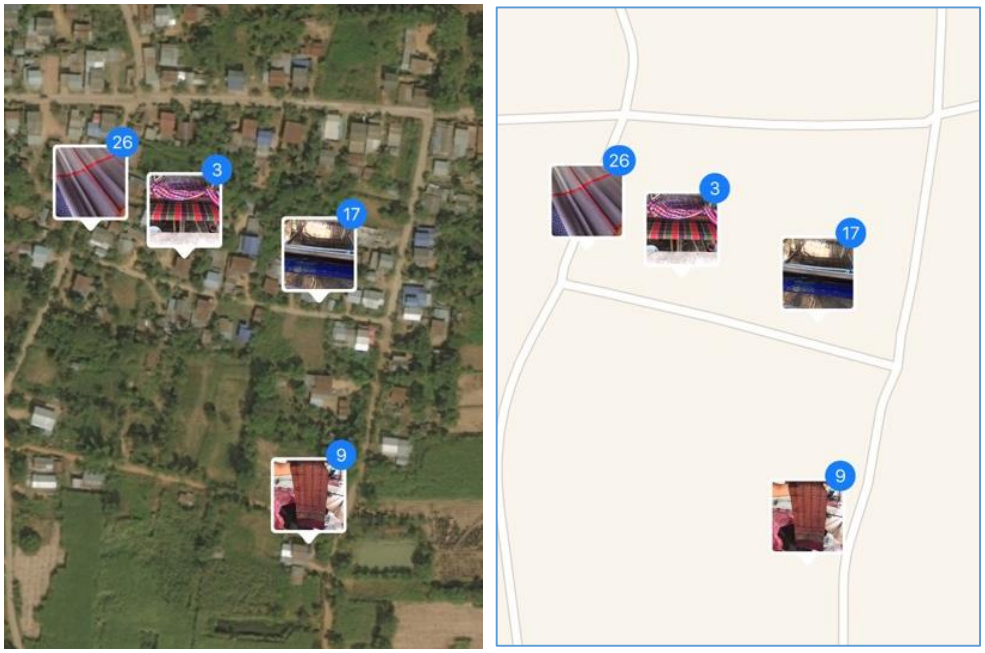

ภาพที่ 4-96 ตัวอย่างแผนที่เส้นทางการเดินท่องเที่ยวชมผ้าไหมในเขตหมู่บ้านปรางค์

จากตัวอย่างภาพที่ 4-96 แสดงตัวอย่างแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนบ้านปรางค์ ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ลักษณะการจัดกิจกรรม เนื่องจากบ้านป้าสมนึกและป้าสมหวัง สามารถแสดงกิจกรรมการทอผ้าไหม ตั้งแต่กระบวนการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ไปจนกระทั่งได้ผลเป็นผ้าไหม 1 ผืน หากนักท่องเที่ยวต้องการเดินชมผลิตภัณฑ์ของแต่ละบ้านก็สามารถทำได้ โดยมีป้าสีดาปราชญ์ชาวบ้าน พร้อมกับป้าสมนึกและป้าสมหวัง สามารถพาเดินชมกิจกรรมการทอผ้าของแต่ครัวเรือนได้ จากการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวโดยกลุ่มนักวิจัยเอง พบว่าใช้เวลาในการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมนานกว่า 4 ชั่วโมง ตัวอย่างกิจกรรมท่องเที่ยว ดังแสดงในภาพที่ 4-97 ถึง 4-100

ภาพที่ 4-97 ตัวอย่างไข่ตัวไหมก่อนนำมาเลี้ยงและตัวดักแด้ของไหม หนึ่งในกิจกรรมท่องเที่ยว

ภาพที่ 4-98 ตัวอย่างเส้นไหมย้อมสีธรรมชาติ หนึ่งในกิจกรรมท่องเที่ยว

ภาพที่ 4-99 ต้นหม่อนข้างบ้านป้าสีดาและป้าสมนึก/ป้าสมหวัง

ภาพที่ 4-100 ตัวอย่างผ้าพันคอไหม ย้อมสีธรรมชาติ

จากตัวอย่างกิจกรรมและปราชญ์ชุมชน พบว่าชุมชนมีความพร้อมเรื่องขององค์ความรู้ ผลิตภัณฑ์ การบอกเล่าเรื่องราว การนำเที่ยวชุมชน สถานที่ในการรองรับนักท่องเที่ยว แต่ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีผลต่อความยั่งยืนในการสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน อีกทั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวหรือเครือข่ายการเรียนรู้มีผลต่อการต่อยอดการท่องเที่ยวทั้งเรื่องของการผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องการความต่อเนื่อง การต่อเนื่องของการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวร่วมกันโดยชุมชนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่อาจส่งผลต่อการยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเรื่องการค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อนำเสนอเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ผลการวิจัยสามารถสรุปได้เป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

5.1.1 สรุปผลการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

การดำเนินงานสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานของทุนชุมชนทั้ง 5 ทุน คือ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน โดยการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนของชุมชนจำนวน 7 ชุมชน โดยทั้ง 7 ชุมชน มีการดำเนินงานสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนตามวัตถุประสงค์เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้สามารถแปลงทุนชุมชนที่มีศักยภาพให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว สามารถสร้างเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวจากทุนชุมชนที่มีศักยภาพ

ผลการดำเนินงานสำรวจและจัดเก็บทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ทั้ง 5 ทุนชุมชน พบว่าชุมชนมีทุนชุมชนที่คล้ายคลึงกันแต่ในความคล้ายคลึงกันนั้นก็ยังมีความแตกต่างในรายละเอียดตามบริบทของทุนทางกายภาพ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน และทุนธรรมชาติ เช่น อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เป็นที่ตั้งของปราสาทหินพิมายมีความโดดเด่น สวยงาม มีชื่อเสียง อยู่ติดกับชุมชนตะวันตกวัดเดิมซึ่งมีชื่อเสียงเกี่ยวกับอาหาร (หมี่พิมาย) ในขณะเดียวกันอำเภอห้วยแถลง เป็นอำเภอที่อยู่ติดกับอำเภอพิมาย เป็นที่ตั้งของปราสาทปรางบ้านปรางค์และปราสาทห้วยแคน ปราสาทไม่มีความโดดเด่นยิ่งใหญ่เท่ากับปราสาทหินพิมาย แต่บริบทของชุมชนมีความเข้มแข็งในการเป็นกลุ่มทอผ้าไหม แม่บ้านในชุมชนมีการพัฒนาอาชีพเสริมจากการทำนาข้าว มากกว่าร้อยละ 80 ของครัวเรือนมีอาชีพเสริมคือปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ผลิตผ้าไหม อีกทั้งอำเภอห้วยแถลงมีการออกแบบลายผ้าไหมในลักษณะลายปราสาทเพื่อเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น จากความแตกต่างของทุนชุมชนที่มีศักยภาพทั้งหมี่พิมาย อำเภอพิมาย และผ้าไหมบ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง ทั้งหมดของทุนชุมชนถูกจัดเก็บและแสดงผลเป็นแผนที่ทุนชุมชนในรูปแบบดิจิทัลทำให้ชุมชน นักวิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทุนชุมชนให้กลายเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยววัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

อย่างไรก็ตามนอกจากทุนชุมชนที่มีศักยภาพโดดเด่นสามารถนำมาแปลงเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว นำมาสร้างเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ระบบ Data Collection using Mobile ยังมีการออกแบบและพัฒนาเพื่อใช้สำหรับการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 5 As คือ การเข้าถึง (Accessibility) กิจกรรม

(Activity) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ที่พัก (Accommodation) ทั้งนี้เนื่องจาก กนกพัชร วงศ์อินทร์อยู่, สมพล สุขเจริญพงษ์, และ ศานติ ดิฐสถาพรเจริญ (2558) ระบุว่าหัวใจสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวคือทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีครบองค์ประกอบทั้ง 4 As (Attraction, Accessibility, Amenities, Ancillary Service) โดยระบบ Data Collection using Mobile มีการสร้างเมนูในการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกที่อยู่นอกชุมชน ซึ่งเป็นข้อมูลเพิ่มเติมจากทุนชุมชนทั้ง 5 ทุน เนื่องจากต้องการนำเสนอให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชามีความสะดวกปลอดภัยและคุ้มค่าสำหรับนักท่องเที่ยว

ผลจากการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านโคกเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ และบ้านกู่ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการต้อนรับนักท่องเที่ยวมาก่อนหน้า เช่น กลุ่มศึกษาดูงาน กลุ่มนักศึกษาเข้าศึกษาดูงาน เป็นต้น ซึ่งด้วยการเคยทำงานด้านการท่องเที่ยวมาก่อนหน้าทำให้เห็นว่า ชุมชนมีการสะสมทุนชุมชนและนำทุนชุมชนที่สะสมนั้นมาสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ตัวอย่างการสะสมทุนชุมชนของชุมชนบ้านโคกเมือง เป็นลักษณะของการสะสมทุนทางสังคม มีการรวมกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของกลุ่มโฮมสเตย์ แล้วนำผลการทำงานของกลุ่มโฮมสเตย์มาส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยเน้นไปที่วิถีชุมชน ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม เช่น กิจกรรมใส่บาตรตอนเช้า ปั่นจักรยานชมบรรยากาศของชุมชน เยี่ยมชมปราสาทหินเมืองต่ำ ร่วมกิจกรรมย้อมผ้า ทอเสื่อกก ผักสวนครัว เป็นต้น กิจกรรมการท่องเที่ยวจะเริ่มสร้างหรือจัดกิจกรรมแบบต่อยอดไปเรื่อย ๆ เพื่อให้กิจกรรมมีความทันสมัย ดึงดูดนักท่องเที่ยวและตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

การดำเนินงานของชุมชนบ้านโคกเมืองแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของทุนมนุษย์ (ผู้นำ/ปราชญ์ชุมชน) ทุนทางสังคม (ความเชื่อ ความสามัคคี สายสัมพันธ์ในชุมชนจนก่อเกิดเป็นกลุ่มการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็ง การเกื้อกูลกันจนเกิดเป็นเครือข่ายทางสังคม) ทุนการเงิน (กลุ่มโฮมสเตย์นำมาซึ่งรายได้ให้กับสมาชิกในกลุ่มรวมถึงรายได้สู่ชุมชน) ทุนธรรมชาติ (เขาปรายบัด) และทุนกายภาพ (ปราสาทเมืองต่ำ บารายเมืองต่ำ) ที่ทำงานร่วมกันได้อย่างสอดคล้อง จนก่อให้เกิดการสะสมทุนชุมชนอย่างเป็นระบบนำมาซึ่งการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืน ในปี 2549ได้รับรางวัลการประกวดหมู่บ้าน OVC (OTOP VILLAGE CHAMPION) เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสะสมทุนในชุมชน เมื่อชุมชนมีเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจน เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

5.1.2 สรุปผลการถอดองค์ความรู้จากทุนชุมชนเพื่อสร้างเรื่องราวการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

การถอดองค์ความรู้ของชุมชนเพื่อนำมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เพื่อพัฒนาเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ของชุมชน ดำเนินงานโดยใช้เทคนิค "เรื่องเล่า" (วีระ นิจไตรรัตน์, 2553:) ซึ่งปราชญ์ของชุมชนจะเล่าเรื่องเกี่ยวกับความรู้หรือเล่าเรื่องเกี่ยวกับเครื่องมือ วิธีการ และขั้นตอน กระบวนการ รวมทั้งเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการทำงานตามความเชี่ยวชาญของ

แต่ละท่าน จนเกิดเป็นกระบวนการทำงานที่ชัดเจน สามารถนำกระบวนการเหล่านั้นมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยววัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชน

ผลการถอดองค์ความรู้ของชุมชนที่มีปราชญ์เป็นนักเล่าเรื่องมีนักวิจัยและกลุ่มผู้มีทักษะความรู้นั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการถอดองค์ความรู้จนได้เป็นกระบวนการ เทคนิควิธีการที่สามารถนำไปประยุกต์เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ตัวอย่างเช่น พื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมาดำเนินการถอดองค์ความรู้ชุมชน 2 ชุมชน คือ (1) ชุมชนตะวันตกวัดเดิม อำเภอพิมาย นำระบำพิมายปุระ การทำหมี่พิมาย มาใช้เป็นองค์ความรู้ของชุมชนเพื่อเข้าสู่กระบวนการถอดองค์ความรู้ด้วยเทคนิคเล่าเรื่อง พร้อมกับการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์จากผลลัพธ์การถอดองค์ความรู้ และ (2) ชุมชนบ้านปรางค์ อำเภอห้วยแถลง นำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าไหม เนื่องจากชุมชนมีบริบทที่สามารถนำเสนอความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมจนกระทั่งเป็นผืนผ้าไหมที่สวยงามพร้อมกับราคาของผ้าไหมที่เหมาะสม ทั้งนี้ค่าบริการเท่ากับ 2,500 บาท/จำนวนนักท่องเที่ยวไม่เกิน 10 ท่าน โดยค่าบริการดังกล่าวประกอบด้วยค่าบริการสำหรับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวโดยชุมชน ค่านักเล่าเรื่อง (ค่าปราชญ์ประจำฐานความรู้ ท่านละ 500 บาท) ค่าวัสดุ/อุปกรณ์

กระบวนการการถอดองค์ความรู้ชุมชน เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญที่จะส่งผลให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เพื่อพัฒนาเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ของชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม อันจะส่งผลให้ชุมชนสามารถสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ๆ เมื่อชุมชนต้องการต่อยอดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เมื่อชุมชนเกิดการเรียนรู้และสามารถดำเนินการพัฒนากิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ตามจากการดำเนินงานขั้นตอนการการถอดองค์ความรู้ของชุมชนเพื่อนำมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เพื่อพัฒนาเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ของชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม พบข้อปัญหาอุปสรรค์เกี่ยวกับการเล่าเรื่องของปราชญ์ คือ ปราชญ์สามารถเล่าเรื่องเล่าเรื่องความชำนาญของแต่ละกลุ่มได้อย่างเป็นระบบ แต่เทคนิคบางส่วนมีความละเอียดอ่อนและทำงานตามได้ยากเพราะต้องอาศัยความชำนาญเป็นพิเศษ เช่น การปาดหน้าแป้งบนเตาไฟ เป็นกระบวนการหนึ่งของการทำหมี่พิมาย เป็นขั้นตอนที่มีความตื่นเต้น น่าสนใจ สามารถนำมาสร้างเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์ได้ แต่ต้องมีกระบวนการสำหรับป้องกันอุบัติเหตุเมื่อมีนักท่องเที่ยวเกิดอันตรายจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว

5.1.3 สรุปผลการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) พบว่า นักท่องเที่ยวเดินทางด้วยตนเอง โดยรถยนต์ส่วนตัวและไม่พักค้างคืน ส่วนใหญ่เดินทางมากับเพื่อนเป็นกลุ่ม จำนวนผู้ร่วมเดินทาง 2-5 คน มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวต่ำกว่า 2,000 บาท โดยส่วนใหญ่ของค่าใช้จ่ายเป็นค่าอาหารและค่าเดินทาง สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการ คือ ข้อมูล/สารสนเทศ/ข่าวสารการประชาสัมพันธ์/ป้ายบอกทาง ส่วนความต้องการด้านการให้บริการการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต้องการ

มัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่จะคอยดูแลให้ความรู้ในแต่ละกิจกรรมการท่องเที่ยว และต้องการร้านค้าขายของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน

เนื่องจากการจัดเก็บข้อมูลในส่วนของทุนชุมชนและการแสดงผลในส่วนของแผนที่ทุนชุมชนแบบดิจิทัลด้วยระบบ Data Collection using Mobile ทั้งนี้ข้อมูลทุนชุมชนสามารถนำมาสร้างเป็นเส้นทางท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อส่งเป็นข้อมูลไปยัง Mobile Application ที่ทำหน้าที่นำเสนอเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวผ่านทาง Mobile Application เมื่อนักท่องเที่ยวดาวโหลดแอพพลิเคชั่นแนะนำและนำทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) การดำเนินการของโมบายแอพพลิเคชั่นจะมีการเก็บตำแหน่งปัจจุบัน (Current Location) และตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางไปท่องเที่ยว (Attraction Location) ดังนั้นฐานข้อมูลของระบบ Data Collection using Mobile จะมีการจัดเก็บตำแหน่งดังกล่าวของนักท่องเที่ยวและแสดงผลตำแหน่งเหล่านั้นในรูปแบบของแผนที่พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในรูปแบบของแผนที่ดิจิทัล เพื่อเป็นการนำเสนอพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอย่างเป็นปัจจุบัน ข้อมูลพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอย่างเป็นปัจจุบันสามารถนำมาช่วยในการวิเคราะห์เพื่อการส่งเสริมการตลาดได้ในอนาคต ซึ่งระบบดังกล่าวจะช่วยลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการสำรวจพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวในเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดเก็บข้อมูลด้วยการอาศัยเทคโนโลยีมาช่วยเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวก เช่นระบบ Data Collection using Mobile หรือ ระบบ Mobile Application ที่ช่วยแนะนำและนำทางให้กับนักท่องเที่ยว ที่สามารถดัดแปลงเป็นตัวจัดเก็บข้อมูลเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทำให้การดำเนินงานด้านการจัดเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่มีความสะดวกสบาย ลดเวลา และค่าใช้จ่าย ในการดำเนินงาน อีกทั้งยังช่วยให้การทำงานสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ด้านการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ร่วมกับชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินงานได้ง่ายขึ้น รวดเร็วขึ้น สร้างเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวได้เร็วขึ้น เมื่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามาถมองเห็นข้อมูลบริบทของชุมชนและทุนของชุมชนรวมถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในรูปแบบของแผนที่ดิจิทัลร่วมกัน

จากผลการสำรวจพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เดินทางมาเพื่อท่องเที่ยวปราสาทหรือชุมชนในเขตพื้นที่ศึกษา นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์และศรีสะเกษ แต่นักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เสียมเรียบประเทศกัมพูชาเดินทางเข้าไปยังเสียมเรียบเพื่อเยี่ยมชมปราสาทนครวัด-นครธม ใช้เวลาในการท่องเที่ยวนานกว่า 3 วัน พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามายังเขตนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์และศรีสะเกษ ที่เป็นเขตปราสาทอารยธรรมขอม เนื่องจากเดินทางมาเยี่ยมญาติ มาทำงาน มาศึกษาดูงาน มาทอดกฐิน ทำบุญ เมื่อผ่านองค์ปราสาทขนาดใหญ่ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ จึงเดินทางแวะเข้าเยี่ยมชม แต่นักท่องเที่ยวไม่ทราบข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชน

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่นิยมเดินทางท่องเที่ยวแบบค้นหาประสบการณ์และการเรียนรู้แบบใหม่ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสอันดีที่ชุมชนซึ่งมีทุนชุมชนที่มีศักยภาพพร้อมต้อนรับ

และสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว ในการนี้ชุมชนจะต้องจัดเตรียมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบลึกซึ้งให้กับนักท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยววัยหนุ่มสาว กลุ่มนักท่องเที่ยวเด็กนักเรียน หรือนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงวัย การเรียนรู้วิถีชีวิตที่เรียบง่าย นำเสนอมุมมองการดำเนินชีวิตแบบอิงธรรมชาติ ปลูกผักสวนครัว ทอผ้า ทอเสื่อกก การสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนจนเกิดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เรียบง่ายสำหรับนำเสนอนักท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการขึ้นลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน กิจกรรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการการเพ้นลายแก้วที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน กิจกรรมฝึกสมาธิด้วยการทอผ้า/ทอเสื่อหรืองานหัตถกรรมจักรสานต่าง ๆ กิจกรรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการเรียนรู้การปลูกสมุนไพรและปรุงยาสมุนไพรตำหรับชาวบ้าน กิจกรรมเดินป่าชุมชนศึกษาธรรมชาติระดับชุมชน เป็นต้น

5.1.4 สรุปผลการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) พบว่า นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ มีความต้องการที่คล้ายกัน คือ (1) ต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (2) ต้องการวิทยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ เช่น มัคคุเทศก์ ด้านการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของนักท่องเที่ยว และ (3) ต้องการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชน เช่น ระบบสารสนเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกทาง เพจประชาสัมพันธ์ชุมชน สินค้าชุมชน ในขณะเดียวกันชุมชนบ้านกู่ ปราสาทปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ มีความต้องการเกี่ยวกับ (1) ต้องการพัฒนาตนเองไปสู่มาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชน (CBT) (2) ต้องการพัฒนาตนเองด้านการผลิตสื่อ ประชาสัมพันธ์ และ (3) ต้องการพัฒนาตนเองในการผลิตของที่ระลึก เช่น ต้องการวิทยากรให้ความรู้เรื่องการออกแบบและการผลิตสินค้าที่เป็นของที่ระลึก

อย่างไรก็ตามพฤติกรรมและความต้องการของชุมชนมีความคล้ายคลึงกันในส่วนงานการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว หากมีการนำเรื่องราวมาร้อยเรียงให้สอดคล้องระหว่างวัฒนธรรมชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงรอยอารยธรรมที่มีมา จะทำให้การท่องเที่ยวไม่น่าเบื่อ เมื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเรียบร้อยแล้วบริษัททัวร์ต่างๆหรือนักท่องเที่ยวอิสระก็สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเดินทางท่องเที่ยวได้ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเรื่องของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว เพื่อช่วยเหลือดูแลชุมชน เนื่องจากชุมชนยังขาดประสบการณ์และทักษะในการให้บริการนักท่องเที่ยว อีกทั้งปัญหาด้านภาษาอังกฤษสำหรับมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

5.2 อภิปรายผล

จากการสำรวจข้อมูลเพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์โดยชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) พบว่า ชุมชนมีความพร้อมสำหรับการพัฒนาตนเองเป็นสถานที่ท่องเที่ยวร่วมกับการอนุรักษ์ปราสาท แต่ชุมชนยังขาดความรู้และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนทุกชุมชนที่อยู่ติดกับตัวปราสาทมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับตัวปราสาท โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับการบูชา

บรรพบุรุษ นั่นหมายความว่าชุมชนมีความเลื่อมใสในตัวปราสาทเป็นดุจที่พำนักของบรรพบุรุษ มีการกราบไหว้บรรพบุรุษ บวงสรวงเทพเทวดา อีกทั้งชุมชนมีแนวคิดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนโดยผูกติดกับตัวปราสาท เพื่อการดูแลรักษาร่วมกันของคนในชุมชน และเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีของชุมชน

เรื่องราวความเชื่อในการรักษาโรคบางชนิดที่มีการบวงสรวง กราบไหว้ เทพเทวดา เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ของการรักษา การท่องมนต์คาถาในการรักษาโรคด้วยสมุนไพรโบราณยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน เช่น ชุมชนบ้านโนนธาตุ ณ ปราสาทห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ มีความเชื่อว่า หากมีอาการเจ็บป่วยรักษาไม่หายแล้วมากราบไหว้ บวงสรวงเทพเทวาอาการก็จะดีขึ้น หรือชุมชนบ้านไพรพัฒนา จังหวัดศรีสะเกษ มีความเชื่อว่าเกี่ยวกับยาสมุนไพร เจ็บป่วยก็จะมีหมอยาสมุนไพรประจำหมู่บ้านรักษา การรักษาประกอบด้วยการท่องมนต์กับการใช้ยาสมุนไพร เช่น แขนหัก คางทูม เป็นต้น เหล่านั้นล้วนเป็นความเชื่อส่วนบุคคล เป็นความเชื่อภายในชุมชนที่ให้ความสำคัญต่อปราสาทในฐานะเป็นที่สิงสถิตแห่งเทพเทวาและบรรพบุรุษ

ผลิตภัณฑ์สินค้าในชุมชน แต่ละชุมชนมีวิถีการดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมเดิม มีการทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า สวมใส่เอง เริ่มตั้งแต่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การสาวไหม การทอผ้า การย้อมผ้า การตัดเย็บ เมื่อทอได้มาก มีลวดลายสวยงาม ผู้คนต่างถิ่นมาพบจึงขาย นอกจากเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มแล้ว สิ่งของเครื่องใช้ เช่น เสื่อ มีด อุปกรณ์จักรสาน ชุมชนยังคงมีการทำขึ้นใช้งานในครัวเรือนของตน เมื่อเหลือจึงนำออกขาย เพื่อเป็นรายได้ ชุมชนไม่ได้ทำขึ้นจากการคิดเป็นอาชีพหลัก เพราะอาชีพหลักคือทำนาปลูกข้าว ทำสวน

อาหารของชุมชน เป็นอาหารท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ชุมชนวัดเดิมมีอาชีพทำหมี่ อาหารท้องถิ่นของชุมชนวัดเดิมจึงเป็นผัดหมี่พิมาย ส้มตำ เป็นอาหารประจำท้องถิ่นที่สามารถหารับประทานได้ตลอดทั้งปี รวมถึงเส้นที่ชุมชนมีการทำหมี่เป็นประจำทุกวัน สามารถเข้าชมและร่วมกิจกรรมทำหมี่ได้ทุกวัน ชุมชนเปิดให้มีการเรียนรู้การทำหมี่ ปัจจุบันอาชีพทำหมี่กำลังจะสูญหายไป เนื่องจากรุ่นลูกหลานไม่มีการต่อยอด เพราะการทำหมี่ทำยาก ร้อน และต้องอาศัยความประณีต แต่ขายได้ราคาดี มีพ่อค้าคนกลางมารับเส้นหมี่ทุกวัน ยิ่งไปกว่านั้นหมี่พิมายไม่มีวางจำหน่ายในฐานะผลิตภัณฑ์ชุมชน ไม่มีวางจำหน่ายในฐานะของฝากพิมาย เนื่องจากผลิตได้น้อยไม่เพียงพอต่อการขายส่งให้พ่อค้าคนกลางที่มารับเพื่อนำไปตีตรายี่ห้อของบริษัท ดังนั้น หากชุมชนและนักวิจัย รวมถึงเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ เข้าช่วยผลักดันหมี่พิมายให้เป็นสินค้าของฝากเมืองพิมาย เส้นหมี่พิมายและหมี่สำเร็จรูปเมืองพิมายจะกลายเป็นสินค้าที่มีราคาเพิ่มขึ้น เป็นแรงจูงใจหนึ่งในการสานต่ออาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่น

เรื่องราวความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม การรักษาโรคด้วยสมุนไพร อาหารท้องถิ่น ล้วนเป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นำมาซึ่งเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพียงชุมชนเพิ่มเรื่องราวการเดินทางของการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการให้น่าสนใจ เช่น เรื่องราวประวัติความเป็นมาของเส้นหมี่ วัตถุ อุปกรณ์ กระบวนการทำเส้นหมี่ การผัดหมี่ การนำหมี่ไปทำอาหารชนิดต่างๆ ทำให้เส้นหมี่มีความน่าสนใจ สามารถซื้อเป็นของฝากจากพิมาย สร้างความภูมิใจให้กับชุมชนและรุ่นลูกหลานเห็นคุณค่าจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เหล่านี้อาจนำมาซึ่งการสานต่ออาชีพการทำเส้นหมี่ การขายผลิตภัณฑ์หมี่พิมาย เป็นต้น

ด้านการท่องเที่ยวปราสาท เนื่องจากการเที่ยวปราสาทเป็นบรรยากาศที่น่าเบื่อ ร้อน เพราะเที่ยวแบบเดินดูความอลังการของปราสาทแต่ไม่ทราบว่าสิ่งที่พบเห็นนั้นคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร ดังนั้นหากมีการนำชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ บรรยายถึงกิจกรรม ความเชื่อของชุมชน จะทำให้การท่องเที่ยวปราสาทที่ช่วยลดความน่าเบื่อแต่เพิ่มความน่าสนใจ โดยเฉพาะหากมีการทำกิจกรรม (workshop) ร่วมกับชุมชนในลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้/การฝึกปฏิบัติ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีกิจกรรมอื่นที่น่าสนใจ เช่น การร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน การซื้อสินค้าชุมชน การสร้างหรือผลิตของที่ละลึกด้วยตนเองจากชุมชน เป็นต้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยทุนชุมชนโดยชุมชน

(1) พัฒนาด้านสถาปัตยกรรมชุมชนให้มีความสอดรับกับสถาปัตยกรรมของปราสาทโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งยังคงคำนึงถึงการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ทั้งศิลปวัฒนธรรมร่วมกับสิ่งแวดล้อม เช่น ถนนด้านหน้าระหว่างปราสาทหินพิมายและประตูชัย เขตอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา หรือการทำการท่องเที่ยวแบบผจญภัยทางน้ำในลักษณะผจญภัยเชิงนิเวศน์ ณ หมู่บ้านบ้านปรางค์ ปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ และ หมู่บ้านห้วยแคน ปราสาทห้วยแคน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากบริบทของชุมชนมีลักษณะเหมาะสมในการทำการท่องเที่ยวแบบผจญภัยทั้งทางบก (ปั่นจักรยาน) และทางน้ำ (พายเรืออีโปงท่องแม่น้ำ ณ คลองตะเคียน หมู่บ้านห้วยแคน ตำบลห้วยแคน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา)

(2) มีการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งชุมชนเป็นผู้วิจัยและมีนักวิจัยเป็นเพียงพี่เลี้ยง แต่การดำเนินการทั้งหมดเป็นของชุมชนนักวิจัยเพียงเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนของการให้ความรู้ ช่วยให้เกิดกระบวนการวิจัยและสรุปผลวิจัยโดยชุมชน การดำเนินงานดังกล่าวจะทำให้เกิดความเข้มแข็งกับชุมชนและจะนำไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

5.3.2 ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวหรือเส้นทางการท่องเที่ยว

(1) เพิ่มเขตพื้นที่ศึกษาไปยังจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดสระแก้ว โดยมีมหาวิทยาลัยท้องถิ่นดำเนินการร่วมกับชุมชน เพื่อการสร้างฐานการทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอารยธรรมขอมโดยชุมชนตามเขตชายแดนไทยกัมพูชา

(2) การสร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวมีจิตอาสา ช่วยชุมชนดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนและนักท่องเที่ยว ด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันกับชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวใหม่ๆ ทำให้เกิดเรื่องราว เรื่องเล่า ไปบอกต่อประสบการณ์กับนักท่องเที่ยวท่านอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเรื่องราวการเชื่อมต่อทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิตชุมชน ที่สามารถนำมาใช้เป็นสื่อในการร้อยเรียงเรื่องราวให้เกิดแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอารยธรรมขอมโบราณ อีกทั้งยังสามารถสร้างกิจกรรมหรือการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ให้กับกลุ่มคนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ที่สนใจการท่องเที่ยวสมัยใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5.3.3 ด้านการต่อยอดเชิงพาณิชย์

(1) โดรนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบที่ทันสมัย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลายมุมมองเพื่อการพัฒนาพื้นที่ เช่น นำมาเป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอเพื่อการตลาด หรือนำข้อมูลมาใช้สำหรับการวิเคราะห์เพื่อสร้างกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปตามพื้นที่ใกล้เคียงได้อย่างมีศักยภาพตามบริบทของพื้นที่ เป็นการสร้างการท่องเที่ยวแบบกลุ่มการท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์การท่องเที่ยวที่ชัดเจน เช่น หมู่บ้านบ้านปรางค์กับหมู่บ้านห้วยแคนมีพื้นที่ใกล้เคียงกันและเชื่อมต่อกันทางถนนหรือลำน้ำที่ไม่เคยแห้ง จากคำบอกเล่าของชุมชน เมื่อมีข้อมูลการสำรวจระยะไกลโดยอาศัยเทคโนโลยีการถ่ายภาพสามมิติของโดรนจะช่วยให้การออกแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงกันเป็นกลุ่มการท่องเที่ยว ที่สามารถขายทัวร์หรือขายกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกันในอนาคต

(2) การทำการตลาดออนไลน์เพื่อขายแพกเก็จทัวร์อารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา โดยความร่วมมือของเครือข่ายภาคีการท่องเที่ยว ด้วยการนำข้อมูลพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจากระบบ Data Collection using Mobile มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการส่งเสริมการตลาดร่วมกับข้อมูลจาก Facebook Fanpage (https://www.facebook.com/CommKhmer)

5.3.4 ด้านการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมโดยชุมชน ซึ่งการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวดังกล่าวจะนำมาซึ่งแนวคิดการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา ทั้งจากฝั่งกัมพูชาและประเทศไทย เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร้านสะดวกซื้อ (7-11: เซเว่น อีเลฟเว่น) ปั้ม ปตท. โรงแรม ร้านอาหาร บริษัทนำเที่ยวทั้งไทยและกัมพูชา การเดินทางด้วยรถโดยสาร เป็นต้น

บรรณานุกรม

กนกพร ฉิมพลี (2559) **แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา** วารสารชุมชนวิจัย ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2559)

กนกพัชร วงศ์อินทร์อยู่, สมพล สุขเจริญพงษ์, และ ศานติ ดิฐสถาพรเจริญ (2558) **การพัฒนาศูนย์ท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานทุนชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในอุตสาหกรรมปลาสวยงาม** RMUTT Global Business and Economics Review ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 เดือนพฤศจิกายน 2558

กาญจนา วงษ์สวัสดิ์ (2555) เอกสารประกอบการบรรยาย วิธีวิทยาการวิจัยขั้นสูงทางการศึกษา

เกรียงไกร เกิดสิริ และ นันทวรรณ ม่วงใหญ่. (2559). **ถอดความรู้กระบวนการเสนอแหล่งมรดกวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป: จากแหล่งบัญชีรายชื่อเบื้องต้นสู่แหล่งมรดกโลกและแนวทางสำหรับราชอาณาจักรไทย**. การประชุมวิชาการทางสถาปัตยกรรม "สรรค์สาระสถาปัตยกรรมพื้นที่และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ประจำปี 2559" คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 24 มิถุนายน 2559 หน้าที่ 1-21

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2547). **ความสัมพันธ์ระหว่างทุนวัฒนธรรมกับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ: กรอบความคิดและประเด็นวิจัย. ทุนสังคม และทุนวัฒนธรรมกับการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ.** กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลิฟวิ่ง.

รังสรรค์ ธนะพรพันธ์. (2546). **ทุนวัฒนธรรมม เล่ม 1: วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปกรสำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557, แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พ.ศ. 2558 – 2562,

พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์, 2557, **การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา**, วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ฉบับมนุษย์ศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะศาสตร์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน-ธันวาคม 2557

นภสินธุ์ เรือนนาค และสุเทพ สุสาสนี (2559) **การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของชุมชนกับศิลปกรรมในเขตพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา** วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2559)

ณัฐวดี ใจแสวงทรัพย์และอุบลวรรณ หงส์วิทยากร (2014) **การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น** An online Journal of Education. OJED, Vol.9, No.2, 2014, pp.476-488. http://www.edu.chula.ac.th2ojed)

วีระ นิจไตรรัตน์ (2553) **คู่มือการถอดองค์ความรู้ชุมชน** ที่ปรึกษาโครงการรักษ์ป่า สร้างคน ๘๔ ตำบล วิถีพอเพียง ภาคอีสาน 31 กรกฎาคม 2553

เทพรัตน์ จันทพันธ์ และ วิวัฒน์ ฤทธิมา (2556) **การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา** การประชุมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4 เรื่องการวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมไทย

ฐิตาภรณ์ เวียงวิเศษ และคณะ (2550). **การพัฒนาเส้นทางการจัดการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม ในเขตภาคอีสานใต้ถึงปราสาทนครวัด**. บุรีรัมย์. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ฐิติรัตน์ เวทย์ศิริยานัน, วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2015). **จากอินเดียสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเดินทางของพระพิฆเนศ.** Journal of Mekong Sovities. Vol.11 No.3 Septmber-December 2015 pp.127-151

เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2550). **การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวอารยธรรมขอมในเขตพื้นที่อีสานใต้กับประเทศกัมพูชา ผ่านเส้นทางช่องสะงำ ถึงเสียมเรียบ. ศรีสะเกษ.** มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

บัญชา นาคทอง (2550). **ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมอีสานใต้.** นครราชสีมา . มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.

ปนัสยา สิระรุ่งโรจน์กนก (2559) **พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยว กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม** วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน คณะโลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยบูรพา มกราคม 2559

สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน (2551) **ทุนทางสังคมกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชาวไทยพวน อ.ปากพลี จ.นครนายก** http://cs.human.ku.ac.th

สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน (2012) **ทุนทางสังคมกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาชาวไทยพวน อ.ปากพลี จ.นครนายก** วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ vol.16(2556)

สุดารัตน์ แสงจำนงค์ (2553) **แนวทางการพัฒนารูปแบบแหล่งท่องเที่ยวตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม** วารสารวิจัยและพัฒนา ปีที่ 2 2553 หน้าที่ 60-69

มยุรี วีระประเสริฐ และ สฤษดิ์พงศ์ ขุนทรง, **ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีอารยธรรมขอมในประเทศไทย**, โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวเส้นทางอารยธรรมขอม กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, เข้าถึงที่ http://www.koratmuseum.com

วาทิน ศานติ์ สันติ. (2011). **ปราสาทเมืองต่ำ**. GotoKnow. 17 Jul 2011. เข้าถึงที่ : https://www.gotoknow.org

สุปราณี และคณะ (2558) **การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง** , วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2558)

สุธรรม กันดำ (2562) **ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง ผู้ริเริ่ม "งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น",** งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 3 กุมภาพันธ์ 2562 เข้าถึงที่: https://www.vijaitongtin.com

หนังสือพิมพ์ลานนาโพสต์ (2559) **นักท่องเที่ยว Gen Y ใส่ใจความธรรมดา** ฉบับที่ 1102 วันที่ 28 ตุลาคม - 3 พฤศจิกายน 2559 เข้าถึงที่ : http://www.lannapost.net

อดุลย์เดช ไศลบาท (2561) **เครื่องมือการวิจัย** สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ (สจรส.ม.อ.) เข้าถึงที่: http://hsmi2.psu.ac.th

AlirezaFarkhondehzadeh, Mahmod Reza RobatKarim, Mehdi Roshanfekr, JamshidAzizi, FarrokhLeghaHatami. 2013. E-Tourism: The role of ICT in tourism industry. European Online Journal of Natural and Social Sciences 2013; vol.2, No.3 (s), pp. 566-573

Roland Fletcher and et al. (2015). Angkor Wat: an introduction. Antiquity Publications Ltd, ANTIQUITY 89 348 (2015): 1388–1401.

Mitch Hendrickson. (2010). Historic routes to Angkor: developmentof the Khmer road system (ninth tothirteenth centuries AD) in mainlandSoutheast Asia. ANTIQUITY 84 (2010): 480–496

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชน

เรื่อง การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอม อีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย – นครวัดนครธม)

<u>คำชี้แจง</u>

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามชุดนี้เป็นแบบสอบถามผู้นำชุมชน จะนำไปใช้เพื่อประกอบการศึกษางานวิจัยเรื่อง การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย – นครวัดนครธม) ในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ ขอให้ท่านตอบแบบสอบถามอย่างเป็นอิสระตามความคิดเห็นที่เป็นความจริงมากที่สุดและขอความกรุณาตอบให้ครบทุกข้อ ข้อมูลในแบบสอบถามนี้จะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการวิจัยและศึกษาเท่านั้น ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านไว้เป็นความลับ โดยมิให้มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด

แบบสอบถาม มีทั้งหมด 2 ตอน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยด้านต่างๆในการดึงดูดนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 แบบสำรวจข้อมูลชุมชน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามด้วยดีมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

1. ด้านศักยภาพการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

รายการประเมิน	พอใจมากที่สุด 5	พอใจมาก 4	พอใจปานกลาง 3	พอใจน้อย 2	พอใจน้อยที่สุด 1
ปราสาท					
1.1 ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท					
1.2 เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า ตำนาน)					
1.3 ประวัติศาสตร์ของปราสาท					
1.4 ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท					
1.5 ความสำคัญทางศาสนา (ความสัมพันธ์ของปราสาทกับศาสนา)					
ชุมชน					
1.6 แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน					
1.7 เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์					
1.8 อาหารพื้นบ้าน					
1.9 สินค้าชุมชน					
1.10 กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว					
1.11 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน					
1.12 เทศกาลและงานประเพณี					

2. ด้านศักยภาพในการรับรองนักท่องเที่ยว

รายการประเมิน	พอใจมากที่สุด 5	พอใจมาก 4	พอใจปานกลาง 3	พอใจน้อย 2	พอใจน้อยที่สุด 1
2.1 ห้องน้ำ					
2.2 สาธารณูปโภคพื้นฐาน					
2.3 ที่จอดรถ					
2.4 ที่พัก					
2.5 ร้านอาหาร					
2.6 จุดบริการนักท่องเที่ยว					
2.7 ความเชื่อมโยงสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น					
2.8 ระยะทางและเวลาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					

3. ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	พอใจมากที่สุด 5	พอใจมาก 4	พอใจปานกลาง 3	พอใจน้อย 2	พอใจน้อยที่สุด 1
3.1 การจัดการด้านความปลอดภัย					
3.2 การจัดการขยะ					
3.3 มัคคุเทศก์ท้องถิ่น					
3.4 ป้ายสื่อความหมาย					
3.5 ป้ายบอกทางหรือแผนที่ท่องเที่ยว					
3.6 ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกด้านการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว					
3.7 ปราชญ์ชาวบ้าน					
3.8 การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว					

4. ด้านศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

รายการประเมิน	พอใจมากที่สุด 5	พอใจมาก 4	พอใจปานกลาง 3	พอใจน้อย 2	พอใจน้อยที่สุด 1
4.1 มีความรู้ด้านการท่องเที่ยว					
4.2 การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว					
4.3 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว					
4.4 การได้รับประโยชน์ จากแหล่งท่องเที่ยว					
4.5 การรับรู้ถึงคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว					
4.6 ไมตรีจิตของชุมชนต่อนักท่องเที่ยว					

ทุนชุมชนของชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ประกอบด้วย (1) ทุนมนุษย์: ปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญา (2) ทุนสังคม: กลุ่ม/เครือข่าย/ ความเชื่อ/ประเพณี/วัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ (3) ทุนกายภาพ: โบราณสถาน/โบราณวัตถุ/การคมนาคม (4) ทุนธรรมชาติ: แหล่งน้ำ/ป่าไม้/ภูเขา/พืชพันธุ์ (5) ทุนการเงิน: เงินออม/สัตว์เลี้ยง/อาชีพหลัก/อาชีพเสริม

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ด้านศักยภาพการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

รายการประเมิน	บทสัมภาษณ์
ปราสาท	
1.1 ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท	
1.2 เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า ตำนาน)	
1.3 ประวัติศาสตร์ของปราสาท	
1.4 ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท	
1.5 ความสำคัญทางศาสนา (ความสัมพันธ์ของปราสาทกับศาสนา)	
ชุมชน	
1.6 แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน	
1.7 เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์	
1.8 อาหารพื้นบ้าน	
1.9 สินค้าชุมชน	
1.10 กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	
1.11 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	
1.12 เทศกาลและงานประเพณี	

1. ด้านศักยภาพในการรับรองนักท่องเที่ยว

รายการประเมิน	บทสัมภาษณ์
2.1 ห้องน้ำ	
2.2 สาธารณูปโภคพื้นฐาน	
2.3 ที่จอดรถ	
2.4 ที่พัก	
2.5 ร้านอาหาร	
2.6 จุดบริการนักท่องเที่ยว	
2.7 ความเชื่อมโยงสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น	
2.8 ระยะทางและเวลาในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	

3. ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	บทสัมภาษณ์
3.1 การจัดการด้านความปลอดภัย	
3.2 การจัดการขยะ	
3.3 มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	
3.4 ป้ายสื่อความหมาย	
3.5 ป้ายบอกทางหรือแผนที่ท่องเที่ยว	
3.6 ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกด้านการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว	
3.7 ปราชญ์ชาวบ้าน	
3.8 การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	

รายการประเมิน	บทสัมภาษณ์
4.1 มีความรู้ด้านการท่องเที่ยว	
4.2 การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว	
4.3 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	
4.4 การได้รับประโยชน์ จากแหล่งท่องเที่ยว	
4.5 การรับรู้ถึงคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว	
4.6 ไมตรีจิตของชุมชนต่อนักท่องเที่ยว	

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว

เรื่อง การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอม อีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย – นครวัดนครธม)

<u>คำชี้แจง</u>

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามชุดนี้เป็นแบบสอบถามนักท่องเที่ยว จะนำไปใช้เพื่อประกอบการศึกษางานวิจัยเรื่อง การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย – นครวัดนครธม) ในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ ขอให้ท่านตอบแบบสอบถามอย่างเป็นอิสระตามความคิดเห็นที่เป็นความจริงมากที่สุดและขอความกรุณาตอบให้ครบทุกข้อ ข้อมูลในแบบสอบถามนี้จะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการวิจัยและศึกษาเท่านั้น ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านไว้เป็นความลับ โดยมิให้มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด

แบบสอบถาม มีทั้งหมด 2 ตอน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยด้านต่างๆในการดึงดูดนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 แบบสำรวจข้อมูลชุมชน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามด้วยดีมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

ข้อมูลพื้นฐาน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

ชื่อ(นาย/นาง/นางสาว)..... อายุ.....ปี

อาชีพ..... การศึกษา .....

รายได้ .....บาท/เดือน

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

1 จำนวนครั้งในการท่องเที่ยวปราสาท ..... ครั้งที่..... ระยะเวลาเฉลี่ย.....ชม

2 วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวปราสาท.....

☐ พักผ่อนหย่อยใจ ☐ เยี่ยมญาติ

☐ ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว ☐ ศึกษาหาความรู้/ประสบการณ์ใหม่ๆ

☐ ติดต่อธุรกิจ/ ทำงาน ☐ อื่นๆ.....

3 พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง

☐ รถยนต์ส่วนตัว ☐ จักรยาน/จักรยานยนต์

☐ รถเช่า ☐ รถไฟ/เครื่องบิน

☐ รถทัวร์/ระบบขนส่งมวลชน ☐ อื่นๆ.....

4 ผู้ร่วมเดินทาง

☐ เพื่อน ☐ ครอบครัว/ญาติ

☐ คู่รัก/แฟน ☐ คนเดียว

☐ อื่นๆ.....

5 ลักษณะการจัดการเดินทาง

☐ เดินทางเอง ☐ กรุ๊ปทัวร์

☐ เดินทางร่วมกับหน่วยงาน ☐ อื่นๆ.....

6 ระยะเวลาในการเดินทาง

☐ 1 วัน ☐ 2-3 วัน

☐ 4-6 วัน ☐ มากกว่า 7 วัน

7 กิจกรรมระหว่างการท่องเที่ยว

.....

8 จำนวนผู้ร่วมเดินทาง.....คน

9 ค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง.....บาท

10 หมวดค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายมากที่สุด

☐ ค่าอาหาร ☐ ค่าที่พัก

☐ ค่าเดินทาง ☐ ค่าของฝาก

☐ ค่าบริการการท่องเที่ยว ☐ อื่นๆ.....

11 ลักษณะการเดินทาง

☐ พักค้างคืน ☐ ไม่พักค้างคืน

12 ประเภทของที่พัก

☐ โรงแรม ☐ รีสอร์ท

☐ โฮมสเตย์ ☐ พักกับญาติ

☐ วัด ☐ อื่นๆ.....

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสถานที่ท่องเที่ยว

1. ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	พอใจมากที่สุด 5	พอใจมาก 4	พอใจปานกลาง 3	พอใจน้อย 2	พอใจน้อยที่สุด 1
ปราสาท					
1.1 ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท					
1.2 เอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า)					
1.3 ประวัติศาสตร์ของปราสาท					
1.4 ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท					
1.5 ความสำคัญทางศาสนา					
ชุมชน					
1.6 แหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชน					
1.7 เอกลักษณ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์					
1.8 อาหารพื้นบ้าน					
1.9 สินค้าชุมชน					
1.10 กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว					
1.11 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต					
1.12 เทศกาลและงานประเพณี					

2. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

รายการประเมิน	พอใจมากที่สุด 5	พอใจมาก 4	พอใจปานกลาง 3	พอใจน้อย 2	พอใจน้อยที่สุด 1
1 ความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว					
2 ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว					
3 กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์และความรู้					
4 ความน่าสนใจของกิจกรรม					

3. ด้านที่พัก ☐ **พัก** ☐ **ไม่พัก**

รายการประเมิน	พอใจมากที่สุด 5	พอใจมาก 4	พอใจปานกลาง 3	พอใจน้อย 2	พอใจน้อยที่สุด 1
1 ความสะอาด					
2 ความปลอดภัย					
3 ความคุ้มค่ากับราคา					
4 การบริการ					
5 ทำเลที่ตั้ง สะดวก สบาย					
6 สิ่งอำนวยความสะดวก					
7 ช่องทางการติดต่อสื่อสาร / ประชาสัมพันธ์					

4. ด้านการเข้าถึง

รายการประเมิน	พอใจมากที่สุด 5	พอใจมาก 4	พอใจปานกลาง 3	พอใจน้อย 2	พอใจน้อยที่สุด 1
1 สภาพถนน					
2 ไฟส่องสว่าง					
3 ป้ายบอกทาง					
4 ระบบขนส่งสาธารณะ					

5. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

รายการประเมิน	พอใจมากที่สุด 5	พอใจมาก 4	พอใจปานกลาง 3	พอใจน้อย 2	พอใจน้อยที่สุด 1
1 ร้านค้า					
2 ร้านอาหาร					
3 ปั้มน้ำมัน					
4 ร้านขายขอที่ระลึก					
5 ห้องน้ำสาธารณะ					
6 สถานพยาบาล					

ภาคผนวก ค

ตารางผู้ให้ข้อมูล

ตารางที่ ค-1 ตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล

ลำดับ	ชื่อชุมชน	ผู้ให้ข้อมูล
1	บ้านรังกาใหญ่	ผู้ใหญ่บ้าน
2	ชุมชนตะวันตกวัดเดิม	นายเที่ยง สมนิยม ประทุม ขนมา นางสายทอง ใจดี นายสุทัศน์ เข็นมาศ นางหนูเล็ก ขนมา
3	ชุมชนสัมฤทธิ์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 12 ต.สัมฤทธิ์ นางจรัส มิ่งมหิศร นายสมเชาว์ มิ่งมหิศร นางโรมจิต แงดสันเทียะ นางทองดี เผือกนอก
4	ชุมชนบ้านห้วยแคน	ผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยแคน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ดูแลปราสาทบ้านห้วยแคน ปราชญ์ทอผ้าบ้านห้วยแคน ตัวแทนกลุ่มข้าวบ้านห้วยแคน ตัวแทนกลุ่มสาธิตการตลาดบ้านห้วยแคน
5	ชุมชนบ้านปรางค์	ผู้ใหญ่บ้านบ้านปรางค์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ดูแลปราสาทปรางค์บ้านปรางค์ ประธานกลุ่มแม่บ้าน แม่สีดา ป้าสมคิด ป้าสมนึก
6	ชุมชนหนองตาไก้	นางสำเนียง กลมเกลียว นางทองสูน ยานีวงษ์ นางสวัสดิ์ กลมเกลียว นายสมใจ การอิน นายอำนวย ไพเราะ
7	ชุมชนบ้านหนองบัวราย	นายไพฑูรย์ บาลไสง นางสาววัลลภา สลับเพชร นายบุญส่ง ลอยประโคน นางสาววันทนา ทารัมย์ นางบัวทอง เอ็มอาบ

ตารางที่ ค-1 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อชุมชน	ผู้ให้ข้อมูล
8	บ้านโคกเมือง	นายประสิทธิ์ ทรงประโคน นายประสิทธิ์ ลอยประโคน นางส้มเกลี้ยง สืบวัน นางเสาวลักษณ์ นามมุลตรีปัดตา นายเฉลิม ทรงประโคน
9	ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง	นายงอน นิลเยี่ยม นายบุญเลิศ มันทุภา นายสนับ ดำเนินงาม นายสุทิตน์ แจ่มใส นางสำอางึ จามิกร
10	ชุมชนบ้านช่างปี่	นางสงวนศักดิ์ แสงงาม รายไพฑูรย์ พินิจทรัพย์ นายชัยณรงค์ ทองหล่อ นายสมบัติ เหลาเจริญ นายเบญจมินท์ ไอสเน็กเกอร์
11	ชุมชนบ้านโนนธาตุ	นายกิตติศักดิ์ นัยสว่าง
12	ชุมชนบ้านกู่	นายทนงศักดิ์ นรดี นายธนากร พรมลิ
14	ชุมชนไพรพัฒนา	นายบุญมี เสนคราม